

Atatürk Üniversitesi
Doğu
Coğrafya Dergisi

Haziran - 2018
Yıl: 23 Sayı: 39

Eastern
Geographical Review

June – 2018
Volume: 23 Numbers: 39

39

ERZURUM-2018

DOĞU COĞRAFYA DERGİSİ
EASTERN GEOGRAPHICAL REVIEW

ISSN 1302-7956

Yazı Kurulu(Editoral Advisory Board)

Prof.Dr. Hayati DOĞANAY (Başkan)

Prof.Dr. Kenan ARINÇ
Prof.Dr. Saliha KODAY
Prof.Dr. Lütfü ÖZAV
Prof.Dr. Halil KOCA
Prof.Dr. Mehmet ZAMAN

Prof.Dr. Hakkı YAZICI
Prof.Dr. Mete ALIM
Prof.Dr. Mustafa ERTÜRK
Prof.Dr. Abdullah KÖSE
Prof.Dr. Ünal ÖZDEMİR

Yasal Sorumluluk (Legal Responsibility)

*Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.
The authors are responsible for the contents of their papers*

•
Editörler

Prof.Dr. İbrahim Fevzi ŞAHİN
Prof.Dr. Hakkı YAZICI
•

Yazışma Adresi (Correspondence Address)

Prof.Dr. Hakkı YAZICI
Kocatepe Üniversitesi
Afyon Eğitim Fakültesi
AFYON
Tlf: 0 272 228 14 18
hyazici@aku.edu.tr

Prof.Dr. İbrahim Fevzi ŞAHİN
Atatürk Üniversitesi
Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
25240 ERZURUM
Tlf: 0 442 231 42 11
ifevzi@atauni.edu.tr
ifsahin@hotmail.com

DOĞU COĞRAFYA DERGİSİ YAYIM İLKELERİ

- **DOĞU COĞRAFYA DERGİSİ**; Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi *Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı* yayın organı olup, Derginin yayım ilkelerine uygun hazırlanmaları koşuluyla, diğer üniversitelerimizin, coğrafyacılarının makaleleri de yayımlanır
- Doğu Coğrafya Dergisi; Ocak ve Temmuz sayıları olmak üzere yılda iki kez yayımlanmaktadır. Belirtilen aylardan en az bir ay önce gönderilen makaleler; gerekli inceleme ve düzenlemelerin yapılarak, yayımına karar verilmesinin ardından, baskıya hazır duruma getirilerek, ilgili sayıda yayımlanır.
- Dergi hakemli olup, hakem raporları bağlayıcıdır. Talep edilen değişiklikler, mutlaka yapılır.
- Makalelerde işlenen fikir ve görüşlerin bilimsel ve hukuksal sorumluluğu, yazar veya yazarlarına aittir.

YAZIM KURALLAR

- Dergiye alınacak makaleler fotoğraf, harita ve diğer şekiller için ayrılmış alanlar dahil 25 sayfayı aşmayacaktır. Bu limiti aşan makaleler yayımlanmaz.
- Makalelerin sayfa yapısı; Üst: 4 cm – Alt: 4 cm – Sağ: 3 cm – Sol: 3 cm olmalıdır. Üst bilgi: 2,5 cm Alt bilgi: 2,5 cm olacaktır. Makalelerde satır aralığı: Tek, ilk satır: 1,25, satır aralarından sonda 6 nk boşluk bırakılacak şekilde ayarlanma yapılmalıdır.
- Makalelerin başlangıç kısmında ana temayı içeren Türkçe ve İngilizce özet ile en az üç anahtar kelime yer alacaktır. Türkçe ve İngilizce özetten sonraki giriş kısmı sayfa başından başlayacak şekilde yapılmalıdır.
- Makalelerde, üst bilgiye yer verilecektir. Bu amaçla tek numaralı sayfalarda italik olarak, çalışmanın İngilizce adı, çift numaralı sayfalarda Türkçe adı yazılacaktır.
- Yazı karakteri metin içerisinde 10 punto, Times New Roman'dır. Bu punto büyüklüğü üst bilgi alanında 8,5 punto, tablo-fotoğraf-grafik adlarında 10 punto ve tablo içerinde, tablo özelliğine göre 7-10 punto arasında olacaktır.
- İlk sayfada yer alan ve yazar veya yazarlarla ilgili bilgilerin bulunduğu dipnot, * işareti ile gösterilmelidir. Yazarlar okuyucu ile haberleşmesi açısından, bu bölüme e-mail ve diğer adres bilgilerini koyabilirler.
- Birden fazla yazarlı makalelerde, makalenin her yazar tarafından hangi başlık veya alt başlıklarının hazırlandığını gösteren açıklama, yine ikinci bir sayfa altı notu olarak verilmelidir.
- Baskı kalitesini azaltan 3 boyutlu grafiklerden kaçınılmalıdır. Grafikleri Exel ortamında çizip word dosyasına yapıştırma yoluna gidilmemeli, grafikler word metni içerisinde hazırlanmalıdır.
- Dergi siyah-beyaz basıldığı için renkli şekil-grafik ve haritalardan kaçınılmalıdır.
- Yukarıda belirtilen kurallar, derginin şekil açısından bir bütünlüğe kavuşması amacıyla hazırlanmıştır. Bu nedenle belirtilen formata uygun olmayan çalışmalar, yazara iade edilip yeniden düzenlenmesi istenecektir. Gereken düzeltmelerin yapılmadığı çalışmalar yayımlanmayacaktır.
- Makalelerin dergi içerisindeki sıralaması, alfabetik düzende (bir sayıda artan, bir sayıda azalan) soyadına göre olacaktır. Derginin her sayısındaki ilk makale dergi editörü için ayrılmış olup, bu bölüm soyadı sıralamasına dahil değildir.

MAKALENİN DERGİYE TESLİM EDİLMESİ

- Yukarıda belirtilen şekilde hazırlanan eserler, isimsiz olmak üzere <http://dergipark.gov.tr/ataunidcd> adresinden sisteme girilerek dergi adresine gönderilir.
- Hakemden yayımlanabilir raporu alan makaleler istenilen düzeltmeleri yapmak üzere makale sahibine gönderilir.
- İstenilen düzeltmeler yapıldıktan sonra **MAKALENİN SON HALİ SİSTEME YÜKLENİR.**

DOĞU COĞRAFYA DERĐİSİ

EASTERN GEOGRAPHICAL REVIEW

Haziran (June) 2018

Sayı (Volume): 39

39. SAYININ HAKEM KURULU

Prof.Dr. İbrahim Fevzi ŞAHİN • Atatürk Üniversitesi

Prof.Dr. Halil KOCA • Atatürk Üniversitesi

Prof.Dr. Mustafa ERTÜRK • Akdeniz Üniversitesi

Prof.Dr. Ünal ÖZDEMİR • Karabük Üniversitesi

Prof.Dr. Çiğdem ÜNAL • İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Doç.Dr. Alperen KAYSERİLİ • Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Doç.Dr. Namık Tanfer ALTAŐ • Atatürk Üniversitesi

Doç.Dr. Ahmet NALÇACI • Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Faruk AYLAR • Amasya Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Çağlar ÇAKIR • Akdeniz Üniversitesi

Araş.Gör.Dr. Elif MERAL • Atatürk Üniversitesi

İÇİNDEKİLER(Contents)

- Dr.Öğr.Üyesi Faruk AYLAR – Prof.Dr. Halil İbrahim ZEYBEK - Araş.Gör. Hasan DİNÇER
Küre Dağları'nın Devrekâni ve Aydos Çayları Arasında Kalan Bölümünde Karstlaşma ve Karstik Şekiller 1
- Doç.Dr. Rüştü ILGAR
Çevresel Duyarlılık Açısından Petrol Sektörü, Çanakkale Boğazının Pazardaki Yeri ve Önemi.....25
- Dr.Öğr.Üyesi Nadire KARADEMİR-Prof.Dr. Ersin Kaya SANDAL- Araş.Gör. Fatma Betül URHAN
Kahramanmaraş'ta Turizm Algısı.....45
- Dr. Öğr.Üyesi Güzide Öncü Eroğlu PEKTAŞ- Dr. Cengiz KAHRAMAN- Prof.Dr. Güler ALKAN
Türkiye'de Coğrafi İşaretler ve İhracat Pazarlaması Açısından Değerlendirilmesi.....65
- Dr.Öğr.Üyesi Suat POLAT
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutumlarının İncelenmesi83
- Dr. Öğr. Üyesi Eren ŞENOL
Boraboy Gölü (Amasya) ve Çevresinin, Rekreasyon Amaçlı Kullanımdan Kaynaklanan Başlıca Sorunları.....95
- Prof. Dr. Çiğdem ÜNAL Araş.Gör. Besime YÜCEL
Kırsal Turizmin Geliştirilmesi ve Yönetilmesinde Yerel Halkın Algı ve Tutumları. Ödemiş/Birgi Örneği..... 113
- Dr. Öğr. Üyesi Serdar VARDAR
Sedimentolojik ve Mikropaleontolojik Verilerle Güzelhisar Çayı Kıyı Ovasının Holosen Paleocoğrafyası..... 131
- Prof. Dr. Cevdet YILMAZ – Dr. Öğr. Üyesi Mutlu KAYA
Bir Mikrotoponimi Denemesi; Sinop-Ayancık'ta Zingal Orman İşletmesi'nin Yer Adlarına Etkisi..... 149
- *Geçmiş Sayı İndeksi*.....165

KÜRE DAĞLARI'NIN DEVREKÂNI VE AYDOS ÇAYLARI ARASINDA KALAN BÖLÜMÜNDE KARSTLAŞMA VE KARSTİK ŞEKİLLER¹

Karstification and Karstic Shapes Between the rivers Devrekâni and Aydos of the Küre
Mountains

Dr.Öğr.Üyesi Faruk AYLAR*

Prof.Dr. Halil İbrahim ZEYBEK**

Araş.Gör. Hasan DİNÇER***

ÖZ

Bu çalışma, Batı Karadeniz Bölümü'ndeki Küre Dağları'nın batı bölümünde, Kastamonu'nun Cide ve Bartın'ın Kurucuşile ilçeleri sınırları içerisinde kalan, doğuda Aydos Çayı ile batıda Devrekani Çayı arasındaki sahayı kapsamaktadır. Çalışmada, deniz seviyesinden başlayıp yaklaşık 1500 m'lere kadar çıkan çalışma alanındaki doğal çevre şartları ile karstlaşma süreci arasındaki ilişkiden yola çıkarak yüzey karstına ait lapyra, dolin ve dolye ile derinlik karstına ait Kılıçlı Mağarası gibi karstik şekillerin gelişimi ve dağılışı incelenmiştir. Arazi çalışmaları sırasında sahadaki karstlaşmaya neden olan kayaçların bu şekillerin oluşumunu sağlayan kayaçların CaCO₃ özellikleri, karstik şekillerin yerleri, metrik ve morfolojik özellikleri belirlenmiştir. Ayrıca yakın çevre şartları incelenmiş, ulaşım ve arazi kullanımıyla ilgili bilgiler derlenmiş ve fotoğraflama işlemleri gerçekleştirilmiştir. İnceleme sahasındaki karstik şekiller Üst Jura-Alt Kretase yaşlı kireçtaşları üzerinde gelişmiştir.

İnceleme sahasındaki kireçtaşlarının birbirini kesen çatlak ve kırık sistemlerine sahip olması, yüzey sularının yeraltına geçişini kolaylaştırmakta ve karstlaşmayı teşvik etmektedir. Ana kayanın bu özelliği, başta dolinler ve su batanlar olmak üzere farklı karstik şekillerin oluşumu ile biçimleri üzerinde belirgin rol oynamıştır. Sahadaki karstik şekiller çoğunlukla 500-1300 m yükseltiler arasında gelişme göstermiştir. İnceleme alanında farklı seviyelerde aşınım yüzeyleri gelişmiş olup, bu düzlükler, eğim azlığı nedeniyle sızmayı, dolayısıyla karstlaşmayı desteklemişlerdir. Başta dolinler olmak üzere yüzeydeki şekillerin gelişiminde, anakaya ve diğer şartlar dışında bu topoğrafik özelliklerin de önemli katkısı olmuştur. Sahada, yukarıda açıklanmaya çalışılan yüzey karstına ait lapyra, dolin, uvala ve düden gibi şekiller dışında, derinlik karstına ait bir de mağara bulunmaktadır. İnceleme alanı içerisindeki Kılıçlı Mağarası olarak bilinen mağara, Çamdibi köyünün Meydan Mahallesi sınırları içerisinde, Evliyaharman Kayalığı Mevkii'nde bulunmaktadır. Çalışma alanındaki karstik şekiller büyük kısmıyla yoğun bir bitki örtüsü ve kalınlığı yer yer farklılık göstermekle birlikte belirli bir

¹ Bu araştırma Amasya Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından SEB-BAP 17-0126 nolu Proje olarak desteklenmiştir.

* Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, farukaylar@gmail.com

** Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, zeybekhi@gmail.com

*** Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, hasan.dincer@omu.edu.tr

Dergiye Geliş Tarihi: 04.06.2018

toprak örtüsü altında gelişmiş bulunmaktadır. Bu özelliğiyle araştırma sahası, bir bütün olarak "örtülü karst" manzarası göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Küre Dağları, Devrekani Çayı, Karstik alan, Örtülü Karst, Dolin, Mağara.

ABSTRACT

This study covers the area between the Aydos Stream in the east and the Devrekani Stream in the west that are situated in the towns Cide and Bartın which are located in the west part of the Küre Mountains in the West Black Sea Region. In the study, the development and the distribution of the karstic shapes in the area considering the relation between the natural environment conditions of the investigated area with 1500 m height starting from the sea level and the karstification period and karstic shapes belonging to the surface karst such as lapies dolines and uvalas and the deepness karst such as the Kılıçlı Cave were investigated. During the area study, the places, metric and morphological features of the karstic shapes were determined. During the investigation of the study area, CaCO₃ features of the rocks that cause karstic development, the places of the karstic shapes and the metric and morphological features were determined. Moreover, nearby environment conditions were investigated, the knowledge about transportation and usage of land were gathered and the photographs were taken. The karstic shapes in the investigated area occurred on above Jura-Below Kretase old limestones.

As the investigation area has a cracked and broken cross-section limestone systems, it leads the leaking of surface water into underground and encourages being karstic. The feature of the natural rock plays an important role on the occurrence and shapes of the karstic shapes such as dolines and swallow holes. The karstic shapes in the area mostly show development between the 500-1300 m heights. In the investigated area, erosion surfaces are seen at different levels so these plains provides leaking which means being karstic because of incline scantness. In the development of the surface shapes in the area such as dolines, these topographic features play an important role besides nativestone and other conditions. Apart from the shapes described above in the investigated area such as lapies, dolines, uvalas and swallow holes belonging to surface karst, there is a cave belonging to deepness karst. The cave in the investigated area known as "Kılıçlı Cave" is located in the Meydan street of Çamdibi village called "Evliyaharman rocks district. The karstic shapes in the area depict differences related to their heavy vegetation and the thickness and they developed under certain ground cover. With the mentioned features, the research area shows a covered karst feature as a whole.

Keywords: The Küre Mountains, The Devrekani Stream, Karstic area, Covered Karst, Dolin, Cave

1. GİRİŞ

Başta kalker olmak üzere tebeşir, dolomit, jips, kayatuzu gibi kayalar suyun etkisiyle diğer kayalara nazaran daha kolay ve fazla çözünürler. Bu nedenle de diğer bazı kayalar tiplerinden daha karakteristik şekiller oluştururlar (Alagöz, 1944). Bu yolla oluşmuş şekillere “*karstik şekiller*”, bu şekillerin yoğun olduğu alanlara da “*karstik alanlar*” denir. Karstik sahaların en sık rastlanılan şekilleri lapyalar, dolinler, uvalalar, polyeler, düdenler, obruklar, karstik vadiler, traverten şekilleri ve mağaralardır. Bu şekillerin büyük bir kısmı yerüstünde gelişirken, bazıları da yeraltında gelişme göstermektedir. Karstik şekillerin geliştiği ana kayanın türüne bağlı olarak da “*kireçtaşı karsti*”, “*Jips karsti*” gibi kavramlar tanımlanmaktadır (Zeybek, 2010).

Alpin kıvrım sistemi içerisinde yer alan Türkiye arazisi; kendi içinde stratigrafi, fauna, yapı, metamorfizma ve jeofizik özellikler bakımından jeolojik bütünlüğü olan, genel olarak doğu-batı yönünde uzanan tektonik birlikler meydana getirmiştir (Güncüoğlu ve diğ., 1997). “Batıdan doğuya, aralarında yer yer kesintiler bulunan belirgin kuşaklar halinde uzanan tektonik birlikler ve örtülerin %40’ı çözünmeye uygun karbonatlı ve evaporitik kayalardan meydana gelmiştir. Yeraltında oluşan karstik şekillerin en önemlisi olan mağaralar da dikkate alınacak olursa, bu oran %60 ları bulmaktadır” (Nazik, 2004; Nazik ve Tuncer, 2010).

“Farklı coğrafi bölge, topoğrafya ve iklim kuşaklarında, doğu-batı yönlü orojenik hatlar halinde uzanan bu kayalar, deniz seviyesinin altından başlayarak, yer yer 4000 metrelere ulaşan yükseltilere kadar çıkabilmektedir. Örneğin Orta Toroslarda 1500 metre kalınlığa ulaşabilen bu kayaların üzerinde, karstlaşmada etkili olan çözücü, kökensel ve şekillendirici faktörlerin (Nazik, 2003; Nazik, 2005) kısa mesafelerde değişikliğe uğramalarına bağlı olarak; oluşum, ortam ve gelişim dönemleri, biçim, boyut ve dağılım, yoğunluk ve karstlaşma hızları farklı karstik şekillerin gelişimini sağlamıştır” (Nazik ve Poyraz, 2017).

İç ve Doğu Anadolu’nun belli kesimlerinde jipsli sahalar ve buralarda gelişmiş şekiller yer almakla beraber, Türkiye’nin asıl karstik alanlarını kalker arazileri oluşturmaktadır. Yaşı farklı olmakla beraber, kalker arazilere hemen hemen bütün bölgelerde rastlanılmaktadır. Yapılan çalışmalarda birbirinden farklı rakamlar kullanılmakla beraber, ülkemizde karstik alanların oldukça geniş yayılışa sahip olduğu söylenebilir. Nitekim Yalçınlar (1969) Türkiye’de Paleozoik kalkerli 121, Mezozoik kalkerli 174, Tersiyer kalkerli de 27 adet dağ bulunduğunu bildirmektedir. Nazik (1989) ise Eroskay ve Günay’a (1979) atfen, ülkemizin 1/3’ünün erimeye uygun karbonatlı kayalardan meydana geldiğini ifade etmektedir. Atalay da (1973), karstik sahaların Türkiye’nin yaklaşık 1/4’ünü kapladığını belirtmektedir.

Türkiye’de karstik şekillerin yer aldığı alanlar Paleozoik, Mesozoik, Tersiyer ve Kuaterner (travertenler) arazilerine karşılık gelmektedir. Karstik sahalar bu jeolojik zamanların çeşitli devirlerine ait kalkerlerin yayılış alanlarına bağlı bulunmaktadır. Nitekim Paleozoik içinde Permokarbonifer (Atalay 1973); Mesozoik’te Trias (Doğan, 1996), Jura (Biricik, 1982; Doğan, 1996) ve Kretase (Akkuş, 1991; Ardos, 1996); Tersiyer’de Paleosen (Pekcan, 1996), Eosen (Güldalı, 1972; Biricik, 1982), Miosen’e (Atalay, 1973; Nazik ve Güldalı, 1985; Doğu ve diğ., 1994) ait kalkerler başlıca karstik sahaları oluştururlar. Jipse ($CaSO_4 + 2H_2O$) bağlı karstik alanlar ise çoğunlukla Oligo-Miyosen yaşlı arazilere karşılık gelmekte olup (Alagöz, 1967), Sivas (Hafik ve Zara ilçeleri arasında olduğu gibi), Çankırı ve Çorum (Sungurlu doğusunda olduğu gibi) çevrelerinde geniş yayılışa sahiptirler (Zeybek, 2010).

Türkiye, karstik araziler bakımından oldukça zengin olup, ülkenin güneyinde Toros Dağları ve kuzeyinde Kuzey Anadolu Dağları’nda geniş yayılışa sahiptirler. Ancak Toros Dağları, yapılan çalışmaların fazlalığı nedeniyle ön plana çıkmıştır. Çünkü bu dağlık kuşakta saf ve kalın tabakalar halinde, kireç oranı yüksek kalkerler geniş yayılış göstermektedir. Söz konusu sahada yükselti, tektonik özellikler, karstlaşmanın uzun zamandan beri devam etmesi gibi nedenlerden dolayı karstik şekiller son derece çeşitli ve zengindir. Toroslar’ın ve Akdeniz Bölgesi’nin karstik alanları ile ilgili bu tespit gerçek olmakla beraber, son yıllarda yapılan ve yapılmakta olan çalışmalar diğer bölgelerin de sanılandan daha fazla karstik potansiyellerinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Özellikle Karadeniz Bölgesi, karstik potansiyel bakımından oldukça zengindir (Alagöz, 1944; Erinç, 1960; Erinç, 1971; Pekcan, 1995). Her ne kadar kalker Karadeniz Bölgesi’nde çok geniş yayılış göstermese de özellikle Paleozoik ve Mesozoyik

yaşlı arazilerde gelişmiş şekillerle kaplı karstik alanlar dikkat çekicidir. Kaldı ki Karadeniz Bölgesi'nin kıyı kuşağında nemli-ılıman iklim özellikleri de hiç değilse günümüzde karstlaşmayı teşvik edecek niteliktedir. Nitekim Kastamonu, Tokat, Gümüşhane, Zonguldak, Çorum çevresinde başta mağaralar olmak üzere, dolin, lapyra gibi şekillerle kaplı karstik alanlar önemli yer kaplamaktadırlar (Zeybek, 2001).

Türkiye'de karstik şekiller ve bunların yayılış alanları deniz kıyısından başlayıp 3000 m'nin üzerindeki yükseltilere kadar çıkabilmektedir. Nitekim Atalay (1973), Toros Dağları'nda 2500 m'nin üzerinde dolinlerin, 3500 m'nin üzerinde ise lapyraların yayılış gösterdiği karstik alanlardan bahsetmektedir (Zeybek, 2001). Yine Doğu ve diğ. (2000) Batı Toroslar'da, Fethiye civarındaki Akdağ'da yaptıkları çalışmada, ortalama 2500 metre ile karakterlenen aşınım yüzeyinin üzerinde çok sayıda dolin ve uvalanın bulunduğunu belirtmektedir. Öztürk vd. (2016) ise Bolkar Dağlarında yaptıkları çalışmada 1200 ile 2550 metreler arasında karstik şekillenmenin yoğunluğundan söz etmektedir.

Türkiye'de karst modeli veya sınıflamasına yönelik çalışmalar oldukça yetersizdir. Bu konuda yapılan çalışmalar Eroskay ve Günay (1979) ile Ekmekçi (2003) nin yaptığı sınıflamalarla sınırlı kalmıştır. Karstik alanların yalnız güncel görünümünü değil, bölgenin jeolojik geçmişini de göz önüne alan ve bölgesel karstlaşma derecesine göre Herak (1977) tarafından oluşturulan tektojenetik sınıflamaya uyarlama yapan Eroskay ve Günay, yaptıkları sınıflamada Türkiye'yi; Toros, Güneydoğu Anadolu, Orta ve Kuzeybatı Anadolu ile Trakya olmak üzere 4 karst bölgesine ayırmışlardır (Nazik ve Poyraz, 2017). Ekmekçi (2003) ise yaptığı çalışmada Türkiye'yi tektonik ve paleocoğrafik özelliklerini dikkate alarak; Batı Toroslar, Orta Toroslar, Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu, Orta Anadolu, Kuzey Bölge ve Ege olmak üzere yedi karst bölgesine ayırmıştır (Nazik ve Poyraz, 2017).

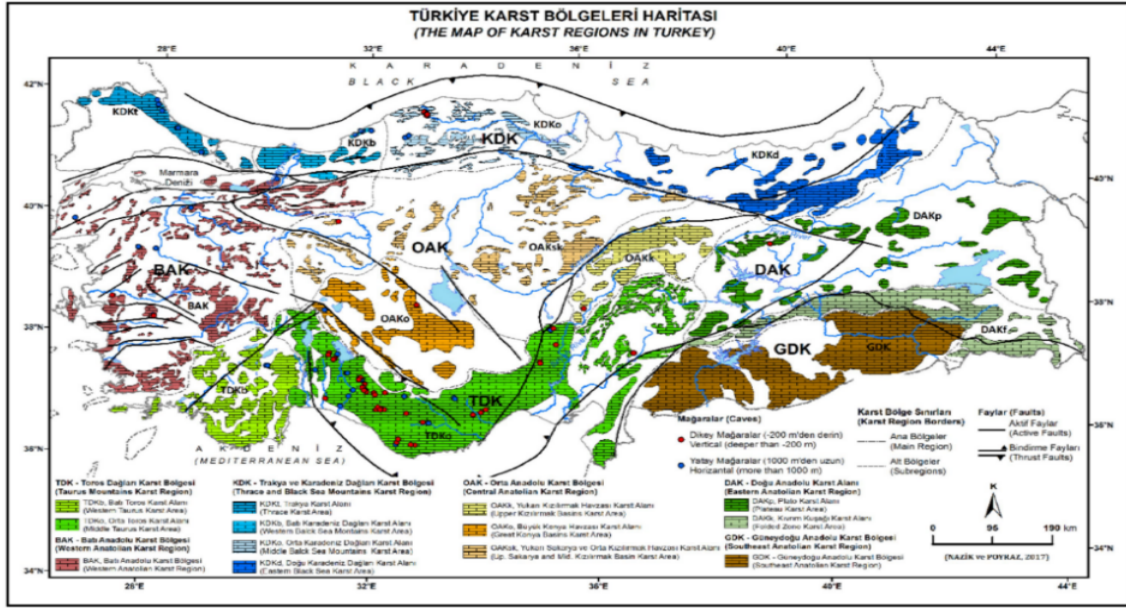
Buna karşılık Nazik (2004) ile Nazik ve Tuncer (2010) yılında yaptıkları çalışmalarda, yüzey ve yeraltı karstlaşmasının morfojenetik ve morfometrik özelliklerine göre Türkiye'de altı karst bölgesi ve bunların alt alanlarını ayırt etmişlerdir (Tablo 1, Şekil 1). İnceleme alanı bu sınıflamaya göre, Trakya ve Karadeniz Dağları Karst Bölgesi'nin, Batı Karadeniz Dağları Karst Alanı içerisinde kalmaktadır.

Tablo 1. Türkiye karst bölgeleri sınıflaması (Nazik ve Tuncer, 2010; Nazik ve Poyraz, 2017)

Bölge	Alan
Toros Dağları Karst Bölgesi	Batı Toroslar Karst Alanı Orta Toroslar Karst Alanı
Batı Anadolu Karst Bölgesi	-
Trakya ve Karadeniz Dağları Karst Bölgesi	Trakya Karst Alanı Batı Karadeniz Dağları Karst Alanı Orta Karadeniz Dağları Karst Alanı Doğu Karadeniz Dağları Karst Alanı
İç Anadolu Karst Bölgesi	Büyük Konya Havzası Karst Alanı Yukarı Kızılırmak Havzası Karst Alanı Yukarı Sakarya ve Orta Kızılırmak Havzası Karst Alanı
Doğu Anadolu Karst Bölgesi	Plato Karst Alanı Kıvrımlı Kuşak Karst Alanı
Güneydoğu Anadolu Karst Bölgesi	-

Yapılan bu sınıflamada, Batı Karadeniz Dağları karst alanı için; karstlaşmanın, ofiyolitler ve fliš karakterli erimesiz birimlerce üzerlenen Karbonifer, Jura-Kretase ve Eosen yaşlı kireçtaşlarında geliştiği ifade edilmiştir (Nazik ve Poyraz, 2017).

Türkiye'de son dönemde Kuzey Anadolu Dağlık kuşağında yapılan karstik çalışmaların sayısı giderek artmaktadır (Zeybek, 1998, 2001, 2004; Uzun, 2002, 2004a, 2004b). Yapılan bu çalışmalar, bu dağlık kuşağın karstik şekiller bakımından oldukça zengin olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle bu dağlık kuşakta yapılan karst çalışmaları sırasında tespit edilerek incelenen ve turizme kazandırılan mağaralar günümüzde çok sayıda ziyaretçiyi kendisine çekmektedir. Bu dağlık kuşaktaki karstik incelemelerin artması ile hem yüzey karstına hem de derinlik karstına ait zengin yer şekillerinin ortaya çıkarılması mümkün olacaktır.

Şekil 1: Türkiye karst bölgeleri (Nazik ve Poyraz, 2017)

Bu çalışmanın amacı, doğal çevre şartları ile karlaşma süreci arasındaki ilişkiden yola çıkarak, inceleme alanındaki karstik şekillerin gelişimini ve dağılımını incelemektir. Bu şekilde, Kuzey Anadolu Dağları'nda karlaşma, karstik alan ve şekiller literatürüne de katkı sağlanmış olacaktır.

2. ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ

İnceleme alanı Batı Karadeniz Bölümü'nde Küre Dağlarının Batı bölümünde Kastamonu'nun Cide ve Bartın'ın Kurucuşile ilçeleri sınırları içerisinde, doğuda Aydos Çayı ile batıda Devrakani Çayı arasında yer alır (Şekil 2). Küre Dağlarının batı bölümünde yer alan araştırma sahası yaklaşık 176 km² yüzölçüme sahip olup, deniz seviyesinden başlayan ve 1500 m'lere kadar çıkan yükseltilere sahiptir. Sahasının güney sınırı kıyından kuş uçuşu yaklaşık 30 km içeride bulunmaktadır. Araştırma sahasının sınırları, karstik arazinin olduğu litolojiye bağlı olarak ve doğu batı yönündeki akarsuların talveg çizgileri ile belirlenmiştir. Bu kapsamda araştırma sahasının kuzey sınırını Karadeniz oluştururken, batıda Devrakani çayı ile doğuda Aydos çayının su bölümü çizgileri inceleme sahasını sınırlamaktadır. Güneyde ise Akdere ve Sarıçam dereleri inceleme alanını sınırlamaktadır.

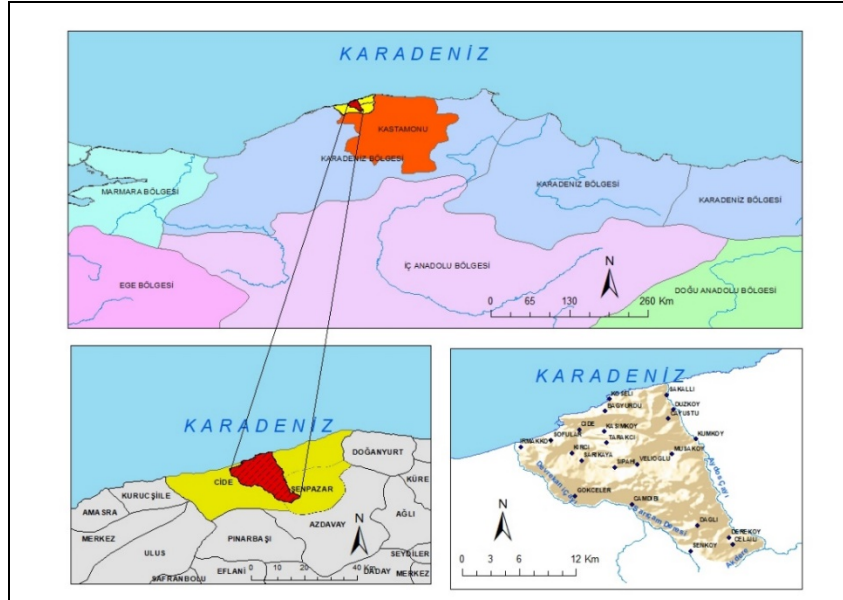
3. YÖNTEM VE MALZEME

Bu çalışma hazırlanırken arazi çalışmaları dışında, 1/25.000 ve 1/100.000 ölçekli topografya, 1/100.000 ölçekli jeoloji haritalarından, ekli literatürden ve yöredeki meteoroloji istasyonlarının verilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca, kireçtaşlarının CaCO₃ içerikleri Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'ne gönderilmiş ve kireçtaşlarının içeriği incelenmiş ve karstik şekillerin oluşumundaki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla 2017 yaz aylarında yapılan arazi çalışmaları sırasında karstik şekillerin yoğunluk gösterdiği 600-1200 m yükseltiler arasında bulunan Çamdibi, Gökçeler ve Sipahi köyleri arası, Şenköy-Dağlı köyleri arası ve Velioglu-Çayüstü-Musaköy arasından 6 alandan kireçtaşı numunesi incelenmek üzere alınmıştır.

Arazi çalışmaları sırasında karlaşmanın boyutunun belirlenmesi amacı ile özellikle dolinlerin yoğunlaştığı yukarıdaki alanlarda, dolin tabanlarından 6 adet toprak numunesi alınmıştır. Alınan bu toprak numunelerinin fiziksel ve kimyasal analizleri Samsun Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü'nde yaptırılmış ve sonuçlar toprak özellikleri başlığı altında verilmiştir.

Saha çalışmaları esnasında karstik şekillerin yerleri, metrik ve morfolojik özellikleri belirlenmiştir. Ayrıca yakın çevre şartları incelenmiş, ulaşım ve arazi kullanımıyla ilgili bilgiler derlenmiş ve fotoğraflama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Büro çalışmaları sırasında araziden ve literatürden derlenen bilgiler Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yöntemleri kullanılarak haritalanmıştır. CBS analizlerinde ArcGIS10 yazılımı tercih edilmiş, 15 m yersel çözünürlüğe sahip ASTER uydu görüntülerinden 3D analiz yöntemi kullanılarak havzanın sayısal yükseklik modeli (DEM) üretilmiştir.

Ayrıca MTA tarafından hazırlanmış 1/25.000 ölçekli Türkiye Jeoloji Haritası'nın ilgili paftaları ile arazi gözlemleri birleştirilerek inceleme sahasının jeoloji haritası üretilmiştir. İklim çalışmalarında Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü'nden temin edilen Amasra, Cide, İnebolu ve Azdavay meteoroloji istasyonlarının verileri kullanılmıştır. Arazi çalışmaları sırasında koordinat ve yükseklik ölçümleri "Magellan Triton 500" GPS ile yapılmış ve ardından Google Earth programına işlenmiştir. Eğim, yükseklik ve mesafe ölçümleri ise "Leica DISTO D8" lazer metresi ile yapılmıştır. Çalışmada kullanılan yol uzunlukları ise Google maps üzerinden hesaplanmıştır.

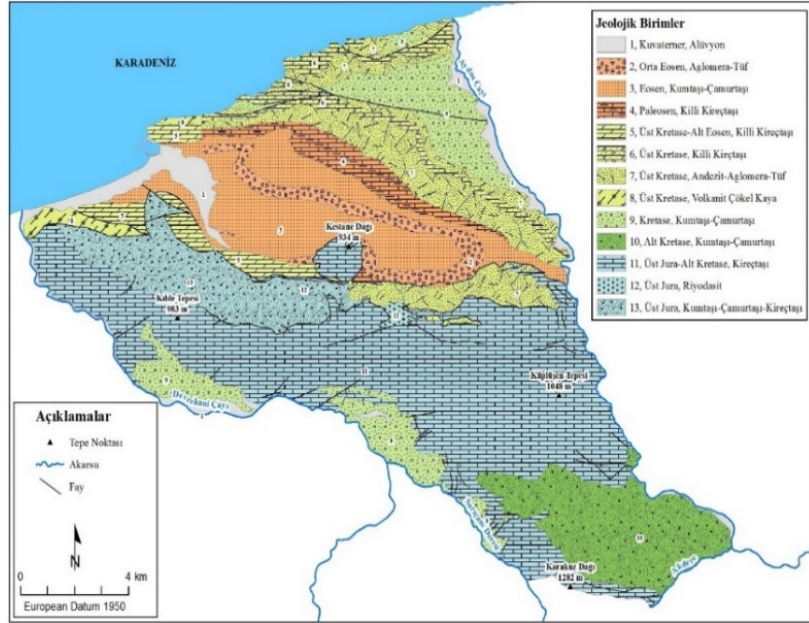

Şekil 2: İnceleme sahasının lokasyon haritası

4. ARAŞTIRMA SAHASININ DOĞAL ORTAM ÖZELLİKLERİ

4.1. Litoloji

Araştırma sahasındaki karstik şekiller Üst Jura-Alt Kretase yaşlı kireçtaşları üzerinde gelişmiştir (Şekil 3). İnaltı Formasyonu olarak bilinen ve neritik-şelf özellikli kireçtaşlarından oluşan bu birim adını Ayancık İlçesi'nin yaklaşık 24 km güneyinde yer alan İnaltı Köyü'nden almaktadır (Ketin ve Gümüş, 1963). Altta, İnaltı formasyonuna ait beyaz, açık gri, gri renkli, genellikle kalın tabakalı, yer yer iri gastropod kavkılı, yer yer mercanlı ve algli, bol kalsit damarlı rekrystalize kireçtaşları bu formasyonda yaygın olarak gözlemlenir (Şekil 4). Üste doğru gri, koyu gri renkli, çoğunlukla orta tabakalı kireçtaşları arasında ince şeyl katkıları gözlemlenmeye başlanır. Kil oranının arttığı kimi düzeylerde kireçtaşı tabakaları yumrulu bir görünüm kazanır. Bu yumrulu görünümlü tabakalar üst bölümlerde orta-kalın tabakalı, intraformasyonel özellikli çakıllı düzeylerle ardalanır. Bu intraformasyonel ve yumrulu kireçtaşı ardalanması kalın tabakalı, kırmızımsı kül renkli, kırıntılı görünümlü kireçtaşları ile devam eder (MTA, 2010). İnaltı formasyonu, alttan Bürnük Formasyonu ile geçişlidir. Birçok yerde bölgenin temel kayaları üzerine geldiği gözlemlenmekte olup, Yılmaz (1980) bu birimden 480 m kalınlık ölçmüştür.

Şekil 3: İnceleme sahasının jeoloji haritası (MTA, 2010'dan alınmıştır)

Şekil 4: Şenköy Köyü girişindeki yol yarmasında yüzeye çıkan İnaltı Formasyonu'na ait kireçtaşları.

İnceleme alanındaki karstik şekillerin oluşumunda rol oynayan kireçtaşı örnekleri arazi çalışmaları sırasında karstik şekillerin yoğunluk gösterdiği 600-1200 m yükseltiler arasında bulunan Çamdibi, Gökçeler ve Sipahi köyleri arası, Şenköy-Dağlı köyleri arası ve Velioğlu-Çayüstü-Musaköy arasından 6 alandan kireçtaşı numunesi incelenmek üzere alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda çalışma sahasındaki kireçtaşlarında CaO oranı ortalama % 55, MgO oranı ise % 0,30 çıkmıştır. Yine numunelerde yapılan modal minerolojik analiz sonuçlarında Dolomit % 1,39 oranında belirlenirken Kalsit (CaCO₃) % 98,61 oranında çıkmıştır.

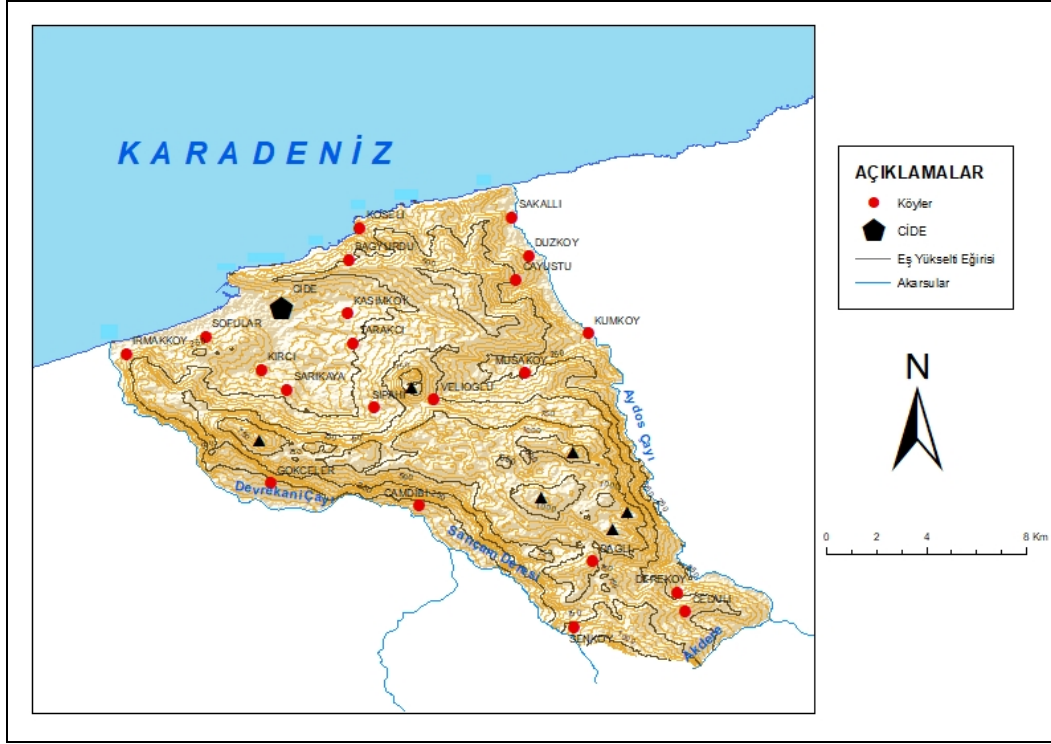
Sahadaki kireçtaşlarının birbirini kesen çatlak ve kırık sistemlerine sahip olması, yüzey sularının yeraltına geçişini kolaylaştırmakta ve karstlaşmayı teşvik etmektedir. Ana kayanın bu özelliği başta dolinler ve su batanlar olmak üzere farklı karstik şekillerin oluşumu ile biçimleri üzerinde belirgin rol oynamıştır (Şekil 5). Sahadaki kireçtaşlarında yer yer devrik kıvrımlar da gözlemlenmektedir. Bu devrik kıvrımlarda tabakaların dalışları bazı dolinlerin oluşumuna katkı sağlamıştır.

Şekil 5: Çamdibi Köyü kuzey batısında bulunan su batan.

4.2. Jeomorfolojik Özellikler

İnceleme alanı Küre Dağları'nın batı kesiminde bulunmakta olup, karstik şekiller çoğunlukla 600-1200 m yükseltiler arasında gelişme göstermiştir (Şekil 6). Çalışma alanında farklı seviyelerde aşınım yüzeyleri gelişmiş olup, bu düzlükler, eğim azlığı nedeniyle sızmayı, dolayısıyla karstlaşmayı desteklemiştir. Sahadaki karstik şekiller büyük kısmıyla yoğun bir bitki örtüsü ve kalınlığı yer yer farklılık göstermekle birlikte belirli bir toprak örtüsü altında gelişmiştir. Bu özelliği ile çalışma sahası, bir bütün olarak “örtülü karst” manzarası göstermektedir. Başta dolinler olmak üzere yüzeydeki şekillerin gelişiminde, anakaya ve diğer şartlar dışında bu topoğrafik özelliklerin de önemli katkısı olmuştur.

Şekil 6: İnceleme alanının topoğrafya haritası.

4.3. İklim

Kıydan başlayan ve yaklaşık kuş uçuşu 30 km güneye kadar devam eden inceleme alanı içerisinde Cide meteoroloji istasyonu bulunmaktadır. Ayrıca benzer özellikler taşıması ve çalışma sahasına yakın olması itibari ile batıda Amasra, doğuda İnebolu ve güneyde Azdavay meteoroloji istasyonlarının verileri de karşılaştırma yapabilmek amacıyla kullanılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Cide (36 m), Amasra (73 m), İnebolu (64 m) ve Azdavay (800 m) meteoroloji istasyonuna ait ortalama sıcaklık (°C) ve yağış (mm) değerleri.

İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık/Toplam
Cide	6,3	5,8	7,9	11,4	15,2	19,9	22,4	22,6	18,9	15,1	11,2	7,9	13,7
	88,5	67,5	62,9	40,8	45,9	57,4	56,9	59,6	92,0	143,7	132,7	120,2	968,1
Amasra	6,3	6,2	7,6	11,1	15,1	19,6	22,1	22,3	19,2	15,5	11,7	8,2	13,7
	90,5	63,4	61,8	45,2	40,9	54,5	53,1	63,3	83,6	105,8	107,4	110,0	879,5
İnebolu	6,0	5,9	7,0	10,6	14,8	19,3	22,0	22,1	18,3	14,5	11,1	8,1	13,3
	109,3	84,6	78,0	47,5	49,5	50,4	47,2	56,3	91,7	138,8	126,0	138,2	1017,5
Azdavay	-1,4	-0,4	3,2	8,0	11,9	15,3	17,8	17,7	13,7	9,6	4,7	0,9	8,4
	48,5	39,0	39,5	56,9	60,9	56,0	24,2	26,6	24,0	58,2	61,7	67,7	563,2

Kaynak: DMİGM (2017) rasat verileri.

Araştırma sahasındaki Cide meteoroloji istasyonu ile yakın çevresindeki Amasra ve İnebolu meteoroloji istasyonlarında yıllık ortalama sıcaklıkların benzer değerler gösterirken inceleme alanının güneyindeki Azdavay'da yüksekliğe ve denizel etkinin azalmasına bağlı olarak yıllık ortalama sıcaklıkların yaklaşık 5 °C'ye düştüğü görülmektedir. Kıyadaki istasyonlarda yılın en soğuk ayı şubat iken iç kesimlerde ocak ayı, kıyadaki istasyonlarda en sıcak ağustos olarak görülürken iç kesimlerdeki Azdavay'da temmuzdur. Görüleceği üzere kıyı istasyonları ile İnceleme alanının güneyinde bulunan Azdavay istasyonu arasında yükseklik farkı ve denizel etkinin azalmasına bağlı olarak, kıyı ile iç kesimler arasında sıcaklık değerlerinin farklılaştığı görülmektedir. Basit bir hesapla, sahanın en yüksek kesimini oluşturan Karakuz Dağı (1282 m) çevrelerinde sıcaklıklar 6-7 °C civarına düşmektedir.

Çalışma sahasının yağış koşulları ise batıdan doğuya doğru ve kuzeyden güneye doğru değişmektedir. Nitekim sahanın batısında bulunan Amasra meteoroloji istasyonunun yıllık ortalama yağış miktarı 879,5 mm iken sahadaki Cide meteoroloji istasyonunda bu değer 968,1 mm ye ve sahanın doğusundaki İnebolu meteoroloji istasyonunda ise 1017,5 mm ye yükselmektedir. Ayrıca kıyıdağlıktan itibaren yükselmeye başlayan dağlık alanlar, inceleme sahasında güneye doğru yağış miktarının daha da artmasında etkili olmaktadır (Duran, 2017). Bu durum karstik oluşumun gözlemlendiği kıyı gerisindeki bu dağlık alanda karstlaşmayı olumlu olarak etkileyecektir.

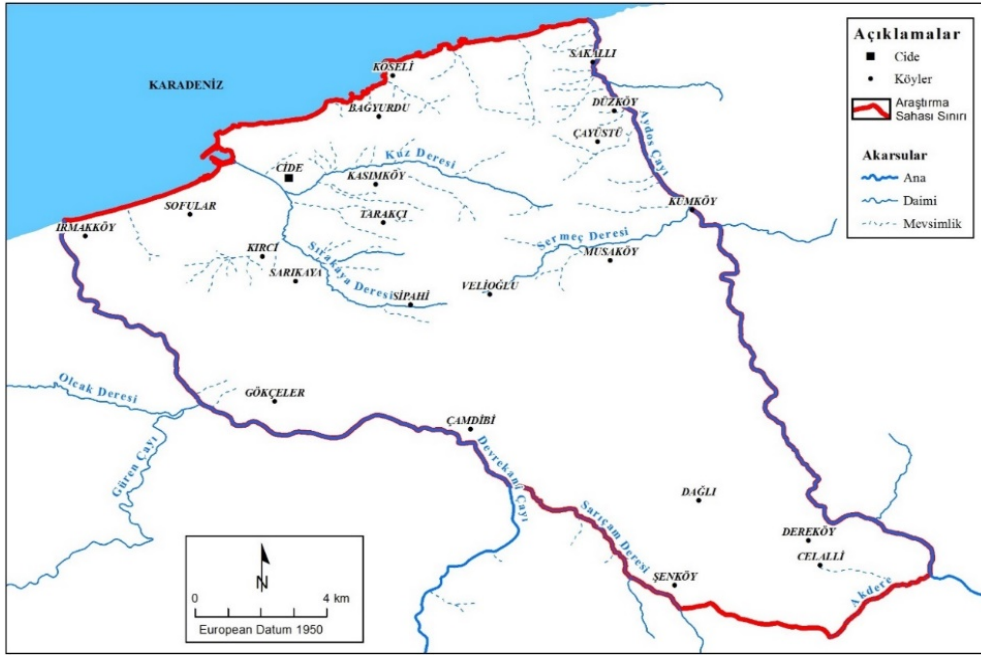
Bütün istasyonlarda nisan ayından itibaren hızla artan sıcaklıklara yağmur şeklindeki yağışlar da eşlik etmekte, bu durum kar örtüsünün hızla erimesine yol açmaktadır. Böylece akışa geçen CO₂'ce zengin soğuk sular, yüzeyde ve derinlerde karstlaşma olaylarının yeniden hızlanmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak, inceleme sahası Karadeniz kıyısında olması nedeniyle, denizel iklim karakterini göstermektedir. Ancak kıyıdağlıktan iç kesimlere geçildikçe karasal iklimin etkileri kısmen görülmeye başlanmaktadır. Bu durum, inceleme alanının topoğrafik yapısının iklim üzerindeki etkisi olarak görülür.

4.4. Hidrografik Özellikler

İnceleme sahasını oluşturan alanın bugünkü akış şartları iklim, ana kaya, eğim gibi özelliklerin yanında bitki ve toprak örtüsü ile de yakından ilişkilidir. Nitekim yoğun bir bitki örtüsü ile kaplı olan inceleme alanında Devrakani Çayı, Aydos Çayı ve Sarıçam Deresi gibi akarsuların daimi akışa sahip oldukları görülür (Şekil 7).

İnceleme sahasının sularını Devrekani Çayı, Aydos Çayı, Sarıçam Deresi, Akdere ile Cide yakınlarından denize dökülen Sarıkaya ve Kuz dereleri drene etmektedir. Küre Dağları'ndan kaynağını alan bu akarsular birbirlerine az çok paralel bir akış özelliğine sahip olup, genellikle paralel bir drenaj ağına sahiptirler.

Şekil 7: İnceleme sahasının hidrografya haritası.

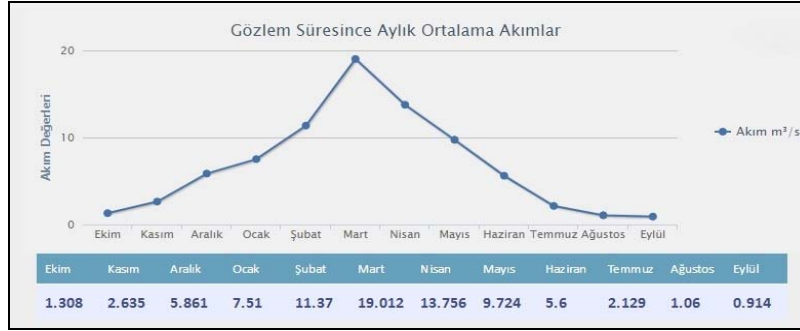
İnceleme sahasındaki akarsuların akım rejimlerini ortaya koymak amacıyla DSI'nin sahanın batısındaki Devrekani Çayı ve doğusundaki Aydos Çayı üzerinde kurmuş olduğu akım gözlem istasyonlarının rasat verileri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Devrekani Çayı üzerindeki Cide ve Azdavay ile Aydos Çayı üzerindeki Harmangeriş istasyonlarının yıllık akım değerleri (m³/sn).

İstasyon Adı	Ek	K	A	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E
Devrekâni Çayı (Cide)	9,751	20,314	26,119	36,939	43,594	58,276	44,602	22,226	17,114	6,498	4,398	3,995
Devrekâni Çayı (Azdavay)	1,308	2,635	5,861	7,510	11,370	19,012	13,756	9,724	5,600	2,129	1,060	0,914
Aydos Çayı (Harmangeriş)	4,055	2,428	5,659	11,885	12,331	11,773	12,871	4,377	2,504	1,152	0,420	0,924

Kaynak: <http://rasatlar.dsi.gov.tr/> (Erişim tarihi 17.11.2017)

Tablo 3 incelendiğinde, Devrekâni Çayı üzerindeki Cide ve Azdavay istasyonlarına ait aylık akım değerlerinin, akarsuyun kaynak kısmına yakın bölümü ile ağız kısmı arasında belirgin farklılık gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu durum hem iç kesimlerdeki yağış azlığından hem de ağız kısmına doğru ana akarsuya katılan yan kolların fazlalığından kaynaklanmaktadır (Şekil 8 ve 9). Ancak her iki istasyon için de ortak olarak şu değerlendirme yapılabilir: Buna göre, şubat-nisan arası devrede akarsuyun bol akımlı, diğer aylarda ise akımın daha düşük olduğu görülür. Bununla birlikte her iki istasyonda da maksimum ve minimum akımlar arasındaki fark oldukça belirgindir. Bu durum kar erimelerinin ve yağış miktarının etkisi ile ortaya çıkmaktadır. Her iki istasyon içinde mart maksimumuna karşılık eylül minimumu ayırt edilmektedir.

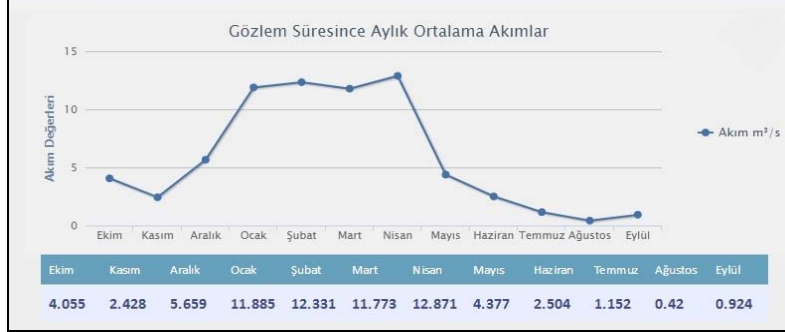
Şekil 8: Devrekani Çayı üzerindeki Azdavay istasyonunun aylık akım değerleri {Kaynak: <http://rasatlar.dsi.gov.tr/> (Erişim tarihi 17.11.2017)}.

Şekil 9: Devrekani Çayı üzerindeki Cide istasyonunun aylık akım değerler {Kaynak: <http://rasatlar.dsi.gov.tr/> (Erişim tarihi 17.11.2017)}

Buna karşılık sahanın doğu sınırında bulunan Aydos çayı, bu akarsulardan biraz farklı akım özellikleri gösterir (Şekil 10). Ocak-nisan ayları arasındaki bol akımlı devreye karşılık mayıs-ekim ayları arasında düşük bir akım gerçekleşmektedir. Maksimum akımın olduğu ay nisan iken, minimum akım aralık ayına karşılık gelmektedir. Bu durum, iklim kısmında da değinilen inceleme sahasının doğusundaki yağış azlığı ile paralellik göstermektedir. İnceleme sahasındaki akarsuların akış şartları üzerinde etkili olan temel faktörlerden biri iklimdir. İklimle ilgili özellikle yağışın şekli, miktarı ve sıcaklık rejimi hidrografik özelliklerin belirlenmesinde oldukça etkili olmaktadır. İnceleme alanı içerisindeki akarsular

genellikle kaynak suları ile beslenmeleri ve yıl boyunca su taşımalarına rağmen, yağışların fazla olduğu ilkbahar aylarında ve karların erime döneminde akımlarının nispeten arttığı gözlemlenmektedir.

Şekil 10: Aydos Çayı üzerindeki Harmangeriş istasyonunun aylık akım değerleri {Kaynak: <http://rasatlar.dsi.gov.tr/> (Erişim tarihi 17.11.2017)}.

Bununla birlikte inceleme sahasının akış şartları iklim özellikleri yanında, ana kaya, eğim ve bitki örtüsü ile de yakından ilişkilidir. Bitki örtüsünün yoğun olduğu bu akarsuların su toplama havzalarında biriken sular, akarsuların yıl boyu sürekli akışa sahip olmalarını sağlamaktadır. Ayrıca yağış miktarının fazla olmasına ve ana kayaya bağlı olarak yüzeyden akış gösteren suların, kireçtaşlarının yarık ve çatlaklarından sızarak yeraltı sularını oluşturduğu görülür. Karstlaşmaya önemli etkisi olan bu sular, vadi tabanları veya yamaçlardan karstik kaynak olarak tekrar yüzeye çıkmaktadır.

4.5. Toprak Özellikleri

İnceleme sahasında yaygın toprak gruplarını kahverengi orman toprakları ve litosoller oluşturmaktadır. Bunlardan kahverengi orman toprakları sahada geniş bir yayılım göstermektedir. Sahadaki bu toprakların sığ olması (30-50 cm), yağmur ve kar sularının ana kayaya daha kolay ulaşmasını sağlamaktadır. Karbonik asitçe zenginleşmiş yüzey suları, çatlaklardan sızarken kireçtaşlarının çözünmesine yol açmaktadır. Çözünme artışı unsurlar ise, çatlaklarda birikerek korunabilmektedir.

Litosoller ise bitki örtüsünün tahribata uğradığı eğimli kesimlerde yayılım gösterir. Bitki örtüsünün zayıfladığı bu kesimlerde aktif olarak aşınmanın devam etmesi, çözülmenin de sürekli olmasına yol açar. Bu kesimlerde de farklı büyüklüklerdeki ayrışma ürünleri zemini kaplamaktadır. İnceleme sahasındaki dolin tabanlarında daha çok killi, killi-balçık bünyede, bitki örtüsünün tahrib edildiği alanlara göre nispeten kalın sayılabilecek (30-40 cm) topraklar yer almaktadır.

Arazi çalışmaları sırasında farklı alanlardan alınan toprak numunelerinin fiziksel ve kimyasal analizleri Samsun Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü'nde yaptırılmıştır. Laboratuvar sonuçlarına göre araştırma sahası toprakları organik madde ve kireç yönünden nispeten zengin; pH'ları ise nötr ya da hafif alkalidir. Toprakların tekstürü ise çatlak sistemlerinden ve yamaç yol yarmasından alınan iki örnekte killi toprak sınıfında iken, dolin tabanlarından alınan örneklerde balçık bünyede olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4: İnceleme sahasından alınan toprak örneklerinin analiz sonuçları.

	1. Dolin Tabanı	2. Çatlak Sistemi	3. Dolin Tabanı	4. Yol Yarması
pH	6,78	7,61	7,34	7,72
Toplam tuz %	0,152	0,161	0,027	0,085
Kireç %	1,32	10,49	3,50	6,22
Org. Mad. %	1,59	1,04	0,26	1,16
KDK	41,32	38,46	23,77	22,20
TK	34,76	34,81	13,58	23,36
Kum %	49,4	38,2	62,4	37,2
Kil %	9,3	3,1	16,5	46,6
Silt %	1,3	18,7	21,1	16,3
Tekstür	Kumlu-Killi-Balçık	Killi toprak	Kumlu-Balçık	Killi toprak

4.6. Bitki Örtüsü

İnceleme alanının tamamı Küre Dağları Milli Parkı “Mutlak Koruma Zonu” içerisinde yer aldığı için koruma altındadır. Anadolu'nun kuzeyindeki Küre Dağları'nın batı bölümünde yer alan Milli Park, Batı Karadeniz Karstik zonu içine girer. Genel olarak batı doğu doğrultusunda uzanan ve kuzeye doğru ekolojik koridorlar ile Karadeniz'e ulaşan park, olağanüstü peyzajı ile bir plato karakteri gösterir. Kastamonu ve Bartın illerinin sınırları içerisinde bulunan Milli Park Cide, Şenpazar, Azdavay, Pınarbaşı, Ulus, Amasra ve Kurucaşile ilçeleri ile çevrilidir. 07.07.2000 tarihinde Milli Park olarak ilan edilen Küre Dağları 37000 hektarlık “Mutlak Koruma Zonu” ile kırsal yerleşim birimlerini içine alan 80.000 hektarlık “Tampon Zon” olarak ayrılmıştır. Küre Dağları Milli Parkı tampon zonla birlikte 117.000 hektarlık bir alana sahiptir (Dopem, 2011). Çalışma alanı ise Milli Parkın kuzeybatısında yer almaktadır.

Karstlaşma olayında bitki örtüsünün gür ya da seyrek olması aslında negatif rol oynar. Bitki örtüsünün sık olduğu yerlerde toprak örtüsü kalındır. Dolayısıyla topraktan sızan suların alttaki ana kayaya ulaşması gecikir. Ancak bitki örtüsünün gür olduğu alanlarda, kalkerin eriyebilmesi için gerekli olan CO₂ miktarı fazladır. Bitki örtüsünün yoğunluğu fotosentezi artırarak CO₂ miktarını da arttırmaktadır (Pekcan, 1995).

İnceleme sahasında bitki örtüsünün yoğunluğu düşünülürse bunun karstlaşma üzerindeki pozitif etkisi de anlaşılacaktır. Yağış miktarının oldukça fazla olduğu inceleme alanında yağmur içerisine nüfuz eden CO₂, her ne kadar toprak örtüsü kalın olsa da su miktarının fazla olması suyun derinlere kadar inmesini ve kimyasal çözünmenin artmasını sağlamaktadır. Örtülü Karst olarak bilinen bu durum sahadaki bitki örtüsünün varlığına bağlı olarak inceleme alanında etkili olmaktadır.

İnceleme sahası bütünü ile orman alanı içerisinde yer almaktadır. Ayrıca orman altı örtüsü de yağışların fazlalığına bağlı olarak son derece zengindir. İnceleme alanındaki arazi çalışmaları sırasında dolin tabanları ve çevresinde “*Abies nordmanniana* subsp. *Nordmanniana*, *Acer campestre*, *Acer platanoides*, *Agrimonia repens*, *Arbutus andrachne*, *Asplenium scolopendrium*, *Buxus sempervirens*, *Carpinus betulus*, *Castanea sp.*, *Centaurea sp.*, *Cichorium inthybus*, *Corylus sp.*, *Crataegus monogyna*, *Crataegus sp.*, *Cytisus pygmaeus*, *Daucus corata*, *Dioscorea communis*, *Dorycnium pentaphyllum*, *Equisetum arvense*, *Eupatorium cannabinum*, *Fagus sp.*, *Fraxinus excelsior* subsp. *Excelsior*, *Hedera colchica*, *Hypericum perforatum*, *Ilex aquifolium*, *Ligustrum vulgare*, *Lysimachia sp.*, *Malus sylvestris* subsp. *Sylvestris*, *Mentha aquatica*, *Mespilus germanica*, *Populus tremula*, *Prunus domestica*, *Prunus laurocerasus officinalis*, *Pteridium aquilinum*, *Quercus infectoria*, *Quercus robur*, *Rhododendron ponticum*, *Rosa canina*, *Salix sp.*, *Salvia forskaohlei*, *Sambucus ebulus*, *Stachys sp.*, *Staphylea pinnata*, *Trachystemon orientalis*, *Trifolium sp.*” gibi bitki türleri yayılış göstermektedir.

5. BAŞLICA KARSTİK ŞEKİLLER

5.1. Uvalalar

İnceleme sahasında Çamdibi ve Gökçeler köyünün kuzey kısmında yoğun olarak meydana gelen karstlaşma uvalaların oluşumuna imkân vermiştir. Genellikle birbirine komşu olan dolinlerin gelişerek, aralarındaki eşik sahalalarının zamanla ortadan kalkması sonucu oluşan, onlardan daha büyük karstik depresyonlara uvala denilmektedir. Nitekim Zeybek (2010) uvalalar ile ilgili, Yugoslavya'daki düz tabanlı karstik depresyonlara uvala denildiğini, bunların çapının çoğu zaman yarım mil (yaklaşık 800 m) kadar olduğunu ve dolinlerin birleşmesi ile meydana geldiklerini ifade etmektedir.

İnceleme sahasında bu şekilde oluşmuş iki adet uvala tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Çamdibi köyünün yaklaşık 3 km kuzeybatısında bulunmaktadır. Dönmelerdoruyu tepenin kuzeyinde bulunan uvala yaklaşık kuzey-güney istikametinde uzanmaktadır. Bu karstik depresyonun boyu yaklaşık 850 m olup, genişliği 150-240 m arasında değişiklik göstermektedir (Şekil 11). Uvala tabanının deniz seviyesinden yaklaşık yüksekliği 770 m'dir.

İnceleme alanındaki ikinci uvala Çamdibi ve Gökçeler köyü arasındaki Çatalçınar tepenin kuzey doğusundadır. Yaklaşık kuzeybatı-güneydoğu istikametinde uzanan uvalanın uzunluğu yaklaşık 780 m

civarındadır. Genişliği 200-260 m arasında değişiklik gösteren bu karstik depresyonun deniz seviyesinden yüksekliği 720 m civarındadır.

Şekil 11: Çamdibi Köyünün yaklaşık 3 km kuzey batısında bulunan uvala. Örtülü karstın bir sonucu olarak oluşan ve yoğun bitki örtüsü ile kaplı bu uvala yakın zamana kadar yöredeki köylüler tarafından tarımsal faaliyetlerde kullanılmıştır.

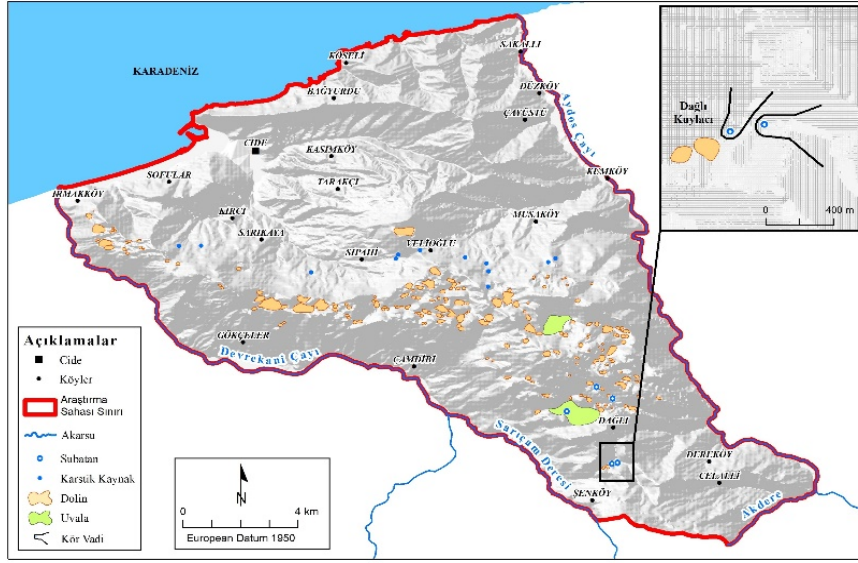
5.2. Dolinler

İnceleme sahasındaki tüm karstik şekiller gibi dolinler de Üst Jura-Alt Kretase yaşlı kireçtaşları üzerinde gelişmiştir. Gerçek karst topoğrafyasının tipik şekilleri olarak kabul edilen dolinler, inceleme alanında Çamdibi, Gökçeler ve Sipahi köyleri arası, Şenköy-Dağlı köyleri arası ve Velioğlu-Çayüstü-Musaköy arasında yoğun olarak gözlenmektedir. İnceleme alanındaki dolinler genellikle 600-1200 m yüksekliklerde gelişmiş aşınım yüzeyleri üzerinde oluşmuşlardır. Söz konusu aşınım yüzeyleri Devrekani ve Aydos çayları ve kolları tarafından parçalanarak karstik plato görünümü kazanmışlardır.

Dolinlerin geliştiği bu alanlarda ana kaya bol kırıklı ve çatlaklı bir yapıya sahiptir. Yağmur ve eriyen kar suları bu çatlaklardan yeraltına geçmekte, kalkerle temas eden CO₂ bakımından zengin sular, ana kayanın çözünmesine yol açmakta ve çeşitli büyüklükte erime dolinleri oluşturmaktadır. İnceleme sahasındaki dolinler yoğunlukları, büyüklükleri, şekilleri ve derinlikleri gibi özellikleri bakımından farklılık göstermektedir (Şekil 12).

İnceleme sahasındaki dolinlerin yoğunlaştığı ilk alan Çamdibi, Gökçeler ve Sipahi köyleri arasındadır. Burada km²'ye düşen dolin sayısı 12'yi bulmaktadır. Yine Şenköy-Dağlı köyleri arası ve Velioğlu-Çayüstü-Musaköy arasında da yoğunlukları değişmekle beraber km²'ye yaklaşık 6 ila 8 civarında dolin düşmektedir. Bu üç alanda da tespit edilen dolinlerin çoğunluğu elips şeklindedir. Ayrıca dairevi görümlü dolinler de bulunmaktadır. Özellikle Çamdibi, Gökçeler ve Sipahi köyleri arasındaki dolinler dairevi görünümleri ile dikkat çekmektedir (Şekil 13).

İnceleme alanındaki derinliği fazla olan dolinler Çamdibi Köyünün kuzey batısında ve Dağlı köyünün kuzeyinde bulunmaktadır. Bu alanlardaki dolinlerin derinlikleri 70-90 m'yi bulabilmektedir. Diğer sahalarda ise dolinlerin ortalama derinliği 20-45 m arasında değişmektedir.

Şekil 12: İnceleme sahasındaki karstik şekillerin dağılışı.

Şekil 13: Gökçeler Köyünün yaklaşık 4 km kuzey doğusunda bulunan dairevi görünümülü dolin.

İnceleme alanının özellikle Dağlı ile Veliöğlü köyleri arasındaki yüzey üzerinde bazı dolinlerin belirli kesimlerde aynı hat üzerinde dizildikleri görülmektedir. Dolinlerin bu şekilde sıralanışları ana kayadaki kırık sistemi ile ilişkilidir. Sahadaki kırık ve çatlak sistemlerinin uzanışı genellikle kuzeybatı-güneydoğu yönlüdür. Benzer şekilde yan yana dizili olan dolinlerin doğrultuları ve şekilsel gelişimleri de bu istikamete paralellik göstermektedir. Arazi ve büro çalışmaları sırasında inceleme sahasında tespit edilen dolinler ve özellikleri Tablo 5’de toplu olarak verilmiştir.

Tablo 5. İnceleme sahasında arazi çalışmaları sırasında tespit edilen dolinlerin konum ve morfometrik özellikleri.

Sıra No	Dolin Adı	Derinlik	Kısa Eksen (m)	Uzun Eksen (m)	Boylam (Doğu)	Enlem (Kuzey)
1		5	31	32	32,950865	41,875719

Küre Dağları'nın Devrekâni ve Aydos Çayları Arasında Kalan Bölümünde Karstlaşma ve Karstik Şekiller

2		30	145	201	32,94943	41,874042
3		15	47	57	32,956934	41,870254
4		10	38	46	32,957344	41,86979
5		40	306	334	32,952366	41,869785
6		15	70	80	32,956789	41,869354
7		10	72	87	32,957624	41,869165
8	Ortalık Mevkii	45	311	539	33,048339	41,869007
9		15	50	67	32,956385	41,868684
10		15	65	80	32,95239	41,866243
11		15	65	83	32,965281	41,866078
12		10	53	53	32,964456	41,866018
13		10	59	61	32,951708	41,865932
14		15	43	55	32,962679	41,865733
15		15	66	78	32,962036	41,865604
16		15	73	90	32,961223	41,865349
17		40	245	365	32,954444	41,865132
18		25	245	251	32,955684	41,863646
19		15	81	113	32,965622	41,863628
20		10	61	62	32,966524	41,863128
21		10	108	156	32,960476	41,863068
22		5	83	95	32,961509	41,861721
23		15	98	111	32,973986	41,85926
24		10	117	122	32,977321	41,858331
25	Oğul Çukuru	10	120	130	32,996347	41,85674
26		30	231	343	33,057972	41,855882
27		15	87	103	33,093361	41,854266
28		15	55	60	33,099094	41,853865
29		15	71	135	33,088957	41,853817
30		15	43	56	33,093084	41,853596
31		15	49	52	33,098562	41,853504
32		10	38	45	33,097815	41,853313
33		15	133	209	33,062923	41,852849
34		10	47	70	33,065583	41,851927
35		15	62	85	33,107103	41,851818
36		35	300	368	33,056177	41,851716
37		15	49	57	33,099472	41,851365
38		15	111	208	33,063954	41,851321
39		15	74	109	32,990464	41,851233
40		35	186	209	33,049823	41,851066
41		20	100	101	33,092308	41,850762
42		25	133	225	33,053136	41,850544
43		15	65	115	32,99119	41,850399
44		10	89	100	33,06697	41,850276
45		15	83	108	33,06294	41,850158
46		25	91	116	33,065109	41,850141
47		15	113	114	33,081277	41,849581
48		25	70	88	33,051027	41,849565
49		0	131	151	33,06036	41,849195
50		20	166	170	33,002913	41,848869
51		25	113	244	33,048409	41,847966
52		15	66	87	33,039121	41,847448
53		15	84	120	33,051312	41,847297
54		20	288	480	33,080719	41,84716
55		15	119	121	33,052755	41,847114

Karstification and Karstic Shapes Between the rivers Devrekani and Aydos of the Küre Mountains

56		10	85	98	33,059079	41,84699
57		50	251	347	33,015738	41,846828
58		25	197	288	33,002992	41,846822
59		25	88	132	33,06134	41,846773
60		10	69	93	33,05671	41,846429
61		15	62	74	33,039374	41,84642
62		10	55	59	33,057708	41,846207
63		20	121	135	33,102701	41,846182
64		15	91	91	33,038657	41,846033
65		15	76	104	33,061415	41,84587
66		30	184	283	33,065548	41,84559
67		60	256	348	33,077428	41,845578
68		0	52	77	33,087108	41,845379
69		15	84	105	33,068145	41,845302
70		10	90	118	33,030138	41,845096
71		15	64	89	33,026166	41,845065
72		25	143	236	33,083385	41,845044
73	Ayigözü	45	449	604	33,006413	41,84497
74		15	139	232	33,039681	41,844969
75	Sarıgöl	80	251	404	33,022289	41,844749
76		5	46	54	33,045455	41,844489
77	Şahmallar	25	105	136	33,026669	41,844349
78		10	70	102	33,047517	41,844194
79		15	117	199	33,010612	41,844162
80		10	113	178	33,049378	41,844101
81		10	77	115	33,04226	41,844071
82		10	66	111	33,046093	41,844067
83		10	100	127	33,030983	41,843934
84		40	366	562	33,016626	41,843649
85		15	108	141	33,001234	41,843587
86		35	234	376	33,06003	41,84357
87		10	73	81	33,043117	41,843475
88		10	83	126	33,041654	41,843409
89		25	115	157	33,026579	41,843207
90		15	137	178	33,054744	41,842779
91		15	80	85	33,086066	41,842655
92		10	63	78	33,068488	41,842606
93		15	113	118	33,056197	41,842186
94		15	50	51	33,051972	41,842157
95		0	58	72	33,06782	41,842119
96		15	96	101	33,052938	41,842078
97		25	238	311	33,063068	41,841909
98		15	96	100	33,030384	41,841382
99		20	105	175	33,059197	41,841347
100		15	94	109	33,053785	41,841334
101		15	55	56	33,060389	41,841077
102		15	83	85	33,030849	41,840652
103		15	115	221	33,087202	41,840612
104		15	241	241	33,074902	41,840604
105		25	215	319	33,065954	41,840422
106		20	127	198	33,059721	41,839426
107		20	95	126	33,034515	41,839354
108		10	116	119	33,10124	41,839245
109		20	109	123	33,032896	41,839119

Küre Dağları'nın Devrekâni ve Aydos Çayları Arasında Kalan Bölümünde Karstlaşma ve Karstik Şekiller

110	15	81	87	33,010662	41,839092
111	25	193	276	33,073181	41,839083
112	10	55	86	33,054999	41,838787
113	10	64	99	33,054198	41,838685
114	15	107	176	33,108731	41,838542
115	15	89	169	33,106356	41,838476
116	60	640	933	33,095649	41,83841
117	15	92	119	33,00949	41,838216
118	30	105	135	33,065479	41,837991
119	15	103	138	33,115381	41,837216
120	15	79	129	33,116597	41,837138
121	30	241	385	33,087736	41,83702
122	15	133	143	33,066174	41,836985
123	35	252	294	33,112025	41,836853
124	15	59	62	33,116699	41,836235
125	15	154	193	33,117588	41,836087
126	25	97	116	33,097655	41,835427
127	10	115	178	33,090633	41,835371
128	15	62	113	33,114405	41,835006
129	10	62	69	33,106148	41,834889
130	15	134	151	33,098863	41,834875
131	15	82	121	33,115252	41,834768
132	0	117	133	33,116852	41,834533
133	25	105	116	33,118111	41,83443
134	10	67	76	33,10579	41,834001
135	15	148	156	33,086421	41,832947
136	0	126	141	33,1171	41,832603
137	15	52	70	33,110536	41,831984
138	25	111	160	33,103678	41,831574
139	30	125	172	33,080479	41,831395
140	15	47	60	33,109464	41,830996
141	15	88	88	33,110507	41,830041
142	35	177	385	33,113326	41,829856
143	10	38	61	33,106322	41,829705
144	25	118	205	33,096214	41,829285
145	45	178	196	33,093053	41,828759
146	10	69	148	33,102418	41,827427
147	20	143	241	33,110383	41,827303
148	15	61	104	33,074256	41,827184
149	10	95	96	33,113019	41,826934
150	10	56	72	33,076086	41,826456
151	15	89	211	33,108324	41,826293
152	10	93	101	33,113694	41,826245
153	10	62	79	33,102378	41,825724
154	15	58	102	33,111876	41,825136
155	5	73	82	33,116209	41,82277
156	25	92	129	33,111093	41,822648
157	10	71	99	33,109968	41,822626
158	15	62	65	33,100181	41,821623
159	25	104	157	33,121152	41,821267
160	10	63	81	33,081447	41,821087
161	10	89	124	33,080354	41,820902
162	25	138	144	33,087219	41,820743
163	15	143	222	33,118066	41,820549

164	10	55	66	33,088193	41,819712	
165	15	68	85	33,122075	41,819638	
166	15	57	85	33,121163	41,81961	
167	10	45	55	33,088862	41,819469	
168	25	133	176	33,106498	41,819087	
169	15	148	301	33,116243	41,818946	
170	25	138	212	33,108807	41,817666	
171	10	86	87	33,110621	41,817011	
172	20	87	90	33,103779	41,815118	
173	15	122	211	33,092816	41,815103	
174	30	102	113	33,121929	41,814706	
175	10	64	96	33,105023	41,814704	
176	30	149	240	33,113046	41,814477	
177	15	67	113	33,100434	41,814242	
178	25	91	154	33,128148	41,814208	
179	25	137	193	33,10627	41,81369	
180	15	69	87	33,109004	41,812248	
181	15	58	79	33,111672	41,811938	
182	15	96	103	33,117707	41,811568	
183	15	59	92	33,109073	41,811417	
184	15	58	65	33,111408	41,811391	
185	0	59	69	33,113428	41,810935	
186	25	143	197	33,119757	41,810908	
187	15	142	154	33,110085	41,8103	
188	15	51	73	33,121256	41,809836	
189	10	120	194	33,090048	41,809648	
190	Kok Çukuru	95	929	1356	33,102412	41,809112
191	25	103	148	33,112174	41,791657	
192	25	91	113	33,110823	41,791289	

5.3. Düdenler

İnceleme sahasındaki düdenler genellikle dolin tabanlarında yer almaktadırlar. Çamdibi, Gökçeler ve Sipahi köyleri arası, Şenköy-Dağlı köyleri arası ve Velioğlu-Çayüstü-Musaköy arasında birçok düden bulunmaktadır. Bu sahalardaki düdenler dolinlerin taban eğimlerinin en az olduğu yerde oluşum göstermektedir. Düdenlerin bulunduğu yerlerde depresyonu çevreleyen kireçtaşlarının kalın ve yataya yakın bir duruşta olduğu görülmektedir. Bazı düdenlerin ağız kısımlarının tıkanması sonucu, özellikle yağışların fazla olduğu ve kar erimelerinin görüldüğü ilkbahar mevsiminde düdenin ağız kısmından suların yükseldiği gözlemlenmektedir.

Bunların dışında daha geniş alanlı sahalarda yüzey sularını boşaltan düdenler de bulunmaktadır (Şekil 14). Nitekim Çamdibi köyünün kuzey batısında Kılıçlı Mağarası yolu üzerinde bulunan düden bunlardan birisidir. Düdenin ağız çapı yaklaşık 7 m olup, düden ağzının topoğrafya yüzeyinden derinliği yaklaşık 12 m civarındadır.

Şekil 14: Çamdibi Köyü yakınında bulunan düden. Düden ağzında tabanda yer alan anakayada yatak çukurları gelişmiş durumdadır.

5.4. Lapyalar

İnceleme sahasında yoğun bitki örtüsünün varlığına bağlı olarak lapyalar oluşumu, diğer karstik şekillere nazaran daha az görülmektedir. Yüzeyle çıplak ana kayanın nadiren ortaya çıkması lapyaların gelişimini engellemektedir. İnceleme alanında yer yer yüzeylelenen ana kaya üzerinde oluklu lapyalar gelişimi yoğunluk gösterir. Özellikle toprak örtüsünün ince ya da olmadığı eğimli yamaçlarda bu lapyalar yaygındır. Bu lapyaların çapları 1-2 cm'den 7-8 cm'ye kadar değişebilmektedir. Yoğunlukları ise saha içerisinde farklılık göstermekle birlikte yer yer 1 m²'lik alanda 12'yi geçebilmektedir (Şekil 15)

Şekil 15: Dağlı köyü yakınında eğimli ana kaya üzerinde oluşmuş oluklu lapyalar.

5.5. Mağara

İnceleme sahasında yukarıda açıklanmaya çalışılan yüzey karstına ait şekiller dışında, derinlik karstına ait bir de mağara bulunmaktadır. İnceleme alanı içerisindeki Kılıçlı Mağarası olarak bilinen mağara, Çamdibi köyünün Meydan Mahallesi sınırları içerisinde, Evliyaharman Kayalığı Mevkii olarak bilinen alanda bulunmaktadır. Bu mağara, sahada oldukça geniş yayılış gösteren Üst Jura-Alt Kretase yaşlı kireçtaşları üzerinde oluşmuştur. Ayrıca mağaranın oluşumunda sahada bulunan kuzeybatı-güneydoğu ve kuzey-güney yönlü fayların da etkisi bulunmaktadır (Törk ve diğ. 2008).

Kılıçlı Mağarası'nın ağız deniz seviyesinden 380 m yüksekte bulunmaktadır (Şekil 16). Mağaranın girişinden yaklaşık kuş uçuşu 10 km gibi kısa bir mesafede de deniz seviyesine ulaşılmaktadır. Kuvaterner, nemli dönemler ve tektonizma etkisiyle gelişen genç yarılmalara bağlı olarak, karstik sistemde kendisini bu yapıya uydurmuş ve derinleşmiştir. Mağaranın giriş kısmı çökmelere bağlı olarak tavan kısmı çökmüş çatısız bir mağara görünümündedir. Giriş kısmındaki birinci salonda iki kademeli bir yükseklik bulunmaktadır. İlk girişte 7 m ve ardından 4 m lik ikinci bir basamakla birinci salona ulaşılmaktadır. Tabanında, tavadan kopan iri blokların bulunduğu mağaranın bu kısmında akmataşlar da oldukça yoğundur (Şekil 17). Ayrıca birinci salon olarak nitelendirilen mağaranın bu bölümünün tabanında akmataşların dışında, yeraltı suyu akışına bağlı olarak gelişmiş akarsu taraçaları da bulunmaktadır. Bu taraçalar tüm mağara boyunca yayılım göstermektedir (Törk vd., 2008).

Şekil 16: Kılıçlı Mağarası'nın deniz seviyesinden yaklaşık 147 m yükseklikteki giriş kısmı.

Şekil 17: Kılıçlı Mağarası'nın yaklaşık 7 m yükseklikteki birinci salona giriş basamağı.

Mağaranın ikinci salonuna ortalama 6 m tavan yüksekliğine ve 4 m genişliğe sahip birinci salondan 100 m uzunluğundaki bir koridordan geçilmektedir. Bu salona giriş kısmında çok derin olmayan (0,5 m) bir göl ve 2 m yüksekliğindeki bir basamaktan girilmektedir. İkinci salonun tavan yüksekliği yaklaşık 8,5 m civarındadır. Bu salonunda tabanında da tıpkı birinci salonda olduğu gibi akmataşlar ve akarsu taraçaları bulunmaktadır. Ayrıca bu salon sarkıt dikit, flama ve sütun gibi şekiller bakımından oldukça zengin bir görünümündedir. İkinci salondan üçüncü salona geçişte bir sifon bulunmaktadır. Bu

sifonun tıkalı olması mağaranın taban kısmındaki şekillerin oluşumunda etkili olduğu görülmektedir. Mağaranın son bölümü olan üçüncü salona geçiş oldukça güçtür. Dar bir koridordan geçilerek ulaşılan mağaranın bu bölümü de damlataş şekilleri bakımından oldukça zengindir (Törk vd., 2008).

6. SONUÇ

Karbonatlı kayaçların kimyasal bileşimi, karstlaşmanın şiddetini, yoğunluğunu ve sürecini belirleyen temel etkenlerden birisidir. İnceleme alanından alınan kayaç numunelerinin analiz sonuçlarına göre içerik olarak ortalama % 1,39 dolomit ve % 98,91 oranında kalsit (CaCO_3) tespit edilmiştir. Bu iki bileşenin birbirlerine oranlarına bağlı olarak karstlaşma süreci farklılık göstermektedir.

Karbonatlı kayaçların içerisinde CaCO_3 oranı % 60'ın üzerinde ise diğer faktörlerinde uygun olması koşuluyla tam karst alanları meydana gelmektedir. Bununla birlikte bu oran % 60'ın altına düşerse, karstlaşmanın yoğunluğu ve şiddeti azalmaktadır (Nazik, 1985). Görüleceği üzere, inceleme sahasından alınan kayaç numunelerinde CaCO_3 oranı % 98'in üzerindedir ve tam karst (holokarst) gelişmiştir. Bu karstlaşma sürecine kalkerin saflığı, tektoniğin canlı olması, yüksek yağış miktarı, uygun sıcaklık şartları olumlu etki yaparken, yoğun bitki örtüsü karstlaşma üzerinde olumsuz etkiye sahiptir.

Sahadaki karstlaşma süreci üzerinde, kireçtaşlarının yarık ve çatlak sistemlerinin de önemli etkisi vardır. Yapılan numune analizlerinde örneklerin bol çatlaklı olduğu, çatlak ve boşlukların mezo-makrokristalin ikincil karbonat kristallerinden oluştuğu belirtilmektedir. Ayrıca çatlak ve boşlukların numunelere yer yer breşik bir görünüm kazandırdığı ifade edilmektedir. Buna göre, inceleme sahasında yoğun karstın geliştiği karbonatlı kayaçlarda kırık ve çatlak sistemlerinin fazla olması karstlaşmayı hızlandırmış olmalıdır. Özellikle morfolojik yapı, tektoniğe bağlı kuzeybatı-güneydoğu ve kuzey-güney yönlü fayların etkisi, karstik şekillerin uzanış yönlerini de belirlemiştir. Ayrıca Törk ve diğ., (2008) de belirttiği üzere faylar sadece yüzey karstına ait karstik şekillerin uzanış yönlerini değil, aynı zamanda karst ve morfolojik taban düzeylerini değiştirmeleri ve derin yarılmalara sebep oldukları için mağara sistemlerinin gelişimi üzerinde de etkili olmuşlardır.

Yoğun bir bitki örtüsü ve az çok kalın toprak örtüsü altında örtülü bir karstlaşma inceleme sahasının tamamında etkili olmaktadır. İnceleme sahasında yüzey karstına ait lapyra, dolin, uvala ve düden gibi şekiller dışında, derinlik karstına ait bir de mağara bulunmaktadır.

İnceleme alanındaki karstik şekiller Çamdibi, Gökçeler ve Sipahi köyleri arası, Şenköy-Dağlı köyleri arası ve Velioglu-Çayüstü-Musaköy arasında yoğun olarak gözlenmektedir. İnceleme alanında yüzeyde oluşan karstik şekiller genellikle 600-1200 m yüksekliklerde gelişmiş aşınım yüzeyleri üzerinde oluşmuşlardır. Söz konusu aşınım yüzeyleri Devrekani ve Aydos çayları ve kolları tarafından parçalanarak karstik plato görünümü kazanmışlardır.

Çalışma sahasındaki karstlaşmayı ve karstik şekillerin gelişimini sadece günümüz şartları ile açıklamak mümkün değildir. Çünkü inceleme alanındaki karstik şekiller genellikle 600-1200 m yükseklikte gelişmiş farklı aşınım yüzeyleri üzerinde bulunmaktadır. Bu yüzden sahadaki karstlaşmanın aşınım yüzeylerinin oluşumu sırasında veya oluştuktan hemen sonra başlamış olduğu, Kuvaterner boyunca da devam ettiği düşünülmektedir. Bu bakımdan Kuvaterner'deki iklim değişikliklerinin inceleme alanındaki karstlaşma süreci ve dolinlerin gelişimi üzerinde önemli etkileri olmuş olmalıdır. Ayrıca inceleme sahasının fazla yüksek olmayan kesimlerinde soğuk dönemlerde de karstlaşma devam etmiş olmalıdır.

İnceleme alanındaki nispeten geniş karstik süreçlerin büyüklüğü ve çözünmenin niceliği de göz önüne alındığında, karstik şekillerin sahadaki gelişiminin uzun zamandan beri sürdüğü belirtilebilir. Böylece şekillenme başlangıcı Kuvaterner öncesine kadar götürülebilir. Nitekim Uzun (2003), Gams'e (2001) atfen Slovenya'nın Kras bölgesinde, oluklu lapyaların derinliğinden hareketle orman tahribatının yaşı ile ilgili çalışmada, ortalama 6,1 ve 6,2 mm'lik derinliğe ulaşan oluklu lapyaların yaklaşık 21-25 yüzyıl arasında geliştiğini ifade etmektedir.

İnceleme alanındaki karstik şekillenmenin başlangıcı Kuvaterner öncesine kadar geriye götürülebilir. Nispeten yüksek ve yağışlı, kışın karın uzun süre yerde kaldığı bu sahada karstlaşma ve karstik şekillerin gelişimi halen devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkuş, A. (1991). Kazımkarabekir (Karaman) Çevresinde Karst ve Karstik Şekiller. Uluslararası 1. Bölgesel Jeomorfoloji Konferansı, Bildiri Özetleri, *Türkiye Jeomorfoloğlar Derneği Yayınları*.
- Alagöz, C. A. (1944). Türkiye Karst Olayları Hakkında Bir Araştırma (*Une e'tude sur les phe'nome' nes karstiques en Turquie*). *Türk Coğrafya Kurumu Yayınları*, 1.
- Alagöz, C. A., (1967). Sivas Çevresi ve Doğusunda Jips Karstı Olayları. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi yayınları, 175.
- Ardos, M. (1996). *Türkiye'de Kuaterner Jeomorfolojisi*. Çantay Kitabevi.
- Atalay, İ. (1973). Toros Dağlarında Karstlaşma ve Toprak Teşekkülü Üzerine Bazı Araştırmalar. *Jeomorfoloji Dergisi*, 5, 135-153.
- Biricik, A. S. (1982). *Beyşehir Gölü Havzasının Strüktürel ve Jeomorfolojik Etüdü*. İstanbul Yayınları, 2867.
- DMİGM. (2017). Yayınlanmamış Rasat Verileri.
- Doğan, U. (1996). Polye ve FlüvioKarstik Depresyonlar (Seydişehir'in Güney-batısından Örnekler). Ankara Üniversitesi. *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 5, 229-246.
- Doğu, A. F., Çiçek, İ., Gürgen, G. (1994). Orta Toroslarda Karstlaşma Tipleri. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 3, 129-139.
- Doğu, A. F., Çiçek, İ., Gürgen, G., Tuncel, H. (2000). Akdağ'ın Buzul ve Karst Jeomorfolojisi. *MTA Cumhuriyetin 75. Yıldönümü Yerbilimleri ve Madencilik Kongresi Bildiriler Kitabı I*. 371-385
- Dopem. (2011). Küre Dağları Milli Parkı Ekosistem Tabanlı Fonksiyonel Orman Amenajman Planı Hazırlama Projesi 2011-2030.
- Duran, C. (2017). Kastamonu İli ve Yakın Çevresinde Sıcaklığın ve Yağışın Yöresel Dağılımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (52), 509-517.
- Ekmekçi, M. (2003). Review of Turkey karst with emphasis on tectonic and paleogeographic controls. *Acta Carsologica*, vol.32-2, 205-218.
- Erinç, S. (1960). Konya Bölümünde ve İç Toros Sıralarında Karst Şekilleri Üzerinde Müşahedeler. *Türk Coğrafya Dergisi*, 20, 83-106.
- Erinç, S. (1971). *Jeomorfoloji II*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, 23.
- Eroskay, S. O., Günay, G. (1979). Tecno-genetic classification and hydrogeological properties of the karst region in Turkey. *Proceeding of international Seminar on Karst Hydrogeology*. Publ. By SHW, 1-41.
- Gams, I. (2001). *Depth of rillenkarren as a measure of deforestation age. Reconstruction of paleoenvironment in karst area*. URL: <http://www.glnet.edu.cn/KDL/IGCP/IGCP299/1991/part3-3.htm>.
- Gresswell, R. K. (1968). *Physical Geography*. Longmans, Green and Co Ltd., London.
- Göncüoğlu M.C., Dirik K. and Kozlu H. (1997). General characteristics of pre-Alpine and Alpine terranes in Turkey: Explanatory notes to the terrane map of Turkey. *Ann. Géol. Pays Hellén*, 37, 515-536.
- Güldalı, N. (1972). Korkuteli-Bucak Çevresinde Lapyra ve Dolin Çeşitleri ve Bunların Gelişmeleri. *Jeomorfoloji Dergisi*, 4, 81-98.
- Herak, M., (1977). Tecto-genetic approach to the classification of karst terrains. *KRS Jugoslavie*, 9/3.
- Ketin, İ. ve Gümüş, O. (1963). Sinop-Ayancık Arasında III. Bölgeye Dahil Sahaların Jeolojisi Hakkında Rapor. *TPAO Rapor No*, 213.

- MTA, (2010). Türkiye Jeoloji Haritaları Kastamonu-E30 ve D-30 Paftaları (1/100.000 Ölçekli). *MTA Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi*, 135.
- Nazik, L. (1985). Beyşehir Gölü (Konya) Yakın Güneyinin Karst Jeomorfolojisi. *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü*, Yüksek lisans Tezi (Basılmamış).
- Nazik, L., Güldalı, N. (1985). İncesu Mağaralar Sistemi (Taşkale/Karaman); Jeomorfolojik Evrimi ve Ekonomik Olanakları. *Jeomorfoloji Dergisi*, 13, 47-52.
- Nazik, L. (1989). Mağara Morfolojisinin Belirlediği Jeolojik-Jeomorfolojik ve Ekolojik Özellikler. *Jeomorfoloji Dergisi*, 17, 53-62.
- Nazik, L. (2003). Mağaraların Oluşum ve Gelişim Özellikleri. *Mağara Ekosisteminin Türkiye'de Korunması ve Değerlendirilmesi, Sempozyum I Bildiriler Kitabı*. 1-19.
- Nazik, L. (2004). The karst region of Turkey (According to the Morphogenesis and Morphometric Properties). *Proceeding of int. Symp. On Earth System Sciences*, 77-82.
- Nazik, L. (2005). Mağara Nedir? Nasıl Oluşur? *Ulusal Mağara Günleri Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, 1-18.
- Nazik, L., Tuncer, K. (2010). Türkiye Karst Morfolojisinin Bölgesel Özellikleri. *Türk Speleoloji Dergisi, Karst ve Mağara Araştırmaları Dergisi*, 1. 7-19.
- Nazik, L. Poyraz, M. (2017). Türkiye Karst Jeomorfolojisini Karakterize Eden Bir Bölge: Orta Anadolu Platoları Karst Kuşağı. *Türk Coğrafya Dergisi* 68, 43-56.
- Öztürk, M. Z., Şimşek, M., Utlu, M., Şener, M. F. (2016). Bolkar Dağlarının Batı Platosunun Flüvyo-Karstik Evrimi. *TUCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*. 106-115.
- Pekcan, N. (1995). *Karst Jeomorfolojisi*. Filiz Kitabevi.
- Pekcan (Yalçın), N. (1996). Karadere Uvalaları (Adapazarı). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, 4, 217-225.
- Türk, K., Akgöz, M., Özel, E. ve Acar, C. (2008). Kılıçlı Mağarası (Cide-Kastamonu) Araştırma Raporu. *MTA Derleme No:11013*.
- Uzun, A., 2002, Yaralığöz Dağı (Kastamonu) ve Turistik Çekicilikleri. *Türkiye Dağları I. Ulusal Sempozyumu (25-27 Haziran 2002) Bildiriler, Orman Bakanlığı Yayınları*, 183.
- Uzun, A. (2004a). Karst Morphology of Mount Yaralığöz and Its Close Surroundings, Northern Anatolia, Turkey. *International Symposium on Earth System 2004*, 513-519.
- Uzun, A. (2004b). Kuru Polje and Karst Landform Evolution in the Middle Part of the Kure Mountains, Cave and Karst Science. Volume: 31, Number: 3, 109-112, Nottingham, UK.
- Yalçınlar, İ. (1969). *Strüktürel Morfoloji. Cilt: II*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 878.
- Yılmaz, O. (1980). Daday-Devrekani Masifi Kuzeydoğu Kesimi Litostratigrafi Birimleri ve Tektoniği. *Hacettepe Üniversitesi Yerbilimleri Dergisi*, 5-6, 101-135.
- Zeybek, H. İ. (1998). Amasya Ovası ve Yakın Çevresinin Fiziki Coğrafyası. *19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi (Basılmamış).
- Zeybek, H. İ. (2001). Bahçebaşı Mağarası (Turhal-Tokat). *Doğu Coğrafya Dergisi*, (7),6, 237-253.
- Zeybek, H. İ. (2004). *Akdağ'da (Tokat) Karst Topografyası Araştırmaları*, Palmiye Yayınları.
- Zeybek, H. İ. (2010). Canik Dağlarının Güneydoğu Bölümünde Karstlaşma ve Karstik Şekiller. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15, 24, 273-288.

ÇEVRESEL DUYARLILIK AÇISINDAN PETROL SEKTÖRÜ, ÇANAKKALE BOĞAZININ PAZARDAKİ YERİ ve ÖNEMİ

Trade Status and Importance of Oil Sector by Environmental Sensitivity

Doç.Dr. Rüştü ILGAR*

Öz

Petrol, özellikle ulaştırma sektörünün temel enerji kaynağı olarak, dünya birincil enerji tüketimi içinde en büyük paya sahiptir. 2015 yılı ilk verileri itibariyle petrol, dünya enerji talebinin %32,6'sını karşılamaktadır. Türkiye, başta Orta Doğu ve Hazar Havzası olmak üzere, dünyanın ispatlanmış petrol ve doğal gaz rezervlerinin yaklaşık %72'sinin bulunduğu bir coğrafyada yer almaktadır. Petrol ticareti, artan enerji ihtiyacına bağlı olarak giderek artış göstermektedir. Globalleşen dünyamızda ülkeler ve kıtalararası ulaşımın önemi gittikçe artmakta ve daha ucuz olması nedeni ile deniz taşımacılığı tercih edilmektedir. Petrolün deniz yolu ile taşınması potansiyel önemli çevresel riskleri beraberinde getirmektedir. Petrol taşımacılığında kaza sonucu denize petrol dökülmesi tehlikesi mevcuttur. Boğazlar ve Marmara Denizi ekosistem özellikleri ile riski yüksek hassas bölge olarak tanımlanmaktadır. Denize dökülen petrol ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan bileşikler, ekosistem içerisindeki tüm organizmaları az veya çok etkilemektedir. Petrol dökülmelerinin ekolojik ve ekonomik etkilerinden de söz edilebilir. Ekonomik etkileri çoğunlukla geçici olmakla beraber turizm, enerji üretimi, balıkçılık gibi bazı sektörlerle büyük darbe vurabilir. Diğer bir yandan akut ve kronik etkileri nedeniyle canlı yaşamını tehdit eder.

Bu çalışmada Çanakkale Boğazı'ndan yıllara göre geçiş yapan gemi sayılarına yer verilerek taşınan tehlikeli madde miktarına dikkat çekilmiştir. Dünya'nın önemli suyollarından biri olan bu bölgenin yoğun ve riskli bir deniz trafiğine sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Petrol, Çanakkale Boğazı, enerji, taşıma, talep, arz

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Coğrafya Eğitimi Anabilimdalı, Anafartalar Kampüsü,17100 Çanakkale, mail:ilgar@mail.com

Dergiye Geliş Tarihi: 31.03.2018

Abstract:

Oil, which especially in the transport sector, as the basic source of energy, is the largest share of World primary energy consumption. As the of the first year of data oil by 2015, World energy demand %32,6 percent ist. Turkey which particularly, in the Middle East, and the Caspian Basin, one of the world's proven oil and gas reserves are approximately %72 of the region where it is located. Oil trading is increased energy. The importance of intercontinental transport in our globalizing World countries and because of cheaper sea freight is preferred. Oil transported by sea brings with it potential significant environmental risks. When accidental oil spillage is, that into the sea of the danger of oil transportation. The Straits and the sea of Marmara with characteristics of the ecosystem is defined as a high risk for sensitive areas. As a result, oil spills and the resulting compounds. Affect all organisms within the ecosystems more or less. Ecological and economic effects of oil spills can be mentioned. Although some economic effects are mostly temporary, such a tourism, energy production and fisheries sectors can hit a major blow.

On the other hand, the acute and chronic effects to threaten of life on. This work is based on the year the ship that made of transition from the Dardanelles in the amount of hazardous materials to attract attention. One of the world's major important waterways of this region, have intensive and risky maritime traffic.

Keywords: Oil , Dardanelles, energy, transport, demand, supply

1. Giriş

Petrol, insanoğlu tarihini hatırlamaya başladığından beri bilinen ve çeşitli amaçlarla kullanılan bir maddedir. Petrol, ya tabakalar halinde yeraltındaki bir rezervin üstünü örten bir kayadan çıkmış ya da gaz sızması şeklinde görülmüştür. Eski çağlardan itibaren bilinen bu madde, ticari bir değer taşımamakla beraber çeşitli alanlarda kullanılmıştır. İnşaatçılar tarafından harç ve kaplama malzemesi, gemi yapıcılar tarafından kalafat, aynı zamanda tıbbi malzeme ve savaşlarda ucu petrole bulanmış oklarla ki Rum Ateşi olarak anılmış ve silah olarak kullanılmıştır.¹ 1228'de Bağdat'ta petrol dolu cam balonların askeri ihtiyaçları karşılamak için savaş sırasında kullanıldığı bilinmektedir.² Daha sonrasında geliştirilen tekniklerle aydınlanma ve ısınma için kullanılmaya başlanmış, evlere ve günlük yaşama oldukça sirayet eden bir madde haline dönüşmüştür. 1859 yılında ise ABD'nin Titusville şehrinde Albay Drake'in açtığı kuyudan fışkıran ve bu döneme kadar ısınmada, aydınlanmada ve "koca-karı" ilacı olarak sağlık alanında kullanılan petrolün değeri, endüstri devrimi ile katlanmıştır. Benzinle çalışan otomobilin ardından 1905 yılında Alman Diesel firması da içten yanmalı motoru icat edince petrol için ikamesinin olmayacağı bir tüketim alanı oluşmuştur.³ Petrolün önemini anlayan ve bu alanda faaliyete geçen ilk kişiler imparatorlar kadar güçlü, bu kişilerin kurdukları şirketler ise devletler kadar zengin hale gelmişlerdir.⁴ O dönemde kurulan petrol şirketleri halen dünyanın sayılı sermaye devleri olarak petrol piyasasını ellerinde bulundurmaktadır. Çok uluslu bu petrol şirketlerinin ortaya çıkışlarının birbirleri ile eşit derecede önemli iki hedefi vardır:

a. İhtiyacı karşılayacak petrol kaynaklarını bulmak ve geliştirmek, günümüzdeki petrol yataklarının, sığ denizler ve bunların kara içlerine doğru sokulmuş olan koylarında, kum ve çakıl ya da bölümler arasında çökelmiş kanısı önemlidir⁵ (Doğanay, 1998).

b. Piyasayı garanti altına almak ve haddinden fazla fiyat rekabetinin önüne geçmek için var olan ve potansiyel arzı kontrol etmek. Güçlü bir organizasyonel yapıya sahip, mücadeleci, cesaretli ve teknolojik donanımı bulunan bu şirketler tarihsel süreçte oynadıkları rolle petrolün ekonomik getirileriyle birlikte etkin bir politik hareket serbestisi de elde ederek, uluslararası konjonktürde politik ve ekonomik birer aktör haline gelmişlerdir. Bu şirketler, içinde payı olan ülkeler içinse "ulusal çıkar" ve "ulusal güvenlikleri" bağlamında önemli bir faaliyet alanı olmuşlardır.⁶ Örneğin ABD, Standard Oil'in bir ülkedeki çıkarlarının tehdit altında olması durumunda o ülkeye nota verilmesi gibi politik-diplomatik reaksiyonlar göstermiştir. Dolayısıyla, bu çok uluslu petrol şirketlerinin salt ekonomik birlikler olarak düşünülmemesi gerekmektedir. Kısacası, modern dünyanın hammadde kaynağı olan petrol gerek ticari ve ekonomik boyutuyla gerekse de uluslararası konjonktürdeki politik-stratejik yeri itibarıyla yenedünya düzeninin sistemik bir unsuru haline gelmiştir.

Türkiye'de petrol arama çalışmalarına Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlanmıştır. İmparatorluk sınırları içinde petrol ilk olarak İskenderun, Trakya ve Musul'da aranmıştır. Arama faaliyetleri Cumhuriyetin ilk yıllarında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne kaydırılmış ve 1940 yılında Raman 1 kuyusunda petrolün bulunmasıyla sonuçlanmıştır. Türkiye'de petrol üretimine 1946 yılında 544 ton ile başlanmıştır. Daha sonra artan bu üretim değeri 1991 yılında 4,4 milyon ton ile en üst seviyesine ulaşmıştır. Bu yıldan itibaren petrol üretimi gerilemeye başlamış ve 2012 yılında 2,3 milyon tona kadar düşmüştür. Üretilen petrolün %70'ini (1,7 milyon ton) Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) büyük bölümü Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki sahalarından karşılanmaktadır.⁷

1954 yılında yürürlüğe giren Petrol Yasası ile Türkiye 18 ayrı petrol bölgesine bölünerek yerli ve yabancı özel şirketlerin petrol arama ve üretim yapmasına izin verilmiştir. Bugün başta TPAO olmak

¹ Haluk V. Saltıkgil, "Dünya'da ve Türkiye'de Petrol: Ateşe Tapanlardan Petrole Tapanlara," Belgelerle Türk Tarihi Dergisi 28 (1970): 36-37.

² Forbes 1958. Studies in Early Petroleum History. By Forbes R. J. Leiden, Netherlands, E. J. Brill

³ Nurettin Türsan, "Orta Doğu ve Petrol," Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Cilt 10 Sayı 56 (1972): 40.

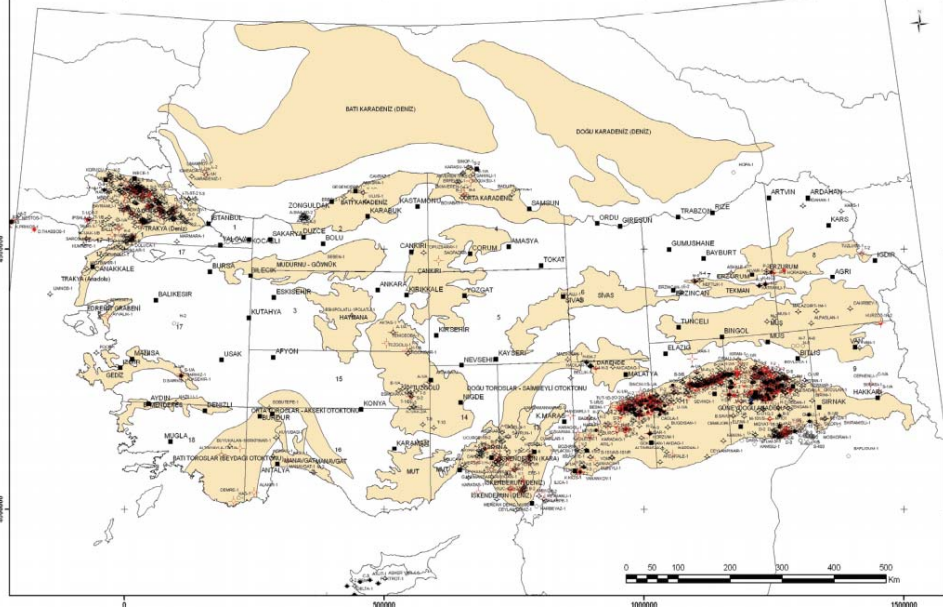
⁴ Jean Jacques Berreby, Le Golfe Persique (Paris: Payot, 1959), 205.

⁵ Hayati Doğanay 1998. Enerji Kaynakları, Ekonomik Coğrafya II, Şafak Yayınevi, Erzurum

⁶ Edith Penrose 1983. "International Oil Companies and Governments in the Middle East," içinde The Politics of Middle Eastern Oil, ed. J. E. Peterson (Washington: Middle East Institute, 1983), p.14, 31.

⁷ Enerji Piyasası Denetleme Kurumu, Petrol Sektör Raporu, 2016.

üzere pek çok şirket bu faaliyetlerde bulunmaktadır. Türkiye’de petrol aramacılığının yapılmaya başlandığı yıldan 2009 yılı sonuna kadar 1.424 arama kuyusu ve 1.808 üretim, enjeksiyon ve geliştirme kuyusu açılmış ve irili ufaklı 23 doğal gaz sahası ile 102 petrol sahası keşfedilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1: Türkiye’de Bulunan Basenler ve Bugüne Değın Açılan Arama Kuyu Lokasyonları⁸

2. Materyal Metod

Çanakkale Boğazı 40°02’ - 40°30’ kuzey enlemleri ile 26°10’ - 26°45’ doğu boylamları arasında olup uzunluğu 65 km kadardır. Kıyıları dik ve buna bağlı olarak derinlikleri de seyir için herhangi bir kısıtlama getirmeyecek kadar fazladır. Çanakkale Boğazı kuzey, güney ve orta kesim olmak üzere üç kısımdan oluşur. Boğazın en dar yeri Kilitbahır-Çanakkale arası olup 1200 m genişliktedir. Burası aynı zamanda boğazın en derin yeridir (106 m). Boğazın en geniş yeri ise Erenköy kıyıları ile karşı kıyıdağı Domuz Deresi arasındır. Boğazın Ege ağızı 3200 m genişlikte, Marmara ağızı ise 3600 m genişliktedir. Boğazın ortalama derinliği 60 m’dir⁹.

Çanakkale Boğazı’nın iki yakasında, özellikle İlbahar mevsiminin sonu ile Sonbahar mevsiminin başı arasında iki milyona yakın nüfus yaşamaktadır. Akdeniz ve Karadeniz iklimleri arasında bir geçiş iklimi hüküm sürmektedir. Çanakkale ve civarında hâkim rüzgâr yönü poyrazdır. Poyrazdan sonra en fazla rüzgârın estiği yön lodostur. Poyraz, denizi fazla kabartmamaktadır. Çanakkale’de her yıl ortalama olarak 31 gün fırtına, 125 günde kuvvetli rüzgâra rastlanmaktadır. Türkiye ortalamasının çok üstündedir. Bu durum balık avcılığını ve deniz trafiğini olumsuz etkilemektedir¹⁰.

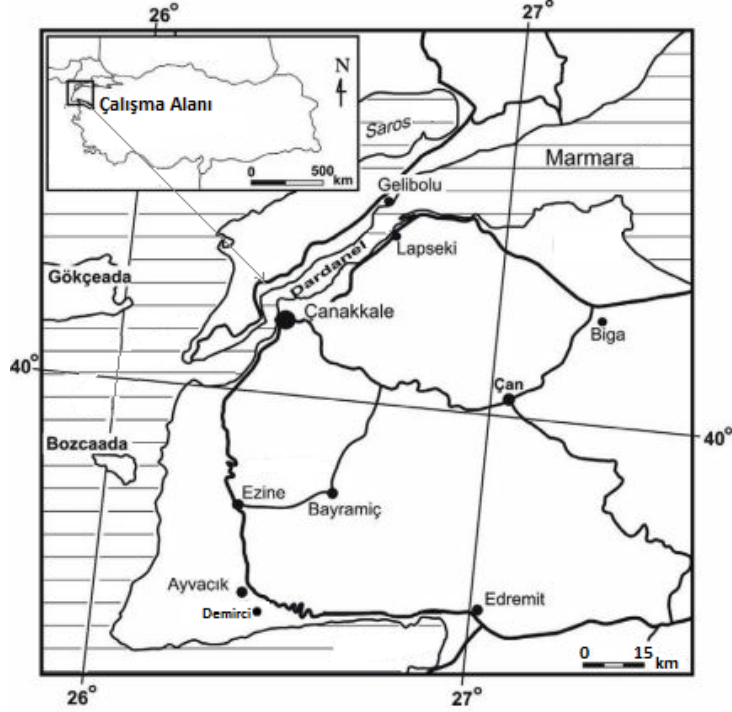
Sis, hava ve deniz suyu yüzey sıcaklığı farkından dolayı oluşan meteorolojik bir elemandır. Genel olarak denizlerde sis, soğuk ve sıcak su akımlarının birleştiği yerler ve civardaki karalar üzerinde hava sıcaklığı deniz suyu yüzey sıcaklığından fazla olduğu sahillerde ilkbahar ve yaz mevsimlerinde oluşur. Sis nedeniyle görüş mesafesinin kısıtlanması her türlü deniz trafiğini olumsuz yönde etkiler. Bölgedeki rüzgârlı gün sayısının yüksek olması ve deniz suyu sıcaklığında çok fazla ani değişiklikler yaşanmaması sebebiyle sisli gün sayısı uzun yıllar ortalaması 5.1 ile Türkiye ortalamasının altındadır.

⁸ Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlüğü, Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, 2009.

⁹ Rüştü İlgar, 2002. “Çanakkale Boğaz Ekosisteminde Ulaşım Faaliyetleri”, Doğu Coğrafya Dergisi, Eastern Geographical Review, Eylül 2002, Sayı:8, Çizgi Kitabevi.

¹⁰ Mustafa Alpaslan, Ahmet Adem Tekinay, Memiş Sağlam 2003. Çanakkale Boğazı’na Ait Bazı Meteorolojik Parametreler ve Bunların Yöre Balıkçılığı Üzerine Etkileri, E.Ü. Su Ürünleri Dergisi, Cilt 20, Sayı (1-2):187

Yüzey akıntıları İstanbul Boğazı'na nazaran daha düzenli olup deniz ulaşımına olumsuz etkisi de sınırlıdır.

Şekil 2: Çalışmaya Konu olan Çanakkale Boğazı

3. DÜNYA PETROL SEKTÖRÜ

Dünya birincil enerji tüketiminde ilk sırada olan petrol, Türkiye 42 milyon ton rezerve sahiptir. Türkiye'nin 2017 yılında günlük petrol tüketimi 1 milyon varile ulaşmıştır.

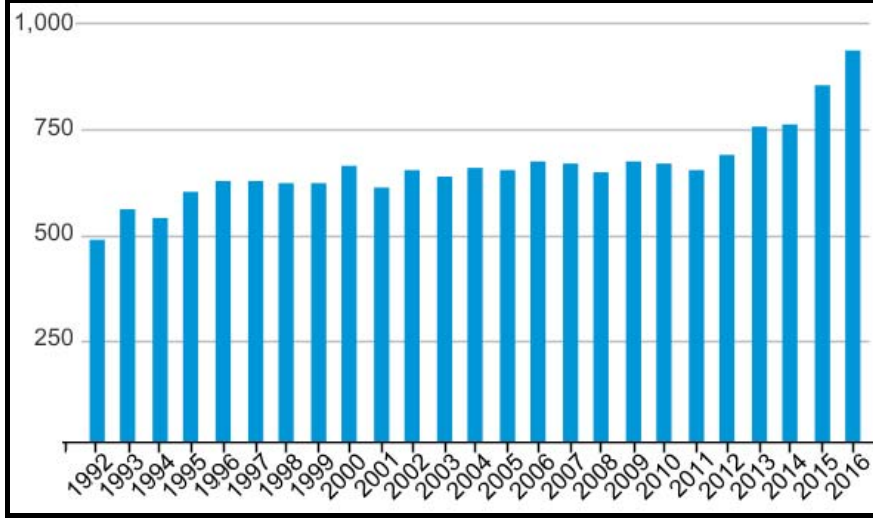
Musul'un günlük üretimi ise 2,5 milyon varildir. Bunun %7,9'luk kısmı yerli üretim olup geri kalan kısmı ithalat yoluyla karşılanmaktadır. İthalatı büyük oranda İran (%51), Irak (%17), Rusya (%12), Suudi Arabistan (%11), Kazakistan (%7) gibi ülkelerden yapılmaktadır.¹¹

Enerji, toplumsal yaşamlarımızı sürdürülebilmemiz için gerekli olan hemen hemen tüm süreçler için vazgeçilmez bir girdi olup; sanayi, ulaştırma, konut ve ticarethane alt sektörlerinde kullanılmaktadır. Dünya'da enerji üretim rakamları incelendiğinde % 60 ile en büyük payı fosil yakıtların aldığı görülmektedir.¹² Ancak hâlihazırda dünya enerji kaynakları arasında kritik öneme sahip petrol ve doğal gaz, dünyanın belirli bölgelerinde, büyük miktarlarda bulunmaktadır. Dolayısıyla, özellikle enerji gereksinimi yüksek olan ülkeler için enerji kaynaklarına ulaşım önde gelen amaçlardan biri olmaktadır. Tüm dünya denizlerinde olduğu gibi, Türkiye'yi çevreleyen denizlerdeki kirlenmenin kökeninde de, nüfus patlaması, gayri safi milli hasıladaki artış ve özellikle de endüstriyel gelişme yatmaktadır. Bu olgulara paralel olarak Marmara denizi ve Boğazlarında 1950'li yıllardan beri belirginleşen kirlenmede, gittikçe artan deniz trafiğinin ve özellikle de bölge dışı faktörlerin de geniş çapta etkili olduğu anlaşılmaktadır. Enerji, bir ülkenin ekonomik ve sosyal gelişiminin en temel ve sürükleyici gereksinimlerinden biridir. Bu bakımdan, "enerji güvenliği" olgusu, ekonomik güvenliğin ve ulusal güvenliğin yaşamsal unsurlarındandır. Bugün dünyada tüketilen enerji, çok sayıda enerji kaynağından

¹¹ Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlüğü, Hampetrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, 2009.

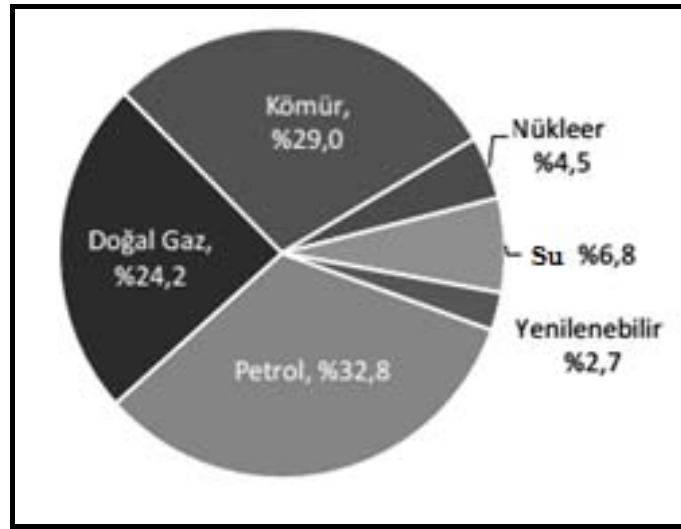
¹² Kumbur H, Özer Z Özsoy D., Avcı E., Türkiye'de Geleneksel ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Potansiyeli ve Çevresel Etkilerinin Karşılaştırılması, Mersin Üniversitesi, Çevre Mühendisliği Bölümü, 33343 Çiftlikköy, Mersin.

elde edilirken; petrol, doğal gaz ve kömür gibi fosil kaynaklar, bu kaynakların % 87'sini oluşturmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Türkiye'nin Günlük Petrol Tüketimi¹³

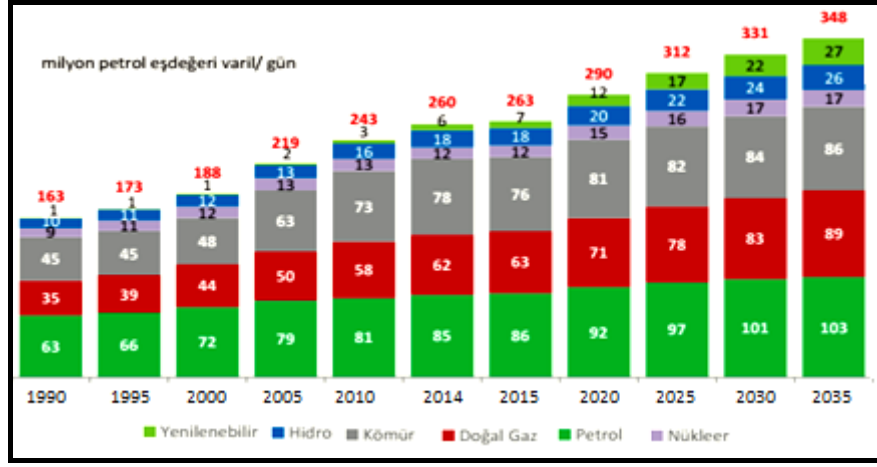
Petrol, özellikle ulaştırma sektörünün temel enerji kaynağı olarak, dünya birincil enerji tüketimi içinde en büyük paya sahiptir. Petrolü takip eden doğal gaz ve kömür ise büyük ölçüde elektrik üretiminde kullanılmaktadır. 2015 yılı ilk verileri itibariyle petrol, dünya enerji talebinin %32,6'sını, doğal gaz ise %23,7'sini karşılamıştır. Bugüne kadar, çeşitli uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından (Uluslararası Enerji Ajansı, ABD Enerji İdaresi, BP, Exxon Mobil vb.) yapılan çeşitli projeksiyonlara göre, petrol ve doğal gazın birincil enerji tüketimi içindeki payları uzun dönemde de koruyacakları öngörülmektedir (Şekil 4).

Şekil 4: 2015 yılı küresel birincil enerji tüketim oranları, BP Energy Outlook to 2035¹⁴

¹³ Eia 2017, U.S. Energy Information Administration, Annual Energy Outlook

¹⁴ BP 2016, BP Energy Outlook to 2035, BP Statistical Review

Şekil 5: 1990-2035 Kaynak Bazında Dünya Enerji Talebi¹⁵

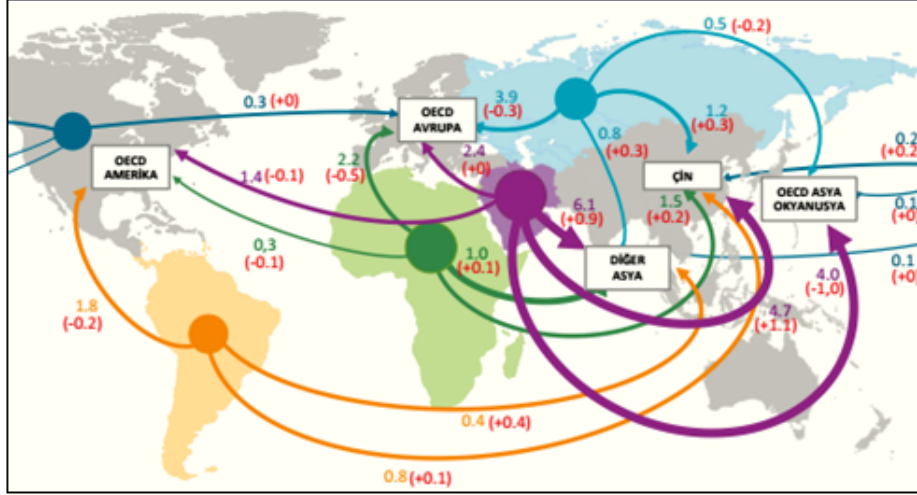
Küresel petrol ticareti 2013 yılında, 55,7 milyon v/g olarak gerçekleşen dünya ham petrol ticareti, 2014 yılında, %1,8 artarak 56,7 milyon v/g olarak kaydedilmiştir (Tablo 1). Genel değerlendirmede, petrol ticareti, dünyanın bütün bölgelerinde artış göstermiştir. Ancak, Batı Afrika ve Asya Pasifik bölgelerinde petrol ticareti, görece yatay bir seyir izlemiştir.

Tablo 1: 2014 Dünya Petrol Ticareti¹⁶

İthalat \ İhracat	İhracat														
	ABD	KANADA	MEKSİKA	G.VE O.AMERİKA	AVRUPA	SOVYETLER BİR.	ORTA DOĞU	AFRİKA	AVUSTRALYA	ÇİN	HİNDİSTAN	JAPONYA	SİNGAPUR	DİĞER ASYA PASİFİK	TOPLAM İHRACAT
ABD	0	802	555	1332	668	3	44	132	14	118	96	137	113	86	4100
KANADA	3338	0	0.5	14	86	0.5	2	0.5	0.5	17	12	11	1	4	3535
MEKSİKA	842	22	0	19	224	0.5	0.5	0.5	0	14	85	7	57	10	1290
G.ve O.AMERİKA	1597	14	8	0	474	0.5	4	25	1	751	691	56	229	80	3930
AVRUPA	459	102	52	126	0	114	291	644	12	74	43	18	154	195	2294
SOVYETLER BİR.	376	22	2	40	5028	0	282	57	40	926	41	314	247	557	8932
ORTA DOĞU	1869	99	7	144	2056	7	0	516	121	3457	2440	3166	182	4796	19760
KUZEY AFRİKA	120	38	0.5	94	1203	2	37	0	0.5	64	62	28	9	105	1762
BATI AFRİKA	343	60	3	268	1575	0.5	0.5	0	89	1153	581	60	5	296	4433
D. ve G. AFRİKA	1	0.5	0.5	1	7	0.5	1	0	0.5	165	19	3	4	2	203
AVUSTRALYA	2	0.5	0.5	5	0.5	0.5	0.5	0.5	0	60	2	44	48	149	310
ÇİN	5	1	2	81	11	7	30	25	11	0	21	11	105	235	546
HİNDİSTAN	91	0.5	0.5	80	162	0.5	409	188	7	7	0	63	144	130	1281
JAPONYA	14	1	1	5	3	0.5	1	2	58	37	1	0	57	89	279
SİNGAPUR	11	0.5	0.5	7	31	0.5	12	78	207	140	13	4	0	991	1494
DİĞER ASYA PASİFİK	103	2	1	15	73	1	21	42	465	557	117	410	780	0	2587
TOPLAM İTHALAT	9222	1163	641	2231	1261	124	1134	1709	1025	7540	4224	4332	3055	7725	56736

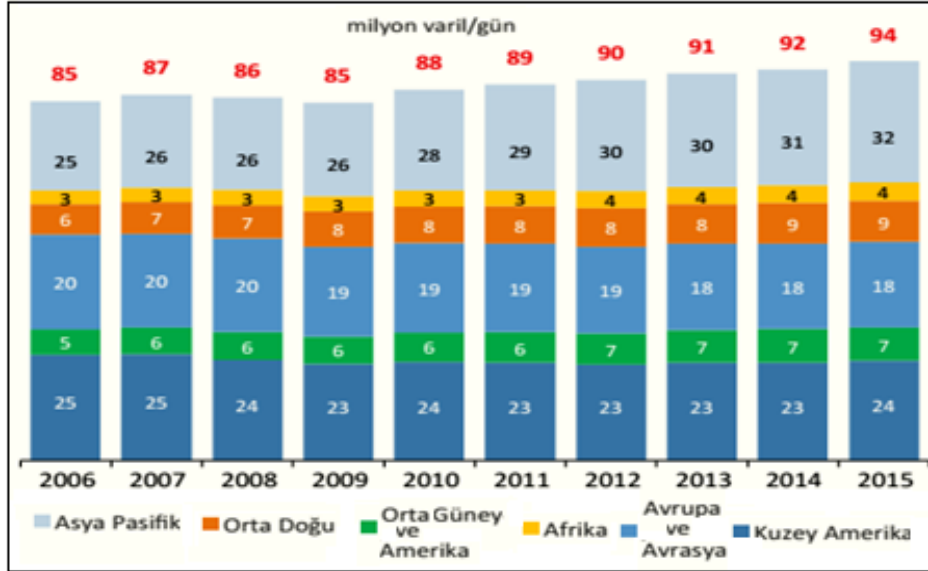
¹⁵ BP 2016, BP Energy Outlook to 2035, BP Statistical Review¹⁶ BP 2015, BP Energy Outlook to 2035, BP Statistical Review

UEA, Orta vade petrol piyasaları 2015-2021 Raporu'nda petrol ticareti rotaları ele alınmıştır. Raporla özellikle tüketici ülkelerin petrol ticaretinde önemli bir avantaj yakalayacağı değerlendirilmekte ve bu ülkelerin önemli miktarda stok tedarik edebilecekleri belirtilmektedir. Aynı çalışmada ABD'de taşıma maliyetleri nedeniyle, önemli bir etki doğuramayacağı vurgulanmıştır. Buna ek olarak, 2014 yılı sonunda, OPEC'in pazar payını korumaya yönelik kararının, Orta Doğu'nun ana ihracat merkezi olacaktır (Şekil 6). Görünen odur ki petrol ticaretinin yönü büyük ölçüde Asya Pasifik bölgesine doğrudur.

Şekil 6: 2015-2021 Arası Ham Petrol Ticaret Artışı ve 2021 Ham Petrol Ticareti¹⁷

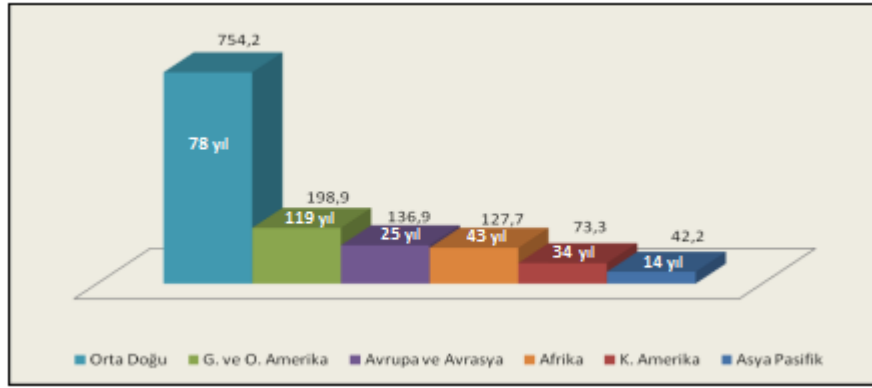
Küresel petrol tüketimi 2013 yılında, 91,2 milyon v/g olan dünya petrol tüketimi, 2014 yılında, %0,1'lik artış ile 92,1 milyon v/g olarak kaydedilirken, 2015'te, %2 artış göstererek 93,8 milyon v/g'e ulaşmıştır (Şekil 7). Bölgeler bazında en önemli artışlar Asya Pasifik (%3,4) ve Afrika'da (%3,9) gerçekleşmiştir.

Şekil 7: 2006-2015 Bölgelere Göre Dünya Petrol Tüketimi¹⁸

¹⁷ IEA MTOMR 2016

UEA, Orta Vade Petrol Piyasaları Raporu'nda, 2015-2021 döneminde, petrol tüketiminin 7,2 milyon v/g artacağını öngörmektedir. Bu rakam yıllık talebin % 1,2 artması anlamına gelmektedir. 2009-2015 döneminde, petrol talebi % 2'nin üzerinde artmıştı. Artış hızındaki düşüş, büyük ölçüde Çin ekonomisindeki yavaşlama ve taşıtlarda yakıt veriminin artmasına bağlanmaktadır. Ancak, bu durumda bile Asya Pasifik bölgesinin (5,3 milyon v/g'lük artış ile) küresel petrol talebindeki artışı domine etmesi beklenmektedir. Küresel petrol rezerv ömrü mevcut teknolojilerle ekonomik olarak üretilebilen ispatlanmış rezervlerin, mevcut üretime bölünmesiyle elde edilen değerdir. Dünya petrol rezerv miktarı, teknolojik gelişmeler ile birlikte sürekli yükselmektedir. BP verilerine göre dünya ham petrol rezerv miktarı 1,7 trilyon varil olarak kaydedilirken, 2013 yılında, 53,3 yıl olan rezerv ömrü, 2014 yılında, 56,8 yıla çıkmıştır. Söz konusu rezervlerin bölgelere göre dağılımı incelendiğinde Orta Doğu birinci, Orta ve Güney Amerika ikinci, Kuzey Amerika ise üçüncü sırada yer almaktadır (Şekil 7).

Şekil 8: 2014 İtibariyle Bölge Bazında Rezerv ve Bitiş Yılı Tahminleri¹⁹

Küresel petrol üretimi 2014 yılında, 88,7 milyon v/g olarak kaydedilen petrol üretimi, 2015 yılında, %2,8 artarak 91,2 milyon v/g'e yükselmiştir. Bu üretimin %30'luk bölümü, Orta Doğu'da gerçekleşmiştir (Şekil 7). Üretim alanında dikkati çeken önemli husus, Kuzey Amerika'da gerçekleşen üretimin (19,4 milyon v/g), Avrupa ve Avrasya'da gerçekleşen üretimi (17,3 milyon v/g) geride bırakmasıdır. Uluslararası Enerji Ajansı (UEA), Şubat 2016'da hazırladığı Orta Vade Petrol Piyasaları Raporu'nda (IEA MTOMR 2015-2021), önümüzdeki dönem trendlerini değerlendirmiştir. Rapora göre, petrol arzında, önümüzdeki 5 yıllık dönemde, 3,3 milyon v/g'lük üretim artışı beklenmektedir. Örgüt, daha önce gerçekleştirdiği projeksiyonlardaki üretim artış rakamlarını, aşağı yönlü revize etmiştir. Bu durumun nedeni ise, petrol fiyatlarının 30 \$/v seviyelerini görmesidir. Raporunda, düşük fiyatların hâkim olduğu 2015 yılında, OPEC dışı ülkelerin esneklik gösterdiği ve üretim artışında önemli pay sahibi olduğu belirtilmektedir. 2021 yılında da, %3,3'lük üretim artışının 2 milyon v/g'e yakın bölümünün OPEC dışı ülkelere gelmesi öngörülmektedir. OPEC ülkelerine ilişkin olarak ise, yeni sermaye yoğun projelerde çok fazla gelişme yaşanmayacağı; ancak İran, Irak ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin, üretim kapasitesine esas katkı sağlayan ülkeler olacağı değerlendirilmektedir. 2015 yılında, ABD'nin ardından en fazla üretim artışı kaydeden ülke olan Irak'ın üretim artışını sürdürmesi, yaptırımların kalkması ile birlikte İran'ın da, üretimini bu yıl içinde arttırması UEA'nın beklentileri arasında yer almaktadır.

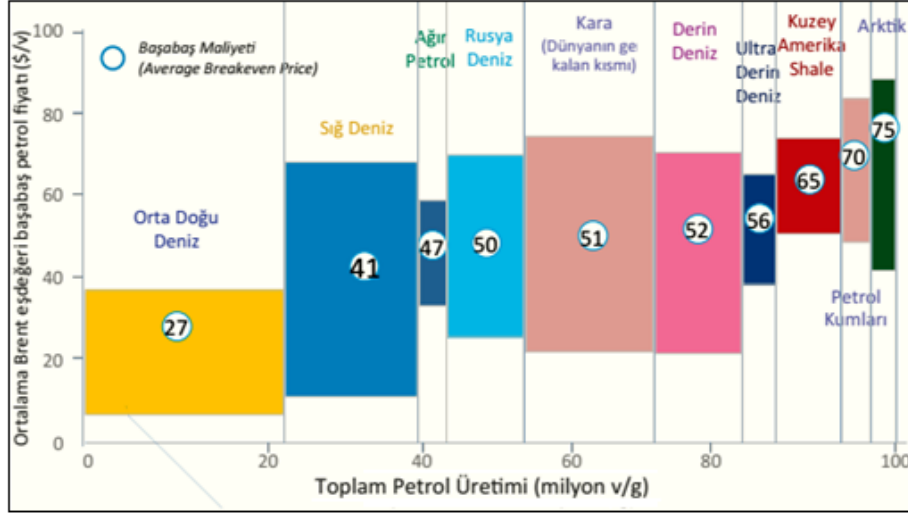
Küresel petrol üretim maliyetleri incelendiğinde ise, bir varil petrolün maliyetinin dünya genelinde 27 – 75 \$/v arasında seyreden bir bantta gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 9). Bu rakam kuyu başı maliyeti olup, petrolün taşınmasını ve işlenmesini içermemektedir. Orta Doğu bölgesinde üretim maliyeti 8– 35 \$/v bandında olup, ortalama 27 \$/v olarak karşımıza çıkmaktadır²⁰. Orta Doğu petrolünün diğer bölgelerde üretilen petrole göre daha düşük bir maliyete sahip olmasının altında, bölgenin jeolojik

¹⁸ BP 2016, BP Energy Outlook to 2035, BP Statistical Review

¹⁹ BP 2015, BP Energy Outlook to 2035, BP Statistical Review

²⁰ Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlüğü 2016, Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, Mayıs 2016

yapısı gereği rezervuarın görece yüzeye daha yakın ve büyük ölçekli olması, bu durumun da yatırım ihtiyacını azaltması yatmaktadır. Petrolün viskozitesi arttıkça, üretimin maliyeti de artmaktadır. Bununla birlikte, petrol tutan rezervuarın derinliği, karada veya denizde olması da, fiyatları arttıran diğer önemli etkindir. Ek olarak, Arktik bölgesinde görüldüğü gibi, petrol üretimi yapılan bölgenin hava koşulları, üretim için gereken teknolojik yatırım da üretim maliyetlerini etkilemektedir. Sonuç olarak, üretimin yapıldığı bölgenin jeolojik yapısı başta olmak üzere, gereken teknik yatırım, hava durumu gibi dışsal koşullar, petrolün kalitesi gibi faktörler, üretim maliyetlerini doğrudan etkilemektedir.

Şekil 9: Bölgelerine ve Türlerine Göre Petrol Üretim Maliyetleri

Enerji gereksinimi yüksek gelişmiş ülkelerin coğrafi konumları petrol ve doğal gaz rezerv bölgelerinin ayrı bölgeler olduğu hemen kendini göstermektedir. Dolayısı ile özellikle petrol ve doğal gaz bölgelerinden bu enerji kaynaklarına büyük gereksinim bölgelerine enerji kaynaklarının nakledilmesi sorunu ortaya çıkmaktadır.²¹

Enerjinin gün geçtikçe artan önemi karşısında, devletlerin enerji kaynaklarına ulaşmak için verdikleri mücadele, enerji kaynaklarının kendi aralarında yaşadıkları mücadele ile iç içe geçmiş bulunmaktadır. Bir yanda doğal gaz/petrol arasında hâkim yakıt olma mücadelesi verilirken, öte yanda doğal gaz rezerv ve üretim kapasitelerinin yeryüzünde eşit dağılmaması yüzünden jeopolitik kaygılar artmaktadır.²² AB, diğer enerji kaynakları açısından yakın gelecekte önemli bazı değişimler yaşayabilecektir. Kömür üretimini azaltarak ithalâta yönelen AB, bir taraftan nükleer santrallerin kapatılması, diğer taraftan da yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artırılması yoluyla çevreci kaygılarını gidermeyi plânlamaktadır.²³ Avrasya içinde önemli bölgeler Orta Asya ve Kafkasya olmaktadır. Ancak, Orta Asya'nın açık denizlere kıyısı bulunmamaktadır. Kafkasya'nın ise, ana ticaret yolları bağlantısına, bir başka deyişle Akdeniz ve Okyanuslara çıkış bağlantılarına gereksinimi bulunmaktadır. Bu ise, taşınma ve nakil sorunlarını gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, emre amade enerji kaynakları için hâlihazırda, özellikle petrolün taşınmasında, deniz taşımacılığı önde gelmektedir. Batıya yönelme bağlamında, Orta Asya ve Kafkaslardan Karadeniz yolu ile Akdeniz'e çıkış bu bağlamda önem taşımaktadır. Dolayısıyla, Orta Asya'dan ve Kafkaslardan petrol taşımacılığında boğazların ayrı bir yeri bulunmaktadır. Ancak, son yıllarda, boru hatları ile taşımacılık da öne çıkan bir

²¹ Tuğrul, A. B. 2010. "Enerji Taşımacılığı Açısından Boğazların Önemi ve Alternatifleriyle Değerlendirilmesi", "16. Uluslararası Enerji ve Çevre Konferansı ICCI-2010" İstanbul

²² Yardımcı, O., Ediger, V.Ş. 2010. Petrol Fiyatlarının Doğal Gaz Fiyatları Üzerindeki Etkisi: Türkiye İçin Fırsatlar ve Tehditler, 16. Uluslararası Enerji ve Çevre Fuarı ve Konferansı (ICCI) Bildiriler Kitabı, Sayfa : 221-225, Mayıs 2010

²³ Tonus, Ö. (2005): Genişleyen Avrupa Birliği'nin enerji politikaları kapsamında Türkiye'nin yeri ve önemi. Published in: Journal of Economy, Business and Finance, Vol. 20, No. 234 (September 2005): p. 50-62.

çözüm oluşturmaktadır. Bununla beraber Orta Asya'dan Akdeniz'e çıkış için önemli bir seçenek, halen boğazlar olmaktadır. Enerji kaynağı talebi giderek artarken, dar su yolu niteliği taşıyan ve zor bir geçiş bölgesi olan boğazların tüm gereksinimi karşılayabilmesi çevre açısından da sorunlu görünmektedir. Görüldüğü üzere, Boğazlar büyük enerji taşımacılığı için kritik su yolu olarak nitelenebilecek durum arz etmektedir.²⁴

4. Denizlerde Petrol Taşımacılığı

Küreselleşen dünyamızda ülkeler ve kıtalararası ulaşımın önemi gittikçe artmakta ve daha ucuz olması nedeni ile tercih sebebi olan deniz taşımacılığı birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Deniz taşımacılığında kaynaklanan kirlilik günümüzde büyük boyutlara ulaşmış, denizci ülkelerin yanı sıra tüm dünya toplumlarını ilgilendiren global bir problem haline gelmiştir. Gemicilik faaliyetleri deniz kirlenmesinin bütün kaynakları arasında önemli rol oynayan kaynaklardandır. Genel olarak bakıldığında bu kirlenmenin sadece bir bölümü, gemi faaliyetleri dolayısı ile ortaya çıkmaktadır. Denizyolu taşımacılığı sonucu oluşan deniz kirliliği; olağan etkinlikler sonucu oluşan deniz kirliliği ve kazalar sonucu oluşan deniz kirliliği olmak üzere iki bölümde incelenebilir. Deniz taşımacılığında uluslararası kurallara uyulmaması nedeniyle, kasıtsız ya da kasıtlı olarak gemilerin kirlitici atıklarının denize dökülmesi/boşaltılması sonucu oluşan deniz kirliliğidir. Deniz taşımacılığında olağan etkinlikler sonucu oluşan deniz kirliliğinin başlıca öğeleri: gemi ambarları ve makine dairesi sintine suları, kirli balast suları, tanker tanklarını yıkama suları, pis sular ve yıkama suları, olarak sıralanabilir. Gemiler dünyanın herhangi bir bölgesinden balast olarak aldıkları su içinde yaşayan çeşitli deniz organizmalarını da, yine dünyanın başka bölgelerine balast boşaltımı yoluyla taşıyabilmekte ve aquaosferdeki ekolojik dengeyi, yeni terminatorleri balast suları ile buralara getirerek bozabilmekte ve biyolojik zenginliği ortadan kaldırmaktadırlar.

Petrolün deniz yolu ile taşınması potansiyel önemli çevresel riskleri beraberinde getirmektedir. Petrol taşımacılığında kaza sonucu denize petrol dökülmesi tehlikesi mevcuttur. Boğazlar ve Marmara Denizi ekosistem özellikleri ile riski yüksek hassas bölge olarak tanımlanmaktadır. Gemilerden kaza sonrası denize dökülen petrol deniz ekosistemi için zararlı etki yapar. Bu etkinin derecesi, Petrolün miktarına, dağılımına ve dağılan alanın yapısına göre değişir. 1979 yılında Independenta tankeri kazasında 95.000 ton ham petrol Boğazın Marmara Denizi'ne açıldığı çıkışta, 1994'te Nassia kazasında ise 13.500 ton ham petrol Boğaz'ın Karadeniz'e olan kuzey çıkışında yanmıştır. 28.12.1999 'de ise 4.363 ton fuel oil yüklü Volgoneft 248 isimli gemi kotu hava koşulları nedeniyle demirlemiş olduğu Küçükçekmece koyunda şiddetli rüzgâr ve dalgaların etkisiyle bir noktadan kırılmıştır. Yaklaşık olarak 1578 ton ağır fuel oil denize dökülmüştür. Dökülen fuel oil'in 1095 ton'u çeşitli tekniklerle toplanarak ve yakılarak giderilmiştir²⁵.

Denizde petrol bileşiklerinin kaynağı tanker kazaları, balast suyu boşaltma, gemi trafiği, rafineri tesisleri, tankere petrol yükleme veya boşaltma tesisleri, denizde petrol üretimi, karasal kirlilik, endüstri, otomobil egzozundan çıkan gazların yağmur ile denize ulaşmasıdır. Denize bulasan petrol, deniz suyunda çözülmüş, dağılmış veya absorbe olmuş, sedimentte ve kıyıda, kayalıklara tutunmuş olarak bulunur. Petrol denizde uzun zaman sebatlı kalır, uçucu kısmı uçar veya mikrobiyal degradasyona uğrar. Petrol alkanları sedimentte 2 sene kalır. Sedimentten Petrolün eksilmesi deniz suyuna geçiş ile ve mikrobiyal parçalanma ile olur. Bu önemli bir miktardır. Petrol ayrıca denizde kayalık bölgede koylarda, deniz canlılarında ve algler üzerinde birikir. Deniz suyundaki ppb değerindeki kirlilik, canlıda yığılma sonucu ppm değerine ulaşır. Ekolojik veya biyolojik bir koridor görevi yapan bu tür boğazlarda görülebilecek petrol yayılmaları örneğin Akdeniz ve Karadeniz arasında olan başta balık göçleri zamanında olursa göçler etkilenirler. Atmosfer ve deniz arasındaki gaz alışverişini engelleyerek sudaki çözülmüş oksijen konsantrasyonunun düşmesine neden olan petrol ışık geçirgenliğini azaltarak deniz ortamındaki yaşam için çok önemli olan fotosentez olayını engellemektedir. Deniz kuşlarının kanatlarına yapışıp yüzücü ve

²⁴ Tuğrul B. Enerji Taşımacılığı Açısından Boğazların Önemi ve Alternatifleriyle Değerlendirilmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi- Enerji Enstitüsü, 2010.

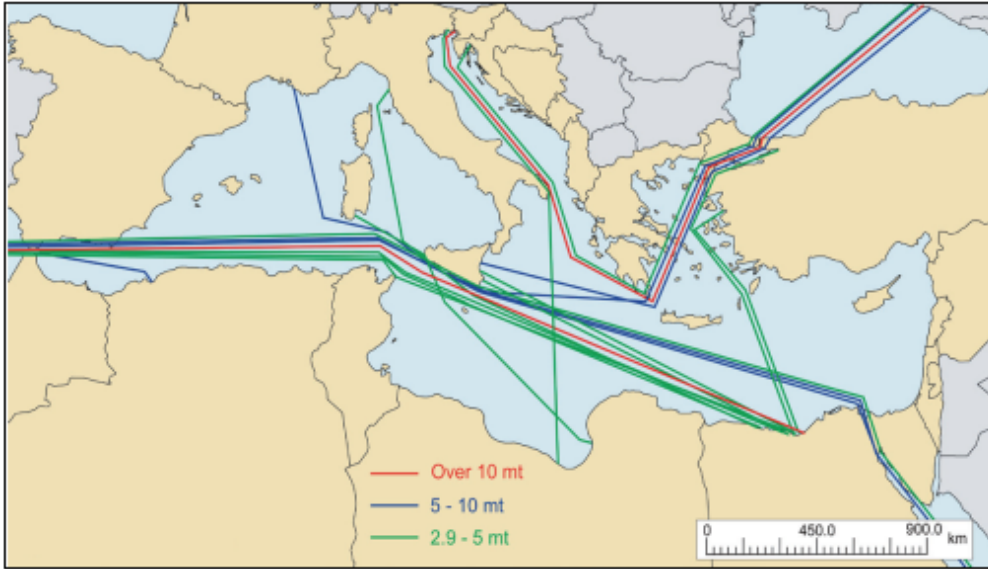
²⁵ Deniz Ticaret Odası Deniz Sektör Raporu 2015, http://www.denizticaretodasi.org.tr/Shared%20Documents/sektorraporu/2014_sektor_tr.pdf

dalcı kuşların uçuş yetenekleri ile soğuğa karşı dayanıklılıklarının yok olması ve ölümlerine neden olan petrol kirlenmesi suyun rekreasyon amacı ile kullanılmasını da engeller.

Deniz ortamında çok yaygın olan petrol kirlenmesi ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan bileşikler, ekosistem içerisindeki tüm organizmaları az veya çok etkilemektedir. Deniz ortamında yaşayan değişik canlı türlerinin petrol ürünlerine karşı dayanıklılığı da farklıdır. Petrol ürünlerini deniz canlıları üzerine öldürücü toksik etkisi, doku ve hücrelerde birikim ve fizyolojik faaliyetlerin etkilenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Petrol ürünleri ile kirlenmiş balık ve diğer su ürünlerinin insanlar tarafından tüketilmesi ham Petrolü oluşturan bileşiklerin bir bölümünün memeli hayvanlar ve insanlarda kanser yapıcı olduğu bilinen maddelerden oluşması nedeniyle sağlık açısından sakıncalıdır. Petrol dökümlerinin ekolojik ve ekonomik etkilerinden söz edilebilir. Ekonomik etkileri çoğunlukla geçici olmakla beraber turizm, enerji üretimi, balıkçılık gibi bazı sektörler büyük darbe vurabilir. Diğer yandan akut ve kronik etkileri nedeniyle canlı yaşamını tehdit eder. Diğer yandan, su kuşları petrol yayılmasından en fazla etkilenen canlılardan biridir. Bu kuşların başta kanatları olmak üzere petrolden arındırılması için özel yöntemler bulunmaktadır. Deniz canlıları için % 0,01 fuel oil toksiktir. Bu arada denizde petrol kirliliğini gidermede kullanılan dispersanların deniz canlılarına toksik etkisi vardır.²⁶

5. Çanakkale Boğazında Petrol Taşımacılığı

Çanakkale Boğazı Orta Asya Hazar Petrollerinin dünyaya açıldığı bir kapı konumundadır (Şekil 10).

Şekil 10: Akdeniz'de Önemli Ham Petrol Trafiği²⁷

Çanakkale Boğazı'nda 2005'te meydana gelen bir kaza Boğazda ciddi bir kirlilik meydana getirmiştir²⁸. Boğazlardan geçiş sırasında gemilerin bıraktıkları atıklar yüzünden ciddi bir deniz kirliliğine maruz kalmaktadır. Türkiye denizlerinde meydana gelen kirliliğin önlenmesi için uluslararası sözleşmelere taraf olmuştur.

²⁶ Güven, N. (2008). Boğazlar Bölgesinden Geçen Petrol ve Petrol Ürünleri Taşıyan Tankerlerin. Çevresel Zararının Tanımlanması ve Baca Emisyonlarının Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.Ankara

²⁷ Lloyd's MIU, 2006. Annual Report

²⁸ Rüştü Ilgar 2015. "Çanakkale Boğazındaki Gemi Hareketliliği ve Kaza Risk Haritasının Belirlenmesi", Türk Coğrafya Dergisi, Türk Coğrafya Kurumu Dergisi, s.1-10

Ulaştırma Bakanlığının güncel Deniz Sektör Raporlarına göre; Çanakkale boğazından 2004 ile 2015 yılları arasında her yıl 43230 (2015) ile 49978 (2008) arasında değişen sayıda gemi geçişi olmuştur (Tablo 2).

Tablo 2: Yıllarına ve Boylarına Göre Çanakkale Boğazından Gemi Geçişleri²⁹

Yıllar	Toplam Geçiş	Gros Ton	Kılavuz Kaptan alan	Kılavuz Geçiş Oranı	Uğraksız ve Kılavuz Kaptan	Romork Refakadı alan	Sp1 veren	Uğraksız Geçiş	Uğraksız Geçiş Oranı
2004	48.421	534	14.404	29,75%	6.832	188	48.421	36.310	74,99%
2005	49.077	579.695	15.661	31,91%	5.802	298	48.396	34.387	70,07%
2006	48.915	595.826	16.871	34,49%	6.249	366	48.264	32.061	65,54%
2007	49.913	611.886	16.885	33,83%	5.982	453	48.802	31.981	64,07%
2008	48.978	657.397	18.334	37,43%	6.911	472	48.565	31.981	65,30%
2009	49.453	667.413	18.588	37,59%	7.051	490	49.210	32.559	65,84%
2010	46.686	672.841	18.678	40,01%	6.343	515	46.469	28.768	61,62%
2011	45.379	705.413	18.920	41,69%	6.693	571	45.196	27.983	61,67%
2012	44.613	735.729	18.775	42,08%	6.722	638	44.416	27.418	61,46%
2013	43.889	745.568	18.924	43,12%	6.829	605	43.579	26.534	60,46%
2014	43.582	761.632	19.107	43,84%	7.460	616	43.238	2.657	6,10%
2015	43.230	777.989.382	18.843	43,59%	6.984	584	42.755	25.220	58,34%
Toplam	562.136	784.723.314	213.990	38,07%	79.858	5.796	557.311	337.859	60,10%
Yıllık Ort.	46.845	65.393.609	17.833	38,07%	6.665	483	46.443	28.155	60,10%

Bu gemi trafiğinin büyük çoğunluğunda yük taşımacılığında konu edinen tanker ve konteyner ağırlıklıdır. Geçen tanker ve konteynerler oldukça büyük tonajlı gemilerdir (Tablo 3).

Tablo 3: Çanakkale Boğazından Yıllarına Göre Büyük Tonajlı Gemi Geçişleri 2015 (³⁰)

Yıllar	200 MT'den Büyük (Toplam) Sayı ve payı		200MT'den Büyük (Tanker) Sayı ve Payı		500 GRT'den Küçük Sayı ve Payı		Yedekli Geçiş	Ort. Bekleme Süresi
2004	3.917	8,09%	2.280	25,29%	1.327	2,74%	112	4,3
2005	4.492	9,15%	2.421	27,47%	1.211	2,47%	111	4,8
2006	4.845	9,90%	2.462	25,73%	1.404	2,87%	131	5,1
2007	4.945	9,91%	2.432	26,23%	1.873	3,75%	138	3,8
2008	5.223	10,66%	2.290	26,15%	844	1,72%	162	2,9
2009	5.176	10,47%	2.372	24,79%	615	1,24%	146	3,4
2010	5.098	10,92%	2.381	25,73%	598	1,28%	138	4,2
2011	5.494	12,11%	2.261	25,64%	572	1,26%	159	4,5
2012	5.917	13,26%	2.220	24,67%	519	1,16%	133	4,0
2013	5.824	13,27%	2.193	23,58%	448	1,02%	123	4,0
2014	5.902	13,54%	2.127	22,99%	512	1,17%	116	4,1
2015	5.842	13,51%	2.147	22,54%	581	1,34%	122	5,0
Toplam	62.675	11,15%	27.586	25,05%	10.504	1,87%	1.591	4,1
Yıllık Ort.	5.223	11,15%	2.299	25,05%	875	1,87%	133	4,1

²⁹ Ulaştırma Bakanlığı Güncel Deniz Sektör Raporu 2015 (<http://www.ubak.gov.tr>)

³⁰ <http://www.ubak.gov.tr> Ulaştırma Bakanlığı Güncel Deniz Sektör Raporu

Çanakkale Boğazı'ndan 2015 yılında ise toplam 43.230 geminin geçmiştir. Bu sayı günde ortalama 118 geminin geçtiği anlamına gelmektedir. Geçen 43.230 gemiden 5.842 âdeti 200 metreden büyük, 9.524'ü ise tanker özelliğine sahiptir. Son yıllarda, hem boydan boya uğraksız geçen deniz trafiği, hem de karşıdan karşıya geçen yerel deniz trafiği ve balıkçı, yat trafiği giderek artış göstermektedir. Bunun sonucunda dar alanda yoğunlaşma kaza riskini arttırmaktadır. Yapılan bir çalışmada Türk Boğazlarında 1 milyon millik geçişte 6 kaza olurken; bu oranın Süveyş kanalında meydana gelenin iki katı olduğunu belirtmiştir.³¹

Tankerlerce taşınan tehlikeli yük miktarı 1998 yılında 81.974.831 metrik ton iken 2003 yılında 145.154.920 metrik tona çıkmıştır. 2006'da ise bu rakam 152.725.704 metrik ton iken, o yıldan günümüze 2015'te 155.531.000 metrik ton olmuştur (Tablo 4). Bu veriler tehlikeli yük miktarı artışını göz önüne sermektedir (Şekil 11). Bu durum Çanakkale Boğazı'nın olası bir kazada nasıl bir deniz kirliliği ile karşı karşıya olduğunu bir kanıttır.

Tablo 4: Çanakkale Boğazında Taşınan Yük Miktarı (X1000 MT)³²

Yıllar	Tehlikeli yük (Tankerlerce Taşınan)	Tehlikeli Yük (Toplam)	Toplam Yük Miktarı
2004	155.562	160.330	314.497
2005	148.951	162.886	358.287
2006	152.726	163.353	368.257
2007	149.320	161.983	387.436
2008	149.052	161.086	410.154
2009	152.105	161.887	400.688
2010	156.929	168.461	415.871
2011	154.606	166.314	434.058
2012	151.040	161.613	454.790
2013	149.088	159.828	461.374
2014	152.286	159.768	473.560
2015	155.531	162.224	483.390
Toplam	1.827.196	1.949.731	4.962.361
Yıllık Ort.	152.266	162.478	413.530

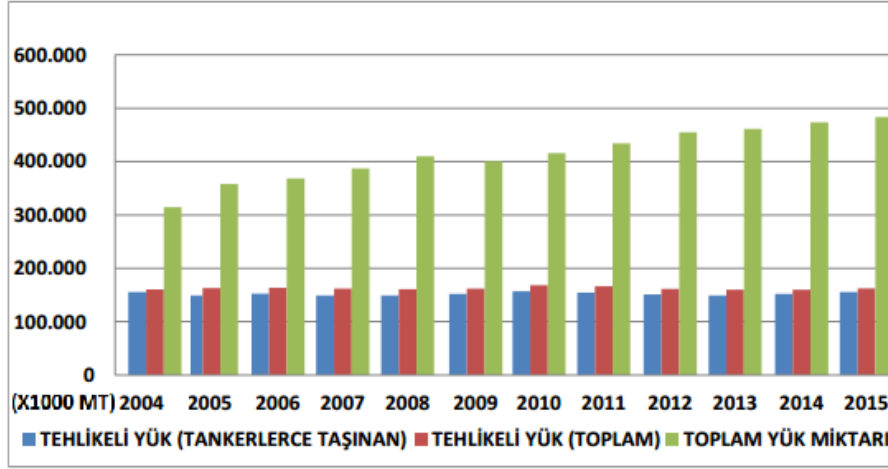
Çanakkale Boğazında taşınan toplam yük miktarı içerisinde tanker trafiğinde uzun yıllar açısından bakıldığında sabit bir seyir izlemektedir. Tanker trafiğini azaltmaya yönelik çalışmalar maalesef başarı sonuçlar getirmemiştir. Bu trafikte Türkiye destinasyonlu, Tekirdağ, İzmit Körfezi ve İstanbul trafikte oldukça önemlidir.

Tablodan da anlaşılacağı üzere, Çanakkale Boğazında tankerlerce ve normal konteynır gemileriyle taşınan tehlikeli yükler belirli oranlarda seyretse de, Boğazda taşınan toplam yük miktarı 2004'ten 2015 yılına kadar düzenli bir artış göstermektedir.

Dünyanın en önemli transit deniz geçitlerinden biri olan Türkiye'nin önemli deniz yakıtları tedarikçisi Petrol Ofisi, Türkiye'nin tüm limanlarından gemilere motorin ve fuel-oil sağlar ve Karadeniz ve Çanakkale Boğazı'nda transit gemi yakıt ikmali yapar. Ulaştırma, denizcilik ve haberleşme bakanlığının 2001-2012 yılları arasında yayınladığı kaza raporları incelendiğinde bu süreçte Çanakkale bölgesinde 309 adet kaza meydana geldiği görülmüştür.

³¹ Başar E., 2004. "Oil Spill Scenarios in The Aftermath Of Tanker Accidents in The Risky Regions Of The Bosphorous", Gemi ve Deniz Teknolojisi, cilt.162, s.9-12

³² Ulaştırma Bakanlığı Güncel Deniz Sektör Raporu.2015 (<http://www.ubak.gov.tr>)

Şekil 11: Çanakkale Boğazında Taşınan Yük Miktarı³³

Çanakkale Boğazı, İstanbul Boğazı ve Marmara Denizi ile birlikte “Türkiye Boğazlar Sistemini” oluşturmaktadır. Bu önemli su yolu kullanılarak yapılan tehlikeli madde sevkiyatı, burada yaşayan canlıları ve deniz ekosistemini ciddi bir biçimde tehdit etmektedir. Dünyanın önemli su yollarından biri olan bu bölge yoğun ve riskli bir deniz trafiğine sahiptir. Denizyolu ile petrol taşımacılığının büyük oranda artışına paralel olarak, denizlerin kirliliği artmıştır. Deniz kirliliği yerel bir bölgede kalmayıp hızla yayılma özelliği taşıdığından uluslararası bir problemdir.³⁴

Enerji hammaddesi açısından dışa bağımlı olan ülkemizin karşılaştığı, yakıt taşıma sırasında olabilecek kazalar sonucu çevre kirliliği önemli boyutlardadır.³⁵ Denizde kirlilik meydana getiren ve deniz ekosistemini ve çevredeki canlıların ciddi zararlar görmesine neden olan en büyük etmenlerden bir tanesi de denize petrol ve petrol ürünlerinin karışmasıdır. Ülkeler ve kıtalar arası ulaşımın önemini artmasıyla birlikte deniz taşımacılığının da önemi artmıştır. Deniz taşımacılığının artması beraberinde birçok sorunu da getirmektedir. En büyük sorunda denizde meydana gelen kirliliktir. Deniz taşımacılığı ve taşıma kaynaklı atıklar denizlerdeki kirliliğin %20’sini oluşturmaktadır. Deniz ulaşımında gemilerin neden olduğu kirlilik etmenleri:

- Petrol ürünleri,
- Radyoaktif maddeler,
- Kütle halinde taşınan zehirli sıvı maddeler,
- Paket halinde veya taşınabilir tanklarda, yük konteynırlarında vagon veya kamyonlu tanklarda taşınan zararlı maddeler,
- Gemilerin sintine, balast ve tank yıkama suları,
- Gemi kaynaklı evsel atıklar (tuvalet, lavabo, duş ve mutfaklardan gelen sular).

Bütün bu etkenler deniz ekosistemini bozmaktadır. Fakat bilinenin aksine deniz ekolojisini bozabilecek büyük risk gemilerin dengesini sağlamak ve zorlu deniz koşullarına karşı seyir güvenliğini arttırmak amacıyla gemiye alınan deniz suyu ile oluşmaktadır. Sadece bu operasyon için ayrılmış özel

³³ Ulaştırma Bakanlığı Güncel Deniz Sektör Raporu 2015

³⁴ Karşlıoğlu E, Baba A., Deniz O.,2004. Çanakkale İlinin Çevre Problemleri (Environmental Problems of Canakkale City), V. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi, Bolu; s.513-538.

³⁵ Kumbur, H., Özer, Z., Özsoy, H. D., ve Avcı E. D. 2005. Türkiye’de Geleneksel ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Potansiyeli ve Çevresel Etkilerinin Karşılaştırılması. III. Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu Bildiriler Kitabı, (s. 19-21), Mersin

bölgelere alınan ve balast olarak adlandırılan deniz suyu, birtakım zararlı sucul organizmaları ve patojenleri içermekte olup, uygun koşulların sağlanması ile bu istilacı ve zararlı türlerin başka denizlere taşınmasına olanak sağlamaktadır. Hatta mevcut deniz ortamında zararlı olmayan türler başka deniz ortamlarına taşındığında baskın tür haline gelebilmekte ve bölgede ki ekosistemi kalıcı olarak bozabilmektedir.³⁶

Gemilerden deniz yatağında yapılan petrol arama ve çıkarma çalışmalarında kaza sonucu ortama saçılma ve nehirlerle taşınan petrolden dolayı dünyada 2.08-27.99 milyon ton/yıl petrol ürünü denize dökülmektedir.

Marmara Denizi İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı gerek sık sık oluşan deniz tanker kazaları gerekse birim yüzey ölçüsüne düşen deniz trafiğindeki yoğunluk nedeniyle önemli bir petrol kirlenmesiyle karşı karşıyadır.³⁷ Petrol içinde metan, etan, propan ve butan gazları bulunur. Sıvı kısım ham petrol olarak isimlendirilir. Bunun düşük molekül artılısı gazolin ve kerosen önemli hidrokarbonlar parafin ve naftalen ve distilasyon bakiyesi asfalttır. Bu asfaltenlerden oluşur. İnert bileşiktir. Petrolün yanması ile azot ve kükürt bileşikleri istenmeyen nitrik ve sülfirik aside dönüşür ve bu durum asit yağmurlarına sebep olur.³⁸

Petrol ortama döküldüğünde, saçıldığında bileşimindeki hafif ve çabuk buharlaşabilen kısımları bu saçılma esnasında hızlı bir şekilde atmosfere yayılır ve geride sudan daha ağır olan katranımsı kısımlar kalır. Bununla birlikte petrol ve petrol ürünlerinin etkisine maruz kalan deniz canlılarında şu durumlar gözlenmiştir. Ayrıca petrol ürünleri ile bulaşmış balık ve diğer su ürünlerinin insan tarafından tüketilmesi, bu ürünlerdeki petrol konsantrasyonunun çok düşük düzeyde olması durumu dahi, sağlık açısından sakıncalar yaratmaktadır. Bu sakıncaların başında, ham petrolü oluşturan bileşiklerden bir bölümünün, memeli hayvanlar ve insanlarda kanser yapıcı olduğu bilinen veya bu konuda kuşku olan maddelerden oluşması gelmektedir.³⁹

Tablo 5: Çanakkale Boğazı Kaza İstatistikleri⁴⁰

Yıllar	Kaza (Toplam)	Çatışma ve Kuma Oturma	Arıza (Toplam)	Makine ve Dümen Arızası	Tüzük İhlali
2004	9	6	142	99	144
2005	14	13	172	108	597
2006	11	9	167	127	299
2007	12	12	207	137	293
2008	14	10	219	153	207
2009	7	7	228	131	148
2010	7	6	185	110	104
2011	8	5	136	82	70
2012	5	2	124	72	52
2013	5	4	161	77	70
2014	9	9	170	97	39
2015	6	3	160	27	35
Toplam	107	86	2.071	1.220	2.058
Yıllık Ort.	9	7	173	102	172

³⁶ www.denizcilik.gov.tr

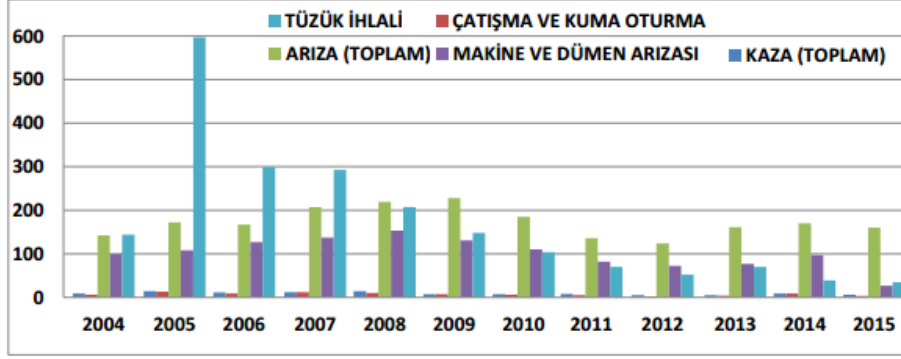
³⁷ Artüz Levent., 2005. Marmara ve Boğazların Ekolojisi ve Değişimler, B.Ü. Deniz Teknolojisi Sempozyumu

³⁸ Güven N. Boğazlar Bölgesinden Gecen Petrol ve Petrol Ürünleri Taşıyan Tankerlerin Çevresel Zararının Tanımlanması ve Baca Emisyonlarının Belirlenmesi, 2008.

³⁹ Artüz Levent, Marmara ve Boğazların Ekolojisi ve Değişimler, B.Ü. Deniz Teknolojisi Sempozyumu.

⁴⁰ Ulaştırma Bakanlığı Güncel Deniz Sektör Raporu 2015

Tablo 5 genel olarak incelendiğinde, 2005'ten 2015 yılına değin Çanakkale Boğazında gerçekleşen toplam kaza sayısı 107 tane olup yılda ortalama 9 tane kaza meydana gelmektedir. Gerçekleşen kazaların çok olduğu 2005 yılına bakıldığında, bu yıl içerisinde yine aynı oranla geçişlerde tüzük ihlalinin 597 defa ihlal edildiği görülmektedir. Son dönemlerde ise alınan önemlerle beraber kazaların ve yaşanan tüzük ihlallerinin son derece azaldığı görülmektedir (Şekil 12).

Şekil 12. Çanakkale Boğazında Gerçekleşen Kazaların Sebepleri

Tablo 6: Kazaya Karışan Gemilerin Özellikleri⁴¹

Geminin İsmi	MSC ROBERTA	AEGEAND WİND
Bayrağı	Panama	Yunan
Tipi	Konteyner	Dökme Yük
Yapım Yılı	1986	1983
Gros Tonaj	39892	23646
Net Tonaj	22262	12320
Dead Weight Tonajı	43567	38915
En	32,2	29,5
Boy	224	185
Draft	12,5	12,5

2006' da Çanakkale Boğazı'nda hiçbir tanker kazası olmamasına rağmen bu sene içerisinde 2 çatma ve 9 karaya oturma vakası meydana gelmiştir. Boğaz trafiğinin ve boğazlardan geçen tehlikeli yük taşıyan gemi sayısının her geçen yıl artması kaza riskini arttırmaktadır. Nitekim geçtiğimiz yıllarda Boğaz'da iki geminin çarpışması sonucu gemilerden birinin yakıt deposu zarar görmüş ve yakıt deposundan denize fuel-oil sızıntısı olmuştur.

3 Nisan 2005 günü Gelibolu Limanı açıklarında Yunan bayraklı AEGEAN WİND gemisi MSC ROBERTA isimli Panama bayraklı konteyner gemisine çarpmıştır. Tablo 4'de kazayı meydana getiren gemilerin özellikleri verilmektedir.

6. Sonuç ve Öneriler

Enerji tüketimi, ekonomik büyüme, nüfus, teknolojik gelişme, üretim ve tüketim artışına bağlı olarak artmaktadır⁴²⁻⁴³. Bu artış son yıllarda daha da hızlanmıştır. Hatta yapılan projeksiyonlara göre önümüzdeki 10 yıl Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan elektrik tüketimi kadar bir enerji

⁴¹ İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2005

⁴² İsmet Akova 2008 Yenilenebilir Enerji Kaynakları, Nobel Yayınları Yayın No: 1229, Ankara.

⁴³ Hayati Doğanay ve Ogün Coşkun 2017. Enerji Kaynakları, Pegem Akademi Yayıncılık

talebinin olması beklenmektedir.⁴⁴ Gelişmiş ülkelerin petrol ve doğalgaza olan gereksinimi gittikçe artarken, taleplerin taşınmasında geçiş bölgesi olan boğazların gereksinimleri karşılayabilmesi çevre açısından sorunlu görünmektedir. Çevresel risk, ekosistemde yaşanacak değişimlerin yaşamı olumsuz etkileme olasılığı olarak tanımlanabilir.⁴⁵ Bu çevresel riskler taşımacılıkta jeostratejik konuma sahip ülkemiz için de dikkat edilmesi gereken bir konudur. Türkiye, başta Orta Doğu ve Hazar Havzası olmak üzere, dünyanın ispatlanmış petrol ve doğal gaz rezervlerinin yaklaşık % 72'sinin bulunduğu bir coğrafyada yer almaktadır. 2030 yılına kadar olan dönemde %40 oranında artması beklenen dünya enerji tüketiminin önemli bir bölümünün içinde bulunduğumuz bölgenin kaynaklarından karşılanması öngörülmektedir. Türkiye, küresel enerji sektöründeki gelişmeler ekseninde ve özel jeostratejik konumunun getirdiği avantajlar çerçevesinde kendi enerji arz güvenliği bakımından tedarikçi ülke çeşitlendirmesini sağlarken başta AB olmak üzere büyüyen piyasalara taşınmasında önemli bir role sahiptir.⁴⁶ Gazprom, Rosneft, BP, Saudi Aramco gibi sektör piyasasında ekonomik olarak güçlü yer edinmiş lider şirketler olursa diğer unsurlarla birlikte bir piyasa oluşturulması mümkün olabilir. "Bu şirketler söz konusu ülkenin petrol, doğal gazıyla ekonomik bir güç elde etmişlerdir, Türkiye'nin ise böyle bir durumu yoktur" yaklaşımı olsa bile yatırımlar boyutunda yani upstream ve downstream yatırımlarını tek elden yürütebilecek milli bir şirket önemli bir piyasa gücü yaratabilir⁴⁷.

Bu çalışmada, Dünya petrol ve doğalgaz taşımacılığı ve bu taşımacılığın Çanakkale Boğazı'na etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Dünyadaki politik dengelerin devamlı değişmesi ve Boğaz trafiğinin her geçen gün artması, boğazdaki yoğun deniz trafiği nedeniyle can, mal ve çevre ile ilgili felaketlerin doğma riskini devamlı gündemde tutmaktadır.⁴⁸ Türk Boğazlarında 1 milyon yıllık geçişte 6 kaza olurken; bu oranın Süveyş Kanalı'nda meydana gelenin iki katı olduğu göz önünde bulundurulduğunda gemi geçişlerinde kurallara uyma konusunda kurallara sıkı sıkıya bağlı kalınmalı, özellikle yaşanacak yasa ve tüzük ihlallerinin en kısa zamanda önüne geçilmelidir. Türkiye uluslararası hukukun hükümleri veya genel kabul görmüş anlaşma ve sözleşmeler çerçevesinde geçiş güvenliğini düzenleme yetkisine sahiptir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye, egemenliği altında olan Türk Boğazlarındaki "geçiş serbestisi" ilkesinin "serbest ve kuralısız" bir geçiş olarak yorumlanmasının mümkün olmadığını düşünmektedir.⁴⁹ 20 Temmuz 1936'da imzalanan Montreux Boğazlar Sözleşmesi 48. Maddesine istinaden 20 m den büyük gemilerin VHF bandından çağrım noktası raporu vermeleri istenmektedir. Yine mevzuat boğazdan geçen 150 m ve daha büyük Türk gemileri seyir, can, mal ve çevre güvenliği bakımından kılavuz kaptan almak zorundadırlar. Yabancı bayraklı gemiler, güvenlik bakımından kılavuz kaptan alma yönünden uyarılırlar⁵⁰. 30 Aralık 2003'te opsiyonel olarak hizmete giren VTS sisteminin işletilmesi Kıyı Emniyeti Gemi Kurtarma İşletmeleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. VTS sistemini kullanarak gemilere sadece talimat ve uyarı verebilir. Montrö çerçevesinde zararsız geçiş hakkını kullanan bir gemiye talimat ve uyarıları dinlememesi durumunda müdahale edilmesi söz konusu değildir. Müdahale ancak geçişin zararlı hale gelmesinden sonra yapılabilir. "Gemi Trafik Yönetim ve Bilgi Sistemi"nin (GTYS) devreye girmesiyle Türk Boğazları Gemi Trafik Yönetim ve Bilgi Sisteminin bir parçası olan (TBGTH) Çanakkale Boğazı Gelibolu, Nara, Kumkale 3 sektöre ayrılmış ve denetimler arttırılmıştır⁵¹.

⁴⁴ Mutlu Yılmaz, 2012. Türkiye'nin Enerji Potansiyeli ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Açısından Önemi, Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi 4(2):51

⁴⁵ Bilgin Ayla, Öktem Mustafa Kemal, Sanin Selim 2007. Çağdaş Yaşamda Çevre Bilinci ve Çevresel Riskin Yeri, Ulusal Çevre Mühendisliği Kongresi, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, *Yaşam Çevre Teknoloji*, 24-27 Ekim 2007, İzmir.

⁴⁶ Zekiye Özkul 2014. ETKB 2010-2014 Dönemi Stratejik Planı Perspektifinde Türkiye Enerji Politika ve Stratejileri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Uluslararası Enerji ve Çevre Fuarı ve Konferansları, ICCL. İstanbul, s.301.

⁴⁷ Muhammed Oral ve Ünal Özdemir 2017. Küresel Enerji Jeopolitiğinde Türkiye: Fırsatlar ve Riskler, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6(4):957

⁴⁸ Palabıyık Hamit, Yavaş H. Önder Ü, 2006. "Çanakkale'de Çevre: Stratejik Çevresel Değerlendirme Yaklaşımı" Uluslararası Çanakkale Kongresi, 17-19 Mart, İstanbul

⁴⁹ <http://www.mfa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2016

⁵⁰ Resmi Gazete 1994. 21815, Madde 31

⁵¹ Rüşti Ilgar 2015. "Çanakkale Boğazındaki Gemi Hareketliliği ve Kaza Risk Haritasının Belirlenmesi", Türk Coğrafya Dergisi, Türk Coğrafya Kurumu Dergisi, s.1-10

Son dönemlerde Çanakkale Boğazı kıyı çevresinin aşırı şekilde kirlendiği görülmektedir. Bunun önüne geçebilmek için; öncelikle gemi geçişi sırasında, boğazın sularına serbestçe salınan gemi ambarları ve makine dairesindeki sinton sularının, kirli balast sularının, tanker tanklarını yıkama sularının, pis sular ve yıkama sularının önüne geçilmelidir. Nitekim gemiler dünyanın herhangi bir bölgesinden balast olarak aldıkları su içinde yaşayan çeşitli deniz organizmalarını da, yine dünyanın başka bölgelerine balast boşaltımı yoluyla taşıyabilmekte sucul ortamda ekolojik dengeyi yeni terminatorleri balast suları ile buralara getirerek bozabilmekte ve biyolojik zenginliği ortadan kaldırmaktadır. Petrolün deniz yolu ile taşınması potansiyel önemli çevresel riskleri beraberinde getirmektedir. Bu sebeple yaşanabilecek kazaların önüne geçmek amacıyla, mümkün olduğunca petrol, doğalgaz gibi tehlike arz edebilecek yükler boru hatlarıyla taşınmalıdır.

Kaynakça

- Akova, İ. 2008. Yenilenebilir Enerji Kaynakları, Nobel Yayınları No:1229, Ankara
- Alpaslan, M. Tekinay A.A., Sağlam M. 2003. Çanakkale Boğazı'na Ait Bazı Meteorolojik Parametreler ve Bunların Yöre Balıkçılığı Üzerine Etkileri, E.Ü. Su Ürünleri Dergisi, Cilt 20, Sayı (1-2):s.187
- Artüz L., 2005. Marmara ve Boğazların Ekolojisi ve Değişimler, B.Ü. Deniz Teknolojisi Sempozyumu
- Başar E.,2004. "Oil Spill Scenarios in The Aftermath Of Tanker Accidents in The Risky Regions Of The Bosphorous", Gemi ve Deniz Teknolojisi, cilt.162 :s.9-12
- BP 2015. BP Energy Outlook to 2035, BP Statistical Review
- BP 2016. BP Energy Outlook to 2035, BP Statistical Review
- Enerji Piyasası Denetleme Kurumu, Petrol Sektör Raporu, 2016.
- Edith Penrose 1983. "International Oil Companies and Governments in the Middle East," içinde The Politics of Middle Eastern Oil, ed. J. E. Peterson (Washington: Middle East Institute, 1983), p.14-31.
- Forbes 1958. Studies in Early Petroleum History, By Forbes R. J.. Leiden, Netherlands, E. J. Brill
- Deniz Ticaret Odası, Deniz Sektör Raporu 2015, http://www.denizticaretodasi.org.tr/Shared%20Documents/sektorraporu/2014_sektor_tr.pdf
- <http://www.mfa.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2016
- Doğanay H. 1998. Enerji Kaynakları, Ekonomik Coğrafya II, Şafak Yayınevi, Erzurum
- Doğanay, H. ve Coşkun, O. 2017. Enerji Kaynakları, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara
- Eia 2017. U.S. Energy Information Administration, Annual Energy Outlook, <https://www.eia.gov/>
- Güven, N. 2008. Boğazlar Bölgesinden Geçen Petrol ve Petrol Ürünleri Taşıyan Tankerlerin. Çevresel Zararının Tanımlanması ve Baca Emisyonlarının Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara
- IEA MTOMR 2016.
- İlgar R. 2002. "Çanakkale Boğaz Ekosisteminde Ulaşım Faaliyetleri", Doğu Coğrafya Dergisi, Eastern Geographical Review, Eylül 2002, Sayı:8, Çizgi Kitabevi.
- İlgar R., 2015 Çanakkale Boğazındaki Gemi Hareketliliği ve Kaza Risk Haritasının Belirlenmesi, Türk Coğrafya Dergisi, Türk Coğrafya Kurumu Dergisi, s.1-10
- İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Verileri, Çanakkale
- Jean Jacques Berreby, Le Golfe Persique (Paris: Payot, 1959), 205

- Karşlıoğlu E, Baba A., Deniz O.,2004. Çanakkale İlinin Çevre Problemleri (Environmental Problems of Çanakkale City), V. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi, Bolu; s.513-538.
- Kumbur, H., Özer, Z., Özsoy, H. D., ve Avcı E. D. 2005. Türkiye'de Geleneksel ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Potansiyeli ve Çevresel Etkilerinin Karşılaştırılması. III. Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu, Bildiriler Kitabı:s. 19-21, Mersin
- Lloyd's MIU, 2006. Annual Report
- Nurettin T. 1972, "Orta Doğu ve Petrol," Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Cilt 10 Sayı 56 (1972): s.40.
- Oral M. ve Özdemir Ü. 2017. Küresel Enerji Jeopolitiğinde Türkiye: Fırsatlar ve Riskler, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6(4): s.957
- Özkul Z. 2014. ETKB 2010-2014 Dönemi Stratejik Planı Perspektifinde Türkiye Enerji Politika ve Stratejileri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Uluslararası Enerji ve Çevre Fuarı ve Konferansları, ICCI, İstanbul
- Resmi Gazete 1994. 21815, Madde 31
- Tuğrul, A. B. 2010. "Enerji Taşımacılığı Açısından Boğazların Önemi ve Alternatifleriyle Değerlendirilmesi", "16. Uluslararası Enerji ve Çevre Konferansı ICCI-2010" İstanbul
- Saltıkgil, H. V. 1970. "Dünya'da ve Türkiye'de Petrol: Ateşe Tapanlardan Petrole Tapanlara," Belgelerle Türk Tarihi Dergisi 28 (1970): s.36-37.
- Tonus, Ö. (2005): Genişleyen Avrupa Birliği'nin Enerji Politikaları Kapsamında Türkiye'nin Yeri ve Önemi. Published in: Journal of Economy, Business and Finance, Vol. 20, No. 234 (September 2005): s. 50-62.
- Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlüğü 2009. Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, 2009.
- Türkiye Petrolleri A.O. Genel Müdürlüğü 2016. Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, Mayıs 2016
- Ulaştırma Bakanlığı Güncel Deniz Sektör Raporu. 2015 (<http://www.ubak.gov.tr>)
- Ulaştırma Bakanlığı Güncel Deniz Sektör Raporu 2015 (<http://www.ubak.gov.tr>)
- Ulaştırma Bakanlığı Güncel Deniz Sektör Raporu 2015
www.denizcilik.gov.tr, Denizsel Çevre
<http://www.ubak.gov.tr> Ulaştırma Bakanlığı Güncel Deniz Sektör Raporu
- Yardımcı, O., Ediger, V.Ş. 2010. Petrol Fiyatlarının Doğal Gaz Fiyatları Üzerindeki Etkisi: Türkiye İçin Fırsatlar ve Tehditler, 16. Uluslararası Enerji ve Çevre Fuarı ve Konferansı (ICCI) Bildiriler Kitabı, , Mayıs 2010: s.221-225
- Yılmaz M. 2012. Türkiye'nin Enerji Potansiyeli ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Açısından Önemi, Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi 4(2): s.51

KAHRAMANMARAŞ'TA TURİZM ALGISI

Perception of Tourism in Kahramanmaraş

Dr.Öğr.Üyesi Nadire KARADEMİR*

Prof.Dr. Ersin Kaya SANDAL**

Araş.Gör. Fatma Betül URHAN***

Öz

Dünya genelinde en hızlı gelişen sektörlerden biri olan turizm, ekonomik olduğu kadar sosyal, kültürel, siyasi açılardan da toplumsal yapı üzerinde önemli rol oynamaktadır. Turizm sektörü, kalkınmayı daha az maliyet ile sağlayabilecek nadir sektörlerden birisi olması nedeniyle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için büyük önem arz etmektedir. Kahramanmaraş ilinin son yıllarda, sanayi, ticaret ve tarım sektörlerinde gerçekleştirdiği atılımlara benzer bir gelişimi turizm sektöründe de gerçekleştirmesi yerel ve bölgesel ekonomi açısından büyük önem taşımaktadır. Kahramanmaraş turizmine katkıda bulunan turistlerin, turizm alanlarına yönelik algılarına ilişkin yapılacak tespit ve değerlendirmeler, köklü tarihiyle birçok medeniyete beşiklik etmiş olan Kahramanmaraş'ın turizm potansiyelinin daha etkin kullanılabilmesi, turizmine yapılacak yatırım ve düzenlemeler açısından değer taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı Kahramanmaraş'ta halkın turizm alanlarına, turiste ve turizme karşı yaklaşımını ortaya koyabilmektir. Kahramanmaraş şehrini kapsayan, şehir halkının turizme ve turiste bakışı ile ilişkisini ortaya koyan ve ildeki turizm alanlarına yaklaşımını yansıtan bu çalışmada anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılmak üzere geliştirilen anket formları Kahramanmaraş ilinde 1553 kişi üzerinde uygulanmış ve elde edilen veriler Ki-Kare (χ^2) istatistik metodu ile test edilmiştir. Elde edilen veriler ve analizler sonucunda katılımcıların turizmin sosyo-kültürel ve ekonomik etkileriyle ilgili olumlu ve olumsuz düşünceleri ile gelir, eğitim ve meslekleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kahramanmaraş, Turizm, Turistik Alan, Algı, Gelir Durumu.

* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, n.karademir45@gmail.com

** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, ersinsandal@gmail.com

*** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, betulurhan35@hotmail.com

Dergiye Geliş Tarihi: 20.04.2018

Abstract

Tourism, one of the fastest growing sectors in the world, plays an important role on social structure as much as economic, social, cultural and political aspects. The tourism sector is of great importance for developed and developing countries as it is one of the rare sectors that can provide development with less cost. The fact that Kahramanmaraş province has achieved similar developments in the industry, trade and agriculture sectors in the tourism sector in recent years is of great importance in terms of local and regional economy. The determination and evaluations of the tourists contributing to tourism in Kahramanmaraş, the perceptions and evaluations related to the perceptions of tourism areas, the more effective use of the tourism potential of Kahramanmaraş, which has cradled many civilizations with its long history, and the values and investments to be made in tourism. The aim of this study is to be able to reveal the approach of the public towards tourism areas, tourism and tourism in Kahramanmaraş. Survey application was carried out in Kahramanmaraş city which reflects the approach of the people to the tourism and tourism areas. Survey forms developed for use in the research were applied to 1553 people in Kahramanmaraş province and the obtained data were tested by Chi-square (χ^2) statistical method. As a result of the obtained data and analyzes; it was determined that the participants had positive and negative opinions about tourism socio-cultural and economic effects and a meaningful relationship between income, education and occupation.

Keywords: *Tourism, Kahramanmaraş, Tourist Area, Perception, Income Status.*

1. Giriş

Turizm sektörü geçmişten beri farklı gelişmişlik seviyelerindeki ülkeler tarafından önemli ölçüde ilgi gösterilen bir sektör durumundadır. Bunun en önemli nedeni ise, dünya genelinde en hızlı gelişen sektörlerden biri olma özelliği taşımasıdır (Yıldız, 2011).Oluşturduğu ekonomik ve sosyal ilişkiler ile dünyanın en büyük sektörlerinden biri haline gelmiş olan turizm,yalnızca ekonomik bir olay olmayıp, ekolojik, siyasi, sosyal ve kültürel açılardan da sosyal yapı üzerinde önemli rol oynayan uluslararası bir harekettir (Özdemir, 1998).Turizm sürekli yaşanan yer dışında tüketici olarak tatil, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi için yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketleridir (Kozak vd., 1997). Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği (AIEST) Turizm kavramını “yabancıların geçici ya da devamlı, asli kazanç elde etme faaliyeti için yerleşmeye dönüşmemek şartıyla konaklamalarından doğan ilişkilerin ve olayların bütünüdür” şeklinde tanımlanmaktadır (Güngördü, 2007).

Dünyanın her yerinde insanlar, fiziksel ve psikolojik anlamda bir takım ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla seyahat ederler. Bu açıdan turizm sektörü, tüm dünya ülkeleri ve bölgeleri için kalkınmayı düşük maliyet ve daha az bir çaba ile sağlayabilecek nadir sektörlerden birisidir. Turizm sektörünün bu özelliği gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde geçmişten günümüze turizm sektörüne yönelik yatırımların artması da bu yargıyı doğrular niteliktedir (Gökçe, 2016).

Turizm, bir tür bacasız sanayi olarak ifade edilmektedir. Turizm sektörünün döviz girişi sağlanması ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmesi, ulusal gelire ve istihdama katkı yapmasının yanı sıra küresel bütünleşmeye katkı sağlanması nedeniyle, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma politikalarında önemli bir yere sahiptir (Keskin, 2015). Farklı kültürlerle sahip insanlar arasında artan coğrafi, kültürel ve kişisel temaslar bu insanlar ve toplumlar arasında karşılıklı anlayış ve bilgi alışverişinin gelişmesine yardım eder (Himmetoğlu, 1989). Turizm sektöründe üretilen hizmetler her yerde ulaşılamayan, çok özel yerlerde üretilip tüketilmesi gerekmektedir. Bu nedenle turizmle ilgili hizmetlerde önemli bir mekansal sabitlikten söz edilebilmektedir. Araştırmalara göre yerel halk daha çok turizmin gelişiminin emlak ve arazi fiyatları üzerindeki etkileri, dinlenme alanlarının çoğalması, yollardaki trafik ve kalabalıklaşma ve toplumun genel yaşam kalitesi üzerine olan etkileriyle ilgilenmektedir. Turizmde çalışanların kazançları ve geçim şartları da yerel halkın turizmin gelişimi karşısındaki tutum ve bakış açılarını etkilemektedir (Toprak, 2015).

Turizm sektörü ekonomilerdeki kırılganlıkların, istihdam ve üretim üzerindeki baskıların arttığı son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişmede odaklandığı sektörlerden biri halini almıştır. Türkiye Turizm Stratejisi ve Eylem Planında (2007-2013) alternatif turizm alanlarının önceliğine, önemine turist sayısının artırılmasına ve turizmin ülke geneline yayılmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007). Türkiye tarihi ve coğrafi konumu nedeniyle deniz, güneş, kum turizmi yanında, yayla, av, botanik, dağcılık, mağara, sualtı, doğa, sağlık, kültür, inanç, turizmi gibi önemli alternatif turizm türlerinin uygulanmasına olanak veren bir konumdadır.

Akdeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin birbirine en çok yaklaştığı alanda bulunan Kahramanmaraş'ta, çeşitli doğal ve kültürel turizm kaynaklarını bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle 80'lerdeki ekonomik teşvikler sonrasında sanayi, ticaret ve tarım sektörlerinde yaptığı hamlelerle ön plana çıkan Kahramanmaraş ilinin benzer bir gelişimi turizm sektöründe de gerçekleştirmesi yerel ve bölgesel ekonomi açısından büyük önem taşımaktadır. Kahramanmaraş hem tarihi hem de coğrafi dokusu ile geçmişten günümüze turizm potansiyeli bakımından çekicilik arz eden bir yerdir. Bu bağlamda Kahramanmaraş'ta halkın turizm alanlarına yönelik algısının değerlendirilmesi, turizm sektörüne ilişkin yapılacak yatırım ve düzenlemeler açısından değer taşımaktadır. Araştırma Kahramanmaraş'ta halkın turizm alanlarına, turiste ve turizme karşı yaklaşımını ortaya koyabilmek ve Kahramanmaraş turizmine farklı bir bakış açısı kazandırılması açısından da önem taşımaktadır.

2. Kahramanmaraş'ın Fiziki ve Beşeri Coğrafya Özellikleri

Kahramanmaraş, Akdeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin birbirine en çok yaklaştığı alanda yer almaktadır. Kahramanmaraş doğudan Malatya'nın Darende, Akçadağ ve

Doğanşehir; Adıyaman'ın Besni; Gaziantep'in Yavuzeli ve Araban; Güneyden yine Gaziantep'in Merkez ve İslahiye; Adana'nın Bahçe; batıdan yine Adana'nın Kozan, Saimbeyli, ve Tufanbeyli; Osmaniye'nin Kadirli; Kayseri'nin Sarız; kuzeyden ise Sivas'ın Gürün ilçeleriyle çevrilidir.

Şekil 1. Kahramanmaraş İli Lokasyon Haritası

Kahramanmaraş ili, 14.327 km²'lik yüzölçümüyle ülke topraklarının % 1,8'ini kaplamaktadır. Bu yüzölçümü ile ülkenin on birinci; Nüfusa göre ise on sekizinci büyük şehridir. Topraklarının %59,7'si dağlarla, %24'ü plato ve yaylalarla %16,3'ü ovalarla kaplıdır. Deniz seviyesinden 568 m. yüksekte olup, ilin kuzey kesimleri oldukça dağlıktır.

a. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikleri

Kahramanmaraş il toprakları, yükselteleri 3.000 m' ye varan ve genellikle Güneydoğu Torosların uzantıları olan dağlarla, bunlar arasında kalan çöküntü ovalarından ve geniş bir akarsu ağından oluşmuştur. Yöre birçok yerde bu akarsuların oluşturduğu vadilerle yarılmış ve parçalanmıştır. İldeki yüzü şekillerinin en önemlisi, Kahramanmaraş Ovası'nın yer aldığı çöküntü alanıdır.

İlde çeşitli jeolojik zamanlardan kalma oluşumlara rastlanmaktadır. Paleozoik yaşlı şist ve mermerler, Gavur Dağları'nda geniş alanlar kaplar. Narlı Ovası'nın güneyinde mezozoik seriler görülür. İl alanında, genellikle marnlardan oluşmuş paleosen yapılı oluşumlar da önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar kumlu yataklar ve kil içerir. Şistler ve tebeşirli katmanlar da görülür. Kahramanmaraş'ta alt eosen yaşlı greler, kırmızı renklidir. Bunlar, kalker çimentolu ve kırmızı kahverengimsi konglomeralardan oluşmuştur. Kahramanmaraş'ın kuzeyinde Ahır Dağı'nda ve Narlı Ovası'nda orta eosen oluşumları görülmektedir. İlin güneydoğusunda, orta eosen kalkerlerinin üzerinde tebeşirli katmanlar vardır. İlde, miyosen oluşumlarının görüldüğü yerlerde, altta denizsel fasiyeste marn, tebeşirli kalker ve molozlar, yukarıya doğru ise karasal fasiyeste oluşmuş kalkerler ve konglomeralar vardır. Pliyosen yaşlı oluşumlar arasında konglomeralar yoğunluktadır. Bunun yanında kil ve kumlarda vardır. Kuvaterner yaşlı oluşumlara akarsuların vadi tabanlarında ve alüvyonlarla örtülü ovalarda rastlanmaktadır. İldeki çöküntü alanlarını birbirinden ayıran serpantinler büyük önem taşımaktadır. İnce bir örtü durumunda geniş alanlara yayılan serpantinlerin yanında, kristalin şistler ve frayslara rastlanır. İldeki faylar boyunca, siyah bazaltların yüzeye çıkarak geniş alanlar kapladığı görülmektedir. Bazaltlar kimi yerlerde ufalanıp dağılarak killi topraklar oluşturmuştur (TKDK, 2018).

b. İklim ve Bitki Örtüsü Özellikleri

Kahramanmaraş ili Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde yer alırken, Afşin, Elbistan, Ekinözü ve Nurhak ilçeleri Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü içerisinde kalır. Coğrafi konumu ve diğer faktörlerin de etkisi ile üç farklı iklim tipi arasında "Bozulmuş Akdeniz İklimi"ne daha yakın bir iklim özelliği gösterir. Kahramanmaraş merkezde görülen iklimin aksine kuzeye doğru gidildikçe yükseltiye bağlı olarak tamamen karasal iklim özellikleri görülür. Kahramanmaraş'ın yıllık ortalama sıcaklık değeri 16,5 °C'dir. Pazarcık'ta 14,8°C Andırın 'da 13 C° iken Elbistan da bu değer 10,3 °C ye düşer. Kahramanmaraş'ta yılın dört ayında sıcaklık ortalamaları 23 °C 'nin üzerindedir. Bu özelliği ile il merkezi "Akdeniz termik rejim tipi" nin etkisi altındadır. Kuzey ve kuzeydoğusu ise "Karasal termik rejim tipi" özelliğine sahiptir. Yıllık ortalama sıcaklıklarda güneyden kuzeye, batıdan doğuya doğru yükseltiye bağlı olarak karasallığın da etkisiyle bariz bir azalma göstermektedir (MGM, 2017).

Kahramanmaraş dağlarının yüksek kesimleri genellikle çıplak kayalıklardan oluşmaktadır. Alt kuşaklar orman dokusu ile örtülüdür. Kahramanmaraş, 14.327 km²'lik alanı içinde 2500 çiçekli bitki ve eğreltiye ev sahipliği yapmaktadır. Bu bitkilerin %20'si endemiktir. Bu zenginliğin başlıca kaynakları; ilin İran-Turan ve Akdeniz fitocoğrafik (bitki coğrafyası) bölgelerinin geçiş kuşağında bulunması, ülkemizin önemli endemik merkezlerinden biri olan Anadolu çaprazının güneyinde yer alması, jeomorfolojik özellikleri, mikro iklim ve habitat çeşitliliğidir. Kahramanmaraş'ta yükseltiye bağlı olarak bitki örtüsünde belirgin bir tabakalaşma bulunmaktadır. Bozkır, çalı, orman ve yüksek dağ formasyonu olmak üzere 4 çeşit bitki formasyonu görülmektedir. Bunlardan çalı formasyonu 500-1200 metreler arasında yer almaktadır. Karışık çalılardan meydana gelen bu bitki örtüsü maki karakterli olup kermes meşesi, mazı meşesi, laden, sandal, zeytin, dişbudak, sumak, akçakesme, karaçalı, erguvan gibi türleri içermektedir. 350 ile 2000 metrelere kadar olan kısımlarda kuru ve yarı nemli olarak ayırabileceğimiz ormanlar vardır. 800 metreye kadar kızılçam bulunmaktadır. Kızılçamın arasında kışın yaprağını döken ağaçlara da rastlanmaktadır. 900-2000 metreler arasında karaçam, göknar, sedir, ardıc ve meşe türleri bulunmaktadır. Ayrıca ilin %35'lik (508.450 hektar) alanı ormandır (Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, 2018).

c. Nüfus Özellikleri

Kahramanmaraş yakın zamanlarda nüfus miktarı, nüfusun sosyal ve ekonomik özellikleri bakımından önemli bir değişim göstermiştir. 1927 yılında 25.982 olan kent nüfusu özellikle sanayi alanındaki küçük yatırımlar ve hizmet sektöründeki gelişme nedeniyle 1960'da 54.447'e ulaşmıştır. 1965 yılında ilk pamuklu dokuma fabrikasının faaliyete geçmesi ve 1968 yılında ilin kalkınmada öncelikli yöre kapsamına alınmasının da etkisi ile şehir nüfusu 1970'de 110.761'e yükselmiştir. 1984 sonrasında ise şehrin sosyo-ekonomik ve nüfus açısından gelişimi hızlanmıştır (TÜİK, 2017; Sandal ve Karademir, 2011). Geçtiğimiz son 10 yıllık nüfus verileri incelendiğinde Kahramanmaraş nüfusunun düzenli bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir (Tablo 1). TÜİK verilerine göre Kahramanmaraş Türkiye'nin nüfus olarak en kalabalık 18. ildir. Kahramanmaraş'ın toplam nüfusu 2017 yılı verilerine göre 1.127.623 kişi olup bunun 572.111'i erkek (%50,74) ve 555.512'si kadından (% 49,26) oluşmaktadır (Tablo1).

Tablo1. Yıllara Göre Kahramanmaraş Nüfus Verileri

Yıl	Kahramanmaraş Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2016	1.112.634	565.816	546.818
2015	1.096.610	556.607	540.003
2014	1.089.038	553.493	535.545
2013	1.075.706	546.943	528.763
2012	1.063.174	539.998	523.176
2011	1.054.210	534.845	519.365
2010	1.044.816	528.711	516.105
2009	1.037.491	526.401	511.090
2008	1.029.298	521.728	507.570
2007	1.004.414	506.711	497.703
2017	1.127.623	572.111	555.512

Kaynak: TÜİK, 2017

Yıllara göre Kahramanmaraş ili nüfus verileri incelendiğinde toplam nüfusun düzenli bir artış gösterdiği görülmektedir. Kahramanmaraş, 6360 Nolu “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile 2014 yılı yerel seçimlerinden sonra büyükşehir olmuş, belediye sınırı il mülki sınırları ile birleştirilmiş, belde belediyeleri kapatılmış, belde, bucak ve köylerin idari statüleri kaldırılarak tüzel kişiliği olmayan mahalle statüsüne dönüştürülmüştür (Resmi Gazete, 2012).

d. Turizm Özellikleri

Kahramanmaraş İli ve çevresi, kültür ve turizm açısından zengin potansiyele sahip bir alandır. Akdeniz iklim kuşağında olmasına karşın, Orta Anadolu ve Doğu Anadolu iklim kuşakları ile de benzerlik göstermekte olan ve Güney illerimize göre serin olduğunu söyleyebileceğimiz Kahramanmaraş'ta çok sayıda yayla bulunmaktadır. Başkonuş, Yavşan, Tekir ve Yedi Kuyu, Karagöl, Yenice kale, Kazma, Kozludere, Bertiz Yaylaları görülmeye değer yaylalardan bazılarıdır. Bu yaylalar temiz havası ve soğuk suları ile ünlüdür.

Kahramanmaraş ilinde Hacı Mustafa Çiftliği köyünde Kumaşır gölü, Nurhak ve Ahır dağları üzerindeki küçük krater gölleri dışında doğal göl bulunmamaktadır. Buna karşılık Kahramanmaraş ili baraj gölü bakımından zengindir. Ceyhan ırmağı ve kolları üzerinde yapılmış olan barajlar Kartalkaya (10,20 km²), Menzelet (42 km²), Sır (47,50 km²), Ayvalı (2,73 km²) ve Kılavuzlu (2,88 km²) Barajlarıdır. Adatepe Barajı (18,60 km²) ise inşaat halindedir. Kahramanmaraş'taki baraj göllerinin alanı 105,31 km²' dir. Bu alan il topraklarının %0,73'üne tekabül eder. Yapım ve proje halindeki barajların hizmete girmesiyle bu oran %0,86'ya yükselecektir (Kahramanmaraş Belediyesi, 2018).Kahramanmaraş, akarsu ve kaynak suları bakımından da oldukça zengin bir alanda bulunmaktadır.Ceyhan nehri ile Aksu, Bertiz, Erkenez, Göksu, Göksun, Hurman, Körsulu, Sarsap ve Söğütlü çayları başlıca akarsularıdır.

Ayrıca Kahramanmaraş tarhanası (özellikle cips şeklinde), kırmızı biberi ve Maraş dondurması ile dünyaca ünlüdür. Kahramanmaraş merkezindeki, yağma bir tepe üzerinde bulunan Hitit, Roma ve Osmanlı dönemlerinde kullanılmış olan bir kale, Germericia antik kenti ve taban mozaikleri, Maraş Aslanı,Taş köprü, Ulucami, Taşmedrese,birçok han ve tarihi hamamlar, türbeler, höyükler kaleler camiler gibi çok sayıda tarihi eser bulunmaktadır.Göksun Büyükkızılçık içmesi, Andırın yöresinde Gökahmetli ve Çokak Harabeleri ile yolboyu Osmanlı ve Bizans Kaleleri, Afşin'deki Ashab-ı Kehf Külliyesi,Pazarcık'daki Evri ve Tilkiler Harabeleri, Süleymanlı'daki Bizans yapıları gibi önemli tarihi eserler ve değerler kültür ve inanç turizmi açısından son derece önemlidir.

3. Yöntem

Kahramanmaraş şehrini kapsayan bu çalışmada Kahramanmaraş İlindeki 11 ilçede (Onikişubat, Dulkadiroğlu, Afşin, Elbistan, Türkoğlu, Nurhak, Göksun, Pazarcık, Çağlayancerit, Andırın, Ekinözü,) yaşayan yerel halkın çeşitli kesimlerinin turiste ve turizme bakışı, ildeki turizm alanlarına yaklaşımı ve turizmin şehrin gelişimine olabilecek katkıları incelenmiştir.

Araştırmada konu ile ilgili olarak literatür taraması yapılmıştır.Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan,10'u demografik olmak üzere 46 adet gruplandırılmış sorudan oluşan bir anket formu hazırlanmış, anketlerin Kahramanmaraş merkezde ön uygulaması yapılmıştır. Yapılan ön uygulama sonucunda anlaşılmayan sorular tekrar düzeltilmiş ve ankete son şekli verilmiştir. Anketler Kahramanmaraş merkez başta olmak üzere Kahramanmaraş iline bağlı 11 ilçede ayrı ayrı 1553 katılımcıya uygulanmıştır. Demografik bilgi içeren soruların dışındaki diğer soruların her birisi için “Kesinlikle katılıyorum” seçeneğine 5,“ Katılıyorum” seçeneğine 4, “Orta düzeyde katılıyorum” seçeneğine 3, “Katılmıyorum” seçeneğine 2, “Kesinlikle katılmıyorum” seçeneğine 1 puan verilmiş ve beşli derecelenmiş puanlama sistemi kullanılmıştır. Gruplandırılmamış anket sorularından yöredeki turizm alanları içinden farklı turizm sektörlerine hitap eden yerler seçilerek değerlendirilmiştir.

Anket uygulaması ile elde edilen veriler Ki-Kare (x^2) istatistik metodu ile test edilmiştir. Bilindiği üzere Ki-Kare (x^2) istatistik metodu parametrik olmayan istatistikler için uygun bir metottur

(Kalaycı, 2016). Araştırmada kullanılan Ki-Kare (χ^2) testinde katılımcıların cinsiyet, meslek, yaş ve gelir özellikleri 0.05 anlamlılık düzeyinde ve 0.95 güven aralığında test edilmiştir.

4. Bulgular

Araştırmaya katılan Kahramanmaraş halkının demografik, sosyal ve ekonomik özellikleri, Turizm Algısı ile ilgili Ki-Kare Sonuçları ve turistik alanlara yönelik düşüncelerine ilişkin olarak elde edilen bulgular ortaya konulmuş ve aşağıda alt başlıklar halinde özetlenmiştir.

Tablo2. Gelir Grubu ve Cinsiyet Çapraz Tablo

Gelir grubu * Cinsiyet Çapraz Tablo			
Gelir grubu	Cinsiyet		Toplam (%)
	Kadın	Erkek	
0-1500	36,2	63,8	100,0
1501-2000	33,3	66,7	100,0
2001-3000	40,1	59,9	100,0
3001-4000	25,9	74,1	100,0
4001-5000	41,2	58,8	100,0
5001-20000	42,9	57,1	100,0
Toplam	36,3	63,7	100,0
$\chi^2 = 11,533$ $df (sd)=5$ $P= 0.042$			

Araştırmaya katılanların %63,7 i erkek, %36,3ü kadındır (Tablo2). Katılımcıların %34,2'si 1500 TL ve altı, %23,2'ü 1501-2000 TL arası, %24,1'i 2001-3000 TL arası ve %7,5'i ise 3001-4000 TL arası, %6,6'sı 4001-5000 TL arası, %4,5'i ise 5000 TL üzerinde bir aylık gelire sahiptir (Tablo2).

Aylık geliri 1500 TL'nin altında olanların %63,7'sini erkekler oluştururken, bu oran 1501-2000 TL gelir grubunda %66,7, 2001-3000 TL gelir grubunda %59,9, 3001-4000 gelir grubunda ise %74,1'e ulaşmaktadır. Bütün gelir gruplarında erkeklerin oranı kadınlardan daha fazladır. İstatistiksel olarak değerlendirildiğinde farklı gelire sahip katılımcıların cinsiyetleri arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2_{(4)} = 11,533$, $P=0.042$). Diğer bir ifade ile gelir durumları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tablo 2).

Tablo 3. Gelir Grubu ve Yaş Grubu Çapraz Tablo

Gelir grubu * Yaş grubu Çapraz tablo						
Gelir grubu	Yaş grubu					Toplam (%)
	18-24	25-34	35-44	45-54	55-74	
0-1500	10,0	29,9	31,8	17,3	10,9	100,0
1501-2000	11,4	33,3	21,7	24,2	9,4	100,0
2001-3000	12,0	38,5	23,5	18,2	7,8	100,0
3001-4000	9,5	41,4	21,6	21,6	6,0	100,0
4001-5000	7,8	38,2	25,5	15,7	12,7	100,0
5001-20000	2,9	38,6	34,3	22,9	1,4	100,0
Toplam	10,3%	34,6	26,4	19,6	9,1	100,0
$\chi^2 = 43,166$ $df (sd)=4$ $P= 0.002$						

Araştırmaya katılanların %10,3'ü 18-24 yaş arası, %34,6'si 25-34 yaş arası; %26,4'ü 35-44, %19,6'i 45-54 ve %9,1'i 55 yaş ve üzerindedir. Katılımcılardan aylık geliri 1500 TL ve daha az olanların %10'u 18-24 yaş grubunda yer alırken, 35-44 yaş grubunda bu oran en yüksek düzeye ulaşarak %31,8'e çıkmıştır. 1501-2000 TL arasında gelire sahip olanların %9,4'ü, 55-74 yaş grubunda yer alırken, bu gelir düzeyinde en yüksek oran 25-34 yaş grubunda %33,3 oranına ulaşmıştır. 2001-3000 TL arasında gelire sahip olanların yine %7,8'i 55-74 yaş grubunda yer alırken, bu gelir düzeyinde en yüksek oran yine 25-34 yaş grubunda %38,5 oranına ulaşmıştır. 3000 liranın üzerinde gelire sahip olanlarda da benzer gelişmeler görülmektedir. İstatistiksel analiz sonuçları değerlendirildiğinde farklı gelire sahip katılımcıların yaşları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($\chi^2_{(4)} = 43,166$, $P=0.002$). Başka bir ifade ile deneklerin gelir durumları ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tablo 3).

Tablo 4. Gelir Grubu ve Meslek Çapraz Tablo

Gelir Grubu	Gelir grubu * Meslek Çapraz Tablo									Toplam (%)
	Meslek									
	Turizmci	İşçi	Memur	S. Meslek	Öğrenci	Öğretmen	Evhanımı	İşsiz	Çiftçi	
0-1500	0,2	31,8	3,8	23,7	7,7	3,2	16,6	6,6	6,4	100,0
1501-2000	0,6	21,4	7,2	22,8	10,3	9,4	12,5	10,8	5,0	100,0
2001-3000		16,8	18,7	10,7	7,0	25,1	12,6	3,7	5,3	100,0
3001-4000		10,3	31,9	3,4	2,6	40,5	3,4	2,6	5,2	100,0
4001-5000		9,8	11,8	31,4	3,9	28,4	4,9	2,0	7,8	100,0
5001-20000	1,4	5,7	15,7	8,6		50,0	7,1	1,4	10,0	100,0
Toplam	0,3	21,6	11,3	18,7	7,1	16,5	12,5	6,1	6,0	100,0
$\chi^2 = 448,999$ df (sd)=40P= 0.000										

Araştırmaya katılanların %21,6'ı işçi,%6'sı çiftçi, %6,1'i işsiz, %16,5'i öğretmen, %12,5'i ev hanımı, %11,3'ü memur, %18,7'si serbest meslek sahibi, %7,1'i de öğrenci iken turizmci sayısı ise %1 bile değildir (Tablo 4). Araştırmada aylık 1500 TL nin altında gelire sahip olanların %31,8'ini işçiler oluştururken bunu serbest meslek sahipleri ve ev kadınları takip etmektedir. Gelir seviyesi 1501-2000 TL arasında bulunanlar içinde ise serbest meslek sahipleri ve işçiler önde iken bunu ev hanımları ve diğerleri takip etmektedir. Mesleği işçi olanlar daha çok 1500 TL altı gelir grubunda yoğunlaşmaktadır. 2000 TL nin üzerinde gelire sahip olanların ise başta öğretmenler olmak üzere, memurlar önde görülürken diğer meslek sahipleri arasında sıralama açısından bir farklılık yoktur. İstatistiksel olarak değerlendirildiğinde farklı gelir grubuna sahip katılımcıların meslekleri arasındaki farkın da anlamlı olduğu belirlenmiştir ($\chi^2_{(28)} = 448,999$, P=0.000). Araştırmaya katılanların gelir durumları ile meslekleri arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tablo 4).

Tablo 5. Gelir Grubu ve Eğitim Durumu Çapraz Tablo

Gelir grubu	Gelir grubu * Eğitim Çapraz Tablo						Toplam (%)
	Eğitim						
	Okuryazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü	
0-1500	4,3	27,5	14,9	33,1	17,5	2,6	100,0
1501-2000	1,7	20,3	12,8	33,1	27,8	4,4	100,0
2001-3000	1,3	12,0	6,4	21,7	51,1	7,5	100,0
3001-4000	3,4	5,2	3,4	17,2	61,2	9,5	100,0
4001-5000	7,8	17,6	2,0	23,5	42,2	6,9	100,0
5001-20000		2,9	2,9	5,7	61,4	27,1	100,0
Toplam	3,0	18,7	10,1	27,3	34,8	6,1	100,0
$\chi^2 = 322,679$ df (sd)=25P= 0.000							

Araştırmaya katılanların eğitim durumu açısından %3'ü okuryazar değilken, %18,7'i ilkökul mezunu, %10,1'i ortaokul mezunu, %27,3'ü lise mezunu, %34,8'i üniversite mezunu, % 6,1'i ise lisansüstü eğitim seviyesine sahiptir (Tablo 5).Araştırmada eğitim düzeyleri ile gelir grupları incelendiğinde genelde üniversite ve üzerinde bir eğitim düzeyine sahip olanların gelir düzeyinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.Aylık 1500 TL nin altında gelire sahip olanlar içerisinde lise ve ortaokul mezunlarının oranı diğerlerine göre yüksek iken, bu gelir grubunda lisansüstü eğitime sahip olanların oranı ancak %2,6 dır.Üniversite mezunları 2001-5000 TL gelir düzeyi içerisinde %42,2'yi aşan oranlarda ilk sırayı alırken, 5000 TL üzerinde gelire sahip olanlar içerisinde %27,1 ile

lisansüstü mezunları ilk sıradadır. İstatistiksel olarak değerlendirildiğinde farklı gelire sahip katılımcıların sahip oldukları eğitim düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2_{(28)} = 322,679$, $P=0.000$). Katılımcıların gelir durumları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tablo5).

Tablo 6. Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizmin Ekonomik Etkileri				
Olumlu varsayımlar	Yaş	Gelir durumu	Eğitim durumu	Meslek
	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$
Turizm insanların gelirini artırır	0.009	0.102	0.000	0.000
Turizm iş imkanları doğurur	0.030	0.012	0.000	0.000
Olumsuz varsayımlar	Yaş	Gelir durumu	Eğitim durumu	Meslek
	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$
Turizm yerel enflasyonu artırır	0.005	0.000	0.000	0.000

Kahramanmaraş'ta turizm algısı ile ilgili yapılan Ki-Kare testi sonucu elde edilen turizmin ekonomik etkilerine ilişkin bulgulara bakıldığında olumlu varsayımlardan biri olan "Turizm insanların gelirini artırır" varsayımı ankete katılanların yaş, gelir, eğitim ve meslek durumlarına göre anlamlı bulunmuştur. Bir diğer olumlu varsayım olan "Turizm iş imkanları doğurur" varsayımı da yine ankete katılanların yaş, gelir, eğitim ve meslek durumlarına göre anlamlı bulunmuştur. Turizmin ekonomik etkilerine ilişkin olumsuz bir varsayım olan "Turizm yerel enflasyonu artırır" varsayımı da katılımcıların yaş, gelir, eğitim ve meslek durumlarına göre anlamlı bulunmuştur (Tablo 6). Başka bir anlatımla araştırmaya katılanların turizmin ekonomik etkileri ile ilgili olumlu ve olumsuz düşünceleri ve yaş, gelir, eğitim ve meslekleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 7. Turizmin Sosyo-kültürel Etkileri

Turizmin Sosyo-kültürel Etkileri				
Olumlu varsayımlar	Yaş	Gelir durumu	Eğitim durumu	Meslek
	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$
Turizm meslek çeşitliliğini artırır	0.001	0.000	0.000	0.000
Olumsuz varsayımlar	Yaş	Gelir durumu	Eğitim durumu	Meslek
	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$
Turizm cinayet oranlarını artırır	0.065	0.000	0.002	0.000
Turizm değer yargılarında ve kıyafette değişime neden olur	0.143	0.000	0.000	0.005

Turizmin sosyo-kültürel etkilerine ilişkin bulgulara bakıldığında olumlu bir varsayım olan "Turizm meslek çeşitliliğini artırır" varsayımı ankete katılanların yaş, gelir, eğitim ve meslek durumlarına göre anlamlı bulunmuştur. Söz konusu etkilere ilişkin olumsuz varsayımlardan biri olan "Turizm cinayet oranlarını artırır" varsayımı ise gelir, eğitim ve meslek gruplarına göre anlamlı bir farklılığı ortaya koyarken, bu varsayım ile yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bir diğer olumsuz varsayım olan "Turizm değer yargılarında ve kıyafette değişime neden olur" varsayımı gelir, eğitim ve meslek gruplarına arasında anlamlı bir farklılığı ortaya koyarken, yine bu varsayım ile yaş grupları

arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Başka bir anlatımla katılımcıların turizmin sosyo-kültürel etkileri ile ilgili olumlu ve olumsuz düşünceleri ile gelir, eğitim ve meslekleri arasında anlamlı bir ilişki varken yaş gruplarına göre anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (Tablo 7).

Tablo 8. Turizmin Çevresel Etkileri

Turizmin Çevresel Etkileri				
Olumlu varsayımlar	Yaş	Gelir durumu	Eğitim durumu	Meslek
	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$
Turizm temel altyapıyı geliştirir	0.009	0.001	0.000	0.000
Olumsuz varsayımlar	Yaş	Gelir durumu	Eğitim durumu	Meslek
	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$
Turizm trafik yoğunluğunu artırır	0.000	0.000	0.000	0.000

Turizmin çevresel etkilerine ilişkin bulgulara bakıldığında olumlu varsayımlardan biri olan “Turizm temel altyapıyı geliştirir” varsayımı katılımcıların yaş, gelir, eğitim ve meslek durumlarına göre anlamlı bulunmuştur. Söz konusu etkilere ilişkin olumsuz bir varsayım olan “Turizm trafik yoğunluğunu artırır” düşüncesi yine ankete katılanların yaş, gelir, eğitim ve meslek durumlarına göre anlamlı bulunmuştur. Başka bir anlatımla katılımcıların turizmin çevresel etkileri ile ilgili olumlu ve olumsuz düşünceleri ile yaş, gelir, eğitim ve meslekleri arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tablo 8).

Turizmde tanıtım faaliyetlerinin etkilerine ilişkin bulgulara bakıldığında olumlu varsayımlardan biri olan “Tanıtım ve pazarlama kampanyaları turizm ekonomisine olumlu etki sağlar” düşüncesi ile gelir, eğitim ve meslek grupları arasında anlamlı bir farklılığı ortaya koyarken, yine bu varsayım ile yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bir diğer olumlu varsayım olan “Turizmin gelişmesinde kurum ve kuruluşların çalışmaları memnuniyet oluşturmaktadır” varsayımı ile yaş, gelir, eğitim ve meslek grupları arasında anlamlı ilişkiler vardır. Başka bir anlatımla katılımcıların turizmde tanıtım faaliyetlerinin etkileri ile ilgili düşünceleri ile gelir, eğitim ve meslekleri arasında anlamlı bir ilişki varken yaş gruplarına göre aralarında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (Tablo 9).

Tablo 9. Turizmde Tanıtım Faaliyetlerinin Etkileri

Turizmde Tanıtım Faaliyetlerinin Etkileri				
Olumlu varsayımlar	Yaş	Gelir durumu	Eğitim durumu	Meslek
	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$	Önem düzeyi/ α $\alpha>0.05$ $\alpha<0.05$
Tanıtım ve pazarlama kampanyaları turizm ekonomisine olumlu etki sağlar	0.081	0.000	0.000	0.000
Turizmin gelişmesinde kurum ve kuruluşların çalışmaları memnuniyet oluşturmaktadır	0.002	0.000	0.000	0.000

Ilıca Kaplıcası, Kahramanmaraş'ın Onikişubat ilçe sınırları içerisinde merkez ilçenin 68 km. kuzeyinde Berit Dağı eteklerinde 1000 m. yükseltide ve Ilıca yerleşmesinde yer almaktadır. Yöre jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri bakımından termal kaynaklar açısından büyük bir potansiyele sahiptir (Fotoğraf 1). Yörede kış yağışlarının fazla ve yaz kuraklığı süresinin uzun olduğu Akdeniz makro iklim tipi görülmektedir. Ancak bölgede yükseltiye bağlı olarak iklim değerlerinde değişimler görülür. Yörede yükseltinin 950-1100 m. arasında değiştiği dikkate alındığında yıllık ortalama sıcaklık değerinin 12°C–14°C arasında değiştiği görülmektedir. İran Turan ve Akdeniz bitki coğrafyası bölgelerinin geçiş

kuşağında bulunan yörede topografya, iklim ve toprak derinliğinde gözlenen farklılaşmalara bağlı olarak zengin bitki tür ve yoğunluğu gözlenir. Ilıca kaplıcası Sağlık Bakanlığı tarafından 2002 yılında 24675 sayılı yazıyla kaplıca statüsüne alınmıştır. Ilıca termal sularından genelde banyo yaparak (dıştan tedavi) ve az da olsa içerek (içten tedavi) yararlanılmaktadır. Kaplıca suları romatizmal, fonksiyonel damar, solunum sistemi, sinir sistemi, deri, kronik bronşit, üst solunum yolları ve kadın hastalıkları gibi hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır. Ayrıca yörenin bol oksijenli havası, insanların solunum yollarını rahatlatıcı ve kan dolaşımını hızlandırıcı etki yapmaktadır. Böylece yöreye gelen ziyaretçiler gezme, eğlenme, dinlenme amaçlı faaliyetlerde de bulunmaktadır.

Tablo 10. Ilıca Kaplıcalarının Turizm İçin Önemi

Ilıca Kaplıcalarının Turizm için Önemi						
Eğitim	Yörede Ilıca kaplıcası turizm için önemlidir					Toplam
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsız	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Okur-yazardeğil	2,2%	2,2%	6,5%	39,1%	50,0%	100,0%
İlkokul	1,3%	1,3%	2,1%	2,4%	4,6%	3,0%
Ortaokul	6,2%	6,2%	20,3%	38,3%	29,0%	100,0%
	22,8%	23,7%	40,7%	14,8%	16,8%	18,7%
Lise	7,6%	3,8%	10,2%	47,1%	31,2%	100,0%
	15,2%	7,9%	11,0%	9,8%	9,8%	10,1%
Üniversite	7,1%	5,4%	9,9%	48,8%	28,8%	100,0%
	38,0%	30,3%	29,0%	27,5%	24,4%	27,3%
Lisansüstü	3,0%	4,6%	3,3%	51,8%	37,3%	100,0%
	20,3%	32,9%	12,4%	37,2%	40,3%	34,8%
Toplam	2,1%	3,2%	7,4%	65,3%	22,1%	100,0%
	2,5%	3,9%	4,8%	8,2%	4,2%	6,1%
Toplam	5,1%	4,9%	9,3%	48,4%	32,3%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Araştırmaya katılanların yörede “Ilıca Kaplıcası turizm için önemlidir” yargısına verdikleri cevaplar incelendiğinde “kesinlikle katılıyorum” diyenlerin oranı okur-yazar olmayanlar arasında %50 iken, daha sonra bu düşünceye kesinlikle katılıyorum diyenler arasında ise %40,3 ile üniversite mezunları ilk sıradadır. Yörede Ilıca Kaplıcası turizm için önemlidir yargısına eğitim düzeyine bakmaksızın tüm katılımcıların %80,7’si katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Tablo 10).

Fotoğraf 1: Ilıca Kaplıcalarından Bir Görüntü

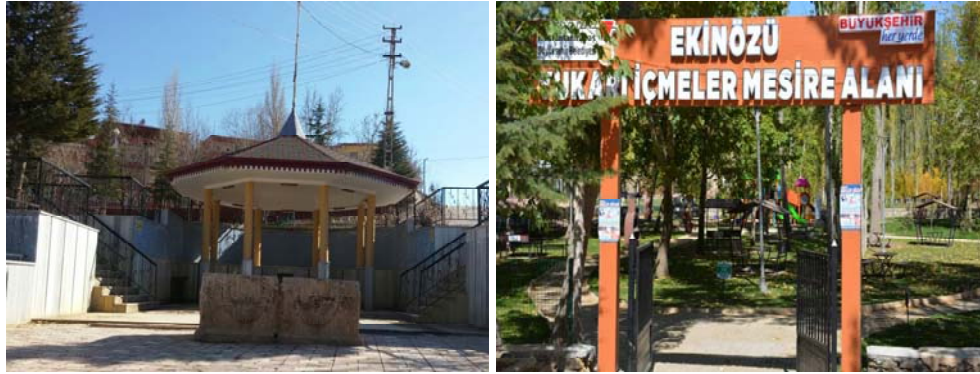
Ekinözü içmeleri Kahramanmaraş'a 148 km. uzaklıktaki Ekinözü ilçesinde yer almaktadır. Doğusunda Nurhak ilçesi, batısında Göksun ilçesi, kuzeyinde Elbistan ilçesi, güneyinde Onikişubat, Dulkadiroğlu ve Çağlayancerit ilçesi yer bulunmaktadır. YöreŞar dağının güney yamacında kurulmuştur (Fotoğraf 2). Ekinözü içmelerinden daha çok içerek yararlanılmaktadır. İçmelerde suyun içilerek tüketilmesi dışında bir miktar da kaplıca suları ısıtılarak banyo yapılmaktadır. Ayrıca yörede bulunan çamur banyolarının da cilt hastalıklarının tedavisinde bir takım dış etkilere, yaralara, egzama, sedef, mantar gibi birçok hastalıklara iyi geldiği, bağışıklık ve sinir sistemini de güçlendirdiği, ciltteki siyah noktaları giderdiği, kas sorunlarına ve strese de iyi geldiği ifade edilmektedir. Aynı bölgede bulunan doğal bir gaz ile hemoroit hastaları da şifa bulmaktadır Deniz seviyesinden 1200 m. yükseltide yer alan

Ekinözü İçmelerinde, ayrıca yükseltiye bağlı olarak havanın temiz olması insanların solunum organlarını güçlendirici ve kan dolaşımını hızlandırıcı etki yapmaktadır. Bu nedenle de içmelere gelen ziyaretçiler hastalıklarının yanı sıra iklim küllerinden de yararlanmakta gezme görme eğlenme ve dinlenme amacıyla da içmelere gelmektedir.

Araştırmaya katılanların yörede “Ekinözü İçmesi turizm için önemlidir” yargısına verdikleri cevaplar incelendiğinde kesinlikle katılıyorum diyenlerin oranı okur-yazar olmayanlar arasında %39,1 iken bu ileri eğitim düzeylerinde daha düşük oranlarda görülmektedir. Bu düşünceye kesinlikle katılıyorum diyenler arasında %42,4 ile üniversite mezunları ilk sıradadır. Yörede Ekinözü İçmesi turizm için önemlidir yargısına eğitim düzeyine bakmaksızın tüm katılımcıların %75,2'si katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Tablo 11).

Tablo 11. Ekinözü İçmelerinin Turizm İçin Önemi

Eğitim	Ekinözü İçmelerinin Turizm İçin Önemi					Toplam
	Yörede Ekinözü içmesi turizm için önemlidir					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsız	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Okur-yazardeğil	2,2%		23,9%	34,8%	39,1%	100,0%
	1,2%		5,2%	2,2%	4,1%	3,0%
İlkokul	8,3%	6,6%	18,6%	42,1%	24,5%	100,0%
	27,9%	22,1%	25,4%	16,7%	16,3%	18,7%
Ortaokul	7,6%	3,2%	17,2%	43,9%	28,0%	100,0%
	14,0%	5,8%	12,7%	9,4%	10,1%	10,1%
Lise	6,6%	6,6%	12,7%	51,2%	22,9%	100,0%
	32,6%	32,6%	25,4%	29,6%	22,2%	27,3%
Üniversite	3,9%	5,2%	10,4%	46,4%	34,2%	100,0%
	24,4%	32,6%	26,3%	34,3%	42,4%	34,8%
Lisansüstü		6,3%	11,6%	60,0%	22,1%	100,0%
		7,0%	5,2%	7,8%	4,8%	6,1%
Toplam	5,5%	5,5%	13,7%	47,1%	28,1%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Fotoğraf 2: Ekinözü İçmelerinden Bir Görüntü

Başkonuş Kahramanmaraş-Andırın yolu üzerinde Yenicekale köyü çevresinde yer alan ve zengin bir orman dokusuna sahip yayla özelliği gösteren bir sahadır. Doğal bitki örtüsü, yer şekilleri ve uygun iklim özelliklerinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmış olan dinlenme amaçlı bir çekim merkezidir (Fotoğraf 3). Ortalama yükselti 1325-1280 metredir. Ormanla kaplı dik yamaçların çevrelediği geniş düzlüğü ile aktif ve pasif rekreasyonel aktiviteler için zengin alternatifler yaratılmasına sağlayan hareketli bir topografik yapıya sahiptir. Başkonuş'un muhteşem gölet manzarasında, tertemiz havayı içinize çekerken yürüyüş yapmanın keyfi çıkarılabilir. Yörede. Kamp heyecanını yaşamak isteyenler, ister tesis içerisindeki çadır veya karavanlarda, ister kendi çadır veya karavanlarında doğa ile iç içe gerçek kamp deneyimini yaşayabilirler. Ayrıca Kahramanmaraş şehir merkezine yakınlığı (55 km.) ve yol standardının iyi olması yörenin turizm amaçlı tercihi için önemli olmuştur. Yörede Doğa Koruma ve Milli Parklar

Kahramanmaraş Şube Müdürlüğü tarafından 2000 yılında doğaya bırakılan ve sayısı 300 e ulaşan Kızıl Geyikleri doğal yaşam alanlarında gözlemlene şansı da vardır. Başkonuş tesisleri bünyesinde dört mevsim konaklama hizmeti sunan Başkonuş dağ evleri kişilere doğa ile iç içe bir tatil imkanı sunmaktadır.

Araştırmaya katılanların “yörede Başkonuş dağı turizm için önemlidir “yargısına verdikleri cevaplar incelendiğinde kesinlikle katılıyorum diyenlerin oranı okur-yazar olmayanlar arasında %41,3 iken bu oran ileriki eğitim düzeylerinde düşmekte; üniversite mezunları arasında ise %42,2 ile ilk sırada yer almaktadır. Yörede Başkonuş dağı turizm için önemlidir yargısına eğitim düzeyine bakmaksızın tüm katılımcıların %76,3’ü katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Tablo 12).

Tablo 12. Başkonuş Yaylasının Turizm İçin Önemi

Başkonuş Yaylasının Turizm için Önemi						
Eğitim	Yörede Başkonuş yaylası turizm için önemlidir					Toplam
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsız	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Okur-yazardeğil	4,3%		6,5%	47,8%	41,3%	100,0%
İlkokul	3,0%		1,4%	3,2%	3,8%	3,0%
Ortaokul	5,9%	7,6%	17,2%	38,6%	30,7%	100,0%
	25,4%	26,2%	22,9%	16,3%	17,9%	18,7%
Lise	6,4%	10,2%	15,3%	40,1%	28,0%	100,0%
	14,9%	19,0%	11,0%	9,2%	8,8%	10,1%
Üniversite	5,0%	7,1%	14,9%	45,8%	27,4%	100,0%
	31,3%	35,7%	28,9%	28,3%	23,3%	27,3%
Lisansüstü	3,1%	2,8%	11,6%	43,6%	38,8%	100,0%
	25,4%	17,9%	28,9%	34,4%	42,2%	34,8%
Toplam		1,1%	15,8%	62,1%	21,1%	100,0%
	4,3%	1,2%	6,9%	8,6%	4,0%	6,1%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Fotoğraf 3: BaşkonuşYaylasından Bir Görüntü

Yavşan Yaylası, Kahramanmaraş’a 36 km uzaklıkta Kahramanmaraş ili, merkez ilçesi sınırları içerisinde, Akdeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin birbirine en çok yaklaştığı alandır. Zirvesi 1964 m yükseltiye sahiptir. Yavşan Yaylası Tabiat Parkı doğal su kaynakları bakımından oldukça zengindir (Fotoğraf 4). Yöreye ulaşım stabilize orman yoluyla sağlanmaktadır. Alana en yakın yerleşim birimi 7 km. mesafede ki Dere boğazıdır. Yavşan Yaylası yabani bitki ve hayvan türleri açısından zengin yapıya sahiptir. Sadece o bölgeye özgü (endemik) yaklaşık 65 adet bitki türü tespit edilmiştir. Ayrıca yörede iğne yapraklı türlerden ülkemizde doğal olarak yetişen Toros Göknarı, Toros Sediri, karaçam ile ardıç, yapraklılardan titrek kavak ve meşe türleri yayılış göstermektedir. Alpin zona

yakın yerlerde ladin ile göknar, dere içlerinde yabancı ceviz bulunmaktadır. Yörede, anıt ağaç niteliğine sahip olabilecek çok yaşlı ağaçlara özellikle sedirlerde rastlanmaktadır.

Araştırmaya katılanların “Yörede Yavşan dağı turizm için önemlidir” yargısına verdikleri cevaplar incelendiğinde kesinlikle katılıyorum diyenlerin oranı okur-yazar olmayanlar arasında %28,3 iken, üniversite mezunları arasında bu oran %34’e çıkmaktadır. Bu düşünceye kesinlikle katılıyorum diyenler arasında ise %44,9 ile üniversite mezunları ilk sıradadır. Yörede Yavşan dağı turizm için önemlidir yargısına eğitim düzeyine bakmaksızın tüm katılımcıların %69,8’i katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Yavşan Yaylasının Turizm İçin Önemi

Yavşan Yaylasının Turizm İçin Önemi						
Eğitim	Yörede Yavşan Yaylası turizm için önemlidir					Toplam
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsız	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Okur-yazardeğil	4,3%	6,5%	23,9%	37,0%	28,3%	100,0%
	2,5%	2,1%	4,4%	2,5%	3,2%	3,0%
İlkokul	4,8%	11,7%	21,4%	37,2%	24,8%	100,0%
	17,7%	23,9%	25,0%	16,0%	17,6%	18,7%
Ortaokul	9,6%	8,9%	14,6%	44,6%	22,3%	100,0%
	19,0%	9,9%	9,3%	10,4%	8,5%	10,1%
Lise	7,3%	9,2%	15,6%	46,7%	21,2%	100,0%
	39,2%	27,5%	26,6%	29,4%	22,0%	27,3%
Üniversite	3,1%	7,6%	12,6%	42,7%	34,0%	100,0%
	21,5%	28,9%	27,4%	34,3%	44,9%	34,8%
Lisansüstü		11,6%	18,9%	52,6%	16,8%	100,0%
		7,7%	7,3%	7,4%	3,9%	6,1%
Toplam	5,1%	9,1%	16,0%	43,4%	26,4%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Fotoğraf 4: Yavşan Yaylasından Bir Görüntü

Eshab-ı Keyf Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinde inanç turizmi kapsamında hem Hıristiyanlar hem de Müslümanlar için önem arz eden bir mağaradır (Fotoğraf 5). Halk arasında Yedi uyurlar olarak da bilinen Eshab-ı kehf'de (mağara arkadaşları), milattan sonra 30-60 yılları arasında bu mağarada yaşadığı rivayet olunmaktadır. Ashâb-ı Kehf kıssasının Kur'an-ı Kerim'den edinilen bilgiler doğrultusunda yaşanmış bir olay olduğu ve bir efsane olmaktan daha öte bir anlam ifade ettiği söylenmektedir. Cami, kervansaray, çeşme, han, ribat ve birçok küçük yapıdan oluşan bu külliye M.S. 12. yy.da yapılmıştır. Bizans döneminde olduğu gibi Selçukluların fethinden sonra da Hıristiyanlar ve Müslümanlar tarafından kutsal bir mekan olarak kabul edilip önemli bir ziyaret yeri olmuştur. İnanç turizmi açısından farklı dinler ve kültürler tarafından yaygın olarak bilinen Eshab-ı Kehf, kültürler arası diyalog ve hoşgörünün sağlanması açısından oldukça önem taşımaktadır. Afşin Belediyesi tarafından her yıl düzenli olarak yapılan geleneksel Yemliha Yürüyüşü külliyesinin ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımı için gerçekleştirilen faaliyetlerdendir.

Araştırmaya katılanların “yörede Eshab-ı keyf turizm için önemlidir” yargısına verdikleri cevaplar incelendiğinde kesinlikle katılıyorum diyenlerin oranı okur-yazar olmayanlar arasında %56,5 iken bu ileriki eğitim düzeylerinde daha düşüktür. Bu düşünceye kesinlikle katılıyorum diyenler arasında ise %36,6 ile üniversite mezunları ilk sıradadır. Yörede Eshab-ı keyf turizm için önemlidir yargısına eğitim düzeyine bakmaksızın tüm katılımcıların %85,4’ü katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Tablo 14).

Tablo 14. Eshab-I Keyf'in Turizm İçin Önemi

Eğitim	Eshab-I Keyf'in Turizm İçin Önemi					Toplam
	Yörede Eshab-ı keyf turizm için önemlidir					
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsız	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Okur-yazardeğil	4,3%		6,5%	32,6%	56,5%	100,0%
	2,4%		3,0%	2,2%	4,0%	3,0%
İlkokul	5,5%	3,1%	12,1%	34,8%	44,5%	100,0%
	19,5%	20,9%	34,7%	15,1%	19,7%	18,7%
Ortaokul	9,6%	4,5%	4,5%	36,3%	45,2%	100,0%
	18,3%	16,3%	6,9%	8,5%	10,8%	10,1%
Lise	6,6%	3,3%	5,7%	45,8%	38,7%	100,0%
	34,1%	32,6%	23,8%	28,9%	25,0%	27,3%
Üniversite	3,5%	1,7%	5,2%	45,3%	44,4%	100,0%
	23,2%	20,9%	27,7%	36,5%	36,6%	34,8%
Lisansüstü	2,1%	4,2%	4,2%	62,1%	27,4%	100,0%
	2,4%	9,3%	4,0%	8,8%	4,0%	6,1%
Toplam	5,3%	2,8%	6,5%	43,2%	42,2%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Fotoğraf 5: Eshab-I Keyf Külliyesi'nden Bir Görüntü

Maraş Dondurması Kahramanmaraş'ın simgesi haline gelmiş çok önemli bir üründür (Fotoğraf 6). Bu dondurma Ahır Dağı (2301 m) ve onun kuzeyinde uzanan Berit (3027 m) ve Engizek (2496 m) dağlarının sahip oldukları bitkilerin ve Maraş Dondurma ustalarının eseridir. Maraş dondurması Ahır Dağının yüksek yamaçlarında Maraş Coğrafyasına özgü kekik, keven, sümbül ve çiğdem gibi çiçeklerle beslenen keçilerin eşsiz kıvam ve aromaya sahip sütleri ve baharla beraber yeşeren yabani orkide çiçeklerinin yumru köklerinden elde edilen Salep sayesinde Türkiye’de tek, Dünyada marka olmuştur. Osmanlılar Döneminde saraylarda “karsambaç” adı verilen bir yiyecek türünün farklı bir uzantısı olarak bulunmuştur. Kahramanmaraş dövme dondurması 50 farklı çeşit ve tat da üretilip yurt içi ve yurt dışına dağıtımı yapılmaktadır. 1990’lı yıllarda ise ildeki büyük dondurma firmaları tarafından diğer il merkezlerinde şubeler açılmıştır. Her türlü eğlencenin ve farklı aktivitelerin yer aldığı Uluslararası Kahramanmaraş Dondurma ve Kültür Sanat Festivali ile yurt içi ve yurt dışında da tanıtımı yapılmaktadır.

Araştırmaya katılanların “yörede dondurma turizm için önemlidir” yargısına verdikleri cevaplar incelendiğinde kesinlikle katılıyorum diyenlerin oranı okur-yazar olmayanlar arasında %69,6 iken bu ileriki eğitim düzeylerinde daha düşüktür. Bu düşünceye kesinlikle katılıyorum diyenler arasında ise %36,9 ile üniversite mezunları ilk sıradadır. Yörede dondurma turizm için önemlidir yargısına eğitim

düzeyine bakmaksızın tüm katılımcıların %84,4'ü katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Tablo 15).

Fotoğraf 6: Maraş Dondurmasından Bir Görüntü

Tablo 15. Maraş Dondurmasının Turizm İçin Önemi

Maraş Dondurmasının Turizm İçin Önemi						
Eğitim	Yörede dondurma turizm için önemlidir					Toplam
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsız	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Okur-yazardeğil	4,3%		6,5%	19,6%	69,6%	100,0%
	2,6%		2,7%	1,6%	4,4%	3,0%
İlkokul	5,5%	3,1%	9,0%	33,4%	49,0%	100,0%
	20,5%	17,0%	23,4%	16,8%	19,4%	18,7%
Ortaokul	12,1%	2,5%	8,3%	28,7%	48,4%	100,0%
	24,4%	7,5%	11,7%	7,8%	10,4%	10,1%
Lise	4,7%	5,0%	7,5%	41,5%	41,3%	100,0%
	25,6%	39,6%	28,8%	30,4%	23,9%	27,3%
Üniversite	3,9%	1,5%	6,7%	38,1%	49,9%	100,0%
	26,9%	15,1%	32,4%	35,6%	36,9%	34,8%
Lisansüstü		11,6%	1,1%	48,4%	38,9%	100,0%
		20,8%	0,9%	7,9%	5,1%	6,1%
Toplam	5,0%	3,4%	7,1%	37,3%	47,1%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

5. Sonuç ve Öneriler

Araştırma Kahramanmaraş'ta halkın turizm alanlarına, turiste ve turizme karşı yaklaşımını ortaya koyabilmek amacıyla yapılmıştır. Turizm ancak yerel halkın katılımı ve desteği sayesinde gelişebilir. Yerel halkın turizm yöreleri ile ilgili fikirleri,duygu düşünce ve davranışları turizm alanını kabulü,gelecekte yörede sürdürülebilir bir turizm alanı yaratılabilmesi için önemlidir. Gerek konumu gerekse coğrafi yapısı nedeniyle Kahramanmaraş'ta da turizmin ekonomik sosyal ve kültürel anlamda kendine bir yer edinebilmesi için yerel halkın duygu ve düşünceleri büyük önem taşımaktadır.

Araştırma sonucunda; katılımcıların turizmin ekonomik etkileri ile ilgili olumlu ve olumsuz düşünceleri ile yaş, gelir, eğitim ve meslekleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Tablo 6). Bu bağlamda farklı yaş meslek gelir ve eğitim seviyesine sahip katılımcılar turizmin yöre ekonomisine olumlu ve olumsuz katkılarının olacağını ifade etmişlerdir.

Yine katılımcıların turizmin sosyo-kültürel etkileri ile ilgili olumlu ve olumsuz düşünceleri ile gelir, eğitim ve meslekleri arasında anlamlı bir ilişki varken yaş gruplarına göre anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Farklı gelir eğitim ve meslekleri sahip olan katılımcılar turizmin sosyo kültürel anlamda yöreyi olumlu ve olumsuz etkileyeceğini ifade ederken; farklı yaş gruplarından olan katılımcılar ise turizmin sosyo kültürel anlamda negatif ya da pozitif yönde yöreye herhangi bir katkısının olmayacağını ifade etmiştir (Tablo7).

Araştırmaya katılanların turizmin çevresel etkileri ile ilgili olumlu ve olumsuz düşünceleri ile yaş, gelir, eğitim ve meslekleri arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tablo8). Farklı yaş meslek gelir ve eğitim seviyesine sahip katılımcılar turizmin çevresel etkiler konusunda olumlu ya da olumsuz katkılarının olacağını ifade etmiştir.

Katılımcıların turizmde tanıtım faaliyetlerinin etkileri ile ilgili düşünceleri ile gelir, eğitim ve meslekleri arasında anlamlı bir ilişki varken; yaş gruplarına göre aralarında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Farklı gelir eğitim ve mesleklere sahip olan katılımcılar turizmin tanıtım faaliyetlerinin yöreyi olumlu-olumsuz etkileyeceğini ifade ederken; farklı yaş gruplarından olan katılımcılar ise bunun herhangi bir şekilde yöreye bir etkisinin olmayacağını ifade etmiştir (Tablo 9).

Araştırmaya katılanların gelir durumları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tablo2). Araştırmada gelir durumu arttıkça erkek katılımcıların kadınlara göre oranında bariz bir şekilde artış gözlenmektedir.5001 TL ve üzeri gelir seviyesine sahip olan erkek katılımcıların oranı%60'lara yaklaşmaktadır.

Katılımcıların gelir durumları orta yaşlara doğru artış gösterirken,55 yaş ve sonrası yüksek gelir gruplarına doğru düşüş gözlenmektedir. Orta yaşlarda kişilerin kazançları yüksek seviyelere ulaşırken, emeklilikten sonra azalış trendine girmiştir. Tüm yaş gruplarında da araştırmaya katılanların gelir durumları ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tablo 3).

Araştırmada 1500TL ve altındaki gelire sahip olanlar sırasıyla işçi,serbest meslek, ev hanımı, öğrenci, işsiz, çiftçi ve memur yer almaktadır.4001TL ve üzeri gelir seviyesine sahip olanlar ise öncelikle sırasıyla öğretmenler, serbest meslek sahipleri, memurlar, çiftçiler, işçiler ve ev hanımlarıdır. Tüm meslek gruplarında katılımcıların gelir durumları ile meslekleri arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tablo 4).

Yine tüm eğitim seviyesinde araştırmaya katılanların gelir durumları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir (Tablo5).Üniversite ve lisansüstü eğitimi olan katılımcıların gelir düzeyleri (4001 ve üzeri TL) diğerlerine göre daha yüksektir. En düşük gelir seviyesine ise (1500 TL ve altı) lise mezunlarının sahip oldukları görülmektedir. Lise öncesi eğitim düzeyine sahip insanların çalışma hayatına daha önce atılmış olmaları yaşam standartlarını biraz daha iyileştirmelerine vesile olurken; lise mezunu üniversite eğitimi almayan katılımcılar hayata daha geç atıldıkları için kazanımlarının da böyle olduğu düşünülebilir

Araştırmada “yörede Ilıca Kaplıcası turizm için önemlidir” yargısına eğitim düzeyine bakmaksızın tüm katılımcıların %80,7’si katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Tablo10). Görüldüğü üzere Kahramanmaraş’ta önemli bir termal turizm potansiyeli olan Ilıca kaplıcası yöre halkı tarafından hem tanınmakta, kullanılmakta hem de yörenin gelişmesi adına büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Kahramanmaraş Onikişubat ilçesine bağlı şehre 68 km uzaklıkta; gerek kaplıcası gerekse iklim, bitki örtüsü ve doğasıyla çekici bir alan olma yapısını taşıyan Ilıca’nın turizm anlamında da yöre halkı için önem arz ettiğinin düşünülmesi açısından sevindiricidir. Yine araştırmada “yörede Ekinözü İçmesi turizm için önemlidir” yargısına eğitim düzeyine bakmaksızın tüm katılımcıların %75,2’si katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Tablo11). Hem sağlık turizmi açısından, hem doğası hem de coğrafi yapısı nedeniyle çekicilik arz eden İçmelerin yöre halkı tarafından tanınıyor, biliniyor ve seviliyor olması Kahramanmaraş turizmi için büyük önem taşımaktadır.

Araştırmada“yörede Başkonuş Yaylası turizm için önemlidir” yargısına eğitim düzeyine bakmaksızın tüm katılımcıların %76,3’ü katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Tablo12). Başkonuş Kahramanmaraş merkeze yakınlığı,harika doğası, iklimi ve tesisleri ile çekici bir rekreatif alandır. Bu alanın yöre halkı tarafından tüm eğitim düzeylerinde de tanınıyor ve öneminin biliniyor olması yöre için sevindiricidir.

Çalışmada “yörede Yavşan yaylası turizm için önemlidir” yargısına eğitim düzeyine bakmaksızın tüm katılımcıların %69,8’i katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Tablo13). Yavşan yaylası zengin bir doğal bitki örtüsüne, peyzaj ve iklim açısından olumlu özelliklere sahiptir. Araştırmada katılımcılar bu yörenin turizm açısından önem taşıdığını ifade etmiş olmalarına rağmen,diğer turizm çekiciliği olan alanlarla karşılaştırıldığında (Ilıca kaplıcası, Ekinözü içmeleri,Başkonuş yaylası)daha düşük oranda bir katılım olduğu görülmektedir. Yavşan’ın rekreasyonel

çekicilik açısından değerlendirilen alanlar içerisinde yer almasında ulaşılabilirlik ve rekreatif kolaylık faktörlerindeki olumsuzlukların etkisi ve yeterli donatılara sahip olmadığından dolayı böyle bir düşünce ortaya çıkmış olabilir. Araştırmada “yörede Eshab-ı keyf turizm için önemlidir” yargısına eğitim düzeyine bakılmaksızın tüm katılımcıların %85,4’ü katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Tablo14). Kahramanmaraş’ın Afşin ilçesinde yer alan Eshab-ı Keyf Mağarası inanç turizmi açısından hem Hıristiyanlar hem de Müslümanlar için büyük önem arz eden, halk arasında Yedi Uyurlar olarak da ifade edilen bir alandır. Yörenin %90’lara yakın bir oranda yöre halkı tarafından tanınırlığının olup, turizm için önem taşıdığı ifade edilmesi yörede inanç turizminin gelişmesi anlamında sevindiricidir.

Yine Yörede “Maraş dondurması turizm için önemlidir” yargısına eğitim düzeyine bakılmaksızın tüm katılımcıların %84,4’ü katılıyorum veya kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Tablo15). Kahramanmaraş ve çevresinde doğada yaygın olarak bulunan dondurmaya başlıca özelliğini veren salep ve dondurmanın en önemli bileşenlerinden biri olan keçi sütü sayesinde Türkiye’de tek, Dünyada marka olmuş olan Maraş dondurması üretilmektedir. Araştırmada tüm eğitim kademelerinde yer alan yöre halkı Maraş dondurmasının turizm ve Kahramanmaraş’ın tanıtımı açısından ne kadar önemli olduğunu ifade etmiştir. Kahramanmaraş’ın birkaç örnek olarak araştırmada kullanılan turizm alanlarının tüm eğitim kademelerinde olan yöre halkı açısından tanınırlığının olması; bunun akabinde bu alanların gerek yöre ekonomisi gerekse yöre tanıtımı açısından değerinin biliniyor olması büyük önem taşımaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre Kahramanmaraş halkı turizme olumsuz bakmamakta, turizmin yöreye maddi ve manevi anlamda katkı yapacağını düşünmektedir. Bu düşünce gelecek dönemlerde sürdürülebilir yöre turizmi konusunda halkın turizmi benimseyip yörede bu faaliyetlere katılacağı anlamını taşımaktadır.

Kahramanmaraş hem sahip olduğu çok sayıda kültürel varlığı, hem coğrafi yapısı ve doğal güzellikleri ile zengin bir turizm potansiyeline sahiptir. Önemli olan bu potansiyeli ortaya çıkarıp bunların değerlendirilebilmesini sağlamaktır. Yörede alternatif turlar düzenlenmeli ve tanıtım amaçlı broşürler hazırlanarak tur programları kapsamına alınabilir. Maraş evleri ve Maraş konakları tarihi ve kültürel değerleri korunarak restore edilerek butik otel veya ev pansiyonu olarak kullanıma açılabilir. Yöreye gelecek yerli ve yabancı turistlerin sayısını artırmak ve yörenin turizmde marka olabilmesi için yerel, merkezi yönetime, turizm sektöründe faaliyet gösteren özel sektör kuruluşlarına önemli görevler ve sorumluluklar düşmektedir.

Kaynakça

- Bayer, M.Z. (1992). *Turizme Giriş*, İstanbul: İşletme Fakültesi Yayını.
- Bingöl, Z. (2004). “Akdeniz Bölgesinin Kültür ve İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi”, *Dergipark*8: 125-137.
- Güngördü, E. (2007). *Türkiye'nin Turizm Coğrafyası*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım. Himmetoğlu, B.A. (1989). “Turizmin Barışçıl Sonuçlarının Sosyo-Kültürel Analizi”, Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı 1987.
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi (2018). [https://kahramanmaras.bel.tr/Son erişim 10.01.2018](https://kahramanmaras.bel.tr/Son%20erişim%2010.01.2018).
- Kalaycı, Ş. (2016). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ankara: Asil Yayınevi.
- Keskin, A. (2015). “Yerel Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Rolü: Turizm Örneği”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30 (1):143-151.
- Kozak, N., Akoğlan, M., Kozak, M. (1997), *Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi (2023)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.
- MGM, Meteoroloji Genel Müdürlüğü (2018). www.mgm.gov.tr Son erişim 10.01.2018.
- Özdemir, M. (1998). “Turisme Fiske Taşları”, *Anatolia Dergisi* 9: 5-7.

- Resmi Gazete (2012). “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, Ankara: Resmi Gazete 5 (53).
- Sandal, E. K., Karademir, N., (2011). “Kahramanmaraş'ta Rekreasyon Alanlarının Kullanımının Sosyo-Ekonomik Faktörlerle İlişkisi”, *E-Journal Of New World Sciences* 6 (4), ISSN:1306-3111.
- TKDK, (Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu) (2018). <http://kahramanmaras.tdk.gov.tr/Default.aspx> Son erişim 01.01.2018.
- Toprak, L. (2015).“Mardin’de Halkın Turizm Algısı”, *Electronic Journal Of SocialSciences*, 14 (54), ISSN:1304-0278.
- TÜİK (DİE).“1927-2010 Yılları Arasında Yayınlanan Nüfusla İlgili Çeşitli Veriler”, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları.
- TÜİK, (Türkiye İstatistik Kurumu) (2017). http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059
- Yıldız, Z. (2011).Turizmin Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Suleyman Demirel University Vizyoner Dergisi 3 (5): 54-71.

TÜRKİYE’DE COĞRAFI İŞARETLER VE İHRACAT PAZARLAMASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of Geographical Indications and Export Marketing in terms of Turkey

Dr. Öğr.Üyesi Güzide Öncü Eroğlu PEKTAŞ*

Dr. Cengiz KAHRAMAN**

Prof.Dr. Güler ALKAN***

Öz

Coğrafi işaretler, son yıllarda ticaret hayatında ve tüketici pazarında oldukça önem arz eden bir kavram haline gelmeye başlamıştır. Temel anlamı ile ‘coğrafi işaret’ belirli bir coğrafi mekânın doğal şartları veya beşeri ve ekonomik şartları ile şekillenen, benzerlerine göre yüksek kaliteli simgesel ürün anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle o coğrafi mekânla özdeşleşmiş ve ün kazanmış ürünleri tanımlar. Doğal ve beşeri şartlardan kaynaklanan ve sadece kendine özgü bir coğrafi mekânda üretilen ürünler ‘menşe ürün’ adını almaktadır. Burada sözü edilen menşe ürünler tarım ürünlerinden el sanatlarına, doğal taşlardan, dokuma ürünlerine kadar çok geniş bir yelpazede değerlendirilmektedir. Hiç şüphesiz belirli bir coğrafi işaret taşıyan ürünler; tüketicilerce güven duyulan, tercih edilen ve kendi içerisinde özel bir pazar oluşturan ürünler olarak görülmektedir. Bu özellikler, tüketicilerce farklı homojen özellikler sergileyen, farklı satın alma davranışları gösteren tüketicilerin oluşturduğu bir pazar olarak nitelendirilebilir. Bu özel pazar, kendi pazarlama bileşenlerini ile benzer ürünlere göre oldukça avantajlı ve güçlü bir pazar yapısı oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, coğrafi işaretler kavramına coğrafi mekân ve şartlar gözetilerek yeni bir bakış açısı getirilmiş, Türkiye’de menşe ürünlerinin genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve bu ürünlerin pazarlama faaliyetleri ile ülke ekonomisine katkısı irdelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde coğrafi işaretler taşıyan ürünlerin gerek yurt içinde pazarlanması gerekse ihracat pazarlamasının artırılması açısından yapısal önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi İşaretler, Pazarlama, İhracat Pazarlaması, Tarım

* İstanbul Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölümü guzide.pektas@istanbul.edu.tr

** İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölümü, cengiz.kahraman@istanbul.edu.tr

*** İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölümü, guler.alkan@iste.edu.tr

Dergiye Geliş Tarihi: 09.02.2018

Abstract

Geographical indications have started to become a very important concept in commercial life and consumer market in recent years. In its basic sense, a 'geographical sign' means a high-quality symbolic product according to similarities, shaped by natural conditions or human and economic conditions of a particular geographical location. In other words, it identifies products that are identified and gained fame with that geographical location. It is named for products that originate from natural and human conditions and are produced only in a unique geographical location. The 'origin' products mentioned here are used in a wide range from agricultural products to handicrafts, from natural stones to woven products. Undoubtedly, products bearing a certain geographical mark; it is seen as products which are trusted by consumers, which are preferred and which form a special market in their own right. These characteristics can be described as a market created by consumers who exhibit different homogenous characteristics to consumers and who exhibit different buying behaviors. This particular market has a very advantageous and strong market structure compared to similar products with its own marketing components.

This work has brought a new perspective by considering the geographical location and conditions of the concept of geographical indications, the overall evaluation made by marketing activities and contribute to the economy of the country of origin of these products were examined products in Turkey. In the last part of the work, structural proposals have been included in order to increase the export marketing of products bearing geographical indications both in Turkey and abroad.

Keywords: *Geographical Signs, Marketing, Export Marketing, Agriculture*

1. Giriş

Dünya üzerindeki herhangi bir coğrafi mekânın iklimi, yer şekilleri, toprak yapısı, bitki örtüsü ve diğer fiziki coğrafya koşulları o bölgenin beşeri ve ekonomik şartlarına taban teşkil etmekte ve bu faaliyetler üzerinde beşeri unsurlarla birlikte şekillendirici bir rol oynamaktadır. Bilindiği gibi insan ve mekân etkileşimini neden-sonuç prensiplerine göre inceleyen bir bilim dalı olan coğrafya; tarımdan ticarete, sanayiden ulaşıma kadar birçok beşeri alanda nedenselliği araştırmayı konu edinir. Coğrafyanın sunduğu bu olanaklar dünyanın pek çok bölgesinde gerek elverişli mikro-klimatik özellikler gerekse jeomorfolojik şartlar ile benzerlerine göre daha kaliteli ve tercih edilebilir ürünlerin üretilmesini sağlamaktadır. Bunun yanında diğer coğrafi özellikler tarım dışında çok çeşitli ürünlerin yüksek kalitede üretilmesine katkı sunmaktadır.

Coğrafi işaret adını alan bir bölgeye ya da yöreye ait ürünler, pazarlama olanaklarının elverişliliğini ön plana çıkarmaktadır. Coğrafi işaret taşıyan ürünlerin tüketiciler tarafından tercih edilmesinde güven ve yöresel kültür kavramlarının yaratmış olduğu farklılık ile hedef pazarda satın alma davranışlarında bir ayrıcalık yaratmaktadır. Öyle ki hedef pazardaki tüketici satış noktasına gittiğinde coğrafi işaret taşıyan ürünlere yönelmekte ve diğer ürünlerden ziyade bunları tercih etmektedir.

Coğrafi işaret kavramı ülkemiz için oldukça yeni bir kavramdır. Dünyada bunun ilk kullanımı 20 yy. başlarında Fransa'da görülmektedir. Ürünlerin aidiyeti ve özellikleri Paris Sözleşmesinde bazı kurallara ve düzenlemelere bağlanmıştır. Daha sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu ve sonrasında teşekkül eden Avrupa Birliği uygulamalarında da coğrafi işaret kavramına rastlanmaktadır. Türkiye'de ise tam manası ile ilk coğrafi işaret uygulaması 1995 yılında 555 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile başlatılmış ve tescil yetkisi Türk Patent Enstitüsü'ne verilmiştir.

Günümüzde Türk Patent Enstitüsü'nün verilerine göre 315 adet ürün coğrafi işaret sınıfında tescillenmiştir. Bu sayı Türkiye gibi çok farklı iklim, yer şekilleri, kültürel zenginliğe sahip bir ülke için oldukça yetersizdir. Üzülerek belirtmek gerekir ki başta tarımsal ürünlerimiz olmak üzere coğrafi işaret potansiyeli taşıyan ürünlerimizin bilhassa ihracat pazarlamasında çok fazla yer alamadığını görmekteyiz. Ayrıca mevcuttaki yerel markaların da coğrafi işaret taşıyan ürünleri marka stratejilerine tam olarak entegre edemediklerini de belirtmeliyiz. Bu durum ürünlerin markalaşmasına engel olmakta ve ihracat pazarlamasının da istenilen düzeyde olmamasına yol açmaktadır. Avrupa Birliği tarafından coğrafi işaret olarak 2018 Şubat ayı itibariyle sadece 3 ürünümüz tescil edilmiştir.

Türkiye gibi zengin doğal ve beşeri özelliklere sahip olan bir ülkenin toplam üretiminde yer alan ve ticari değer taşıyan ürünlerin dünya pazarlarına çoklu ve sürdürülebilir bir şekilde ihracı bir anlamda ürünün marka değeri ile yakından ilişkilidir. Bilindiği gibi marka değeri taşıyan ürünlerin dünya pazarlarındaki önemi ve değeri oldukça fazladır. Birçok dünya markasına bakıldığında ürettikleri ürünlerdeki coğrafi işaret potansiyeli taşıyan ürünleri veya bölgesel ürün değerlerini ön plana çıkararak bunları başarılı bir pazarlama stratejisi olarak kullandıkları görülmektedir. Ülkemizde görülen en önemli eksikliklerden biri özellikle ihracat pazarlamasındaki marka stratejilerinin yetersiz olmasıdır. Bu eksikliğin giderilmesi ancak ürünlerimizdeki markalaşma sürecinin iyi sistematize edilmesi ve tanıtım faaliyetlerine yeterli önemin verilmesi ile mümkün olabilecektir. Öncelikle bölgelerimizin coğrafi özelliklerine uygun kaliteli ürünlerin üretilmesi için belli bir standardın oluşturulması ve bu uygulamaların devletçe desteklenmesi elzemdir. Bu uygulama, belirli bir kültürü de beraberinde getirecek ve coğrafi işaret taşıyan ürünlerin markalaşmasını da çok önemli katkı sağlayarak onların uluslararası pazardaki konumunu güçlendirecektir.

2. Coğrafi İşaret Kavramı

Yukarıda kısaca değindiğimiz gibi coğrafi işaret, bir bölgedeki doğal ve beşeri şartlar nedeniyle o coğrafyaya özgü her türlü ürünü kapsayan geniş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde bu kavram çok çeşitli şekillerde tanımlansa da burada coğrafi işareten kasıt, coğrafyanın ürettiği en iyi kalitedeki üründür. Coğrafi işaretler belirli bir bölge veya yöreye ait, özel bir niteliği bulunan, benzerlerine göre daha fazla tercih edilme olasılığına sahip ve o coğrafi bölge ile özdeşleşmiş ürünleri tanımlar.

Coğrafi işaret kavramının tarihi gelişimine bakıldığında bunun ilk uygulamalarının 19.yy.’in sonlarında rastlandığı görülmektedir. Bu dönemde Fransa’da 1883 yılında Paris Sözleşmesinde bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. 1958 yılında ise Lizbon Anlaşması ile coğrafi işaretler kapsam ve işlev açısından daha belirli hale getirilmiştir. Lizbon Anlaşması ile 17 ülke “Coğrafi İşaretler” (*Geographical Indications*) adı ile bir dizi kararı onaylamış ve ilk kez 170 ürün coğrafi işaretler kapsamına alınmıştır. Son dönemde ise 15 Ekim 2000 tarihinde bu sözleşmeye imza atan ülke sayısı 160’ı bulmuştur (Şahin, 2013:24).

Coğrafi işaret kavramı fikri ve sınaî mülkiyet haklarından birisidir. Coğrafi şartlardan kaynaklanan değerlerin zengin bir ürüne dönüşmesi ve o coğrafya ile özdeşleşmiş bir ürün olarak tanımlanabilecek coğrafi işaretler, kavramsal olarak ‘menşe’ adı ve ‘mahreç’ işareti olarak ikiye ayrılır. Menşe adı, herhangi bir ürünün belli bir coğrafya parçası içerisinde tüm niteliklerinin bu sahaya ait olduğu, doğal ve beşeri şartların doğrudan izlerini taşıyan ürünler için kullanılmaktadır. Mahreç işareti ise menşe kavramından daha dar ölçekte olup yine o coğrafyadan kaynaklanmakla birlikte üretim ve işleme aşamalarından en az birinin o bölgeye ait olduğu anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle menşe işareti üretimin her aşamasında tamamıyla o coğrafi üniteye bağlılığı simgelerken; mahreç işaretinde ise böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. Mahreç işaretinde üretim yöntemi ve hammadde coğrafi bölgeye bağlı olmakla birlikte üretim yeri farklı bir coğrafi mekân olabilmektedir.

Coğrafi işaretler, başta tarım ekonomisi olmak üzere özelde üretici genelde ise devletlerin ekonomileri için adeta bir lokomotif görevi görmektedir. Yüksek kaliteli ürünler sahip olduğu coğrafi işaret ile iç pazar ve dış pazarlarda son tüketiciye bilinirliğinin olması nedeniyle çok çabuk ulaşmakta ve tercih edilen ürünlerin başında gelmektedir.

Bölgesel gelişme için son derece önemli bir işlev gören coğrafi işaret taşıyan ürünlerin ülke ve dünya pazarlarına büyük miktarlarda girmesi genel olarak aşağıdaki hususlara bağlıdır:

- ✓ Coğrafi ünitenin fiziki ve beşeri koşullarına uygun ürünün tespit edilmesi
- ✓ Ürünün yüksek kalitede yetiştirilmesi/üretilmesi aşamalarının standardize edilmesi
- ✓ Coğrafi işaret taşıyacak ürününün ne kadar talep edildiğinin yerelde test edilmesi
- ✓ Ulusal coğrafi işaret vermeye yetkili kurumlarda ürünün tescil edilmesi
- ✓ Coğrafi işaret tescil markası alan ürünlerin dış pazarlara girişi için ihracat planlaması yapılması (ülke-pazar seçimi vb.)
- ✓ İhracat pazarlamasına konu olacak ürünün dış pazarlardaki coğrafi işaret almış diğer marka-ürünler ile uyumlu hale getirilmesi
- ✓ Coğrafi işaret tescili almış olan ürünlerin iç ve dış piyasalardaki pazarlama bileşenlerinin (ürün-fiyat-tutundurma-dağıtım) planlanması ve uygulanması

Genel olarak özetlemeye çalıştığımız bu ilkeler, ülke çapında bir politika çerçevesinde uygulandığı takdirde bölgesel ve yerel kalkınmaya çok önemli etkileri olacak, ülke ekonomisine de yeni pazarlar kazandıracaktır.

Esasen coğrafi işaret kavramını sadece bir ürün olarak görmek yanıltıcıdır. Coğrafi ünitelerin sahip olduğu turizme konu olan doğal güzellikler ve hizmetler de aynı çerçevesinde coğrafi işaret olarak kabul edilebilir. Bölgelerin sahip oldukları tarihi ve kültürel miras, belirli bir coğrafi bölgeden üretilen coğrafi işaret taşıyan ürünlerin tanıtılması açısından çok önemli bir işlev görmektedir. Dolayısıyla coğrafi işaretler aynı zamanda turizm olaylarını başlatan ve tetikleyen bir misyon da üstlenmektedir. İnsanlar coğrafi işaret taşıyan ürünlerin buldukları bölgelere seyahat ederek ürünü yerinde deneyimleme, ürünü yerinden satın alma gibi pazarlama faaliyetlerini yapmakta, aynı zamanda tarihi ve kültürel değerleri de bu deneyim sırasında ziyaret ederek önemli bir turizm faaliyeti gerçekleştirmektedirler. Örneğin, Türkiye’nin önemli bir coğrafi işareti olarak tescil almış olan Gaziantep baklavası için iç ve dış pazardaki

turistler Gaziantep'e seyahat etmekte, bu ürünleri yerinde tatmakta ve aynı zamanda şehrin tarihi ve kültürel mekânlarını ziyaret ederek önemli bir turizm olgusu yaratmaktadır. Yine aynı şekilde Kuşadası'na bağlı Kirazlı köyünde yürütülen organik tarım buradaki ürünlerin turistlerce çok fazla tercih edilmesini sağlamış ve bu köyde bir eko-turizm hareketi başlamıştır. Köy çevresinde çok sayıda çiftlik turistik amaçlarla oluşturulmuş ve bu mekanlar hem organik tarım arazileri hem de turizme konu olan rekreasyon alanları olarak kullanılmaktadır.

Görüldüğü gibi birçok fonksiyonel ekonomik fayda sağlayan coğrafi işaret etiketi, o ürünlerin marka ve ürün değerini arttırdığı gibi çeşitli rekreasyonel faaliyetlerin oluşmasına da katkı sunmaktadır.

3. Türkiye'de Coğrafi İşaretler

Türkiye coğrafi konumu ve yer şekillerinin çeşitliliği nedeniyle dört mevsimin yaşanabildiği, aynı anda birden fazla iklim koşullarının görülebildiği ender ülkelerden biridir. Bunun yanında Türkiye'nin üzerinde bulunduğu topraklar tarihte birçok büyük medeniyete ev sahipliği yapmış ve zengin bir kültür mirasına sahiptir. Türkiye'nin gerek doğal koşulları gerekse kültürel zenginliği coğrafi işaret niteliği bulunan ürünlerin elde edilmesine olanak sağlamaktadır. Gerçekten de birçok bölgemizde Dünya ölçeğinde üst sıralarda yer alabilecek ürünlerin üretildiğini veya üretim potansiyeli taşıdığını söylemek bu noktada yanlış olmaz.

Yakın geçmişe kadar ülkemizde pek bilinmeyen coğrafi işaret adı ve ürün standardı, esasen Avrupa Birliği uyum süreci ile ticaret hayatımıza girmiştir. Türk Patent Enstitüsü'nün (TPE) yetkisinde çeşitli kriterler çerçevesinde coğrafi işaret tescil işlemleri yapılmaktadır. 2017 TPE verilerine göre yaklaşık 315 adet ürünün coğrafi işaret tescil işlemi yapılmıştır. Bu ürünlerin büyük bir çoğunluğu tarımsal ürünlerden ya da kaynağını tarımdan alan ürünlerden oluştuğu görülmektedir. Avrupa Birliği'nin coğrafi işaretlere bakış açısı bu noktada sadece tarımsal ürünlerle ilgilidir. Burada Avrupa Birliği, haksız rekabetin önüne geçmek, yüksek kalitede bir ürün standardı oluşturmak, tarımsal ürün desenini arttırmak ve ürünler hakkında tüketicileri bilgilendirmek gibi bir dizi amaçları içermektedir. Avrupa Birliği'nden farklı olarak ülkemizde tescil belgesi almış ürünlerin bir kısmı doğrudan tarımla ilgili değildir. Örneğin baston, halı, kilim, bazı hayvan türleri, tekstil, el işi vb. ürünler de tescil belgesine konu olmuş ürünlerdir. Bu ürünler Türkiye'ye özgü 'kültürel coğrafi işaret' olarak tanımlanabilir.

Resim1. Türkiye'de Coğrafi Ürün Tescili Almış Bazı Ürünler (<http://www.tarimdunyasi.net>)

Türkiye gibi zengin ürün desenine sahip bir ülkede yerel ürün ve tatların turizme konu edilmesi, taklit edilmesine karşı yasal korunmasının sağlanması ve bir ürün standardı oluşturulması açısından coğrafi işaret tescil uygulaması oldukça yararlı olmuştur.

Konuya Türkiye ölçeğinde bakıldığında, sahip olduğumuz verimli tarım topraklarımız gün geçtikçe azalsa da artan nüfus karşısında günümüzde önemini korumaktadır. İnsanoğlunun gıda ihtiyacını temininde en önemli ekonomik faaliyet durumdaki tarım gelecekte de en önemli sektör olma durumunu sürdürecektir. Coğrafi işaretlerin teşvikinin bu manada kırsal kalkınmayı da destekleyeceğini söyleyebiliriz. Özellikle doğal çevre ve insan sağlığını korumak amacıyla gübre, tohum, zirai ilaç ve zirai girdilerin yasa ve yönetmeliklere izin verilen ölçülerde kullanılması ve tarımsal üretimde doğal şartların egemen kılındığı sertifikalı bir tarım şekli olan organik tarım ürünlerinin coğrafi işaret taşıyan ürün olma potansiyeli oldukça yüksektir (Kahraman, 2011, 284).

Organik tarımın bir coğrafi işaret olarak ülkemiz tarım hayatındaki yerinin artırılması tarımsal kökenli çevre kirliliğini azaltacağı gibi turizmin gelişmesine de son derece önemli katkılar sağlayacaktır. Turistlerin coğrafi işaret almış organik kökenli tarım ürünlerine olan ilgisi yerinde görme ve satın alma isteği, bu amaçla düzenlenen festivaller ve pazarlara tarımsal kaynaklı bir turizm faaliyetini ortaya çıkarmaktadır (Kahraman, 2011:285).

Coğrafi işaret taşıyan ürünler yerel ekonomiye önemli bir katma değer sağlamaktadır. Bu ürünlerin üretildiği bölgelerde oluşan turizm olayları yanında istihdam (mevsimlik istihdam artışı da dâhil), ticari hareketlilik, sosyo-ekonomik yapının pozitif yönde etkilenmesi ile ülke ekonomisine olumlu yansımaktadır.

Tüm bu faydaların sağlanabilmesi için kır yerleşmelerinin desteklenmesi önem kazanmaktadır. Tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasına yönelik desteklerde, sözleşmeli üretim modeli gibi tarım-sanayi ilişkilerini güçlendirici ve sektörler arası bilgi ve teknoloji transferini etkinleştirici, yenilikçi girişimler desteklenebilir ve destek çeşitleri artırılabilir. Kendi ürünlerini değerlendirmeye yönelik olarak tarımsal amaçlı kooperatif ve üretici örgütlenmeleri tarafından gerçekleştirilecek üretim ve pazarlama projelerine, yerel ürünlerin coğrafi işaretler kapsamında tesciline ve değerlendirilmesine öncelik verilmesi önemlidir. (<http://ekutup.dpt.gov.tr>; Kan ve Gülçubuk, 2008, 62).

Verilecek desteklerle ürünlerimizde coğrafi işaret standardının oluşturulması dış ticaretimizde en fazla paya sahip Avrupa Birliği ülkeleri ile ticari ilişkilerimizi daha da geliştirecektir. Gerek iklim şartları gerekse topografik şartlar nedeniyle birlik ülkelerinin birçoğunda yetişme alanı bulamayan bu ürünlerin ülkemizde yetişebilmesi önemli bir ihracat fırsatıdır. Hali hazırda ihraç ettiğimiz bu ürünlerin (incir, fındık, kayısı, elma, narenciye vb.) ihracında zaman zaman birlik ülkeleri ile standart sorunu yaşadığımız bilinmektedir. Bu standart (Avrupa Birliği Standartları) sorunlarını bertaraf etmek veya en aza indirmek için acilen bir tarım eylem planının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca coğrafi işaret standardı konusunda çiftçilere tohum ve gübre desteği sağlanması, çeşitli tarım yöntemlerinin sağlanacak eğitimlerle çiftçilerimize kazandırılması, toprak kabiliyet sınıflarına göre yetiştirilecek ürünlerin tespiti üretimde kaliteyi arttıracığı gibi bu ürünlerin ihracatını da arzu edilen seviyeye getirecektir.

4. İhracat Pazarlaması

Üretimden satışa olan zincirinin en önemli halkalarından biri olan pazarlama bilindiği gibi müşterinin istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için ürün, hizmet ve fikirlerin üretilmesi; fiyatlandırılması, tutundurma ve dağıtım faaliyetlerinin sistemli bir şekilde yürütülmesidir. Post-modern pazarlama birbirinden farklı istek ve ihtiyaçları olan müşterilerin beklenti ve memnuniyetlerini maksimize etmeyi amaçlar. İç pazarda satış anlamında daralmayı açmak veya düşük talep durumunu arttırmak isteyen işletmeler, yeni pazarlara açılma istek ve arzusu ile dış pazarlara yönelirler. Küreselleşen dünya pazarında müşterilerin farklı istek ve ihtiyaçlarını karşılamak iç pazardaki pazarlama faaliyetlerinden daha zor ve güç olabilmektedir. İç pazardaki kendi pazarlama faaliyetlerini dış ülke pazarlarında da yürütmek isteyen işletmeler uluslararası pazarlama faaliyetlerini farklı stratejiler ile hayata geçirmeyi denerler. Standardizasyon veya adaptasyon gibi farklı uluslararası pazarlama faaliyetleri ile işletmeler dış pazarlara açılırlar.

Herhangi bir ülkede üretilen ürünler belirli bir plantasyona ulaştıkları vakit hem üretimin sürdürülebilirliği hem de ülke ekonomisi için o ürünleri dış pazarlara satma diğer bir deyişle ihracat etme aşamasına gelirler. Bu noktada ihracat pazarlaması da, en basit haliyle pazarlamaya konu mal ve hizmetlerin yurtdışına sevk edilmesidir (Keegan, 1989: 294). Bunun yanında ihracat; kazanç elde etmek amacıyla müşteri gruplarının gereksinimlerini, isteklerini ve tercihlerini tatmin etmek için işletme olanaklarının değerlendirilmesi, planlanması, kullanılması ve denetlenmesi eylemlerinin uluslararası alanda yürütülmesi olarak da ifade edilebilir. (Canitez,2007, 163). İhracat pazarlaması en basit tanımı ile ulusal sınırların ötesinde ürün satmak amacıyla yapılan uluslararası pazarlama faaliyetidir. Uluslararası pazarlara girmenin en basit ve en fazla kullanılan yolu olan ihracat, işletmenin üretimini bir kısmının yurt dışına göndermesi ve orada satmasıdır. Bazen üretici işletme mamulünü hiç deyiştirmeden (iç pazardaki gibi) bazen de gideceği yere göre bazı deyişiklikler yaparak bu yola girer (Mucuk, 2007:320). İhracat sayesinde işletmeler, dış pazardaki müşterilerini tanıma imkânı elde ederler. İzleyen aşamalarda, pazarlama programlarını müşterilerin ülkeden ülkeye farklılık gösteren arzu ve ihtiyaçları doğrultusunda uyarlama imkânı bulurlar. (Koçoğlu, 2016, 125)

İhracat pazarlamasında bir işletmenin dış pazarlara girmekte gönüllü olması ve yeterli finansal gücünün olması çok önemlidir. Bunun yanında farklı yasal düzenlemeler, farklı coğrafya, teknolojik gelişmişlikteki farklılıklar ve deyişken kültürel bileşenler aynı ürünün talebinde deyişkenliğe neden olabilmektedir. Deyişik ülkelerdeki tüketicilerin ihtiyaçlarının ve kullanım koşullarının birbirinden farklı olması nedeniyle standardize ürünler hedef pazarı memnun etmeyebilir. Bu sorunu gidermek için ihracatçılar adaptasyon faaliyetleri ile ürünü farklılaştırarak hedef pazarın memnuniyetini arttırabilirler. Hedef ülkelere göre üründe adaptasyon yapmak, maliyetleri arttırmakla birlikte, talebe göre uyarlanmış ürün tüketici ihtiyaçlarını daha iyi karşılamakta ve daha fazla kar marjı ve daha iyi kazanç sağlamaktadır.

5. Coğrafi İşaretlerin İhracat Pazarlamadaki Rolü

Yukarıda ihracat pazarlaması bölümünde bahsedildiği gibi işletmeler dış pazarlarda yapmış oldukları pazarlama faaliyetlerini farklı uluslararası pazarlama stratejileri ile uygulamaktadırlar. Coğrafi işaretli ürünler de uluslararası pazarlama stratejilerinden standardizasyon ile dış pazarlara açılmaktadırlar. Öncelikle ticareti yapılacak ülkenin hedef kitlesine göre herhangi bir adaptasyon veya uyarlama yapılmadan, o tat ve lezzet ile pazarlama faaliyetleri gerçekleştirilir. Daha sonra da hedef pazardaki müşteri memnuniyetini arttırmak için adaptasyon sürecine gidilerek karlılığın arttırılması hedeflenir.

Coğrafi işaretli ürünlerin standardize edilerek yasal bir koruma altına alınması etkisini ekonomik anlamda göstermektedir. Coğrafi işaretin ürüne piyasa kimliği kazandırması ve ürünü farklılaştırması, ürüne korunmadığı duruma göre daha yüksek bir fiyat verilmesini sağlamaktadır. Coğrafi işaretlerin korunması, gelişmekte olan ülkelere ekonomik kazançlar sağlarken aynı zamanda bu ülkelerin daha kötü durumda olan kırsal yörelerinde yaşayan üreticilerine de fayda sağlayacağı düşünülmektedir (Gürel vd., 2016, 1054). Bu fayda o coğrafi işaretli ürüne marka değeri kazandırarak o ürünün dış pazarlarda daha iyi bir konum sağlamasına katkı sağlar.

Daha önceki bölümde bahsedildiği gibi coğrafi işaretli ürünler o coğrafi bölgede yetişen ve o bölgeye has olarak yetiştirilen ürün veya o bölgeye özgü kültürel değerlerden izler taşıyan ürünlerdir. Coğrafi işaretler turizm faaliyetleri içinde de çok önemli bir yere sahiptir. Turizm sektörü için destinasyon bölgesi, bütüncül bir deneyim ve kültürel arka plan sağlayan bir turistik ürün ve hizmet olarak değerlendirilebilir. Turizm yöneticileri destinasyon bölgesinin çekiciliğini ve gelişimini konumlandırma faaliyetleri ile sağlamalı ve sürdürmelidir (Lertputtarak, 2012, 111). Müşteri memnuniyetini sağlamak için başarılı pazarlama stratejileri yaratarak turist çekmek ve turistin yeniden ziyaret etmesini sağlayacak nedenler oluşturulmalıdır. Bu pazarlama stratejilerinin oluşmasında da coğrafi işaretlerin çok önemli bir çekim gücü ve heyecan yarattığını söylemek de yanlış olmayacaktır.

Coğrafi işaretli ürünlerin ihracata konu olabilmesi için ihracat yapılacak bölgelerdeki beklentilere ve ürün standartlarına yüksek oranda uyması gerekmektedir. Bir ürünün uluslararası ticarete tercih edilmesinin en önemli nedenleri, ürünün o coğrafyada bulunmaması ya da istenilen kalite düzeyinde olmamasıdır. Bu manada ısrarla üzerinde durduğumuz üründe kalite standardı, ihracatta birinci

koşul olarak görülmelidir. Aşağıda coğrafi işaretli ürünlerin ihracatında önemli olan hususlar maddeler halinde gösterilmiştir.

- ✓ Coğrafi ürünün kalite standardının olması
- ✓ Coğrafi ürünün dünyada her coğrafi bölgede yetiştirilememesi ya da üretilmemesi
- ✓ İhracı yapılan ürünlerin nihai tüketicinin tam beklentilerine hitap etmesi (damak tadı vs)
- ✓ Uluslararası piyasalarda üreticinin (işletmenin) o coğrafi ürünün ihracatı için yeterli finansal gücünün olması
- ✓ Ulaşım coğrafyası açısından ihraç yapılacak ülkede dağıtım zincirinin etkili planlaması (erişilebilirlik)
- ✓ Üreticinin markalaşması açısından değer yaratabilmesi
- ✓ Pazarlama bileşenlerinin 4 P (ürün-fiyat-tutundurma-dağıtım) açısından uyarlanması

Konuya tarım faaliyetleri açısından bakıldığında Türkiye’de son dönemde sanayisindeki gelişmelere rağmen dünyada hala önemli bir tarım ülkesi olma özelliğini, sürdürmektedir. Ancak, yerleşme alanları, turizm ve sanayi faaliyetleri gün geçtikçe verimli tarım arazilerinin azalmasına yol açmaktadır. Özellikle I-IV sınıf arazi kabiliyetine sahip verimli tarım alanlarımız yerleşme ve sanayi alanlarına dönüşmektedir. Bu olumsuz duruma rağmen Türkiye ürün desenindeki çeşitlilik ile dünya sıralamasında önemli tarım ürünleri ile yer almaktadır.

Hâlihazırda Avrupa Birliğince tescil edilen sadece 3 tarım ürünümüz bulunmaktadır. Türkiye gibi geniş bir ürün desenine sahip bir ülke için bu sayı oldukça azdır. Uluslararası anlamda coğrafi işaret taşıyan tarım ürünlerimizin artırılabilmesi için yüksek arazi kabiliyet sınıfına dâhil topraklarımızın korunması, organik tarım tekniklerinin yaygınlaştırılması, zararlı zirai girdilerin minimize edilmesi ve bu amaca yönelik ulusal bir tarım planının oluşturulması son derece önemlidir.

Aşağıdaki tabloda Türkiye’nin bazı tarım ürünlerinin üretim miktarları ile üretimde dünyada kaçınıcı sırada olduğu gösterilmiştir.

Tablo.1 Türkiye’nin Tarımsal Üretimde Dünya Sıralamasına Giren Bazı Tarım Ürünleri ve Dünya Üretimdeki Payı

Dünya Sıralaması	Ürünler	Dünya Üretimi (Ton)	Türkiye Üretimi (Ton)	Dünya Üretimindeki Payı (%)
1	Fındık	713.451	412.000	58
	Kiraz	2.245.876	445.556	20
	İncir	1.137.730	300.282	26
2	Kavun	29.626.335	1.707.302	6
	Kayısı	3.365.738	270.000	8
	Karpuz	111.009.149	3.885.617	4
	Hıyar	74.975.625	1.845.749	2
	Haşhaş (Tohum)	83.577	16.223	19
3	Mercimek	4.727.121	345.000	7
	Antep Fıstığı	857.878	80.000	9
	Ayva	649.364	107.243	17
	Vişne	1.362.231	182.577	13
	Kestane	2.051.564	63.762	3

	Biber	32.324.345	2.127.944	7
	Fastülye (Taze)	21.720.588	638.469	3
4	Ceviz	3.462.731	180.807	5
	Zeytin	15.516.980	1.768.000	11
	Domates	170.750.767	11.850.000	7
	Ispanak	24.277.812	207.676	1
	Mandalin	29.864.484	1.046.899	4
5	Nohut	13.731.001	450.000	3
	Şekerpancarı	269.714.067	16.742.968	6
	Elma	84.630.275	2.480.444	3
	Patlıcan	50.163.117	827.380	2

(*)Dünya Üretiminde ilk 10 içerisinde olan bazı ürünler; Aspir (6), Çay (kuru) (6), Kuru Soğan (6), Greyfurt (altıntop) (8), Armut (6), Limon (8), K.Pamuk(8), Çavdar (8), Ayçiçeği(8), Arpa (9) Buğday (11), Portakal (10) Kaynak: (TUIK,2016)

Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye'nin üretimde dünya birincisi olarak yer aldığı fındık, kiraz ve incirin bölgesine göre coğrafi işaret olarak tescil edildiği görülmektedir.(Ek Liste) Ancak dünyada sıralamaya giren mercimek, nohut ve şekerpancarı gibi ürünlerin henüz ulusal coğrafi işaret tescili olmadığını görmekteyiz. Özellikle Tablo 1'de dünya sıralamasına giren tarım ürünlerimizin tamamına coğrafi işaret özelliği kazandırılması, ürünlerin dünya pazarlarının ihtiyaç ve beklentileri göz önüne alınarak belirli bir standart çerçevesinde üretilmesi, bu ürünlerin tanıtımına ve pazarlanmasına ağırlık verilmesi yerel kalkınmayı arttıracak gibi ihracat miktarını da arttıracaktır.

Tablo 2. Türkiye'deki Coğrafi İşaretli Ürünlerin Avrupa Birliği Tescil Durumu

Coğrafi işaretli ürün	Başvuru tarihi	Başvuru Durumu
Milas Zeytinyağı	13/11/2017	Başvuru yapıldı
Antepfıstığı/Antep fıstığı	21/07/2017	Kabul edildi
Malatya Kayısı	07/07/2017	Kabul edildi
Kayseri Mantısı	22/05/2017	Başvuru yapıldı
Kayseri Sucuğu	22/05/2017	Başvuru yapıldı
Taşköprü Sarımsağı	22/05/2017	Başvuru yapıldı
Bayramiç Beyazı	04/01/2017	Başvuru yapıldı
Aydın İnciri	25/11/2016	Kabul edildi
Aydın Kestanesi	17/02/2016	Başvuru yapıldı
İnegöl Köfte	08/09/2015	Başvuru yapıldı
Antep Baklavası	17/09/2014	Başvuru yapıldı
Afyon Sucuğu	21/12/2013	Başvuru yapıldı
Afyon Pastırması	13/08/2012	Başvuru yapıldı

Kaynak: <http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list.05.01.2018>

Tablo 2'de Türkiye'de coğrafi işaret taşıyan ürünlerin Avrupa Birliğindeki tescil durumları gösterilmiştir. Daha önce belirtildiği gibi 3 ürünün tescil işlemi gerçekleştirilmiş; 10 ürün için ise tescil başvurusu yapılmıştır. İhracat pazarlaması açısından son derece önemli olan bu listede özellikle tarımsal açıdan dünya sıralamasına giren ürünlerin çoğunlukla yer alması Türkiye tarımsal ihracatını son derece olumlu etkileyecektir.

6. Sonuç

Dünyada herhangi bir ülkenin sahip olduğu fiziki coğrafya koşulları beşeri ve ekonomik hayatı doğrudan etkilemekte tarımdan-sanayiye kadar birçok ekonomik faaliyetin yapılmasına olanak sağlamaktadır. İnsan, coğrafi koşulların el verdiği ölçüde beşeri ve ekonomik hayatı şekillendirmektedir. Ekonomik faaliyetler içerisinde primer sektör durumundaki tarım gelişmiş ülkelerin de üzerinde önemle

durduğu bir sektördür. Tarım sektöründen kaynaklı ürünler taşıdıkları kalite oranında büyük mali hacimlerle ihracata konu olmaktadır.

Coğrafi işaretli ürünler ilk olarak tarım ekonomisi daha sonrada pazardaki işletmeler için çok önemli ekonomik faaliyetlerdir. Bu lokomotif görevi gören yüksek kaliteli ürün sınıfındaki coğrafi ürünler o bölgenin kültürel değerleri ile birleşerek nihai pazardaki tüketiciler üzerinde çok yüksek düzeyde marka değerine ve marka bilinirliğine sahip olurlar. Bu yüksek marka bilinirliği marka tescilinin ardından o ürünün hem fiyatındaki yükseliş ile daha kârlı satış getirisi sağlarken hem de o ürünün ihracat pazarlama faaliyetleri ile dış pazarlarda farklı pazarlar yakalama şansını doğurur.

Ancak, ülkemizin tarihi, kültürel ve coğrafi zenginliği nedeniyle sahip olduğu 315 adet coğrafi ürünün markalaşma ve ihracat pazarlama faaliyetleri açısından pazarlama faaliyetlerini tam olarak yerine getiremediklerini ve marka stratejilerine tam olarak entegre edemediklerini de görmekteyiz. Bu durum ürünlerin markalaşmasına engel olmakta ve ihracat pazarlamasının da istenilen düzeyde olmamasına yol açmaktadır. Türk Patent Enstitüsü verilerine göre 315 adet ürün coğrafi işaret sınıfında, Avrupa Birliği tarafından tescil almış sadece 3 ürün (Antep Baklavası, Aydın İnciri ve Malatya Kayısı) bulunmaktadır. Avrupa Birliği Türkiye’deki patent enstitüsünden farklı olarak daha kalite odaklı ve marka değeri açısından değerlendirme yapması da yine coğrafi işaretli ürünlerin yeterince markalaşamamasının da bir başka göstergesidir.

Bir ürünün coğrafi işaret almış olması haksız rekabetin veya sahte markaların önüne geçebilmek için bir nevi kalkan görevi görmüş olur. Üretim ve pazarlama anlamında coğrafi işaretli ürün üreticilerinin öncelikle iç pazarda bir talep yakalaması ve sonrasında dış pazarlara devlet desteklerini de alarak cesurca açılmaları gerekmektedir. Bunun yanında markalaşmak için profesyonel destek alarak markaları konusunda ısrarcı tutumları ile marka yatırımı yapmak oldukça faydalı olacaktır. Böylece coğrafi işaretli ürüne ait markalarını kendilerinden daha büyük perakendeciler ile iş ortaklıkları yaparak büyültmeyi planlayabilirler.

Tüm bu çalışmaların etkin bir şekilde yerine getirilmesinde bu coğrafi işaretli ürünlerin markalaşması ve ihracatında devlet kurumlarının desteği yadsınamayacak kadar önemli ve büyüktür. Anadolu’nun farklı coğrafyalarında yetiştirilen bu ürünlerin üretim ve pazarlama faaliyetlerinin Avrupa Birliği kalitesinde ve sınıfında olması yöresel sorumluluktan ziyade ülkenin politik, stratejik ve ekonomik hedefleri içerisinde yer almalı ve tam destek sağlanmalıdır. Devlet kurumları tarafından bu ürün üreticilerine üretim, ar-ge, pazarlama, marka yönetimi vb. alanlarda eğitimler verilmeli, bu ürünler için patent enstitü kurumundaki yetkililer dışında farklı birimler ve ekipler istihdam edilmelidir. İnanıyoruz ki ülkemiz kültürel ve doğal güzellikleri ile tüm dünya pazarlarında değer görebileceği bir noktaya gelecektir. Bu çalışmanın coğrafi işaretlere ilgi duyan işletmelere ve bu alanda çalışan diğer araştırmacılara faydalı olmasını diliyoruz.

Kaynakça

- Canitez, Murat, (2007)“İhracat Pazarlaması Eğitim ve Öğretiminde İşletmelerin Beklentileri ve Üniversitelerin Rolü”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Güler, Esra; Arslan Gürler; Burcu Nabalı ve Bekir Ayyıldız; (2016), Coğrafi İşaretlerin Kırsal Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi: Tokat İli Örneği”, XII. Tarım Ekonomi Kongresi, 25-27 Mayıs,1049-1058
- Kahraman, Cengiz, (2011) Kuşadası Körfezi Kıyı alanları Kullanımı ve Sorunları, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Koçoğlu, Duygu; Sarıtaş, Emel, (2016)“İhracat Pazarlama Faaliyetlerinde Pazarlama Karması Adaptasyonu ve Denizli Tekstil Sektöründe Bir Araştırma”, Pamukkale Üniversitesi Soysal Bilimler Dergisi, 25/1, 124-134.
- Lertputtarak, Sarunya, (2012)“The Relationship between Destination Image, Food Image, and Revisiting Pattaya, Thailand”, International Journal of Business and Management Vol. 7, No. 5.

Mutlu, Hanifi Murat ve Ayşegül Nakipoğlu,(2011) “Uluslararası Pazarlama Stratejilerinin İhracat Performansı Üzerine Etkisi”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Autumn, Volume:10 Issue: 38.

Türk Patent Enstitü Kurum Yayını (2017), *Türk Patent ve Marka Kurumu“ Coğrafi İşaretler ve Geleneksel Ürün Adları”*, Ankara.

Sarunya Lertputtarak,(2012) “The Relationship Between Destination Image, Food Image, and Revisiting Pattaya, Thailand”, International Journal of Business and Management, Vol. 7, No. 5.

Şahin, Güven. “Coğrafi İşaretlerin Önemi ve Vize (Kırklareli) ’nin Coğrafi İşaretleri”, (2013) Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 15, Sayfa 23-37.

Zaman, Serhat; Alperen Kayserili; “The Role of Geographical Signs in Gastronomy Tourism: A Case Study of Erzurum Çag Kebab”,International Journal of Academic Research in Environment and Geography,Vol. 2, No.1, June, 2015, pp. 40 – 45.

<http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list>

<http://online.turkpatent.gov.tr/web/index.html>

<http://www.tuik.gov.tr/PreTablo>

<http://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/resources>

Ek: Türkiye’de coğrafi işaret tescili almış tarım ürünleri

Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürün Adı	Türü	İl
Antep Fıstığı	Menşe	GAZİANTEP 27
Giresun Tombul Fındığı	Menşe	GİRESUN 28
Malatya Kayısı	Menşe	MALATYA 44
Şanlıurfa Biberi	Menşe	ŞANLIURFA 63
Çimin Üzümlü	Menşe	ERZİNCAN 24
Maraş Biberi	Menşe	KAHRAMANMARAŞ 46
Ödemiş Patatesi	Menşe	İZMİR 35
Osmaniye Yer Fıstığı	Menşe	OSMANİYE 80
Anamur Muzu	Menşe	MERSİN 33
Ege Sultani Üzümlü Aegean Sultanas	Menşe	İZMİR 35
Çelikhhan Tütünü	Menşe	ADİYAMAN 02
Ege Pamuğu Aegean Cotton	Menşe	İZMİR 35
Tarsus Beyazı Üzümlü Topacık	Menşe	MERSİN 33
Akşehir Kirazı	Menşe	KONYA 42
Gemlik Zeytini	Menşe	BURSA 16
Ege Inciri Aegean Fig	Menşe	İZMİR 35
Isabey Çekirdeksizi(Üzümlü)	Menşe	DENİZLİ 20

Isparta Güllü	Menşe	ISPARTA 32
Siirt Fıstığı	Menşe	SIİRT 56
Kalecik Karası Üzümü	Mahreç	ANKARA 06
Aydın İnciri	Menşe	AYDIN 09
Çay İlçesi Vişnesi	Menşe	AFYONKARAHİSAR 03
Mut Kayısı (Yaş Sofrahk)	Menşe	MERSİN 33
Arapgir Köhnü Üzümü	Menşe	MALATYA 44
Salihli Kirazı	Menşe	MANİSA 45
Finike Portakal	Menşe	ANTALYA 07
Kırkağaç karpuu	Menşe	MANİSA 45
Elazığ Öküzgözü Üzümü	Menşe	ELAZIĞ 23
Diyarbakır Karpuzu	Menşe	DİYARBAKIR 21
Taşköprü Sarımsağı	Menşe	KASTAMONU 37
Yamula Patlıcanı	Menşe	KAYSERİ 38
Kale Biberi	Menşe	DENİZLİ 20
Ispir Kuru Fasulyesi	Menşe	ERZURUM 25
Safranbolu Safranı	Menşe	KARABÜK 78
Bergama Kozak Çam Fıstığı	Menşe	İZMİR 35
Akkuş Şeker Fasulyesi	Menşe	ORDU 52
Bayramiç Beyazı	Menşe	ÇANAKKALE 17
Bodrum Mandarin	Menşe	MUĞLA 48
Akhisar Uslu Zeytini	Menşe	MANİSA 45
Akhisar Domat Zeytini	Menşe	MANİSA 45
Çağlayancerit Cevizi	Menşe	KAHRAMANMARAŞ 46
Niksar Cevizi	Menşe	TOKAT 60
Aydın Kestanesi	Menşe	AYDIN 09
Edremit Körfezi Yeşil Çizik Zeytini	Menşe	BALIKESİR 10
Ipsala Pirinci	Menşe	EDİRNE 22
Incesu Karaevrek Üzümü	Menşe	KAYSERİ 38
Bayramiç Elması	Menşe	ÇANAKKALE 17

Piraziz Elması	Menşe	GİRESUN 28
Hıms Fasulyesi	Menşe	ERZURUM 25
Ereğli Siyah Havucu	Menşe	KONYA 42
Birecik Patlıcanı	Menşe	ŞANLIURFA 63
Tosya Pirinci	Menşe	KASTAMONU 37
Gemerek Gilaburusu	Menşe	SİVAS 58
Antep Firiği	Menşe	GAZİANTEP 27
Urla Sakız Enginarı	Menşe	İZMİR 35
Erbaa Narince Bağ Yaprağı	Menşe	TOKAT 60
Arapgir Mor Reyhanı	Menşe	MALATYA 44
Malatya Dalbastı Kirazı	Menşe	MALATYA 44
Kağızman Uzun Elması	Menşe	KARS 36
Göynük Bombay Fasulye	Menşe	BOLU 14
Aydın Memecik Zeytini	Menşe	AYDIN 09
Karacadağ Pirinci	Menşe	DİYARBAKIR 21
Lamas Limonu	Menşe	MERSİN 33
Çanakkale Domatesi	Menşe	ÇANAKKALE 17
Gelendost Starking Delicius Elma	Menşe	ISPARTA 32
Gelendost Golden Delicius Elma	Menşe	ISPARTA 32
Tunceli Sarımsağı	Menşe	TUNCELİ 62
Maraş Cevizi (Maraş 18)	Mahreç	KAHRAMANMARAŞ 46
Erzincan Dermason Fasulyesi	Menşe	ERZİNCAN 24
Lapseki Şeftalisi	Menşe	ÇANAKKALE 17
Alanya Azmanı	Menşe	ANTALYA 07
Kırıkhan Havucu	Menşe	HATAY 31
Kazan Kavunu	Menşe	ANKARA 06
Seferihisar Mandalinası	Menşe	İZMİR 35
Turgutlu Dumanlı Papaz Eriği	Menşe	MANİSA 45
Lapseki Kirazı	Menşe	ÇANAKKALE 17
Andırın Kirazı	Menşe	KAHRAMANMARAŞ 46

Hakkari Ters Lalesi	Menşe	HAKKARİ 30
Banazı Karası Üzümü	Menşe	MALATYA 44
Antalya Tavşan Yüreği Zeytini	Menşe	ANTALYA 07
Ereğli Beyaz Kirazı	Menşe	KONYA 42
Manavgat Susamı	Menşe	ANTALYA 07
Kapıdağ Mor Soğanı	Menşe	BALIKESİR 10
Göksun Starkrimson Delicious Elması	Menşe	KAHRAMANMARAŞ 46
Göksun Redchief Elması	Menşe	KAHRAMANMARAŞ 46
Urla Yarımadası Erkence Zeytini Ve Zeytinyağı	Menşe	İZMİR 35
Safranbolu Çavuş Üzümü	Menşe	KARABÜK 78
Kırıkkale Kılıçlar Soğanı	Menşe	KIRIKKALE 71
Gümüldür Mandalinası (Mandarini)	Menşe	İZMİR 35
Alanya Avokadosu	Menşe	ANTALYA 07
Gülнар Kuş Üzümü	Menşe	MERSİN 33
Gülнар Leklek Fasulyesi	Menşe	MERSİN 33
Gölbaşı Peygamber Üzümü	Menşe	ADIYAMAN 02
Yarımada Hurma Zeytini	Menşe	İZMİR 35
Tut Dutu	Menşe	ADIYAMAN 02
Kırıkkale Ayçekirdeği	Menşe	KIRIKKALE 71
Lamaslimonu	Menşe	MERSİN 33
Amasya Elması	Menşe	AMASYA 05
Datça Nurlu Bademi	Menşe	MUĞLA 48
Çamoluk Kuru Fasulyesi	Menşe	GİRESUN 28
Hekimhan Cevizi	Menşe	MALATYA 44
Kavacık Üzümü	Menşe	İZMİR 35
Amasya Çiçek Bamyası	Menşe	AMASYA 05
Bilecik Pazaryeri Şerbetçiotu	Menşe	BİLECİK 11
Gezende Eriği	Menşe	MERSİN 33
Çeşme Kavunu	Menşe	İZMİR 35
Göynük Eriği	Menşe	BOLU 14

Elazığ Boğazkere Üzümü	Menşe	ELAZIĞ 23
Bolu Kanlıca Mantarı	Menşe	BOLU 14
Bolu Kıbrısık Pirinci	Menşe	BOLU 14
Karaburun Nergisi	Menşe	İZMİR 35
Maraş Urmu Dutu	Menşe	KAHRAMANMARAŞ 46
Kahramanmaraş Abbas İnciri	Mahreç	KAHRAMANMARAŞ 46
Maraş Sarı Çeltik Pirinci	Menşe	KAHRAMANMARAŞ 46
Kavaklıdere Cevizi	Menşe	MUĞLA 48
Yalova Kivisi	Menşe	YALOVA 77
Yalova Şenköy Kızılcığı	Menşe	YALOVA 77
Yalova Akköy Bamyası	Menşe	YALOVA 77
Ortaca Limonu	Menşe	MUĞLA 48
Vakkas Muş Üzümü	Menşe	MUŞ 49
Çameli Fasulyesi	Menşe	DENİZLİ 20
Çameli Fasulyesi Yerli Gıcık	Menşe	DENİZLİ 20
Çameli Fasulyesi Çalbasan	Menşe	DENİZLİ 20
Bünyan Gilaburusu	Menşe	KAYSERİ 38
Muş 1071 Lalesi	Menşe	MUŞ 49
Adapazarı Beyaz Kestane Kabağı	Menşe	SAKARYA 54
Demirci Hünnabı	Menşe	MANİSA 45
Altınekin Kabak Çekirdeği	Menşe	KONYA 42
Ömerli Karfoki Üzümü	Menşe	MARDİN 47
Meriç Yer Fıstığı	Menşe	MERSİN 33
Oğuzeli Kurutmalığı	Menşe	GAZİANTEP 27
Tarsus Sarıulak Zeytini	Menşe	MERSİN 33
Antep Kuru Patlıcanı	Menşe	GAZİANTEP 27
Konuralp Pirinci	Menşe	DÜZCE 81
Adana Karpuzu	Menşe	ADANA 01
Geyve Ayvası	Menşe	SAKARYA 54
Köprübaşı Çileği	Menşe	MANİSA 45

Akçabelen (Çetmi) Şeker Fasulyesi	Menşe	NİĞDE 51
Kapari (Kebere/Gebere Otu)	Mahreç	GAZİANTEP 27
Melli İnciri	Menşe	BURDUR 15
Marmaris Adaçayı (Elma Yağı)	Mahreç	MUĞLA 48
Marmaris Yerfıstığı	Menşe	MUĞLA 48
Akçakoca Sarı Fındığı	Menşe	DÜZCE 81
Karaisalı Biberi	Menşe	ADANA 01
Kütahya Vişnesi	Menşe	KÜTAHYA 43
Bolu Civril Ayşe Fasulye	Menşe	BOLU 14
Bolu Dağ Fındığı	Menşe	BOLU 14
Rize Çayı	Menşe	RİZE 53
Adıyaman Besni Üzümü	Menşe	ADİYAMAN 02
Boyabat Gazidere Domatesi	Menşe	SİNOP 57
Alanya Yenidünyası	Menşe	ANTALYA 07
Çemişgezek Ulukale Dutu	Menşe	TUNCELİ 62
Nevşehir Kabak Çekirdeği	Menşe	NEVŞEHİR 50
İğdir Kayısı	Menşe	İĞDIR 76
Manisa Sultani Çekirdeksiz Üzümü	Menşe	MANİSA 45
Bilecik Çukurören Biberi	Menşe	BİLECİK 11
Gaziantep Oğuzeli Narı (Antep Oğuzeli Narı)	Menşe	GAZİANTEP 27
Elazığ Boğazkere Üzümü	Menşe	MALATYA 44
Posof Elması (Badele Elması)	Menşe	ARDAHAN 75
Posof Elması	Menşe	ARDAHAN 75
Bilecik Kızıldamlar Kestane Kabağı	Menşe	BİLECİK 11
Çamoluk Şeker Kuru Fasulyesi	Menşe	GİRESUN 28
Nizip Patlıcanı	Menşe	GAZİANTEP 27
Bucak Portakalı	Menşe	ADANA 01
Kuytucak Narı	Menşe	ADANA 01
Korkuteli Karyağdı Armudu	Menşe	ANTALYA 07
Antep Karası Üzümü (Gaziantep Karası Üzümü)	Menşe	GAZİANTEP 27

Antep Haylan Kabağı ve Kuruşu (Gaziantep Haylan Kabağı ve Kuruşu)	Menşe	GAZİANTEP 27
Gürün Cevizi	Menşe	SİVAS 58
Gürün Hünkar Elması	Menşe	SİVAS 58
Gürün Şah Elması	Menşe	SİVAS 58
Karagül	Menşe	ŞANLIURFA 63
Ereğli Uzun Kabağı	Menşe	KONYA 42
Sonchus Erzincanus (Erzincan Sütotu)	Menşe	ERZİNCAN 24
Milas Yağlı Zeytini	Menşe	MUĞLA 48
Nizip Nanesi	Menşe	GAZİANTEP 27
Hasanağa Enginarı	Menşe	BURSA 16
Karaköprü Narı	Menşe	ŞANLIURFA 63
Sason Çileği	Menşe	BATMAN 72
Afyon Haşhaşı Tohumu	Menşe	AFYONKARAHİSAR 03

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRENCİ MERKEZLİ ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİNİ KULLANMAYA YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ *

Investigation of Social Studies Teachers' Attitude Toward Student Centered Teaching
Methods and Techniques

Dr.Öğr.Üyesi Suat POLAT**

Öz

Dünyada son zamanlarda sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda meydana gelen önemli gelişmeler, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da birtakım yeniliklerin yapılmasını zorunlu kılmıştır. İnsanların dünyada meydana gelen bu gelişmelere ayak uydurabilmeleri yenilenmiş eğitim programları yoluyla olacaktır. Bu açıdan MEB tarafından tüm alanlarda olduğu gibi Sosyal Bilgiler Öğretim Programları'nda da yenilenme çalışmaları yapılmış ve 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programı yürürlüğe girmiştir. 2005 yılından sonra dünyanın her tarafında meydana gelen gelişmelere paralel olarak eğitimde yenilenme çalışmaları devam etmiş olup 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programı yenilenerek yürürlüğe girmiştir. Gerek 2005 gerekse 2017 öğretim programları yapılandırmacı öğrenme kuramı dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu kuram öğrencinin aktif bir şekilde eğitim öğretim sürecine katılması gerektiği üzerine inşa edilmiştir. Bu kuramın etkili bir şekilde işlemesi ise öğretmenlerin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini aktif bir şekilde kullanmasına bağlıdır. Bu kapsamda yapılan bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumlarını belirlemektir. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini, Ağrı ve Van illerinde görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri, örneklemini ise uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 107 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplama aracı olarak Koç (2014) tarafından geliştirilen "Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Çalışma sonucunda; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumlarının cinsiyet ve eğitim durumları değişkenlerine göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumlarının kıdem değişkenine göre direnç gösterme ve maliyet inancı alt boyutlarında düşük yaş grubunda olanlar lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı; yaş değişkenine göre ise maliyet inancı alt boyutunda düşük yaş grubunda olan öğretmenler lehine farklılaştığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, öğretmen, yöntem ve teknik, tutum, öğrenci merkezli öğretim.

* Bu çalışma, 3-5 Mayıs 2018 tarihinde Ankara'da düzenlenen Uluslararası Kültür ve Bilim Kongresinde özet bildiri olarak sunulmuştur.

** Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, spolat@agri.edu.tr

Dergiye Geliş Tarihi: 06.06.2018

Abstract

Significant developments in the social, cultural, economic and political fields lately have made some innovations in the field of education as well as in every area. It will be through renewed education programs that people can keep up with these developments that are taking place in the world. In this context, as in all areas of the Ministry of Education, Social Studies Curricula have been renewed and new social studies curriculum has been put into effect since 2005-2006 academic year in line with the constructivist approach. After 2005, parallel to the developments happening all around the world, the studies on renewal in education continued and since 2017-2018 education and training, the new Social Studies Curriculum has been renewed and entered into force. Both the 2005 and 2017 curricula have been prepared taking into account constructivist learning theory. This theory is based on the fact that the student must actively participate in the education and training process. The effective process of this theory is dependent on the active use of teacher-centered teaching methods and techniques. The aim of this work in this context is to determine the attitudes of the teachers of Social Studies to use student-centered teaching methods and techniques. In the study, a screening model was used from quantitative research methods. The universe of the study, working in Ağrı and Van Province's Social Studies teachers, and the sample of 107 Social Studies teachers selected by appropriate sampling method. The "Attitude Scale for Using Student Centered Teaching Methods and Techniques" developed by Koç (2014) was used as a data collection tool in the study. In the results of working; It has been determined that the attitudes of Social Studies teachers towards using student centered methods and techniques do not differ according to their gender and educational status variables. Social Studies teachers' attitudes toward using student-centered teaching methods and techniques differed significantly in favor of those in the low-age group in terms of the seniority variable and the cost of faith in lower dimension; According to the age variable, it was found that the cost of faith in lower dimension was different in favor of the teachers in the low age group.

Keywords: Social Studies, teachers, method and technique, attitude, student centered teaching.

Giriş

21. yüzyılda dünya sürekli olarak gelişmekte ve değişmektedir. Bu değişim ve gelişmelere ayak uydurabilmek için eğitim önemli bir araçtır. Çünkü dünyanın her yerinde ve her alanında meydana gelen gelişmeleri ve değişimleri insanlara tanıtacak olan, aynı zamanda insanların bu değişiklikleri anlamalarını sağlayacak olan modern eğitim çalışmalarıdır.

Eğitim en genel anlamıyla bir kültürleme süreci olarak tanımlanabilir (Sönmez, 2015). Eğitim; bireyin, toplumun ve ekonominin gelişmesine yön veren bir araçtır. Bu nedenle eğitim, toplumun geliştiğini gösteren önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Toplumun eğitimle ilgili beklentileri her geçen gün biraz daha artmaktadır (Ünal ve Çelikkaya, 2009). Bu beklentiler ise ancak iyi bir eğitim sistemi ile karşılanabilir.

Dünyada meydana gelen gelişmelere paralel olarak eğitim programları da sürekli yenilenmektedir. Ülkemizde de özellikle son yıllarda, etkili bir eğitim modeli gerçekleştirmek için yoğun girişimlerde bulunmaktadır (Çınar, Teyfur ve Teyfur 2006). Milli Eğitim Bakanlığı, ilköğretim programlarını yenilemiş ve yapılandırmacı yaklaşım temelinde hazırlanan yeni programlar 2004–2005 öğretim yılında, denenmek üzere pilot olarak seçilen illerde uygulamaya konulmuştur. 2005–2006 öğretim yılından itibaren de ülke genelinde uygulanmaya başlanmıştır (Çandar ve Şahin, 2013). Eğitim sürecindeki öğrenci odaklı yeni arayışlar çoklu zekâ, beyin temelli öğrenme, eleştirel düşünme, yapılandırmacı yaklaşım gibi anlayışların doğmasına olanak sağlamış ve 2004 yılında ilköğretim programlarının hazırlanmasında temel dayanaklardan biri olmuştur (Aykaç ve Ulubey, 2008).

Yaşam koşulları sürekli değişmektedir. Değişen koşullara ayak uydurabilmek için eğitim programlarının sürekli yenilenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda dünya genelinde sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alanlarda meydana gelen gelişmelere paralel olarak eğitim sisteminde de birtakım güncelleme çalışmaları yapılmış ve 2015 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tüm derslere ait öğretim programları taslak öğretim programı halinde yayınlanıp kamuoyunun görüşüne sunulmuştur. Kamuoyu görüşü alındıktan sonra öğretim programları revize edilip 2017 yılında resmen yürürlüğe girmiştir. 2017 öğretim programları da 2005 öğretim programları gibi yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak hazırlanmıştır.

“Yapılandırmacılık”, bilginin öğrenci tarafından yapılandırılmasını savunur. Yani bireyler bilgiyi doğrudan almaz, kendi bilgilerini yeniden oluştururlar. Kendilerinde var olan bilgiyle birlikte yeni bilgiyi, yine kendi öznel durumlarına uyarlayarak öğrenirler (Özden, 2003). Bu öğrenme yaklaşımında öğrencinin önceki yaşantıları, öğrenmede temel oluşturmaktadır. Bilgi, konu alanlarına bağlı olarak değil, bireylerin oluşturduğu ve ifade ettiği şekilde yapılandırılarak var olur (Kaptan ve Korkmaz, 2001).

Bu bağlamda, yeni öğretim programlarında, yapılandırmacı anlayışa paralel olarak öğretme ve öğrenme stratejilerinin öğretmen merkezli bir yapıdan öğrenci merkezli bir yapıya doğru yöneldiği, değerlendirme ile ilgili anlayışın da bu değişime uygun biçimde yapılandırıldığı görülmektedir (Duban ve Küçükylmaz, 2008).

Öğrenciyi, öğretmeni, öğretmen adayını ve veliyi önemli ölçüde etkileyen yapılandırmacı yaklaşım öğrenme alanında geliştirilmiş bir teoriyi oluşturmaktadır. Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenme, öğrencilerin çevresel etkileşimleri sonucu ortaya çıkan yorumlayıcı ve anti doğrusal bir oluşum süreci şeklinde tanımlanmaktadır. Esası pozitivistime dayanmayan yapılandırmacılık olgunlaşmacılık ve davranışçılıktan tamamen farklı bir yere sahiptir. Öğretim sürecinde davranış ve becerilerden daha ziyade bilişsel gelişim ve derin anlamaya dikkat çekmektedir (Fosnot and Perry, 2007; Akt. Ocak, 2010).

Yapılandırmacı yaklaşımda öğretmenlerin kullandığı geleneksel yöntem ve tekniklerin dışında, öğrenci etkinlik merkezli yöntem ve tekniklerin kullanılması gerekmektedir. İyi öğretim sağlamak için sadece öğretilecek konu alanında uzman olmak yeterli olmayıp konunun öğretiminde kullanılacak olan yöntem ve tekniklerin de iyi bilinmesi gerekir. Sosyal Bilgiler dersinde istenilen başarı düzeyine ulaşabilmek için öğretmenlerin Sosyal Bilgiler eğitiminde öğretim yöntem ve teknikleri yeterince biliyor olmaları ve sınıfın, dersin durumuna göre bu yöntemleri uygulamaları gerekir. (Çelikkaya ve Kuş, 2009). Bu anlamda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya

yönelik tutumları önem arz etmektedir. Yapılan bu çalışma ile Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumlarını incelemektir. Bu genel amaca bağlı olarak şu sorulara cevap aranacaktır: Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumları;

- a. Cinsiyet
- b. Kıdem
- c. Yaş
- d. Eğitim durumlarına göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Bu araştırma nicel araştırma yaklaşımına göre yürütülmüştür. Nicel araştırma, gerçeğin araştırmacıdan bağımsız olduğunu ve somut olarak gözlenebileceğini, ölçülebileceğini, değerlendirilebileceğini varsayan bir araştırma yaklaşımıdır. Nicel araştırmalarda duygular ve gerçeklik birbirinden ayrı olarak değerlendirilir. Bu çeşit araştırmalarda değişkenler kesin bir şekilde birbirinden ayrılabilir ve değişkenler arasında var olan ilişkiler ölçülebilir. Bununla beraber ulaşılan sonuçlardan yola çıkılarak genellemeler yapılabilir. Bu araştırma yöntemi gerçeği, beş duyu organıyla algılanan somut nesnelere olarak görmektedir (Büyüköztürk vd., 2014; Sönmez ve Alacapınar, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama araştırmaları, hâlihazırda var olan, yaşanan olayların olduğu gibi ortaya konduğu araştırmalardır. Bu araştırmalar, büyük kitlelerden aynı anda çok sayıda veri toplama açısından araştırmacıya oldukça fayda sağlar ve sosyal bilimlerde de sıklıkla kullanılmaktadır. Tarama araştırmalarında üzerinde araştırma yapılan büyük gruplarda bulunan bireylerin olay ve olgularla ilgili tutum ve görüşleri alınarak bu olay ve olgular betimlenmeye çalışılır. Deneysel olmayan sabit desenler arasında olan bu araştırma türünde deneklere müdahale edilmeden olay ve olgular olduğu gibi yansıtılmaya çalışılır (Robson, 2015; Büyüköztürk vd., 2014; Can, 2014; Karakaya, 2014; Sönmez ve Alacapınar, 2014).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ağrı ve Van illerinde ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise farklı okullarda görev yapan 107 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Örneklemeye dâhil olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin belirlenmesinde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi, zaman, para ve iş gücü kaybını en az düzeye indirgeyen, araştırmacının hedeflediği gruba ulaşıncaya kadar ulaşılabilir durumlardan başlayarak veri toplama işlemini gerçekleştirdiği örnekleme yöntemidir (Akt. Büyüköztürk vd., 2014). Bu örnekleme yöntemi çalışmanın yürütüleceği kişi ya da grupların araştırma sürecine dâhil olmalarının ve bunların ulaşılabilirliğinin daha kolay olması temeline dayanmaktadır (Ekiz, 2015). Uygun örnekleme yönteminde araştırmacının veri toplama aracını cevaplayacak katılımcıları en yakındaki, kolay ulaşabildiği kişilerden seçmesini gerektirir. Bu durum yeteri kadar örneklem büyüklüğüne ulaşıncaya kadar devam etmektedir (Robson, 2015).

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak Koç (2014) tarafından geliştirilen “Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutum Ölçeği 5’li likert tipi bir ölçek olup, 27 madde ve 10’u değer verme, 7’si direnç gösterme, 6’sı olumlu etkiler, 4’ü ise maliyet inancını ölçen 4 boyuttan oluşmaktadır.

Koç (2014) tarafından geliştirilen “Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutum Ölçeği”nin bütününe güvenilirlik katsayısı .93 çıkarken; Cronbach alfa alt boyutlarına ait güvenilirlik katsayıları değer verme .94, direnç gösterme .89, olumlu etkilere güven .90 ve maliyet inancı .84 olarak hesaplanmıştır.

Koç (2014) tarafından geliştirilen tutum ölçeğindeki maddelerin alt boyutlara göre dağılımı ise Değer Verme: 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, Direnç Gösterme: 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, Olumlu Etkiler: 21,23, 25, 27, 16, 18, Maliyet İnancı: 20, 22, 24, 26 şeklindedir.

Veri Toplama

Araştırma verileri 2017-2018 eğitim öğretim yılının bahar yarısında toplanmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğretmenler uygun örnekleme yöntemiyle seçilerek Koç (2014) tarafından geliştirilen “Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutum Ölçeği” öğretmenlere gönüllülük ilkesi esas alınarak uygulanmıştır. Veri toplama aracı bazı öğretmenlere yüz yüze uygulanırken bazı öğretmenlere de elektronik ortamda uygulanmıştır. Sürecin daha sağlıklı işlemesi adına ölçekler öğretmenlere gönderilmeden önce konu hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır.

Veri Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde iki değişken arası ilişkinin belirlenmesi için t testi, ikiden fazla değişken arasındaki ilişkinin belirlenmesi için tek faktörlü ANOVA ve tek faktörlü ANOVA testinde ortaya çıkan sonucun yönünü belirlemek için TUKEY testleri kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde çalışma kapsamında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumları cinsiyet, kıdem, yaş ve eğitim durumları değişkenlerine göre incelenmiş olup elde edilen veriler tablolar halinde yorumlanarak sunulmuştur. Verilerin normallik dağılımları tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Normallik Dağılımları

	\bar{X}	Basıklık	Çarpıklık
Değer Verme	1.799	.509	.638
Direnç gösterme	3.625	.590	-.165
Olumlu tepkiler	1.643	.517	.847
Maliyet inancı	3.081	.922	-.268

Tablo 1 incelendiğinde verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini anlamak için çarpıklık-basıklık değerlerine bakılmış olup değerler -1 ile 1 arasında bulunduğu için normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumları cinsiyete göre incelenmiş olup elde edilen veriler tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

	Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	t	p
Değer verme	Kadın	51	1.760	.482	-.740	.461
	Erkek	56	1.833	.530		
Direnç Gösterme	Kadın	51	3.736	.633	-.027	.978
	Erkek	56	3.739	.553		
Olumlu etkiler	Kadın	51	1.581	.483	-1.178	.242
	Erkek	56	1.699	.544		
Maliyet inancı	Kadın	51	3.205	.969	1.333	.185
	Erkek	56	2.968	.871		

*p<.05

Tablo 2 incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre tutumların anlamlı olarak farklılaşır farklılaşmadığını belirlemek için yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumları kıdem değişkenine göre incelenmiş olup elde edilen veriler tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutumlarının Kıdem Değişkenine Göre İncelenmesi

	Kıdem	n	\bar{X}	SS	sd	f	p
Değer Verme	1-5 yıl	44	1.697	.415	2/101	2.891	.060
	6-10 yıl	27	1.792	.556			
	11 yıl ve üzeri	36	1.950	.550			
Direnç Gösterme	1-5 yıl	44	3.860	.560	2/104	5.089	.008
	6-10 yıl	27	3.867	.620			
	11 yıl ve üzeri	36	3.492	.538			
Olumlu Etkiler	1-5 yıl	44	1.569	.440	2/104	.787	.458
	6-10 yıl	27	1.691	.6229			
	11 yıl ve üzeri	36	1.643	.514			
Maliyet İnancı	1-5 yıl	44	3.346	.900	2/104	7.093	.001
	6-10 yıl	27	3.240	.894			
	11 yıl ve üzeri	36	2.638	.822			
	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f	p	
Değer Verme	Gruplar Arası	1.450	2	.725	2.891	.060	
	Gruplar İçi	26.080	104	.251			
	Toplam	27.530	106				
Direnç Gösterme	Gruplar Arası	3.291	2	1.645	5.089	.008	
	Gruplar İçi	33.627	104	.323			
	Toplam	36.918	106				
Olumlu Etkiler	Gruplar Arası	.423	2	.211	.787	.458	
	Gruplar İçi	27.936	104	.269			
	Toplam	28.358	106				
Maliyet İnancı	Gruplar Arası	10.829	2	5.415	7.093	.001	
	Gruplar İçi	79.393	104	.763			
	Toplam	90.222	106				

*p<.05

Tablo 3 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumlarının kıdem değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşma durumunu belirlemek için yapılan Tek faktörlü ANOVA sonucunda aradaki farkın direnç gösterme ve maliyet inancı alt boyutlarında anlamlı olduğu görülmektedir. Farkın hangi değişkenlerde olduğunu belirlemek için post hoc testlerinden biri olan TUKEY testi uygulanmış olup, direnç gösterme alt boyutunda 1-5 yıl ile 11 yıl ve üstü kademelerde ve 6-10 yıl ile 11 yıl ve üstü kademelerde anlamlı farkın olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre kıdem bakımından 11 yıl ve üzeri çalışma süresine sahip olan öğretmenlerin öğretim yöntem ve tekniklerin kullanımına direnç gösterdiği, daha düşük kıdeme sahip öğretmenlerin ise yöntem teknik kullanımına karşı olumlu tutum gösterdiği söylenebilir. Öğretim yöntem ve teknikleri kullanılmasında maliyet boyutunda (zaman yönetimi) kıdem yılı düşük olan öğretmenlerin daha olumlu tutum sergilediği söylenebilir. Öğretmenlerin çalışma süresi arttıkça zaman yönetimi konusundaki (maliyet) olumlu tutumu azalmaktadır. Maliyet inancı alt boyutu için uygulanan TUKEY testine göre, 1-5 yıl ile 11 yıl ve üstü kademelerde ve 6-10 yıl ile 11 yıl ve üstü kademelerde anlamlı farkın olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre kıdem ilerledikçe Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumlarının (maliyet inancı) azaldığı söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumları yaş değişkenine göre incelenmiş olup elde edilen veriler tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutumlarının Yaş Değişkenine Göre İncelenmesi

	Kıdem	n	\bar{X}	SS	sd	f	p
Değer Verme	21-25 yıl	14	1.878	.464	3/103	1.545	.207
	26-30 yıl	39	1.666	.464			
	31-35 yıl	23	1.821	.514			
	36 ve üstü	31	1.912	.563			
Direnç Gösterme	21-25 yıl	14	3.591	.500	3/103	2.095	.105
	26-30 yıl	39	3.838	.593			
	31-35 yıl	23	3.888	.595			
	36 ve üstü	31	3.566	.587			
Olumlu Etkiler	21-25 yıl	14	1.797	.523	3/101	1.235	.301
	26-30 yıl	39	1.525	.487			
	31-35 yıl	23	1.695	.535			
	36 ve üstü	31	1.682	.531			
Maliyet İnancı	21-25 yıl	14	3.07	.615	3/103	2.789	.044
	26-30 yıl	39	3.275	.998			
	31-35 yıl	23	3.271	.901			
	36 ve üstü	31	2.701	.871			
	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f	p	
Değer Verme	Gruplar Arası	1.186	3	.395	1.545	.207	
	Gruplar İçi	26.344	103	.256			
	Toplam	27.530	106				
Direnç Gösterme	Gruplar Arası	2.123	3	.708	2.095	.105	
	Gruplar İçi	34.795	103	.338			
	Toplam	36.918	106				
Olumlu Etkiler	Gruplar Arası	.985	3	.328	1.235	.301	
	Gruplar İçi	27.374	103	.266			
	Toplam	28.358	106				
Maliyet İnancı	Gruplar Arası	6.777	3	2.259	2.789	.044	
	Gruplar İçi	83.444	103	.810			
	Toplam	90.222	106				

*p<.05

Tablo 4 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumlarının yaş değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşma durumunu belirlemek için yapılan Tek faktörlü ANOVA sonucunda aradaki farkın maliyet inancı alt boyutunda anlamlı olduğu görülmektedir. Farkın hangi değişkenlerde olduğunu belirlemek için post hoc testlerinden biri olan TUKEY testi uygulanmış olup, maliyet inancı alt boyutunda 26-30 yaş ile 36 yaş ve üstü değişkenlerinde anlamlı farkın olduğu belirlenmiştir. Daha yüksek yaş grubunda olan öğretmenlerin maliyet inancı (zaman yönetimi) konusunda daha olumsuz tutum sergilediği, daha genç yaş grubundaki öğretmenlerin ise daha olumlu tutum sergilediği söylenebilir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci

merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumları eğitim durumları değişkenine göre incelenmiş olup elde edilen veriler tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrenci Merkezli Öğretim Yöntem ve Tekniklerini Kullanmaya Yönelik Tutumlarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

	Eğitim Durumu	n	\bar{X}	ss	t	p
Değer Verme	Lisans	93	1.809	.528	.533	.581
	Lisans Üstü	14	1.728	.364		
Direnç Gösterme	Lisans	93	3.742	.576	.163	.871
	Lisans Üstü	14	3.714	.695		
Olumlu Etkiler	Lisans	93	1.655	.533	.648	.518
	Lisans Üstü	14	1.559	.400		
Maliyet İnancı	Lisans	93	3.107	.911	.743	.459
	Lisans Üstü	14	2.910	1.01		

*p<.05

Tablo 5 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumlarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlılığını belirlemek için yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. Öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerine yönelik tutum ölçeğindeki alt boyutlar arasındaki ilişkiye yönelik veriler tablo 6'da sunulmuştur

Tablo 6. Tutum Ölçeğinde Yer Alan Alt Boyutlar Arasındaki İlişki

Pearson Correlation	Değer verme	Direnç Gösterme	Olumlu Etkiler	Maliyet İnancı
Değer Verme	1	-.599	.831	-.394
Direnç Gösterme	-.599	1	-.485	.609
Olumlu Etkiler	.831	-.485	1	-.252
Maliyet İnancı	-.394	.609	-.252	1

*p<.01

Tablo 6 incelendiğinde değer verme ile olumlu etkiler arasında pozitif yönde kuvvetli, direnç gösterme ile maliyet inancı arasında da negatif yönde orta kuvvetli ilişkinin olduğu, direnç gösterme ile olumlu etkiler arasında negatif yönlü orta düzeyde, maliyet İnancı ile de pozitif yönde orta düzeyde, olumlu etkiler ile maliyet İnancı değişkenleri arasında negatif yönde zayıf bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonucunda cinsiyet değişkeninin Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmalarına yönelik tutumlarını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Karakuş (2003), Yılmaz (2006), Ocak, (2010), Yıldırım (2011) ve Aygören (2009), yaptıkları çalışmalarda öğretmenlerin yapılandırmacı rolleri ile cinsiyetleri arasında bir ilişkinin olmadığını tespit etmişlerdir. Öztürk (2004) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenlerin öğretim yöntem ve tekniklerini kullanma yeterlikleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Oysaki Kurtdede Fidan ve Duman (2014), tarafından yapılan çalışmada, bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre yapılandırmacı yaklaşımın gerektirdiği niteliklere sahip olma düzeyleri anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Dündar (2008) tarafından yapılan çalışmada da bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre Sosyal Bilgiler dersi öğrenme ortamlarını anlamlı düzeyde daha yapılandırmacı olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çınar, Teyfur ve Teyfur (2006), tarafından yapılan çalışmada da bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre yapılandırmacı öğrenme ortamlarına yönelik düşünceleri daha olumlu bulunmuştur.

Araştırma sonucunda eğitim durumları değişkeninin Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmalarına yönelik tutumlarını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Gömleksiz (2007) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenlerin yapılandırmacı programa yönelik tutumlarında eğitim durumuna göre herhangi bir fark bulunmamıştır. Oysaki Yıldırım (2011)

tarafından yapılan çalışmada eğitim düzeyi arttıkça öğretmenlerin yapılandırmacı rollerinde olumlu anlamda bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda yapılan iki çalışmanın sonuçlarının birbirini desteklemediği görülmüştür.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumlarında kıdem değişkeninin direnç gösterme ve maliyet inancı alt boyutlarında anlamlı farklar oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir şekilde Ocak, (2010) tarafından yapılan çalışmada da yapılandırmacı öğrenme uygulamaları ile öğretmenlerin kıdem durumu açısından tutumlarında “uygulama, kazanım, etkinlik ve bakış açısı alt boyutlarında farklılık bulunmazken sadece beşinci faktör alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur. Yapılan bu çalışmanın aksine Kurtdele Fidan ve Duman (2014), Tomul ve Tatlı (2007), Karakuş (2003) ve Yılmaz (2006) tarafından yapılan çalışmalarda öğretmenlerin kıdemleri ile yapılandırmacı kişilikleri arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Aynı şekilde Öztürk (2004) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenlerin öğretim yöntem ve tekniklerini kullanma yeterlikleri ile kıdemleri arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırma sonucunda yaş değişkeninin öğretmenlerin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmalarına yönelik tutumlarında maliyet inancı alt boyutunda anlamlı farklar meydana getirdiği tespit edilmiştir. Oysaki Karakuş (2003) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin yapısalci öğretmen rollerine sahip olma düzeyleri ile yaş düzeyleri arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Kıdem ve yaş değişkenlerinde görülen anlamlı farkın hangi gruplar lehine olduğunu tespit etmek amacıyla yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre; yeni göreve başlayan ve düşük yaş grubunda bulunan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumlarının daha kıdemli-daha büyük yaş grubunda bulunan öğretmenlere göre (maliyet inancı ve direnç gösterme alt boyutlarında) daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, genç yaş grubunda bulunan ve mesleki kıdemi düşük olan öğretmenlerin yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda eğitim görmelerine bağlanabilir. Halbuki Yıldırım (2011) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin kıdemleri ile yapılandırmacı rolleri arasında olumlu bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani öğretmenlerin kıdemleri arttıkça buna paralel olarak yapılandırmacı rolleri de artmaktadır. Yine Kurtdele Fidan ve Duman (2014) tarafından yapılan çalışmada anlamlı düzeyde olmasa da kıdemi daha fazla olan öğretmenlerin kıdemi düşük olan öğretmenlere göre yapılandırmacı rollerine ilişkin puanları daha yüksek bulunmuştur. Dündar (2008), Özmen (2003), Ocak, (2010), Aygören (2009) ve Gömleksiz (2007) tarafından yapılan çalışmalarda da kıdemi daha yüksek olan öğretmenlerin kıdemi düşük olan öğretmenlere göre yapılandırmacı rollerinin daha fazla olduğu vurgulanmıştır. Ağlağül (2009) ise yaptığı çalışmada öğretmenlerin yapılandırmacı öğrenme ortamı oluşturma becerileri ile kıdemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir.

Öneriler

Yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda eğitim görmeyen kıdemli Sosyal Bilgiler öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitim seminerleri düzenlenebilir.

Öğretmenlerin öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini daha etkili kullanmalarına yönelik hizmet içi eğitim seminerleri düzenlenebilir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin kıdem dereceleri arttıkça öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutumlarının zayıfladığı görülmüştür. Öğretmenlerin bu yöntem ve teknikleri sürekli kullanamamalarında zaman yönetiminin önemli bir sıkıntı olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler haftalık ders saatinin artırılmasının bu soruna katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sınıf ortamları fiziki anlamda yapılandırmacı yaklaşımın uygulanabileceği şekilde düzenlenebilir. Bu anlamda yeterli düzeyde araç ve gereç, teçhizat, teknolojik donanımın temin edilmesi faydalı olacaktır.

Sınıf ortamında yapılandırmacı eğitim anlayışına yönelik hazırlanmış kitap, cd, etkinlik kitapları vb. gibi materyaller hazır bulundurulmalı ve öğretmenlerin hizmetine sunulmalıdır.

Kaynakça

- Ağlagül, D. (2009). *Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sınıf öğretmenlerinin yapılandırmacı öğrenme ortamı düzenleme becerilerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi\Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aygören, F. (2009). *Yapılandırmacı öğrenme ortamlarının sınıf öğretmenlerinin ve okul yöneticilerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi (Çine örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Aykaç N. ve Ulubey Ö. (2008). Yaratıcı drama yöntemi ile yapılandırmacılık ilişkisinin 2005 MEB ilköğretim programlarında değerlendirilmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 3(6), 25-44.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (18.Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. (3. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Çandar H, Şahin A.E.(2013) Yapılandırmacı yaklaşımın sınıf yönetimine etkilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(44),109-119.
- Çelikkaya T. ve Kuş Z. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları yöntem ve teknikler. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 741-758
- Çınar, O., Teyfur E. ve Teyfur M. (2006). İlköğretim okulu öğretmen ve yöneticilerinin yapılandırmacı eğitim yaklaşımı ve programı hakkında görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 47-64.
- Dılmaç, B., Arıca, O.T., ve Cesur, S. (2014) A Validity and Reliability Study on the Development of the Values Scale in Turkey. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(5), 1661-1671
- Duban N. ve Küçükylmaz, E. A. (2008). Sınıf öğretmeni adaylarının alternatif ölçme-değerlendirme yöntem ve tekniklerinin uygulama okullarında kullanıma ilişkin görüşleri. *Elementary Education Online*. 7(3),769-784.
- Dündar, Ş. (2008). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğrenme ortamlarının yapılandırmacı özellikler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi\Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (4. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fidan, N. K. ve Duman, T. (2014). Sınıf öğretmenlerinin yapılandırmacı yaklaşımın gerektirdiği niteliklere sahip olma düzeyleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 143-159.
- Fosnot, C. T. and Perry, R. S. (2007). *Oluşturmacılık: Psikolojik bir öğrenme teorisi*. S. Durmuş (Çev.Ed.). Oluşturmacılık: teori, perspektifler ve uygulama (s.9-42). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gömlüksiz, M. N. (2007). Yeni ilköğretim programına ilişkin öğretmen görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Euraian Journal of Educational Research*, 27, 69-82.
- Gürbüz, O. (2010). Yapılandırmacı öğrenme uygulamalarına yönelik öğretmen tutumları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 835-857.
- Kaptan, F. ve Korkmaz, H. (2001). *İlköğretimde Fen Bilgisi öğretimi: Modül 7*. Ankara: MEB.
- Karakaya, İ. (2014). Tarama (survey) araştırmaları nedir? A. Tanrıoğen, (Ed.) *Bilimsel araştırma yöntemleri*, ss. 56-84, (4. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.

- Karakuş, Y. (2003). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin yapısalcı öğretmen rollerine sahip olma düzeylerinin belirlenmesi (Adapazarı Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Koç, C. (2014). Öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönelik tutum ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 150-170.
- Ocak, G. (2010). Yapılandırmacı öğrenme uygulamalarına yönelik öğretmen tutumları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 835-857.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özmen, Ş. G. (2003). *Fen Bilgisi öğretmenlerinin yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, Ç. (2004). Ortaöğretim coğrafya öğretmenlerinin öğretim yöntem ve teknikleri kullanabilme yeterlilikleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 75-83.
- Robson, C. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri, gerçek dünya araştırması*. (Çev. Edt. Ş. Çınkır ve N. Demirkasimoğlu) (1. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık. (Eserin Orijinali 1993'te yayımlandı).
- Sönmez, V. (2015). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. (8. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2014). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. (3. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tomul, F. ve Tatlı, E. (2007). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf öğretmenlerinin Fen ve Teknoloji dersinde yapılandırmacı yaklaşımın gerektirdiği rolleri gerçekleştirme düzeyleri. *VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu*. Eskişehir.
- Ünal Ç ve Çelikkaya T, (2009). Yapılandırmacı yaklaşımın Sosyal Bilgiler öğretiminde başarı, tutum ve kalıcılığa etkisi (5.sınıf örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 197-212
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H.(2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, F. S. (2011). *İlköğretimde fen ve teknoloji öğretmenlerinin yapılandırmacı öğrenme ortamına ilişkin görüşleri*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yılmaz, B. (2006). *Beşinci sınıf öğretmenlerinin Fen ve Teknoloji dersinde yapılandırmacı öğrenme ortamı düzenleme becerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

BORABOY GÖLÜ (AMASYA) VE ÇEVRESİNİN, REKREASYON AMAÇLI KULLANIMDAN KAYNAKLANAN BAŞLICA SORUNLARI

Boraboy Lake (Amasya) and Around's Major Problems Based From Recreational Use

Dr. Öğr. Üyesi Eren ŞENOL*

Öz

Kentleşme, gelir artışı ve ulaşımdaki gelişmeler doğal güzelliklere sahip kırsal alanların rekreasyon amaçlı kullanımını yaygınlaştırmıştır. Bu süreçte yaygın olarak tercih edilen yerlerden biri de göl çevreleridir. Orta Karadeniz Bölümü'nde çok sayıda doğal göl bulunmaktadır. Amasya ili, Taşova ilçesi, Boraboy köyü sınırları içerisinde yer alan tabiat parkı statüsündeki Boraboy gölü, yöre halkı tarafından bu amaçla yoğun olarak kullanılan yerlerden biridir. Eldeki çalışmada, kullanımdan kaynaklanan problemler vurgulanmış, sorunları gidermek için alınabilecek tedbirler sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rekreasyon, Turizm, Çevre Sorunları, Boraboy Gölü, Amasya.

Abstract

Urbanization, increase in gain and developments in transportation popularized there recreational use of regions that have natural beauties. Among the preferred regions in this process are lakes. In central blacksea region there are many natural lakes. Boraboy Lake, which is located in Taşova, Amasya, is one of these lakes and has natural park status. This lake is one of the places often used by local people for recreational activities. In the study, deficiencies and environment problems arising out of intensive use were emphasized and cautions that can be taken to avert the problems were listed.

Keywords: Recreation, Tourism, Environmental problems, Boraboy Lake, Amasya.

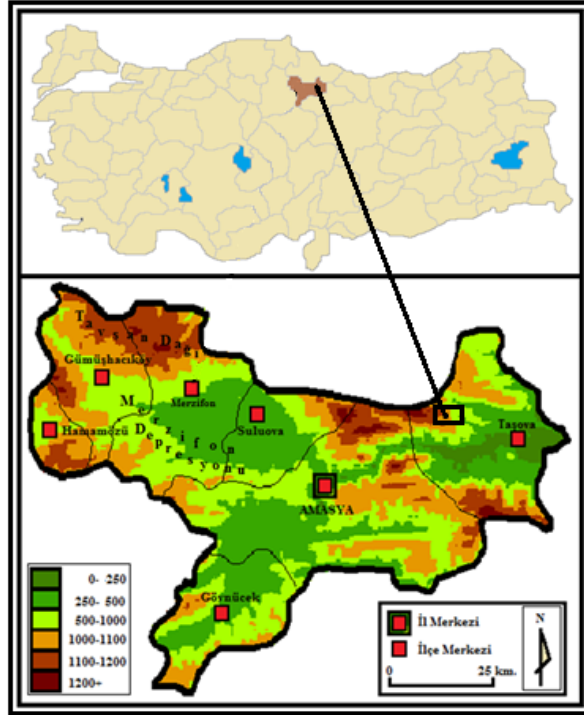
* Giresun Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, eren.senol@giresun.edu.tr

Dergiye Geliş Tarihi: 04.04.2018

Giriş

Kentlerde yaşayan insanlar, kırsaldakilere göre daha kaliteli hizmet almaktadırlar. Bedelini, kişiye göre etki derecesi değişmekle birlikte doğal yaşamdan uzak kalarak ödemektedirler. Bu durumdaki kentlilerden bazıları, ruhsal ve psikolojik açıdan rahatlamak adına yeme-içme, uyuma ve çalışma süresi dışındaki serbest zamanlarında, bireysel ya da grup (aile, arkadaş veya aynı amaç için bir araya gelmiş birbirini tanımayan insanlardan oluşan tur kafilesi vb.) halinde kırsal alanlara gitmeyi tercih etmektedirler. Teknolojik yeniliklerin insan yaşantısını kolaylaştırarak serbest zaman artışına neden olması, gelir seviyesinin yükselmesi ile ulaşımdaki gelişmelerin hareket kabiliyetini artırması ve erişebilecek mesafeyi genişletmesi, doğal güzelliklere sahip kırsal alanların, geçmişe oranla daha yaygın olarak ekonomik açıdan değer arz eden lokasyonlara dönüşmesini sağlamıştır.

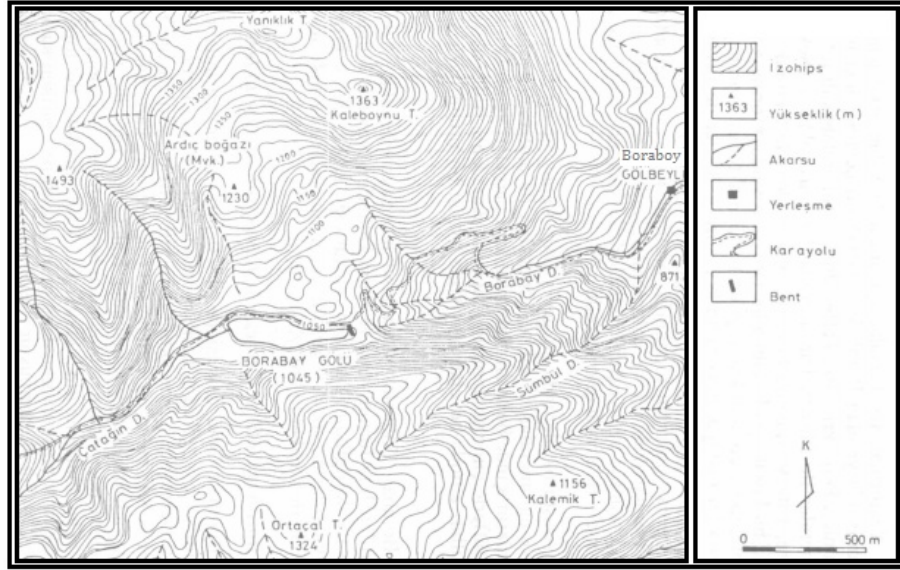
Türkiye özelinde rekreasyonel faaliyetler için kırsal alanlar içerisinde doğal ve kültürel açıdan önem arz eden köylerin, yaylaların, adak alanlarının, ormanlık sahaların, kaplıca, dere, akarsu ve göl çevrelerinin yoğun olarak tercih edildiği gözlenmektedir. Orta Karadeniz Bölümü'nde çok sayıda doğal göl bulunmaktadır (Lahn 1948, İnandık 1965, Tuncel 1975, Saraçoğlu 1990, Akkan vd. 1993, Hoşgören 1994, Zeybek vd. 2012). Amasya ilinin Taşova ilçesinin Boraboy köyü sınırları içerisinde yer alan Boraboy gölü de bunlardan biridir (Şekil 1).

Şekil 1. Boraboy gölü ve çevresinin lokasyon haritası.

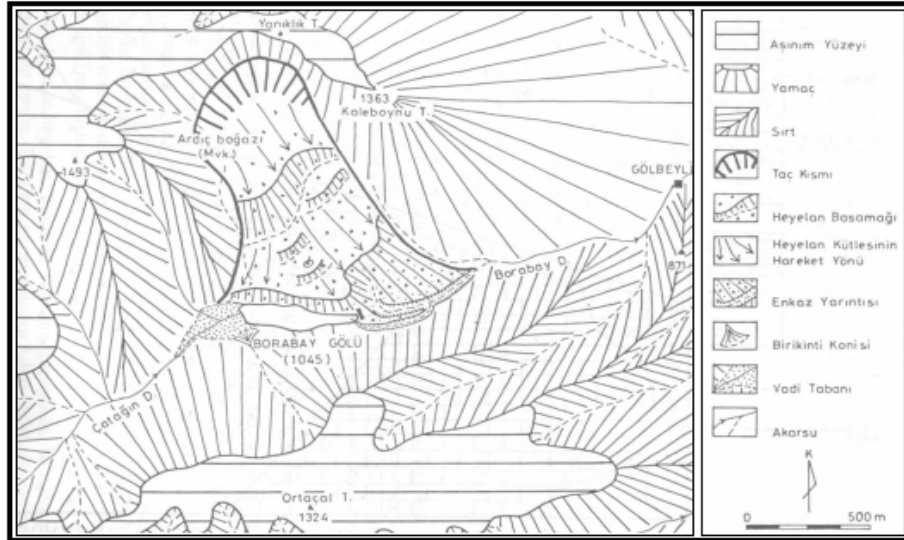
Boraboy gölünün adı, oluşum şekli, büyüklüğü ve çevresindeki bitki örtüsü ile ilgili olarak hem internet, hem ansiklopedik, hem de akademik kaynaklarda bilgi kirliliği söz konusudur.

Göle adını veren yerleşmenin *Boraboy* olan adı 1961'de *Gölbeyli*; 1995'te ise Bakanlar Kurulu kararı ile tekrar *Boraboy* olarak değiştirilmiştir. Göl, literatürde *Borabay gölü* olarak bilinmekte, Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından sunulan bazı haritalarda *Kocagöl*, Google Earth'de *Kocabey gölü* olarak gösterilmektedir. Adını yerleşmeden aldığına, yerleşmenin adı da yukarıda ifade edildiği üzere Boraboy olduğuna göre, göl adının yöre sakinleri tarafından telaffuz edildiği şekli ile "*Boraboy gölü*" olarak ifade edilmesi daha doğru olacaktır.

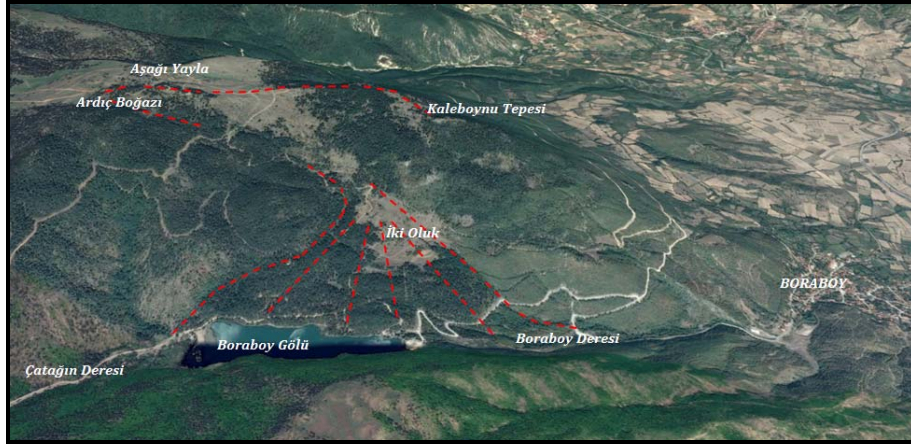

Şekil 2. Boraboy gölü ve çevresinin topografya haritası (Doğu vd., 1994 s.245).

1990 öncesi turizm broşürlerinde ve o dönemlerde basılan bazı ansiklopedik kaynaklarda (Örnek: Türkiye Ansiklopedisi, 1983:117, Rehber Ansiklopedisi, 1984: 215) Boraboy gölünün oluşum bakımından *krater gölü* olduğu belirtilmiştir. Sonraki dönemlerde gölün, Kaleboynu tepesi ve çevresindeki kütlelin eğim yönünde yer değiştirerek Çatağın deresi yatağını tıkaması sonucunda oluştuğu (Şekil 3, Foto 1) ve bu nedenle oluşum bakımından *heyelan set gölü* olduğu, çok sayıda bilimsel yayında ifade edilmiştir (Tuncel vd., 1989: 51, Saraçoğlu, 1990: 409, Doğu vd., 1994: 246, Şenol, 1999: 21, Doğanay vd., 2013: 344, Zengin vd., 2014: 9, Avşar vd. 2015: 2). Ne yazık ki hala bazı turizm broşürlerinde, internet kaynaklarında, yöreyi tanıtan TV programlarında ve akademik yayınlarda (örnek: Cansaran vd., 2010: 66) aynı yanlışın tekrarlandığı görülmektedir.

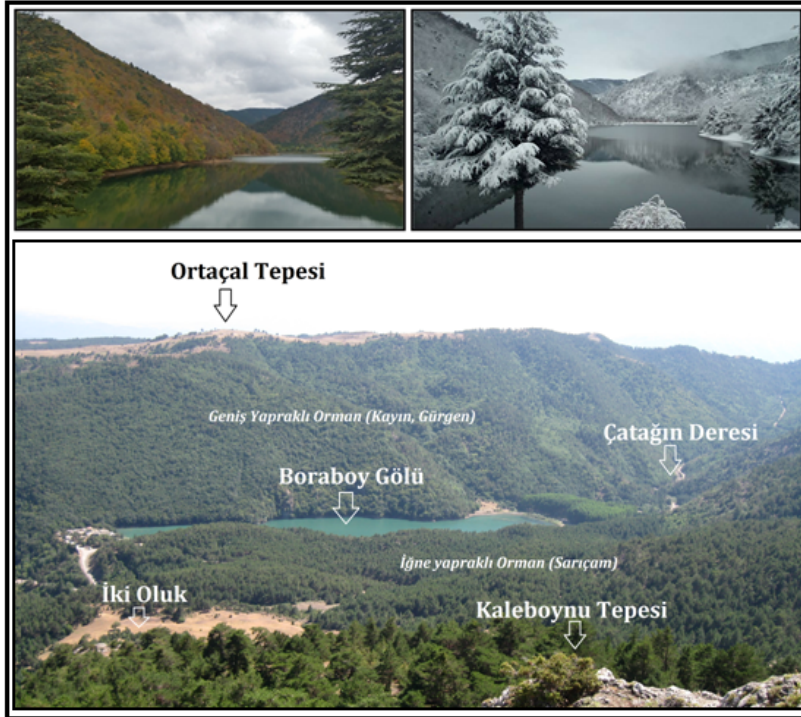

Şekil 3. Boraboy gölü ve çevresinin jeomorfoloji haritası (Doğu vd., 1994:248).

Fotoğraf 1. Boraboy gölü ve çevresinin uydu görüntüsü (Google Earth, 28.03.2018).

Göl, genel olarak 750 m uzunluğunda ve doğu yarısında 100, batı yarısında ise 200 m genişliğindedir. 2 km'lik çevre uzunluğuna ve 11 ha.lık (0,11 km²) alana sahiptir. Ancak bir çok kaynakta göl alanı, oldukça abartılı bir şekilde, 2-3 km² olarak belirtilmektedir (Saraçoğlu, 1990: 409, Doğu vd., 249, Doğanay vd., 2013: 344, Atalay vd., 2011: 47). Göl çanağının oluşumunda yukarıda ifade edildiği üzere heyelan etkilidir. Günümüzdeki büyüklüğe ve görünümüne ulaşmasında ise gölün doğu kısmına yapılan set, başka bir ifade ile antropojen faktörler de belirleyici olmuştur. Tarım alanlarının sulama suyu ihtiyacını karşılamak için, göl çanağında daha fazla su depolanmasını sağlamak amacı ile yapılan, yaklaşık olarak 5 metre yüksekliğindeki bu set nedeni ile özellikle ilkbahar döneminde göl, batısındaki delta alanını da su altında bırakacak şekilde büyümektedir. Yüzey alanı bir – iki hektar genişlemektedir.

Fotoğraf 2. Boraboy gölünden manzaralar.

Fazla suları *Boraboy deresi* aracılığı ile akaçlanan gölün suyu tatlıdır. Su seviyesi kar erimelerine ve ilkbahar yağışlarına bağlı olarak, mayıs sonu haziran başlarında maksimum seviyesine ulaşmaktadır. Yaz yağışlarının azlığı ve suyunun tarımda kullanılması nedeni ile bu dönemden itibaren kış aylarına kadar su seviyesinde düşüş görülmektedir. Ayrıca çoğu zaman ocak-şubat aylarında yüzeyi buz örtüsü ile kaplanmaktadır.

Atalay ve Mortan tarafından gölün güneye bakan yamaçlarının gürgen kayın gibi ağaçlarla, güney yamaçlarının ise sarıçamlarla kaplı olduğu ifade edilmiştir (Atalay vd., 2011:47). Oysa doğu batı yönünde uzanan gölün kuzey yamaçlarında hakim türün sarıçam olduğu iğne yapraklı ormanlar; güney yamaçlarında ise hakim türün kayın ve gürgen olduğu geniş yapraklı ormanlar görülmektedir. Sahanın bir diğer asli türü gölün batısındaki delta üzerinde yayılış gösteren, ancak 1994'te kesilen söğüt ağaçları idi. Aynı yere kavak ağaçları dikilmiş, onlar da 2011 yılında benzer akıbete uğramıştır.

Bilindiği üzere göllerden içme, kullanma ve sulama suyu temin edilmekte, balık, tuz-soda, elektrik üretilmektedir. Balık ve su kuşları avcılığı ile saz kesimi yapılmaktadır. Ulaşım sağlanmaktadır. Doğaner'in de ifade ettiği gibi göller piknik, kamping, avcılık, yürüyüş yapma, bisiklete binme, fotoğraf çekme ve manzara seyretme gibi çevresel aktiviteler için uygun ortamlardır (Doğaner, 2001: 81). Bu ve benzeri nedenlerle rekreasyon alanı olarak değerlendirilmektedir. Boraboy gölünden, genel olarak tarım alanlarını sulama ve rekreasyon amacı ile yararlanma söz konusudur. Bitki örtüsünün de etkisi ile dört mevsim seyre değer manzarası bulunan; 1045 m. yüksekte yer alması nedeni ile, çevresindeki düşük rakımlı yerleşmelerde (Amasya 400 - 450 m, Taşova 250-300 m, Erbaa 250-300 m, Tokat 350-450 m, Samsun 0-100 m) yaşayan ve yaz sıcağından bunalanlara nispeten daha serin hava koşulları sunan göl ve çevresi, Karadeniz Bölgesi ve Amasya ilindeki önemli turistik çekiciliklerden biridir (Tuncel vd., 1989: 66, Köksal, 1994:20, Evliyaoğlu, 1996:182, Doğanay vd., 2013:344, Elmacı, 2010: 132, Çoban vd., 2015:608).

1. Amaç ve Yöntem

Boraboy gölü ve çevresinde turizm amaçlı ilk tesisler 1970'li yıllarda yapılmıştır. Bekçi kulübesi, kır lokantası ve konaklama ihtiyacını karşılamak adına yapılan dokuz adet bungalow tipi kır evine; saha *birinci derece doğal sit* düzeyinde koruma alanı haline getirildiği için uzunca bir süre yenileri eklenememiştir. Ancak ulaşım sektöründeki gelişmeler nedeni ile Boraboy gölü ve çevresine gelen ziyaretçi sayısının her geçen gün artması, kırsal turizmin popüler hale gelmesi, Amasya ilini turizmde marka haline getirme çabaları, yüksek turizm potansiyeline sahip Boraboy gölü çevresinde yeni düzenlemeler yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Önceleri birinci derece doğal sit alanı olan saha, 1992'de *turizm merkezine*; 1996'da da TC. Kültür Bakanlığı Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 26.05.1996 tarih ve 96/4614 sayılı kararıyla da *üçüncü derece doğal sit alanı*-na dönüştürülmüştür. 03.09.2013 tarihinde *tabiat parkı* statüsünde korunan alan haline getirilmiştir. Bu tarihten itibaren sahada mevcut tesisler iyileştirilmiş, ahşap malzeme ile kaplanarak doğa ile uyumlu görünüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Havai elektrik hatları yer altına alınmış, kamera ile gözetleme sistemi kurulmuş, kanalizasyon ve atık su şebekesi oluşturulmuş, gezi yolları-patikalar güvenlik tedbirlerini de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca mevcut kır evlerine, önceliklere göre daha konforlu olan on kır evi eklenmiştir.

Yazıcı ve Cin 1995'de Uzungöl'ü 60.000 kişinin ziyaret ettiğini belirtmişlerdir (Yazıcı vd., 1997:71). Boraboy gölüne aşağıdaki paragraflarda vurgulanacağı üzere 2017 yılında 70.000'den fazla ziyaretçi gelmiştir. Gelecek 25 yıl içinde Uzungöl'e benzer ilgi görebilecek bu sahanın, başta yapılaşma olmak üzere, orada yaşanan sorunları yaşamaması adına mevcut kullanım özelliklerinin tespiti büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda eldeki çalışmada göl ve çevresinde rekreasyonel faaliyetlere bağlı olarak ortaya çıkan çevre sorunlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Halihazırdaki yararlanma şeklinin sürdürülebilirliği irdelenmiş, öneriler sunulmuştur. Amaca ulaşmak için, baba ocağı olan araştırma sahasına sık sık gidilerek, gözlemde bulunulmuş, yöre sakinleri, ziyaretçiler, işletmeciler ve idari anlamda sorumluluk sahipleri ile görüşmeler yapılmıştır. Gözlem ve görüşmelerden elde edilen sonuçlar nitel olarak değerlendirilerek metin oluşturulmuştur.

2. Bulgular

2.1. Boraboy Gölü ve Çevresine Gelen Ziyaretçiler Hakkında Genel Bilgiler

Boraboy gölü yıllardan beri yaz döneminde, özellikle hafta sonlarında yoğun ziyaretçi akımına uğramaktadır. Durum böyle olmakla birlikte, gelen ziyaretçi sayısı hakkında nitelikli veri toplama yoluna ne yazık ki gidilmemiştir.

Şenol, *Boraboy'da Arazi Kullanımı* adlı yüksek lisans tezinde *Turizm Alanları* başlığı altında Boraboy gölüne gelen ziyaretçilerle ilgili olarak Amasya İl Turizm Müdürlüğü'nden temin ettiği 1993 - 1997 arası verilere yer vermiştir. 1993 ve 1994 yıllarında günübirlikçiler, 1995-1997 yılları arasında ise sadece konaklayanlar dikkate alınarak derlenen ve ilgililere sunulan verilerin, ilgili kurumun isteği üzerine o dönemlerde göl çevresindeki tesislerin işletme hakkına sahip belediyenin ilgili yetkilileri tarafından il müdürlüğüne iletilen veriler olduğunu belirtmiştir. Bu verilere göre Boraboy gölüne 1993'te 12970, 1994'te 16439 günübirlikçi gelmiş; çevresinde 1995'te 2663, 1996'da 909, 1997'de ise 893 gece konaklama gerçekleşmiştir (Şenol, 1999:70).

Günümüzde tabiat parkı girişinde ziyaretçilerden bilet karşılığında araç türüne dikkat edilerek giriş ücreti alınmakta, araç türü belli bir katsayı ile çarpılarak gelen ziyaretçi sayısı yaklaşık olarak tespit edilmekte, ilgili kurumlara sunulmaktadır. Civar köylerden gelenlerden veya tanıdıklardan vb. ücret alınmaması, araçlardaki ziyaretçi sayısını tespit etmek yerine belli bir katsayı kullanılması ve yabancı turistlerle ilgili kayıtlara yer verilmemesi nedeni ile verilerin yine gerçekçi ve yeterli olduğunu söylemek güçtür. Ancak genel durumu göstermesi, asgari ziyaretçi sayısı hakkında fikir vermesi açısından büyük önem taşıdığını da ifade etmek gerekir. Yukarıda anlatılan yöntem dâhilinde sunulan verilere göre Boraboy gölü ve çevresine, 2017 yılı içinde, genellikle otomobil ile özellikle yaz döneminde 73806 ziyaretçi gelmiş, 1041 gecelik konaklama olmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Aylara Göre Boraboy Gölü Tabiat Parkına Giriş Yapan Araçlar ve Ziyaretçiler ile Konaklama Sayıları (2017).

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Toplam
Bisiklet	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Motosiklet	0	0	2	28	30	42	0	0	0	0	0	0	102
Otomobil Kamyonet	0	0	94	716	1674	3821	6060	4564	3621	763	0	0	21313
Minibüs	0	0	2	31	107	111	43	27	63	12	0	0	396
Midibüs	0	0	1	2	25	35	6	7	6	6	0	0	88
Otobüs	0	0	0	2	0	3	0	1	1	2	0	0	9
Kişi	0	0	341	2809	7312	14828	19155	14565	12050	2746	0	0	73806
Konaklama	0	0	0	0	0	550	176	237	44	37	0	0	1041

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, XI. Bölge Müdürlüğü.

Çalışmanın ilerleyen kısımlarında vurgulanacağı üzere yöreye gelenler daha çok piknik yaparak vakitlerini değerlendirmektedirler. Kış döneminde hava koşullarının bu aktiviteye izin vermemesi nedeni ile ziyaretçi sayısı azalmakta, tesisler ekonomik olarak işletilememekte; gelenlerden giriş ücreti talep edilmemektedir. Gözlemlerimize dayanarak kış yarıyılında gelen ziyaretçi sayısının tabloda ifade edildiği gibi "sıfır" olmadığını, ancak bir önceki cümlede ifade edilen durum, tesislerin kış koşullarına uygun olmaması, ulaşım riskleri, nüfus hareketliliğinin azalması gibi faktörlerin etkisi ile oldukça az olduğunu söyleyebiliriz. Yine sahadaki izlenimlerimiz ışığında yöreye ziyaretçilerin hafta sonlarında, özellikle pazar günlerinde giriş yaptıklarını; haziran, temmuz ve ağustos aylarının pazar günlerinde giriş yapan araç sayısının 250'nin, ziyaretçi sayısının ise 1000'in üzerinde olduğunu; dini bayramlarda bu sayının katlandığını belirtebiliriz. Boraboy Eğitim, Kültür ve Dayanışma Derneği öncülüğünde göl çevresinde düzenlenen "*Boraboy Gölü Şenliği*"-nde ziyaretçi sayısının gün içinde 5000'e yaklaştığını ifade edebiliriz.

Göl ve çevresindeki tesisler önceleri *Boraboy Belediyesi* tarafından işletilmekte idi. 06.12.2012 tarih ve 6360 sayılı yasa gereği nüfus miktarı 2000'in altına düştüğü için 2014 yılında belediye lağvedilmiştir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, XI. Bölge Müdürlüğü tarafından düzenlenen ihale ile işletme hakkı, yöreden İstanbul'a göç edenler tarafından kurulan *Boraboy Eğitim, Kültür ve Dayanışma Derneği* bünyesinde oluşturulan iktisadi işletme tarafından alınmıştır. İşletme sözleşmesi gereğince 2017 yılında dini bayram günlerinde sahaya gelen ziyaretçilerden "giriş" ücreti alınmamıştır. Şenlik gününde de ziyaretçiler genelde yöre insanı olduğu için giriş ücreti ödememektedirler. Bunlar da kayıt altına alınmış ve verilere eklenmiş olsaydı, yıl içerisindeki toplam ziyaretçi sayısının 100 000'i aştığı istatistiklere de yansır.

Fotoğraf 3. Boraboy Gölü Tabiat Parkı girişi.

2. 2. Ziyaretçilerin Boraboy Gölü ve Çevresindeki Faaliyetleri

Boraboy gölü ve çevresinde ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamak adına halihazırda bir kır lokantası, on dokuz adet bungalov tarzı kır evi, bir büfe, iki WC, bir mescit, dokuz çeşme, on deniz bisikleti ve göl çevresine gelişigüzel olarak serpiştirilmiş çok sayıda piknik masası bulunmaktadır (Şekil 4, Fotoğraf 4).

Şekil 4. Boraboy gölü tabiat parkı ve çevresindeki donatuların krokisi (Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, XI. Bölge Müdürlüğü).

Fotoğraf 4. Göl çevresindeki tesislerden bazıları: Kır lokantası, kır evi, büfe.

Boraboy gölü ve çevresine gelen ziyaretçiler zamanlarını çevre gezisi yaparak, kayığa-deniz bisikletlerine binerek, hamakta uyuyarak, top-iskambil-tavla-okey oynayarak, balık tutarak, mangal başında yemek hazırlayarak vb. geçirmektedirler (Fotoğraf 5). Yaş ve cinsiyete göre aktiviteler farklılık göstermektedir. Kadınların daha çok sofraya-yemek hazırlayarak, erkeklerin mangal başında uğraşarak, çocukların topla oynayarak, çevre gezisi yaparak ve balık tutarak, yaşlıların ise sohbet ederek veya uyuyarak vakitlerini değerlendirdikleri gözlenmektedir.

Fotoğraf 5. Ziyaretçilerin göl çevresindeki aktivitelerinden bazıları: Balık tutmak, çevre gezisi yapmak, kayığa binmek, piknik yapmak ve uç örnek: Bamya dizmek.

Boraboy gölü ve çevresi daha çok günübirlikçiler tarafından kullanılmaktadır. Konaklama hizmeti almayan günübirlikçiler kır lokantasından yararlanmayı da genelde tercih etmemektedirler. Girişte yapılan ödeme, büfeden yapılan küçük alışverişler ve deniz bisikletlerini kullanma ücreti haricinde harcama yapılmaması nedeni ile mevcut kullanımın yöreye ekonomik katkısı azdır.

2. 3. Boraboy Gölü ve Çevresinde, Rekreasyonel Kullanımından Kaynaklanan Çevre Sorunları

Boraboy gölü ve çevresinin rekreasyonel faaliyetlere sahne olması, göl çevresinin korunmasını sağlamış, köyün tanınırlığına, marka değerine, ulaşım altyapısına olumlu etkide bulunmuştur. Yörede beklentilerin aksine, istihdama (sadece 15 kişi istihdam edilmiş durumda); diğer sektörlerin gelişmesine (ziyaretçiler ihtiyaçlarını geldikleri yerden karşıladıkları için yöre insanı başta tarım ve hayvancılık olmak üzere ürünlerini pazarlayamamakta) ve ödemeler dengesine (ziyaretçiler sahada ödedikleri giriş ücreti hariç fazlaca harcama yapmamaktadırlar) katkısı sınırlı kalmıştır. Ekonomik faydanın arzu edilen düzeyde olmadığı bu sahada, rekreasyonel kullanımdan kaynaklanan bazı sorunlar belirmiştir. En belirgin olanı ise katı atık birikimidir.

2. 3. 1. Katı Atık Birikimi

Üretimden tüketime kadar olan tüm aşamalarda ortaya çıkan ve kullanıcının artık işine yaramayan maddelerin tamamı atık olarak tanımlanır (www.tdk.gov.tr). İnsanların çevreye bıraktığı atıklar, ayrıştırıcılar tarafından, atığın özelliğine göre belli bir zaman diliminde dönüştürülür. Doğal süreç böyle olmakla birlikte, nüfusun yoğunlaştığı alanlarda ayrıştırıcıların kapasitesi üzerinde atık bırakılması ve doğada çözünme süresi uzun olan yapay maddelerin sıkça kullanılıp doğaya bırakılması, tüm dünyanın ortak soruna haline gelmiştir. Katı atık sorunu olarak tanımlanan bu durum turizmin geliştiği alanlarda, özellikle hassas ekosistemlere sahip kırsal alanlarda, geri dönüşü güç değişimleri de beraberinde getirmektedir.

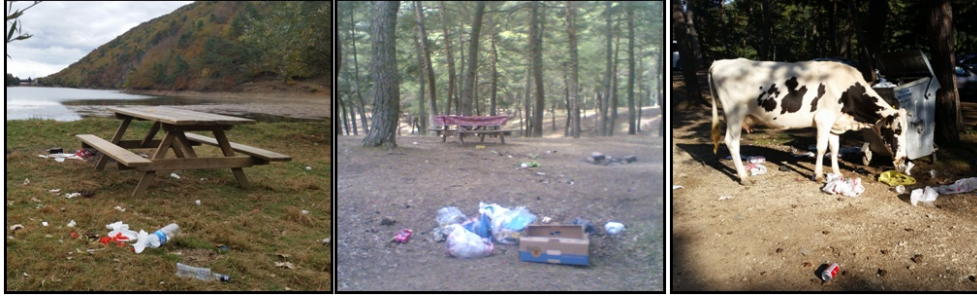
Turizm yılın belli dönemlerinde, belli yerlerde yoğunlaşmaktadır (Olalı, 1990: 390). Turizme açılan sahalarda nüfus miktarı yıl içinde değişiklik gösterdiğinden, katı atık toplanması ve bertarafı için yıl boyu araç ve personel bulundurulması ekonomik olmamaktadır. Gelecek ziyaretçi sayısı tahminlere dayalı olduğundan turizm sezonunda istihdam edilen personel yetersiz kalabilmekte veya fazla olabilmektedir. Bu nedenle genel olarak özellikle günübirlikçiler tarafından kullanılan alanlarda katı atık sorunu yaşanmaktadır. Nitekim Bekdemir, Elmacı ve Sezer (2010:909) Dilek Yarımadası, Taş (2009: 25) Gaga gölü, Yazıcı ve Cin (1997:73) Uzungöl, Somuncu ve Yiğit (2008: 399) ise Göreme çevresinde günübirlik kullanım nedeni ile ortaya çıkan çöp sorununa vurgu yapmışlardır.

Doğu, Çiçek ve Gürgen, 1994 yılında yayınlanan *Borabay Gölü* isimli eserlerinde çoğunlukla günübirlik kullanıma hizmet eden sahada çevre temizliğine önem verilmediğini, belirgin bir çevre kirliliği olduğunu dile getirmişler, soruna dikkat çekmişlerdir (Doğu vd., 1994: 253). Aradan geçen çeyrek yüzyıla yakın sürede sorunun çözümüne dair adımlar atıldığı, olumlu gelişmeler olduğu söylenebilir. Ancak ziyaretçilerin altyapı yetersizliğinden sonra en çok dile getirdikleri sorunun bu olması, gelişmelerin yeterli olmadığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Boraboy gölü ve çevresi, yılın her döneminde farklı manzaralar sunarak çekiciliğini korumakta ise de değişik gerekçelerle daha çok yaz döneminde ve bu dönem içinde de özellikle hafta sonlarında ziyaretçi akınına uğramaktadır. Bu günlerde bırakılan atıklar piknik yapılan sahanın geniş olması, piknik yapılacak alanlarda sınırlama olmadığından ziyaretçilerin bu sahanın herhangi bir noktasında gelişigüzel yer seçmesi, bunlara karşılık personel sayısının yetersiz olması nedeni ile zamanında toplanamamakta; katı atık birikimi baskın bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Özellikle cumartesi günlerinde, ziyaretçilerin akşam saatlerinde sahayı terk ederken bıraktıkları atıklar, hava karardığı için ilgili görevliler tarafından toplanamamakta, bir sonraki günün ziyaretçileri hiç arzu edilmeyen kirli ortamla karşı karşıya kalmaktadırlar. Dini bayram tatillerinde de benzer durum görülmektedir. Tatil boyunca her gün çok sayıda ziyaretçi gelmekte, bunlar sahayı geç terk etmektedirler. Aynı dönemde *tatil* nedeni ile çalışan personel sayısında azalma görülmekte, il özel idaresi denetimindeki çöp toplama araçları sahaya daha az uğramakta ya da hiç uğramamaktadır. Ziyaretçi yoğunluğunun fazla olduğu günlerde gözlenen bu aksaklık, genel bir durummuş gibi algılanmakta, göl ve çevresinin marka değerini olumsuz etkilemektedir.

Ziyaretçilerin büyük çoğunluğu atıklarını çöp bidonlarına attıklarını ifade etmektedirler. Ancak sözler ile davranışlar arasında paralellik olmadığı, sahada gelişigüzel bırakılmış atıklardan anlaşılmaktadır. Ayrıca katı atıklar çöp konteynırlarına bırakılsa bile çöplerin zamanında toplanmaması, konteynırların pazar günleri için yetersiz kalması, konteynır çevresine bırakılan çöplerin hayvanlar tarafından dağıtılması nedeni ile hoş olmayan görüntüler ortaya çıkabilmektedir (Fotoğraf 6).

Katı atıklar görüntü kirliliğine, kokuya, hastalık yayabilecek sinek-fare üremesine vb. yol açtığı için, çöplerden yayılan tozlar, sular ve gazlar çevreyi tehlikeli bir biçimde kirlettiği için (Sargın, 2003:162) bunların zamanında toplanması ve bertarafı da önem taşımaktadır. Göl çevresinde toplanan katı atıklar önceden ziyaretçilerin rahatsız olmayacağı, gölün 1 km kuzey doğusundaki alana, İki oluk mevkii girişine bırakılmakta idi. Sorun çözümlenmemekte, sadece yer değiştirmekteydi. Günümüzde konteynırlarda toplanan katı atıklar *Amasya Katı Atık Birliği* uhdesinde, Amasya'daki tesislerde geri dönüşüme kazandırılmakta ve bertaraf edilmektedir.

Fotoğraf 6. Piknik sonrası toplanmayan atıklar, toplanıp bir yere ya da konteynirlara bırakılan atıklar. Bunların hayvanlar tarafından dağıtılması, katı atık sorununu belirgin hale getirmektedir.

2. 3. 2. Biyoçeşitliliğe Müdahale

Boraboy gölü ve çevresi zengin bitki örtüne sahiptir. Güney yamaç yüksek eğim nedeni ile ziyaretçiler tarafından piknik yapmak amacı ile kullanılmamaktadır. Burada sadece göl çevresinde doyumsuz manzaralar eşliğinde yürüyüş yapmayı sağlayan güvenlik tedbirleri alınmış dar bir patika bulunmaktadır. Dolayısı ile bu kısmın genel olarak korunduğunu söyleyebiliriz. Eğimin daha az olduğu kuzey yamaç piknik alanı olarak değerlendirilmektedir. Burada bitki örtüsüne yer yer zarar verildiği görülmekte ise de bu durum ciddi boyutlara varacak düzeyde değildir. Ancak aynı ifadeleri, orman altı florasını oluşturan başta eğrelti otları olmak üzere otsu türler için söylemek mümkün değildir. Hal böyle olmakla birlikte göl çevresinde biyoçeşitliliğe asıl müdahale batı kıyılarda olmuştur. Göle su taşıyan Çatağın deresinin oluşturduğu küçük deltadaki söğüt ağaçları 1994'te kesilmiş, yerine kavak ağaçları dikilmiştir. Bunlarda 2011'de kesilmiştir. Somuncu, Kurum, Çabuk Kaya, Özelçi Eceral ve Akpınar'ın da ifade ettiği gibi bitki örtüsü, gerek toprağın gerekse suyun muhafaza edilmesini sağlayan özelliğe sahiptir (Somuncu vd., 2012:93). Yörede söğüt ve kavak ağaçları kesilerek sadece su ve toprağın muhafazasında zafiyete düşülmemiş; aynı zamanda kurbağa ve balıklara yumurtlama döneminde yuva olan bu alanların tahribi ile faunaya da zarar verilmiştir.

Gölde sazan ve yayın türü balıklar yaşamaktadır. Ağ ile avcılığın yapılmadığı sahada ziyaretçilerin, sportif olta balıkçılığı yapmasına izin verilmektedir. Bu yönü ile sahanın, sürdürülebilir olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Ancak son on yıl içinde gölde tatlı su istakozlarına rastlanmaktadır. Resmi olarak aşılama yapılmamış iken, asli tür olmayan bu canlıların türemiş ve çoğalmış olması, dikkatle incelenmesi gereken, mevcut faunaya ve dolayısı ile ekosisteme zarar vermesi muhtemel olan bir gelişmedir.

Sahada ziyaretçiler tarafından kozalaklar toplanarak, çiçekli otsu bitkiler kökünden sökülerek, ağaç türleri kesici aletlerle yaralanarak bitki örtüsüne zarar verilmektedir (Fotoğraf 7). Ancak kanaatimce asıl büyük tehlike sahada semaver, mangal veya ısınmak için pervasızca ateş yakılıyor olmasıdır. Reçineli ağaçların bulunduğu bu alanda bir anlık dikkatsizlik sonucunda yangın çıkabileceği, telafisi güç zararların oluşabileceği aşikâr iken, konu ile ilgili düzenleme veya denetleme yapılmıyor olması ilginç bir durumdur.

Fotoğraf 7. Ziyaretçiler tarafından kesilmiş dallar, gövdesi yaralanmış ağaçlar.

2.3.3. Erozyon

Toprağın üst kısmının zaman içinde ve yavaş bir şekilde akarsu, sel suları ve rüzgar başta olmak üzere dış kuvvetler tarafından taşınmasına erozyon denir. Doğal yolla gerçekleşen erozyon, insanın özellikle bitki örtüsüne yaptığı müdahalelerle şiddetlenmektedir. Boraboy gölünün piknik yapılan kuzey yamacında orman altı florası yok olmuştur. Ayrıca ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamak adına yol açmak sureti ile kısıtlı alanlarda bitki örtüsüne müdahale edilmiş, yamaç dengesi bozulmuştur. Bu yerlerde açığa çıkan toprağın eğim yönünde, göle doğru taşındığı gözlenmektedir (Fotoğraf 8). Ciddi derecede erozyondan bahsetmek mümkün olmamakla birlikte, hassas yapıya sahip yörede gelişim dikkatle izlenmeli; hem toprağı korumak, hem de bunların gölde birikmesini önlemek için tedbirler alınmalıdır.

Fotoğraf 8. Göl çevresinde motorlu taşıtlar için açılan yollar ve yayalar için açılan patikalar nedeni ile yamaç dengesinin bozulduğu alanlarda erozyon meydana gelmektedir.

2.3.4. Gürültü Kirliliği

Gürültü, TDK Büyük Sözlük'te "aralarında uyum bulunmayan düzensiz seslerin bütünü, patırtı, şamata (www.tdk.gov.tr.)"; 11 Aralık 1986 tarih ve 19308 sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanan Gürültü Kontrol Yönetmeliği'nde "gelişigüzel yapısı olan ses spektrumudur ki subjektif olarak istenmeyen ses" olarak tanımlanmıştır. Konu ile ilgili eser sunan araştırmacılar da yukarıdaki tanımlara uygun olarak, insanda fizyolojik veya psikolojik olarak rahatsızlık oluşturan sesleri gürültü kirliliği olarak tanımlamışlardır (Güler vd., 1994:12; Yıldız vd., 2005:146, Şahin, 2014:723).

Gürültü daha çok kentlerde hissedilen çevre sorunudur. Nitekim Sargın (2003:163) Isparta, Deniz (2003:165) Van, Kaya (2005:204) Ağrı, Mor ve Çitçi (2008:207) Elazığ, Aylar ve Çoban (2010:155) Amasya kentlerinin çevre sorunlarını konu alan çalışmalarda ilgili kentlerin önemli sorunlarından birinin de gürültü kirliliği olduğunu ifade etmişlerdir. Güremen'de Amasya kentinde trafik kaynaklı gürültünün ciddi boyutlarda olduğunu tespit etmiştir (Güremen, 2014:40). Ziyaretçilerin kırsal alanlara yönelmesinde daimi ikamet alanlarındaki gürültü kirliliği; gidilecek yerin seçiminde ise sessizlik, sakinlik etkili olabilmektedir. Gidilen yerde oluşan kalabalık grupların birbirinden bağımsız olarak hareket ediyor olması, yüksek sesle müzik dinlenmesi, yüksek sesle konuşmalar, nidalar, motorlu taşıt ve korna sesleri, sesi maskeleyen unsurlar da olmadığı için kırsalda daha net duyulmakta; bu durum göreceli olarak rahatsızlık oluşturmakta, gürültü kirliliğine neden olmaktadır. Kentlerden farklı olarak bu alanlarda oluşan gürültü yöredeki yaban hayatı için de tehdit oluşturmaktadır. Yazıcı ve Cin "Uzungöl Turizm Merkezinde Coğrafi Gözlemler" isimli eserlerinde bu duruma dikkat çekmişler, artan turist ve ziyaretçi sayısına bağlı olarak ortaya çıkan yoğun motorlu taşıt trafiği ve gürültünün yaban hayatı için olumsuz etkileri olduğunu belirtmişlerdir (Yazıcı vd., 1997:74).

Yukarıda sıralanan tavır ve davranışlara ek olarak göl çevresinin jeomorfolojik özellikleri nedeni ile Boraboy gölü çevresinde gürültü kirliliği yaşanmaktadır. Boraboy gölü vadi içerisinde yer almaktadır. Gölün güney yamacı kuzey yamacına oranla oldukça eğimlidir. Ziyaretçiler bu nedenle piknik yapmak için kuzey yamacı kullanmakta, burada üretilen yüksek ses güney yamaçta yankılanarak gürültü etkisini artırabilmektedir.

Söz konusu gürültü kirliliği olduğunda soruna yol açan ses, sesi oluşturanlar tarafından gürültü olarak algılanmayabilmektedir. Durum böyle olmakla birlikte ziyaretçilerin çevresindekilere karşı

mümkün olduğunca saygılı olmaları, empati ile yaklaşmaları sorunu çözecektir. Aykırı tutum ve davranışlarda bulunanların maddi cezalara maruz kalması, istenmeyen bir yöntem olmakla birlikte sonunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

2. 3. 5. Görüntü Kirliliği

Fiziki ve beşeri çevrenin doğal çevre ve insan tabiatıyla uyumsuz ve sağlıksız ve rahatsız edici hale getirilmesine görüntü kirliliği denir. Gürültü ve koku kirliliğinde olduğu gibi aynı görüntü, farklı kişiler tarafından olumlu-olumsuz olarak algılanabilir. Emiroğlu'nun da ifade ettiği gibi insanı yoran rahatsızlık veren manzaralar görüntü kirliliği olarak adlandırılır (Emiroğlu, 2009: 387). Olumsuz olarak algılanan görüntü kişide huzursuzluk, yorgunluk bezginlik, dikkat dağınılığı, isteksizlik, verimsizlik, göz yorgunluğu aşırı sinirlilik, baş dönmesi gibi fiziksel ve psikolojik sağlık sorunlarına sebep olabilir.

Turizme sahne olan alanlarda yapılaşmaya, yol kenarındaki ticarethanelere, unsurların zarar görmesine bağlı olarak görüntü kirliliği oluşmaktadır. Somuncu Göreme'de hediyelik eşya satıcılarının ve naylon seraların oluşturduğu görsel kirliliğe dikkat çekmiştir (Somuncu vd., 2009:399). Benzer durumlar Uzungöl için de dile getirilmiştir (Yazıcı vd., 1997:73). Akpınar ve Akbulut (2007:18) Hafik; Çavuş (2014:48) Sera gölü çevresindeki tesislerin doğal peyzajla uyumlu olmadığını belirtmişlerdir. Hazine arazisi statüsündeki Boraboy gölünün çevresinde rekreasyonel faaliyetler için yapılan tesisler haricinde yapı yoktur. Tabiat parkı olması nedeni ile de kontrolsüz yapılaşma gibi bir durum da gerçekleşmemiştir. Mevcut haliyle genel olarak doğal güzelliğini korumaktadır. Bununla birlikte gelişigüzel park edilmiş araçlar, çöp yığınları, ateş yakılan yerlerde oluşan siyah lekeler, eskimiş bakımsız beton-metal karışımı piknik masaları seyrine doyum olmayan manzarada görüntü kirliliğine neden olmaktadır (Fotoğraf 9).

Fotoğraf 9. Görüntü kirliliği olarak algılanabilecek görünümlerden bazıları: Piknik ateşi kalıntıları, gelişigüzel park etmiş araçlar, eskimiş piknik masaları.

Söz konusu görüntü kirliliği olduğunda doğa ile uyumlu konaklama tesisleri, yer altına alınmış elektrik hatları, ahşap giydirilmiş çeşmeler, ahşap piknik masaları yörede takdiri hak eden olumlu uygulamalardır (Fotoğraf 10).

Fotoğraf 10. Son yıllarda görüntü kirliliğini önlemek adına yapılan başarılı çalışmalara örnekler: Ahşap evler, ahşap malzeme kullanılarak düzenlenen yürüyüş yolları ve çeşme.

2. 3. 6. Koku Kirliliği

Beş duyumuzdan biri olan ve istemsiz olarak harekete geçen koku alma duyumuz, kişiye göre farklılık göstermektedir. Aynı koku farklı kişiler tarafından farklı algılanabildiği gibi, kokunun algılanış eşiği de değişiklik göstermektedir. Bu göreceli durum nedeni ile birlikte çevreye genel olarak rahatsızlık veren koku, koku kirliliği olarak tanımlanabilir. 04.09.2010 tarih ve 27692 sayılı Resmi Gazete'de

kokuya sebep olan emisyonların kontrolüne ve azaltılmasına yönelik idari ve teknik, usul ve esasları düzenleyen yönetmelikte yayınlanmıştır. Bu yönetmelikte "insanda koku alma duyusunu harekete geçiren ve kokunun algılanmasına neden olan uçucu maddelerin yarattığı etki" *koku*; çöplükler, lagünler, gübre yayılan alanlar, havalandırması olmayan kompost yığınları gibi kaynaklar alansal ve yaygın *koku kaynakları* olarak tanımlanmıştır. Boraboy gölü ve çevresinde zamanında toplanmayan çöpler, açıkta pişirilen et kokusu ziyaretçilere rahatsızlık vermekte, koku kirliliğine neden olmaktadır. Çöplerin zamanında toplanması, piknik yapılacak alanların düzenlenmesi, sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

Fotoğraf 11. Çöplerin zamanında toplanmaması ve açıkta bırakılan çöpler koku kirliliğine neden olmaktadır.

2. 3. 7. Su Kirliliği

İnsanlar, yaşamsal ve ekonomik gereksinimleri için suyu hidrolojik çevrimden alırlar ve kullandıktan sonra tekrar aynı döngüye iade ederler. Bu işlemler sırasında suya karışan maddeler suların fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerini değiştirerek, "su kirliliği" olarak adlandırılan olguyu ortaya çıkarır (Koloren vd., 2011:75).

Boraboy gölü, çevresindeki bitki örtüsünün rengini yansıtan, yeşile çalan berrak suya sahiptir. Çevresinde tarım ve yerleşim alanı bulunmaması su kalitesini olumlu etkilemiştir. Hal böyle olmakla birlikte ilkbahar başında kar erimesi ve yağışlara bağlı olarak göle bol su taşıyan Çatağın deresinin getirdiği rüsubat ile gölün batı kıyılarında suyun rengi değişmekte, bulanıklaşmaktadır. Şenol, Çatağın deresinin getirdiği alüvyonların göle olumsuz etkisine dikkat çekmiş, derenin göle dökülmeden önceki kısmına set çekilmesini önermiştir (Şenol, 1999:75). 2015 yılında öneriye uygun tedbir alınmış, tersib bendi yapılmıştır. Alınan bu tedbir ile hem gölün alüvyonlarla dolması hem de ilkbahar döneminde suyunun bulanıklaşması engellenmiştir (Fotoğraf 12).

Fotoğraf 12. Çatağın deresinin ağız kısmına yaklaşık olarak 500 m. kala inşa edilmiş tersib bendinden bir görünüm.

Güney (2004:64) Meram çayında deterjan kullanımına bağlı kirlilikten bahsetmektedir. Benzer durum Boraboy gölü ve çevresinde de görülmektedir. Buraya gelen ziyaretçiler, piknik esnasında kullandıkları araç gereçlerini göl çevresine serpiştirilmiş çeşmelerde, bulaşık deterjanı, sabun, hatta çamaşır suyu kullanarak yıkamaktadırlar. Temizlik artığı sular çeşmelerin atık su altyapısı olmadığı için yer altı suyuna karışmakta, göl havzasında yer altı suyunun ve haliyle göl suyunun kirlenmesine neden olmaktadır. 2015 sonrasında yapılan ve atık suyun göle ulaşmasını engelleyen altyapı düzenlemesi ile sorun çözümlenmiştir. Göl çevresindeki bungalovların kanalizasyon sisteminin varlığı, göl su kalitesini korumak adına bir diğer önemli bir gelişmedir.

Yörede çöplerden sızan, çeşmelerden taşan suların yeraltına inerek göl suyuna karışma ihtimali elbette vardır (Fotoğraf 13). Ancak iyiye doğru gelişmelerin var olduğu sahada bunun, ciddi anlamda su kirliliğine yol açacağını-açtığını ifade etmek çok ta doğru olmaz. Göl içerisine atılan pet şişeler, plastik poşetler su kalitesini bozmamakla, su kirliliğinden ziyade görüntü kirliliğine neden olmaktadır. Bu da ziyaretçiler bilinçlendirilerek önlenebilir.

Fotoğraf 13. Su kirliliğine neden olabilecek küçük detaylar: Çeşmeden taşan, çöplerden sızan sular, göle atılmış pet şişeler.

2. 3. 8. Hava Kirliliği

Havada genel olarak %78,09 nitrojen, %20,95 oksijen, %0,93 argon, %0,03 karbondioksit ve çok küçük oranlarda da diğer gazlar bulunmaktadır. Havanın normal bileşiminde bulunan-bulunmayan gazların veya partiküler maddelerin miktarları doğal ve yapay kirleticiler ile artmaktadır. Atmosferde toz, duman, gaz, koku, su buharı şeklinde bulunabilecek kirleticilerin insanlar ve diğer canlılar ile eşyaya zarar verebilecek düzeyde yükselmesi olayı hava kirliliği olarak tanımlanmaktadır (TÇSV, 1991: 27; Sungur vd., 1997: 339-340). Kum fırtınaları, volkanik patlamalar, yangınlar gibi doğal olaylarda hava kirliliğine neden olmakla birlikte, daha çok motorlu taşıtlarda, sanayi tesislerinde ve evlerde fosil yakıt tüketilmesi başlıca hava kirliliği nedeni olarak kabul edilir. Göl çevresinde her ne kadar hafta sonlarında araç trafiği yoğunlaşıyor ise de bunun hali hazırda hava kirliliği şeklinde tanımlanacak düzeyde hava kalitesini bozduğunu söylemek güçtür. Göl çevresindeki hava kirliliğinin temel sebebi kontrolsüz olarak yakılan piknik ateşleridir. Bunların ters rüzgar ile birlikte, hem ateşi yakan hem de çevrede bulunan insanlara rahatsızlık verdiği gözlenmektedir (Fotoğraf 14).

Fotoğraf 14. Ziyaretçi sayısının fazla olduğu hafta sonlarında yakılan ateşlere bağlı olarak oluşan duman hava kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Piknik kültürümüzün farkında olmakla birlikte, gelişigüzel ateş yakılması önlenerek, belirli noktalarda ateşler yakılıp, ürün pişirme hizmeti verilerek sorun çözümlenebilir. Araç hareketine bağlı olarak oluşan toz özellikle yol kenarındakiler için rahatsızlık oluşturmaktadır. Piknik alanları içerisinde motorlu taşıtlara izin verilmeyerek veya hız sınırı-bariyerler konularak çözüm üretilebilir.

Tartışma ve Sonuç

Göllerden sulama, içme suyu temini, balıkçılık, tuz- soda eldesi, elektrik üretimi, sportif ve rekreasyonel faaliyetler gibi amaçlarla yararlanılmaktadır. Halihazırda Boraboy gölünden sulama ve rekreasyon amaçlı faydalanma söz konusudur. Buraya daha çok yakın çevreden, piknik yapmak amacı ile, yaz döneminde özellikle hafta sonlarında günübirlikçiler gelmektedir. Sahanın rekreasyonel faaliyetlere sahne olması, göl çevresinin korunmasını sağlamış, köyün tanınırlığına, marka değerine, ulaşım altyapısına olumlu etkide bulunmuştur. Yörede beklentilerin aksine, istihdam; diğer sektörlerin gelişmesine ve ödemeler dengesine katkısı sınırlı kalmıştır. Ekonomik faydanın arzu edilen düzeyde olmadığı bu sahada, rekreasyonel kullanımdan kaynaklanan bazı sorunlar belirmiştir.

Sahanın genelde piknik yaparak değerlendirilmesi, buna karşılık piknik yapılabilecek sahanın sınırlarının kesin olarak belirlenmemiş olması, grupların da bu serbestliğe bağlı olarak tabiat parkı içerisinde gelişigüzel olarak yer seçiyor olmaları, sorunların temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda göl çevresinde piknik yapılacak birkaç bölge (kuzey bölgesi, doğu bölgesi, batı bölgesi vb. gibi) belirlenebilir. Her bir bölge piknik için gerekli unsurlar ile (piknik masası, ocak vb) ile donatılabilir. Bölge içindeki masalar numaralandırılıp harita üzerine yerleştirilebilir; girişte ziyaretçiler tercihleri doğrultusunda ilgili masaya yönlendirilebilir. Oluşturulacak basit bir yazılım ile piknik bölgelerinin doluluk oranları takip edilebilir. İhtiyaç halinde ikinci, üçüncü piknik bölgeleri kullanıma açılabilir. Böylelikle katı atık, gürültü ve koku açısından kısmi kontrol sağlanabilir.

Göl ve çevresinde güvenlik hafta sonlarında ve dini bayram tatillerinde Jandarma güçleri ile sağlanmaktadır. Toplum güvenliğine ek olarak çevrenin korunmasını sağlamak adına bir nevi zabıta hizmeti sunulabilir; çevre sorunlarına yol açanları uyarma, gerekirse kabahatler kanunu çerçevesinde cezalandırma yetkisine sahip personel istihdam edilebilir. Bu önlem özellikle piknik alanı dışında ateş yakılması, bitkilere zarar verilmesi, gürültü, çöplerin toplanmaması vb. hususlarında caydırıcı olabilir.

Göl çevresi için kanaatimce en büyük risk, değişik gerekçelerle (mangal yapmak, semaver, ısınmak vb) ateş yakılıyor olmasıdır. Piknik için belirlenen bölgeler dışında buna kesinlikle izin verilmemelidir. Ayrıca piknik bölgelerinde de olası yangına karşı müdahale sistemleri kurulmalı, bu alanlar ilgili ekipmanlarla donatılmalıdır.

Mevcut kır lokantasında, bunlara eklenecek çay bahçesi ve benzeri tesislerde yeme - içme konusunda kaliteli ve ucuz hizmet sunulmalıdır. Ziyaretçiler, piknik yapmak yerine buradaki tesisleri kullanmaya özendirilmelidir. Ziyaretçi sayısındaki artış ivmesi devam ederse, yakın gelecekte sahayı piknik yaparak kullanmak zaten mümkün olmayacaktır. Bu nedenle değişimin altyapısı şimdiden oluşturulmalıdır.

Sahaya gelen ziyaretçilere göl ve çevresinin önemine, neden korunması gerektiğine, başlıca sorunlarına ve bu sorunların nasıl bertaraf edileceğine dair bilgiler içeren broşürler verilmelidir. Kendilerinden istenen / beklenen davranışlar ifade edilmeli; farkındalık oluşturulmalıdır.

Göl çevresindeki en önemli sorun katı atık birikimidir. Sahada piknik yapan ziyaretçilerin atıklarını ayırıştırarak toplaması ve çöp toplama merkezlerine bırakması, daha da iyi olanı çöplerini beraberlerinde götürmeleri göl çevresindeki bu sorununun çözümüne katkı sağlayacaktır. Bu konuda ziyaretçiler bilinçlendirilmeli, telkin ve teşvik edilmelidir. Kolaycılığa kaçılarak, özellikle hafta sonlarında daha fazla temizlik personeli istihdam edilmesi, sorunun çözümü için önerilebilir. Mümkündür. Ancak sayı ne kadar artırılsa artırılın sorunu çözmek için yeterli olmayacaktır. Burada ziyaretçi davranışlarını olumlu yönde değiştirmek gerekecektir. Örneğin çöpünü ayırıştırarak çöp toplama merkezine getirenlere; giriş ücretinin bir kısmı getirdiği çöp miktarına göre iade edilebilir. Sarı ve Bidav Munzur Vadisi Milli Parkında yerel halkın çevreyi temizleme günleri yaptığını bildirmektedir (Sarı vd., 2017: 86). Benzer yöntem sahada uygulanarak sorunun çözümüne katkı sağlanabilir.

Yukarıdaki önerilere ek olarak görüntü kirliliğini önlemek için otopark alanları oluşturulmalı, eski donatılar yenilenmeli, çöp konteynırları doğaya uygun malzeme ile giydirilmeli, çöpler zamanında toplanmalıdır. Flora ve faunaya bilinçli olarak zarar verenler ağır şekilde cezalandırılmalıdır. Su kirliliğini önlemek adına çöp toplama alanlarının zemini çöp suyunun toprağa karışmasını engelleyecek malzemeler ile kaplanmalı; çeşmelerden taşan suların çevreye yayılması engellenmelidir. Göl çevresinde araçların toz bulutu oluşturacak hızda seyretmesi engellenmeli, hızı azaltmak adına yol üzerine bariyerler yerleştirilmelidir. Araç ve yayalar için açılan yolların kenarındaki yamaçlar taraçalandırılmalı, yamaca tutunan, yöreye uyumlu ot ve çalı türleriyle bitkilendirilmelidir.

Mevcut kullanım şeklinin ekonomik olmadığı sahada özellikle yaz döneminde, hafta sonlarında, taşıma kapasitesi aşılmakta, çevre açısından risk teşkil eden durumlar gözlenmektedir. Göl ve çevresi yılın bir döneminde kullanıldığı için, mevcut sorunlar ziyaretçi yoğunluğunun olmadığı kış sezonunda doğa tarafından tamir edilmektedir. Yıllardır turizme sahne olan saha, korunmuş olmasını birazda bu özelliğine borçludur.

Yakın gelecekte ziyaretçi sayısının artması, markalaşmaya bağlı olarak kullanım sezonunun uzaması muhtemeldir. Her iki gelişme de doğal çevre üzerindeki baskıyı arttıracaktır. İvmeyi izlemek için nitelikli veri toplama yoluna gidilmelidir. Sorunların büyümesini, kökleşmesini engellemek adına ziyaretçi sayısı ve yararlanma eğilimi dikkate alınarak altyapı, tesisler, kullanım tarzı ve kullanıma açılan alanlar ile ilgili politika geliştirilmelidir. Bu kapsamda piknik yapılabilecek alanlar göl kıyısından, altyapısı oluşturulmak kaydı ile çevre alanlara (örneğin Çatağın deresinin aşağı ve orta çıkırına, İkioluk mevkine vb.) doğru kaydırılabilir. Gölün kuş uçuşu 5 km kadar kuzeyinde yer alan Aşağı Yayla tabiat parkına entegre edilerek ziyaretçi yoğunluğu azaltılabilir.

Kaynakça

- Akkan, E., Gürgen, G. (1993). Gaga Gölü, *Ankara Üniversitesi TÜCAUM Dergisi*, (2), 241-249.
- Akkan, E., Doğu, A. F., Çiçek, İ., Gürgen, G., Yiğitbaşıoğlu, H., Somuncu, M. (1993). Uzungöl, *Ankara Üniversitesi TÜCAUM Dergisi*, (2), 251-262.
- Akpınar, E., Akbulut G. (2007). Hafik Gölü ve Yakın Çevresinin Turizm Olanakları, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 1-24.
- Atalay, İ., Mortan, K. (2011). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*, İnkılap Kitabevi, İstanbul
- Avşar U., Hubert-Ferrari, A., De Batist, M., Schmidt, S., Fagel, N. (2015). Sedimentary Records of Past Earthquakes in Boraboy Lake During The Last CA 600 Years (North Anatolian Fault, Turkey), *ELSEVIER Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, (433), 1-9.
- Aylar, F., Çoban A. (2010). Amasya'da Şehirleşmeye Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 137-161.
- Bekdemir, Ü., Elmacı, S., Sezer, İ. (2010). Turizmin Kıskaçında Bir Doğa Koruma Alanı, Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı, *Turkish Studies*, 5(4), 890-913.
- Cansaran, A., Kaya, Ö. F., Ertekin, A. S., Ketenoğlu, O. (2010). A phytosociological study on Karaömer Mountain of North Anatolia (Amasya, Turkey), *Acta Botanica Gallica*, 157(1), 65-88.
- Çavuş, A. (2014). Trabzon'da Doğa Turizmi Açısından Değerlendirilmesi Gereken Bir Alan: Sera Gölü, *Türk Coğrafya Dergisi*, (63), 43-49.
- Çoban, A., Durmuş, G., Karaca, S. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Amasya'nın Doğal ve Kültürel Turizm Değerlerine Yönelik Farkındalıkları, 08-10 Ekim 2015 III. Uluslararası Geçmişten Günümüze Merzifon Sempozyumu, *Bildiriler Kitabı*, 606-617.
- Deniz, O. (2003). Van Kentinde Gözlenen Bazı Çevre Sorunları ve Alınması Gereken Önlemler, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 8(9), 143-170.
- Doğanay, H., Zaman, S. (2013). *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Pegem Akademi, Ankara.

- Doğanager, S. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafiyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Doğu, A. F., Çiçek, İ., Gürgen, G. (1994). Borabay Gölü (Amasya), *Ankara Üniversitesi TÜCAUM Dergisi*, (3), 242-254.
- Elmacı, S. (2010). Amasya Şehri, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Emiroğlu, F. (2009). Giresun'da Görüntü Kirliliği, *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*, 386-395.
- Evliyaoğlu, S. (1996). *Türkiye Turizm Coğrafiyası*, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara.
- Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1994). *Gürültü, Çevre Sağlığı*, Temel Kaynak Dizisi, No:19, Ankara.
- Güney, E. (2004). *Türkiye Çevre Sorunları*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Güremen, L. (2024). Amasya Kent Merkezi Ana Arter Yollarında Trafik Gürültüsünün Trafik Koşul ve Standartları Yönüyle Değerlendirilmesi, *E-Journal of New World Sciences Academy-Engineering Sciences*, 9(4), 26-47.
- Hoşgören, M. Y. (1994). Türkiye'nin Gölleri, *Türk Coğrafiya Dergisi*, (29), 19-51.
- İnandık, H. (1965). *Türkiye'nin Gölleri, (Morfolojik ve Hidrolojik Özellikleri)*, İ.Ü. Coğrafiya Enstitüsü Yayını, No: 44, İstanbul.
- Kaya, F. (2005). Hızlı Kentleşme Sürecinde Çevre Sorunları Önemli Boyutlara Ulaşan Şehirlere İlginç Bir Örnek; Ağrı, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 193- 206.
- Koloren, Z., Taş, B., Kaya, D. (2011). Gaga Gölü (Ordu, Türkiye)'nün Mikrobiyolojik Kirlilik Seviyesinin Belirlenmesi, *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, 2(1), 74-85.
- Köksal, A. (1994). *Türkiye Turizm Coğrafiyası*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.
- Lahn, E. (1948). *Türkiye Göllerinin Jeolojisi ve Jeomorfolojisi Hakkında Bir Etüt*, MTA Yayınları, Seri B, No:12, Ankara.
- Mor, A., Çitçi, D. M. (2008). Elazığ Şehri'nin Çevre Sorunları, *Doğu Coğrafiya Dergisi*, 13(19), 189-212.
- Olalı, H. (1990). *Turizm Politikası ve Planlaması*, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, No:122, İstanbul.
- Rehber Ansiklopedisi (1984). *Amasya Maddesi*, Cilt:2.
- Saraçoğlu, H.(1990). *Bitki Örtüsü , Akarsular ve Göller*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Öğretmen Yayınları Dizisi, No:177
- Sargın, S. (2003). Isparta Şehri'nin Çevre Sorunları, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 147-165.
- Sarı C., Bidav Y. (2017). Munzur Vadisi Milli Parkı'nda Doğal ve Kültürel Çevrenin Geliştirilmesi ve Korunması Üzerine Yöre Halkının Farkındalığı, *Doğu Coğrafiya Dergisi*, 22(38), 63-86.
- Somuncu, M., Yiğit, T. (2009). Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Mirası Alanı'ndaki Turizmin Sürdürülebilirlik Perspektifinden Değerlendirilmesi, *V. Ulusal Coğrafiya Sempozyumu 2008, Bildiriler Kitabı*, 387-402.
- Somuncu, M., Çabuk Kaya N., Akpınar, N, Kurum, E., Özelçi, T. (2012). *Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylalarında Çevresel Değişim*, Ankara Üniversitesi Yayınları, No:2, Ankara.
- Sungur, K., Gönençgil, B. (1997). Çeşitli İklim Elemanlarının Hava Kirliliği Üzerine Etkileri, *Ankara Üniversitesi TÜCAUM Dergisi*, (6), 337-345.
- Şahin, C., Sipahioğlu, Ş. (2003). *Doğal Afetler ve Türkiye*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

- Şahin, K. (2014). Atakum (Samsun) Şehrinde Çevresel Gürültü Kirliliği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 722-730.
- Şenol, E. (1999). *Boraboy'da (Amasya-Taşova) Arazi Kullanımı*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Taş, B. (2009). Gaga Gölü Sulak Alan Ekosistemi (Fatsa, Ordu), *Kırsal Çevre Yılığ-2009*, 20-26.
- TÇSV (1989). *Türkiye'nin Çevre Sorunları*, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Önder Matbaa, Ankara.
- Tuncel, M. (1975). *Göllerimiz*, Redhouse Yayınevi, Tabiat Bilimleri Serisi, İstanbul.
- Tuncel, M., Doğaner, S. (1989). Amasya'da Turizm, Coğrafi İmkânlar. Sorunlar, Öneriler, *AKDTYK Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 47-68.
- Türkiye Ansiklopedisi (1983). *Amasya Maddesi*, Cilt:2.
- Yazıcı, H. Cin M. (1997). Uzungöl Turizm Merkezinde Coğrafi Gözlemler, *Türk Coğrafya Dergisi*, (32), 55-77.
- Yıldız, K., Sipahioğlu, Ş., Yılmaz, M. (2005). *Çevre Bilimi ve Eğitimi*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Zengin, B., Öztürk, E., Salha, H. (2014). Amasya İlinin Alternatif Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi, *Namık Kemal University, Institute of Social Sciences Sosyal Bilimler Metinleri*, 1-22
- Zeybek, H. İ., Uzun, A., Yılmaz, C., Bahadır, M. (2012). Tokat İlinin Doğal Gölleri, *01-03 Kasım 2012 Tokat Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*, (2), 129-146.

KIRSAL TURİZMİN GELİŞTİRİLMESİ VE YÖNETİLMESİNDE YEREL HALKIN ALGI VE TUTUMLARI. ÖDEMİŞ/BİRGİ ÖRNEĞİ

Local People's Perception and Attitudes to the Development and Administration of Rural Tourism. Ödemiş/Birgi example

Prof. Dr. Çiğdem ÜNAL*

Araş.Gör. Besime YÜCEL**

Öz

Türkiye’de turizm sektöründe yapısal değişim 1980’li yıllarda başlamış ve giderek bir gelişme göstermiştir. Turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, politik ve psikolojik faktörler bazında olumlu veya olumsuz etkileri vardır. Özellikle yerel halkı etkileyen yönü çok yüksek olmakta ve oluşan algı bazen, turizmin gelişim yönünü de belirlemektedir. Bu çalışmanın amacı sahip olduğu kültürel ve tarihi mirasıyla önemli bir turizm merkezi olan Birgi’de yaşayan halkın turizmi ne düzeyde algıladığını tespit etmek ve turizm etkisini oluşturan faktörler arasında hangilerinin daha çok ön plana çıktığını belirlemektir.

Araştırmanın sonuçlarına göre katılımcılar; sahaya yapılacak turizm yatırımlarında yer alabilecekleri konusunda olumlu bir tutum sergilemişlerdir. Turizmin planlamasında eksikliklerinin farkındadırlar ve yerleşmede turizmle ilgili yapılacak bütün planlamalarda ekonomik-çevre ilişkisi ne vurgu yapılmıştır. Planlamada yerel halkın beklentisi; işletmelerin sayısının artırılması, ulaşım tanıtım ve pazarlama konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Özellikle yeni tesislerin açılması, kamu hizmetlerinin artırılması isteği, turizmin ekonomik boyutu ile de doğrudan ilişkilendirilebilecek bir algı yönüdür. Katılımcıların yarıdan biraz fazlasının, tarihi dokunun bozulacağı/ çevre kirliliğinde oluşan olumsuz algıları; halkın bu nokta da belli tutuma sahip olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: kırsal turizm, yerel halk, algı, tutum

* İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Coğrafya Bölümü, cigdem.unal@ikc.edu.tr

** İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Coğrafya Bölümü, besime.yucel@ikc.edu.tr

Dergiye Geliş Tarihi: 21.05.2018

Abstract

Structural change in Türkiye's tourism started about 1980s and it has been gradually developed. Tourism has some positive and negative effects on social, cultural, political and psychological factors. Thus the effects of tourism especially on local people can be significant and the perception of these effects may determine the developmental direction of the tourism. The aim of this article is to determine tourism perception of people living in Birgi which is a significant tourism center with her cultural and historical heritage and also to determine the prominent factors that create a tourism perception among local people.

According to the results of the study the participants state that they are eager to take place in possible tourism investments planned for the district. The people are aware of the deficiencies in planning of tourism and people state their concerns on economy-environment relation for all the tourism investments planned in the district. Local people's expectation for the planning of tourism focus on subjects such as increasing the number of tourism enterprises, transportation, publicity and marketing. Especially people's demand on the establishment of new plants and the increasing of the public services is a kind of tourism perception that can be directly linked to economy. That the little more than the half of the participants have negative tourism perceptions on the issues such as environmental pollution and the destruction of historical places assert that people have also some concerns related to the negative sides of tourism.

Keywords: *Rural tourism, local people, perception, attitude*

Giriş

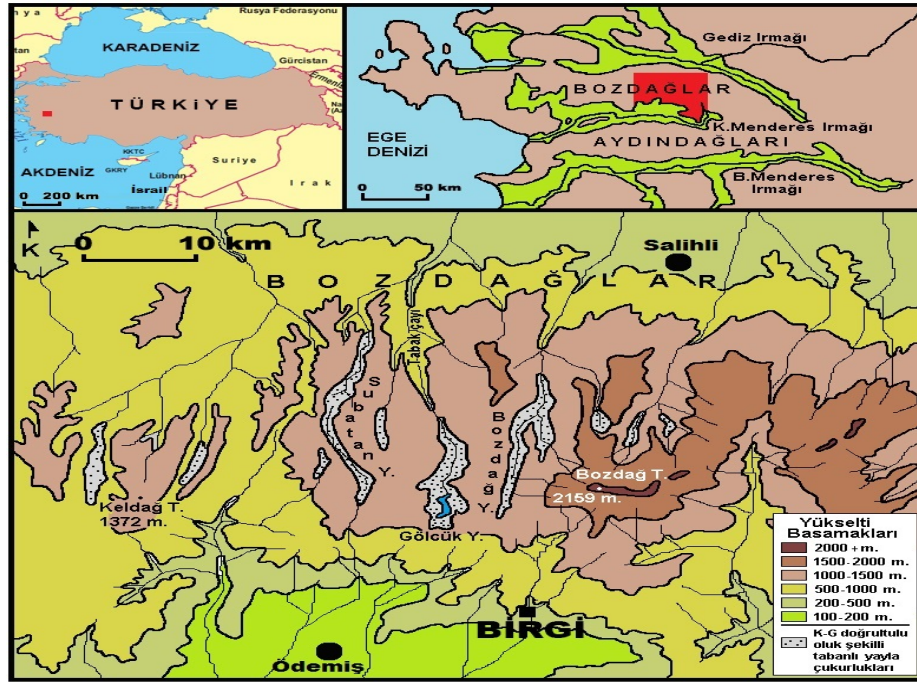
Dinamik bir sürece sahip olan turizmin mekânsal dağılımlar veya mekânsal farklılıklarla da yakından ilgisi vardır. Turizmin gelişmeye başladığı alanlarda, başlangıç yıllarından itibaren sektörün gerektirdiği otel ve benzeri yapıların ortaya çıkardığı değişimler dikkati çeker. Bu durumda mekânsal yoğunlaşmayla, arazi kullanımlarında büyük yapısal değişimler oluşur ve bu süreç iyi yönetilmediği takdirde birtakım çevresel sorunların gelişmesi de kaçınılmazdır. Ayrıca turizmin diğer sektörleri besleyen ve ekonomiye yön veren önemli bir ekonomik boyutu da vardır. Ekonomik aktiviteleri çeşitlendirerek, bölgesel kalkınmayı ve istihdamı artırır. Turizmin bir diğer sonucu da geliştiği alanlarda demografik yapının değişmesine neden olmasıdır. Nüfus yoğunluğunun artması ve nüfusun yaş yapısındaki değişimlerle ortaya çıkan bu değişimler; kent değerlerinin ve yaşam biçimlerinin hâkimiyetini ortaya çıkarır.

Türkiye’de son yıllarda turistik kıyı merkezleri ve büyük kentlerin çevresindeki köyler, antik kentlerin yakınlarındaki kırsal yerleşmeler, yol kenarlarındaki köyler, kasabalar, turizme artık yabancı değillerdir. Kır lokantaları ve alışveriş sergileri, hatta balık çiftlikleri ve kırsal yollar, turistlerle veya günübirlikçilerle tanışmışlardır. Bireysel geziler yanında, bu tür yerlere ya da onların içinde bulunduğu kırsal alanlara seyahat acentaları tarafından günlük geziler düzenlenmektedir. Bütün bu gelişmeler, ülkemizde kırsal yerleşmelerin turizm amaçlı kullanımının son yıllarda yaygınlık kazandığına işaret etmektedir. Bugün için az sayıdaki köyümüzün gerçek anlamda kırsal turizme açıldığını görürken, büyük bir potansiyelin varlığını da bilmekteyiz. Hatta bu potansiyelin; kırsal peyzaj ve kırsal kültür açısından birbirinden farklı özellikler sunan coğrafi bölgelerimizden başlayarak, yörelerimize, beldelerimize ve köylerimize inen bir ayrıntıda saptanması oldukça güçtür. Çünkü potansiyel saptama, yalnızca bir yerin kırsal turizme uygunluğunun ölçülmesi ile sınırlı değildir, birçok faktörün bir arada değerlendirilmesi gereken disiplinler arası komplike bir çalışmadır (Soykan, 2002;2). Ayrıca turizmi gelişen kırsal kesimlerde yerel halkı turizm gelişim ve planlama sürecine dâhil etmek, onların bu konudaki algı ve tutumlarını tespit etmek hem yerel halkın karar mekanizmalarını etkileyebilmesi, hem de kendilerini turizmin bir parçası olarak hissetmeleri açısından oldukça önemlidir.

Turizm sektörü emek yoğun bir yapıya sahip olduğu için insan gücüne büyük oranda ihtiyaç duymaktadır. Bir bölgeye gelen turiste sunulan ürün ve hizmetlerin çoğunluğu o bölgede yaşayan yerel halk tarafından karşılanmaktadır. Bu nedenle yerel halkın turizme destek vermesi sektör için kritik öneme sahiptir. Yerel halkın turizm desteği yüksek oranda turizmin etkilerini olumlu algılamasına ve turizmden edindiği faydalara bağlıdır. Bir bölgede yaşayan yerel halkın turizm desteğinin önemini anlaşılması ile birlikte yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumlarının anlaşılabilmesi için geçmişten günümüze birçok turizm gelişim yaklaşımı öne sürülmüştür. Bu yaklaşımlardan bazıları ekonomik bazıları ise ekonomik, sosyal ve kültürel temelli nedenlerin tamamına dayanmaktadır (Filiz & Yılmaz, 2017;1801). Yerel halkın toplam turizm algısı turizmin farklı etkilerini algılamasına göre değişiklik göstermektedir. Turizmin sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel etkilerinin algılanma şekli toplam turizm algısını oluşturmaktadır (Türker & Türker, 2014;82). Yerel halkın turizmin etkilerine ilişkin algılamaları o bölgedeki turizm gelişimini açısından önem taşır. Turizmin etkilerini olumsuz algılayan yerel halk bölgedeki turizm gelişimini birçok açıdan sektöre uğratabilir. Bu nedenle yerel halkın turizmin etkileriyle ilgili algılarının bilinmesi ve turizm gelişim politikalarının elde edilen bilgiler ışığında değerlendirilmesi gerekir (Akova, 2006; 9).

Yerel halkın turizm algısının farklı boyutlarda ortaya çıkması, bu konuyla ilgili çalışmaların önemini artırmış ve bu tür araştırmaların sayısı giderek bir artış göstermiştir. Her bölgede, kırsal veya kentsel alanlarda oluşan algı biçimleri birbirinden farklı olacağı için; yeni turizme açılmış yerlerde yapılan spesifik araştırmaların da önemi o saha için belirleyicidir. Ülkemizde yapılan ilk araştırma, Eralp tarafından yapılmıştır. Eralp (1974) bir turizm bölgesi olan Balıkesir’in Erdek ilçesi ile turizmin etkilerinden uzak bir bölge olan Ankara’nın Kalecik ilçesini karşılaştırdığı çalışmada, turizmin sosyal ve ekonomik etkileri üzerinde durmuştur. Tayfun ve Kılıçlar (2004) yaptıkları çalışmada, turizmin ve turistlerin yerel halk tarafından nasıl algılandığını araştırmışlardır. Uslu ve Kiper (2006), Beypazarı’nda yaşayan yerel halk içerisinde seçilen 130 kişiye uygulanan anket ile turizmin etkileri hakkındaki düşünceleri araştırılmıştır. Mansuroğlu (2006) yaptığı çalışmada, Antalya’nın Akseki ilçesinde yaşayan

yerel halkın turizm gelişmelerine yönelik tutumlarını araştırmıştır. Akova (2006) çalışmasında, Cumalıkızık Köyü'nde yaşayan yaşı 18 yaşından büyük kişilerin (2001- 2003) iki farklı yılda yerel halkın turizmin etkilerine ilişkin algı ve tutumlarının belirlenmesi ve yerel halkın özellikleri ile turizmin etkisini algılamaları arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını ortaya koymuştur. Alaeddinoğlu (2007) “Van Halkının Turisti ve Turizmi Algılama Şekli” çalışmasıyla, yerel halkın turizme katılımı ve turizm planlanmasındaki rolünü de belirlemeye çalışmıştır. Baykan (2007) araştırmasında, Ürgüp ve yöresinde yaşayan yerel halkın turizmin yerel kültür üzerindeki etkilerine yönelik algılarını araştırmıştır. Bayat (2010) çalışmasında, Iğdır halkının turizm konusundaki düşünceleri ve turizmin etkilerine yönelik algılarını belirlemeyi amaçlanmıştır. Bilim ve Özer (2013) araştırmalarında, Konya’da yaşayan yerel halkın turizme bakış açılarını değerlendirilmiştir. Vatan ve Zengin (2015) yaptıkları araştırmada, Bilecik ilinin Söğüt ilçesinde yaşayan yerel halkın turizmin, çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri hakkında algılarını tespit etmişlerdir. Filiz ve Yılmaz (2017) turizmde farklı gelişim düzeyine sahip iki bölgede (Mazı Köyü ve Türkbükü) yaşayan yerel halkın farklı algı ve tutumlara sahip olup olmadığı Butler’ın “Turizm Yaşam Döngü Modeli” ve Doxey’in “Tolerans Modeli” kapsamında değerlendirilmiştir. Görüldüğü üzere konuyla ilgili araştırmaların sayısı her geçen yıl daha da artmaktadır. Sarı ve Bidav 2017 yılında yayınlanan araştırmalarında, *Munzur Milli* Parkının doğal ve kültürel çevrenin geliştirilmesi ve korunması için yöre halkının farkındalığını, bu alana verdiği önemi ve taleplerini ortaya koymuşlardır. Oğuzbalan (2017) “Türkiye’de Yerel Halkın Turizme ve Turizmin Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumlarına İlişkin Yazın Taraması” araştırmasında 2004-2016 yılları arasında ulusal çapta yapılan yaklaşık otuz araştırmanın yazın taramasını vermiştir.

Şekil 1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası (Vardar, 2010 değiştirilerek)

1. Araştırma Sahasının Coğrafi Özellikleri

Küçük Menderes havzasının kuzeydoğu bölümünde Bozdağların güney eteklerinde yer alan Birgi, kendi adıyla anılan derenin yardığı bir birikinti konisi üzerinde kurulmuştur (Şekil 1). Küçük Menderes Havzası, Batı Anadolu’da Aydın dağları ile Bozdağlar arasında uzanan bir grabene tekabül etmektedir. Bu graben aynı zamanda Küçük Menderes’in su toplama havzasıdır (Vardar, 2010;8). Ödemiş’in 6 kilometre kuzeydoğusunda yer alan Birgi, bu grabenin kuzey kenarını sınırlayan fay kuşağı

üzerinde bulunmaktadır. Çevresindeki alüvyal malzemeler ve suyun varlığı sahanın, tarih öncesi çağlardan günümüze değin önemli bir yerleşim alanı olmasını sağlamıştır.

Akdeniz iklim özelliklerinin hâkim olduğu sahanın (Ödemiş verileri) yıllık sıcaklık ortalaması 16,2°C ve yıllık yağış miktarı 628 mm'dir. En sıcak ay temmuzda sıcaklık ortalaması 25,5 °C, yılın en düşük ortalaması ise Ocak ayında yaklaşık 7,3 °C'dir. Ağustos en kurak olup yağışların önemli bir bölümü kış mevsimindedir. Birgi'nin çevresinde yer alan dağlık alanlarda, kızılçam ve karaçam toplulukları, mazı meşesi, karaçam meşesi ve saçlı meşe gibi ağaç türleri yayılış göstermiştir (Koçman, 1989;153-154). Sahada endemik bitki türleri de yayılış göstermiştir.

Yaklaşık beş bin yıllık bir tarihe sahip olan Birgi, Ödemiş ve çevresinin birçok alanda önemli bir turizm merkezidir. Geç Kalkolitik ve Tunç devirlerini yaşamış, Lidya, Pers, Bergama krallıklarının, Roma ve Bizans İmparatorluklarının egemenliğinde kalmıştır. Dioshieron, Pyrgion ve Chrisopolis isimleriyle de anılan Birgi'de 1308 yılında Aydınoğulları Beyliğinin kurulmasıyla Türk hâkimiyeti başlamıştır. 1310 yılında Aydınoğulları Beyliğine başkentlik yaparak, döneminin en gelişmiş merkezi haline gelmiştir. Aydın sancağının 1425-1426 yılında Osmanlı topraklarına katılmasıyla, Osmanlı yönetimine geçen Birgi, bu dönemde medrese ve ünlü din bilginleriyle önemli merkeze dönüşmüştür. Ancak 17.yüzyılın ilk çeyreğinde sahada ortaya çıkan isyanlar, ekonominin bozulmasına neden olmuş, yakın çevresindeki yerleşmelere göre daha yavaş gelişen Birgi'de halkın göç etmesiyle, nüfus azalmaya başlamıştır (Vardar & Uysal, 2010;51, Gümüšoğlu, 2008;170-178).

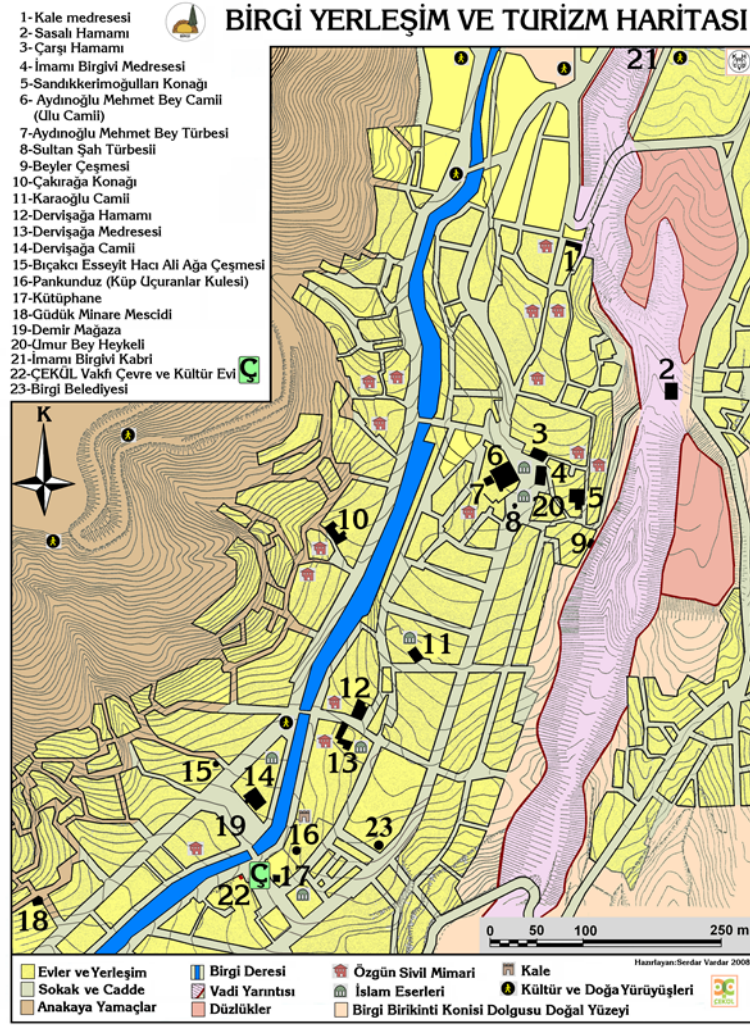
Tablo 1. Birgi'de Yer Alan Önemli Tarihi Eserler

Tarihi ev ve konaklar	Cami ve türbeler	Hamamlar	Medreseler	Çeşmeler
-Çakırağa Konağı	-Aydınoğlu Mehmet Camii	-Osmanlı Hamamı	-Ataullah Efendi Medresesi	-Bıçakçı Esseyyid Hacı Ali Ağa Çeşmesi
-Kerim Ağa Konağı	-Aydınoğulları Türbesi	-Şeyh Muhittin Hamamı	-Çukur Medrese (Derviş Ağa Darulhadisi)	-Hafsa Hatun Çeşmesi
-Sandikeminioğlu Konağı	-Sultan Şah Türbesi	-Sasalı Hamamı	-Sibyan Mektebi	-Akmescit Dede Çeşmesi
	-Güçük Minare Mescidi		-Kale Medresesi	-Çarşı Çeşmesi
	-Derviş Ağa Camii			-Demir Baba Çeşmesi
	-Karaoğlu Camii			

Kaynak: Arazi gözlemleri

Küçük Menderes Havzasının adeta açık hava müzesi olan Birgi, 2014 yılına kadar Ödemiş'e bağlı bir belde iken bu tarihten itibaren, 6360 sayılı kanunla belediyesi kapatılarak, Ödemişin mahallerinden biri olmuştur. Sürekli göç veren yerleşmede, 1980 yılında 4839 olan nüfus 2017 yılında 1932 kişiye inmiştir. Tarımsal faaliyetlerin ön planda olduğu Birgi, tarihi ipek yolu üzerinde yer almış ve önemli ipek üretim merkezlerinden biri haline gelmiştir. Günümüzde el dokuma tezgâhları büyük ölçüde azalış gösterse de, bunların yanında sanayi tipi tezgâhlarda da üretim devam etmektedir. İncir, zeytin, ceviz ve kestane üretimi yerleşmenin en önemli geçim kaynaklarıdır.

Birgi'de korunarak günümüze kadar gelen Tablo 1'de verilen tarihi eserler dışında bir gözetleme kulesi, su kimeri ve geleneksel kır meskenleri de bulunmaktadır. Ayrıca yerleşme eko turizme uygun coğrafi koşullara sahiptir (Vardar & Uysal, 2010;53).

Şekil 2. Birgi Yerleşim ve Turizm Haritası (Vardar ve Uysal 2010)

2. Araştırmanın Amacı ve Yöntem

Bu araştırmanın temel amacı, Birgi’de yerel halkın turizm algısının ve farkındalığının oluşmasında turizmin söz konusu etkilerinden hangilerinin ne düzeyde etkili olduğunu tespit etmektir. Bunun için özellikle, turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerinin algı ve tutumların oluşmasında ne derecede önemli olduğunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Sahayla ilgili literatürlerin değerlendirilmesi dışında, anket uygulaması yapılmış, gözlem ve görüşlere yer verilmiştir. Saha gözlemleri ve görüşler ışığında; yerel halkın turizmin geliştirilmesi ve yönetilmesinde algılama ve tutum etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anket, sekiz başlık altında toplanmış toplam 45 sorudan oluşmaktadır. Ankette 5’li likert ölçeğiyle, katılım düzeylerinin tespit edilmesinde; kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, fikrim yok, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum, ifadeleri kullanılmıştır. Hazırlanan ölçek 25 katılımcı ile ön teste tabii tutulmuş ve ön test sonuçları doğrultusunda anket uygulanmıştır. Beşli likert ölçeği dışında katılımcılara dört açık uçlu soru sorulmuştur.

Anket Birgi mahallesinde yaşayan 235 kişiye uygulanmış ve hepsinden geri dönüşüm sağlanmıştır. Ankette katılımcıların demografik niteliklerini belirleyen soruların dışında; turizm ve turistik alan farkındalığını, sahanın turizm potansiyeli ve mevcut kaynakların yeterince değerlendirildiği konusundaki algıları ortaya çıkaracak sorulara da yer verilmiştir. Ayrıca sahadaki turizmin geliştirilmesi ve oluşan sorunlarla ilgili tutumların tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

3. Evren, Örneklem ve Veri Analizi

Araştırma Ödemiş'in Birgi mahallesinde 2017 yılı Ekim-Aralık döneminde yapılmıştır. Anket uygulamasında tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır. Yerleşmenin nüfusu 1932 kişidir, anket uygulamalarında öngörülen %95 güven aralığı, %5 hata payı ile örneklemin büyüklüğü tespit edilmiş ve 235 kişiye anket uygulanmıştır. Veriler frekans ve yüzde analizine göre tablolastırılmıştır. Katılımcılara yöneltilen açık uçlu sorular şunlardır;

- 1- Yukarıda belirtilenler dışında Beldenizin turizm açısından sahip olduğu başka bir özelliği var mıdır? Varsa nedir yazar mısınız?
- 2- Turizmin faaliyetleriyle ilgili olumlu veya olumsuz gözlemlerinizi nelerdir?
- 3- Size göre bir turistin yerel halktan beklentisi nedir?
- 4- Turizmle ilgili yapılan planlamalarda size göre bir eksiklik var mıdır? Bu alanda bir öneriniz var mı?
- 5- Mahallenizde çekilen reklam filmlerinin turizme katkı sağladığını düşünüyor musunuz? Cevabınız evetse nasıl bir katkı sağlamıştır?

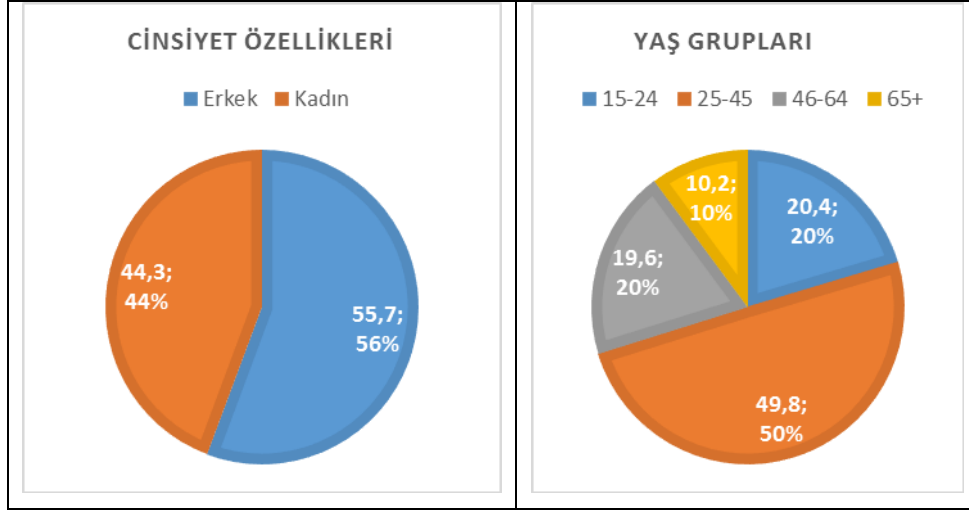
4. Bulgular

Araştırmaya katılan kişilerin %55,7'si erkek, %44,3'ü kadındır. Katılımcılar içerisinde en yüksek grubu %49,8 ile 25-44 yaş aralığında yer alanlar oluşturmaktadır (Tablo 2, Şekil 1). 15-24 yaş aralığı %20,4 ile ikinci sırada, 45-64 yaş aralığının payı %19,6'dır. Katılımcıların %10,2'si ise 65 yaş ve üzeri kişilerden oluşmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

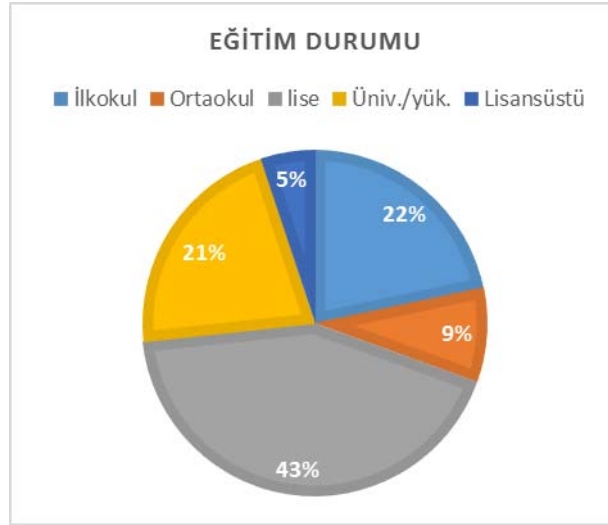
Değişkenler	Gruplar	Frekans	%
Cinsiyet	Erkek	131	55,7
	Kadın	104	44,3
Yaş dağılımı	15-24	48	20,4
	25-44	117	49,8
	45-64	46	19,6
	65 +	24	10,2
	İlkokul	50	21,7
Eğitim durumu	Ortaokul	21	8,8
	Lise	101	42,8
	Üniversite/ yüksekok.	51	21,6
	Lisansüstü	12	5,1

Kaynak: Anket sonuçları

Şekil 2. Katılımcıların cinsiyet ve yaş gruplarına dağılımı

Anket sorularını cevaplandıranların %42,8'i lise, 21,7'si ilkokul, 21,6'sı üniversite/yüksekokul mezunlarıdır. Ortaokul mezunların payı 8,8, lisansüstü eğitim alanların oranı ise 5,1 civarındadır (Şekil 2).

Şekil 2. Katılımcıların eğitim durumu

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Turistik Alan Alguları

Turistik alan nedir?	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Dinlenme ve eğlenme olanakları sunan alanlardır	11	48,5	98	41,7	11	4,7	8	3,4	4	1,7

Çevre güzelliği olan alanlardır	134	57,0	95	40,4	4	1,7	1	0,4	1	0,4
Tarihi zenginliği olan alanlardır	149	63,4	79	33,6	6	2,5	1	0,4	-	-
Ekonomik kazanç sağlayan alanlardır	127	54,1	81	34,5	12	5,1	9	3,8	6	2,5
Kültürel etkileşiminin güçlü olduğu alanlardır	128	54,5	81	34,5	21	8,9	5	2,1	-	-

Anketi cevaplayanlara turistik alanla ilgili algılarını öğrenmek için; turistik alan nedir sorusu yöneltilmiş ve “dinlenme ve eğlenme olanakları sunan alanlardır” seçeneğine kesinlikle katılıyorum, katılıyorum diyenlerin oranı %90,2 olmuştur. Yine katılımcıların neredeyse tamamı (%97,4) turistik alanı “çevre güzelliği olan alanlardır” fikrine katılmışlardır. Verilen seçenekler içerisinde turistik alanları “ekonomik kazanç sağlayan alanlardır” düşüncesine diğerlerine göre daha az katılmış olsalar da bu oran %88,6’la yine yüksektir. Burada katılımcıların turistik alanların ne olduğunu ortaya koyan faktörler konusunda, algılarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 4. Yakın Çevredeki Turizm Değerlerinin Farkındalığı

Mahallenizin hangi özelliği turistlerin ilgisini çekmektedir?	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tarihi bir dokuya sahip olması	156	66,4	73	31,1	4	1,7	1	0,4	1	0,4
Tarihi eserlerin fazlalığı	125	53,2	98	41,7	9	3,8	2	0,8	1	0,4
Doğal çevre güzellikleri	117	49,8	109	46,4	7	3,0	2	0,8	-	-
Yöresel yemekler/ürünlerin çeşitliliği	105	44,7	99	42,1	19	8,1	7	3,0	5	2,1
Sessiz ve sakin olması	121	51,5	95	40,4	13	5,5	4	1,7	2	0,8

Yerel halkın yakın çevresindeki turizm değerlerinin farkındalığını ortaya koymak için; “Mahallenizin hangi özelliği turistlerin ilgisini çekmektedir?” sorusuna verilen cevaplar içerisinde *tarihi bir dokuya sahip olması* ifadesi ön plana çıkmış, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum diyenlerin toplamı %97,5 oranına ulaşmıştır. Doğal çevre güzelliklerine sahip olduğu fikrine %96,2, tarihi eserlerin fazlalığı %94,2, sessiz ve sakin olduğu düşüncesine %91,9 oranında katılmışlardır. Yöresel yemekler/ürünlerin çeşitliliği ifadesini destekleyenlerin payı ise %86,8’dir. Birgi’de yaşayan halkın yakın çevresindeki turizm değerlerine olan farkındalığı oldukça yüksektir.

Tablo 4’de verilen anket sorularının hemen devamında katılımcılara “*Yukarıda belirtilenler dışında mahallenizin turizm açısından sahip olduğu başka bir özelliği var mıdır? Varsa nedir yazar mısınız?*” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların yaklaşık %10’u Birgi’nin **inanç turizmi** açısından da önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Tarihi araştırıldığında, farklı uygarlıklar, farklı dinler ve farklı inançlara sahip insanlar bu bölgede çok uzun süre önce yaşamaya başlamışlardır. İnanç turizmi açısından bölgenin önemli yerleşmelerinden biri olan Birgi’de bulunan “İmam Birgivi’nin” mezarı her yıl yüzlerce turist tarafından ziyaret edilmektedir(Gümüsoğlu, 2008;90).

Tablo 5. Katılımcıların Turizmin Günümüzdeki Mevcut Durumdaki Etkilerine Yönelik Algıları

Mevcut turizmle birlikte mahallenizde neler değişmiştir?	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tarihi yapılar harap edilmiştir	48	20,4	66	28,0	28	11,9	60	25,5	33	14,0
Restorasyon çalışmaları orijinalliğini bozmuştur	46	19,6	64	27,2	30	12,8	60	25,5	35	14,9
Yapılaşma tarihi dokuyu bozmuştur	52	22,1	70	29,8	25	10,6	58	24,7	30	12,8
Yaşam memnuniyeti yükselmiştir	76	32,3	103	43,8	24	10,2	16	6,8	16	6,8
Doğal çevrede bozulmalar başlamıştır	56	23,8	71	30,2	28	11,9	55	23,4	25	10,6

Son dönemlerde turizmin gelişmesinin ortaya çıkardığı sonuçlardan birisi de yerel halkta bu süreçte gelişen olumlu/olumsuz algılardır. Bunu tespit etmek amacıyla belirlenen sorulardan birisi; Mevcut turizmle birlikte mahallenizde neler değişmiştir? Sorusu olmuştur. Bunlardan ‘‘tarihi yapılar harap edilmiştir’’ ifadesinde olumsuz düşünenlerin oranı toplam %48,4 iken; böyle olmadığını düşünenlerin payı %39,5, fikrim yok diyenler ise 11,9 civarındadır. Katılımcıların %46,8’i *restorasyon çalışmalarının eserlerin orijinalliğini bozduğu* konusuna katılırken, 40,4’ü katılmadıklarını, 12,8’i ise fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. *Yapılaşmanın tarihi dokuyu bozduğunu* savunanlar %51,4, aksi olduğunu söyleyenler ise 47,5 olarak tespit edilmiştir. *Doğal çevrenin bozulduğuna* inananların payı %54 iken bu fikre katılmayanların payı %34’ler civarındadır. Görüldüğü üzere sahada turizm gelişmesiyle özellikle ortaya çıkan çevresel olumsuz etkilerin olduğu düşüncesi genellikle daha yaygındır. Bu başlık altındaki sorularda ‘‘fikrim yok’’ seçeneğini işaretleyenleri oranı hep %10’un üzerinde tespit edilmiş olsa da; olumlu ve olumsuz algılar arasında çok büyük farklılıklar görülmemektedir. Ancak yerel halkın %76’dan biraz fazlasının turizmin ‘‘yaşam memnuniyeti yükselttiği’’ görüşünü benimsedikleri görülmektedir.

Bu konu başlığı altında katılımcılara, **Tablo 5’te verilenlerin dışında yakın çevrenizdeki turizmin faaliyetleriyle ilgili olumlu veya olumsuz başka gözlemleriniz var mıdır?** Sorusu yöneltilmiştir. Çoğunlukla cevaplanmasa da; ‘‘yöneticilerin bu konuyla yeterince ilgilenmediklerini’’, ‘‘turizmin ekonomiye önemli ölçüde katkı sunduğu’’, *Birgi’nin mahalle statüsünden çıkarılıp yeniden Belediyelik olması*’’ gerektiğini, ancak bu durumda olumlu sonuçlar elde edilebileceğini söylemişlerdir.

Tablo 6. Katılımcıların Turizmin Gelişmesi Sonucunda Oluşabilecek Etkilere Yönelik Algıları

Sahip olduğunuz turizm kaynakları tamamıyla değerlendirildiğinde neler değişir?	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tarihi dokusu bozulur	47	20,0	77	32,8	25	10,6	61	25,9	25	10,6

Çevre kirliliği artar	46	19,6	84	35,7	28	11,9	55	23,4	22	9,4
Önemli bir turizm beldesine dönüşür	104	44,3	95	40,4	18	7,6	11	4,7	7	3,0
Yöre halkının gelir seviyesi yükselir	100	42,6	107	45,5	14	5,9	7	3,0	7	3,0
Kamu hizmetleri artar	78	33,2	102	43,4	25	10,6	20	8,5	10	4,3

Sahip olduğunuz kaynaklar tamamen değerlendirildiğinde veya yaşadığımız alan bir turizm merkezine dönüştüğünde ortaya çıkabilecek etkilerin oluşturabileceği algıları ölçmek amacıyla bu bölümde beş soru yöneltilmiştir (Tablo 6). Ekonomik ve çevresel katkıların ön plana çıkarıldığı bu ifadelerde; halkın katılımcıların önemli bir bölümü; turizmin ekonomik etkilerinin olumlu olacağı konusunda fikir beyan etmişlerdir. Tarihi dokusunun bozulacağı ve çevre kirliliğinin artacağı konusunda ise çoğunlukla olumsuz bir tutum sergilemişlerdir. %52,8'i tarihi dokunun bozulacağı, %55,3' ü çevre kirliliğinin artacağı görüşüne katıldıklarını belirtmişlerdir. Ancak ‘‘yöre halkının gelir seviyesi yükselir’’ ifadesi %88,1 oranında, önemli bir turizm beldesine dönüşür ifadesi % 84,7 ve kamu hizmetleri artar fikri %76,6 oranında desteklenmiştir (Tablo 6).

Tablo 7. Turizm Faaliyetlerine Yapılabilecek Katılara Yönelik Tutumlar

Birey olarak yerleşmede geliştirilebilecek nasıl bir aktivite içinde yer almak istersiniz?	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum		
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Rehberlik	83	36,1	86	37,4	35	15,2	22	9,6	4	1,7	
Pansiyonculuk	76	33,0	94	40,9	32	13,9	24	10,4	4	1,7	
Tarımsal ürünlerin tanıtımı	94	40,9	86	37,4	33	14,3	11	4,8	6	2,6	
Yöresel yemeklerin tanıtımı	92	40,0	95	41,3	30	13,0	12	5,2	1	0,4	
El sanatlarının tanıtımı ve pazarlama	85	36,9	88	38,3	35	15,2	18	7,8	4	1,7	
İlgilenmiyorum	f: 5 kişi % 2,2										

Turizm faaliyetlerine yapılabilecek katkıları belirlemek amacıyla beş faktör belirlenmiştir (Tablo 7). ‘‘ Birey olarak yerleşmede geliştirilebilecek nasıl bir aktivite içinde yer almak istersiniz?’’ sorusuna, ankete katılanların %2,2'si (5 kişi) böyle bir faaliyette yer almak istemediklerini, ilgilenmiyorum diyerek belirtmişlerdir. Diğer anket grubunun (230 kişi) 73,4'ü rehberlik, %73,9'u pansiyonculuk, 78,3'ü tarımsal ürünlerin tanıtımı, %81,3'ü yöresel yemeklerin tanıtımı, %75,2'si el sanatlarının tanıtımı ve pazarlanması gibi aktivitelerde görev alabilecekleri konusunda olumlu tutum sergilemişlerdir. Özellikle yöresel yemeklerin, el sanatlarının ve tarımsal ürünlerin tanıtımı sorularına cevap verenler içerisinde kadın katılımcıların neredeyse tamamı, bu faaliyetlerde yer alabileceklerini belirtmişlerdir. Rehberlik yapabilirim ifadesine katılanlarda, erkeklerin oranı kadınlara göre daha yüksektir. Fikrim yok sorusuna cevap verenler içerisinde yine erkek katılımcıların oranı kadınlara göre daha yüksektir. Tablonun geneline bakıldığında kadınlar, bu aktivitelerde erkeklere göre daha girişimci olduklarını ortaya koymuşlardır.

Tablo 8. Katılımcıların Turizmin Geliştirilmesi ve Planlanmasına Yönelik Tutumları

Turizmin gelişmesi için neler yapılmalıdır?	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Yerel halka sürdürülebilir turizm eğitimi verilmeli	101	43,0	97	41,3	29	12,3	5	2,1	3	1,3
Daha fazla tesis yapılmalı	78	33,2	98	41,7	25	10,6	24	10,2	10	4,3
Tanıtım ve pazarlama imkânları artırılmalı	105	44,7	110	46,8	15	6,4	3	1,3	2	0,8
Ulaşım imkânları artırılmalı	103	43,8	109	46,4	14	6,0	6	2,5	3	1,3
Bu haliyle kalmalı	68	28,9	66	28,1	36	15,3	46	19,6	19	8,1

Birgi’de, katılımcıların turizmin geliştirilmesi ve planlanmasına yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla “turizmin gelişmesi için neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir (Tablo 8). Anketi cevaplayanların %84,3’ü yerel halka “sürdürülebilir turizm eğitimi” verilmesi fikrine katıldıkları veya tamamen katıldıklarını belirtmişlerdir. %12,3’ü bir fikri olmadığını ve 3,4’ü ise katılmadıklarını söylemişlerdir. Daha fazla tesis yapılmalı diyenlerin oranı 74,9, tanıtım ve pazarlama imkânları artırılmalı diyenler %91,5, ulaşım imkânları artırılmalı diyenlerin oranı ise 90,2 olarak tespit edilmiştir. Bu haliyle kalmalı diyenlerin payı %57’de kalırken; fikrim yok diyenlerin oranı %15,3 civarındadır.

Tablo 9. Turizm Hizmetlerinde Eksikliklere Yönelik Algılar

Turizm hizmetlerinde en büyük eksikliğinizi nedir?	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Halkın ilgisiz olması	59	25,1	57	24,2	54	23,0	53	22,5	12	5,1
Tesislerin yetersizliği	55	23,4	71	30,2	52	22,1	48	20,4	9	3,8
Rehber hizmetlerinin azlığı	68	28,9	87	37,0	48	20,4	26	11,1	6	2,6
İlgi çekici aktivitelerin azlığı	73	31,1	95	40,4	38	16,2	19	8,1	10	4,2
Kamu hizmetlerinin yetersizliği	85	36,2	94	40,0	29	12,3	18	7,7	9	3,8

Katılımcıların, yaşadıkları mahallede turizm hizmetlerinde eksikliklere yönelik algılarını tespit amacıyla; Turizm hizmetlerinde en büyük eksikliğinizi nedir? Sorusu sorulmuştur. Tablo 9’da yer alan ifadelerde en yüksek katılıyorum (%76,2) cevabı kamu hizmetlerinin yetersiz olduğu konusundadır. İlgi çekici aktivitelerin az olduğu %71,5 oranında savunulurken, rehber hizmetlerinin yetersiz olduğunu düşünenlerin payı %65,9’dur. Katılımcıların yarıya yakını, halkın ilgisiz ve tesislerin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Fikrim yok ifadesi bu alanda sorulan sorularda diğerlerine göre oldukça yüksek bir paya

sahiptir. Örneğin halkın ilgisiz olduğu ifadesine %23, tesislerin yetersizliği ifadesine %22,1 rehber hizmetlerinin yetersizliğine ise katılımcıların yaklaşık beşte biri fikir sahibi olmadıklarını beyan etmişlerdir.

Tablo 9'da verilenlerin dışında **turizmle ilgili yapılan planlamalarda size göre bir eksiklik var mıdır? Bu alanda bir öneriniz olabilir mi?** Sorusuna

- Daha fazla ekonomik kazanç sağlayacak şekilde planlamalar yapılmalı
- Yeni yatırımlara ihtiyaç vardır
- Sektörel faaliyetler çeşitlendirilmeli
- Kültürel faaliyetler artırılmalı
- Çevre bilinci artırılmalı
- Turizmin planlanması çevreyle uyumlu olmalı

Gibi ifadeleri çağrıştıracak cevaplar vermişlerdir. Katılımcıların önemli bir bölümü (%63) "turizm ekonomik kazanç sağlayacak şekilde planlanmalı" algısına sahiptir. Buna karşılık "planlamanın çevreyle uyumlu olması gerektiği" görüşünde olanların da oranı yaklaşık %30 civarındadır.

Tablo 10. Katılımcıların Turistlerin Beklentilerine Yönelik Algıları

Size göre bir turist beklentisi nelerdir	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim yok		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Sessizlik	104	44,2	95	40,4	23	9,9	9	3,8	4	1,7
Erişim kolaylığı	84	35,7	115	48,9	18	7,7	13	5,5	5	2,1
Eğlence imkânları	63	26,8	68	28,9	41	17,4	42	17,9	21	8,9
Yöresel yemekler /ürünlerin çeşitliliği	100	42,5	101	43,0	21	8,9	11	4,7	2	0,8
Korunmuş doğal güzellikler	134	57,0	89	37,9	8	3,4	2	0,8	2	0,8
Korunmuş tarihi yapılar	141	60,0	81	34,5	8	3,4	3	1,3	2	0,8

Bu tip araştırmalarda yerel halkın, turistlerin turizm bölgelerinden beklentilerinin ne olduğu konusunda sahip oldukları algılarda önemlidir. Zira bu tip sahalarda yaşayan insanların bir turist beklentisinin ne olduğunu bilmesi, onun bireysel olarak yapacağı katkı açısından da oldukça önemlidir. Belirlenen ifadeler içerisinde bir turist beklentilerinden en önemlisinin *korunmuş doğal güzellikler* olduğudur. Nitekim katılımcıların %94,9'u bu ifadeye katıldıklarını belirtmişlerdir. Yine %94,5 ile *korunmuş tarihi yapıların* bir turist en büyük beklentilerinden biri olarak algılanmıştır. Sessizlik (85,0), erişim kolaylığı (84,6) ve yöresel yemekler/ürünler çeşitliliği (85,5), yerel halka göre bir turist beklentileri içerisinde yer almaktadır. Bu başlık altında belirlenen görüşlerde, *eğlence imkânlarının fazlalığı*, ifadesine anketi cevaplayanların ancak %55,7'si katıldıklarını belirtmişlerdir.

Size göre bir turist beklentisi nedir? Katılımcıların neredeyse tamamı "saygı ve dürüstlük" gibi benzer cevaplar vermişlerdir.

Mahallenizde çekilen reklam filmlerinin turizme katkı sağladığını düşünüyor musunuz? Cevabınız evetse nasıl bir katkı sağlamıştır? Bu soruya yine katılımcıların önemli bir bölümü "evet katkı sağlamıştır" diye cevap vermişlerdir. Çekilen bu reklam filmlerinin, yerleşmenin sahip olduğu turistik kaynaklar sayesinde olduğunu ve bunlardan sonra gelen turist sayısında artış olduğunu iddia etmişlerdir.

Sonuç ve Değerlendirmeler

Bir sahada turizm faaliyetlerinin gelişmeye başlaması, o yerde çevresel, beşeri ve ekonomik birtakım değişikliklere neden olur. Ortaya çıkan değişimler sahada yaşayan yerel halkın bu faaliyetlerle

İlgili olumlu veya olumsuz birtakım algı ve tutum geliştirmelerini sağlar. Özellikle Birgi gibi turistik küçük yerleşim birimlerinde; halk birbirleriyle daha çok etkileşim halinde olduğu için, ortaya çıkan algı, tutum ve davranışlarda benzerdir. Birgi’de turizm faaliyetleri oldukça eskidir, zira tarihi bir yerleşim merkezi olan saha; özellikle bölge ve çevresinde yaşayan insanların hep ilgisini çekmiştir. Son yıllarda yapılan küçük yatırımlar ve etkinlikler, turizm faaliyetlerinin giderek gelişmesini sağlamıştır.

Yerel halkın çevresindeki turizm eserlerine farkındalığı oldukça yüksektir. Katılımcıların neredeyse tamamı, yerleşmelerinin tarihiye bir dokuya, tarihi eserlere ve doğal güzelliklere sahip olduğu bilincindedirler. Yine anketi cevaplayanların yaklaşık yarısı, turizmin günümüze kadar olan gelişiminde; tarihi eserlerin harap edildiğini, orijinal durumlarının korunmadığını, kısaca turizm faaliyetlerinin olumsuz etkilerinin olduğunu ve bundan etkilendikleri konusunda hem fikirdirler. Ancak turizmin ekonomik olumlu etkilerinin farkındadırlar ve turizmin gelişmesiyle hem bireysel refah seviyelerinin artacağını hem de yerleşmenin gelirlerinin artacağını düşünmektedirler.

Sahaya yapılacak turizm yatırımlarında yer alabilecekleri konusunda olumlu bir tutum sergilemişlerdir. Turizmin planlamasında eksikliklerinin farkındadırlar ve yerleşmede turizmle ilgili yapılacak bütün planlamalarda ekonomik-çevre ilişkisine dikkat çekilmiştir. Planlamada yerel halkın beklentisi, işletmelerin sayısının artırılması, ulaşım tanıtım ve pazarlama konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Özellikle yeni tesislerin açılması, kamu hizmetlerinin artırılması isteği, turizmin ekonomik boyutu ile de doğrudan ilişkilendirilebilecek bir algı yönüdür. Katılımcıların yarıdan biraz fazlasının, tarihi dokunun bozulacağı/ çevre kirliliğinde olumsuz algıları; halkın bu nokta da belli tutuma sahip olduğu ve yaklaşımlarının gelişmiş olduğunu sonucunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak genel anlamda Birgi’de yerel halkın turizm algılarının olumlu bir yaklaşım içerisinde olduğunu ve turizme yönelik planlamaların yapılmasına bir engel oluşturmayacağı söylenebilir. Bu araştırmanın yöredeki yerleşik halkın turizme bakışı ve turizmin etkilerini algılama ve değerlendirmesini ortaya koyması yanında; hem turizmin sürdürülebilirliği hem de geleceğe yönelik planlamaların şekillendirilmesinde yol gösterici olmasını temenni ediyoruz.

Katkı Belirtme: Anketlerin yapılması ve fotoğrafların çekilmesi YÜCEL tarafından yapılmıştır. Anketlerin değerlendirilmesi ve yazım iki yazarın ortak çalışmasıyla oluşturulmuştur.

Foto.1 Sultan Şah Türbesi: Moloz taştan yapılmış altıgen planlı bu yapının üzeri kiremit kaplı bir kubbe ile örtülmüştür

Foto 2. Çukur Medrese (Derviş Ağa Darulhadisi): Derviş Ağa tarafından 1657-8 yılında moloz taştan yaptırılmış açık avlulu bir yapıdır

Foto 3. Çok renkli bir tarihi dokuya sahip olan Birgi, 1996 yılında tamamı sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmıştır.

Foto 4. Her köşesinde tarihin izlerinin görüldüğü yerleşmede geleneksel Osmanlı mimarisini yansıtan pek çok ev ve konak bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akova, O., 2006. Yerel halkın turizmin etkilerini algılamalarına ve tutumlarına yönelik bir Araştırma Akademik İncelemeler Dergisi Sayı:2 Cilt:1.
- Alaeddinoğlu, F. 2007. Van halkının turisti ve turizmi algılama şekli. Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt:5 Sayı:1, s. 1- 16.
- Bayat, G., 2010. Turizmin yerel halk tarafından algılanması: Iğdır halkı üzerine bir araştırma Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kars
- Baykan, E., 2007. Turizmin yerel kültür üzerindeki etkilerinin yöre halkı tarafından algılanması: Ürgüp yöresine yönelik bir uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bilim, Y., Özer, Ö., 2013. Yerel halk gözüyle konya’da turizmin önemi ve ekonomik, sosyal, çevresel etkiler. Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu.
- Eralp, Z. (1974). Socio-Economic effects of tourism towards communal changes. *Ankara University Press*, Ankara
- Filiz, A., Yılmaz, Ö. D., 2017. Turizm gelişim yaklaşımları kapsamında yerel halkın turizme yönelik algı ve tutumları: Mazi Köyü-Türkbükü karşılaştırmalı analizi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi - Yıl 10, Sayı 2, Aralık.
- Gümüšoğlu, F., 2008. Birgi’de Toplumsal Yaşam ve Değişim. Bağlam Yayınları 306, ISBN: 978-975-8803-92-7
- Koçman, A., 1989, Uygulamalı Fiziki Coğrafya Çalışmaları ve İzmir-Bozdağ Yöresi Üzerine Araştırmalar. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:4, İzmir.
- Mansuroğlu, S., 2006. Turizm gelişmelerine yerel halkın yaklaşımlarının belirlenmesi:
- Akseki/Antalya Örneği, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, S.19(1), s.35-46.
- Oğuzbalan, G., 2017. Türkiye’de yerel halkın turizme ve turizmin etkilerine yönelik algı ve tutumlarına ilişkin yazın taraması. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt: 10 Sayı: 51

- Sarı, C., Bidav, Y.,2017. Munzur vadisi milli parkı'nda doğal ve kültürel çevrenin geliştirilmesi ve korunması üzerine yöre halkının farkındalığı. Doğu Coğrafya Dergisi Yıl:22, Sayı: 38, s.63-86
- Soykan, F.,2003. Kırsal turizm ve Türkiye turizmi için önemi. Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 12, s. 1-11.
- Tayfun, A., Kılıçlar A., 2004. “Turizmin sosyal etkileri ve yerli halkın turiste bakışı”, Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Fakültesi Dergisi, S. 1, s. 1-17.
- Türker, G., Ö., Türker, A., 2014. Yerel halkın turizm etkilerini algılama düzeyi turizm desteğini nasıl etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği. Electronic Journal of Vocational Colleges-May/Mayıs
- Uslu, A. ve Kiper, T., 2006. “Turizmin kültürel miras üzerine etkileri: Beypazarı/Ankara örneğinde yerel halkın farkındalığı”, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, S.3(3), s. 305-314
- Vardar, S., 2010. Birgi ve Küçük Menderes Vadisinin jeomorfolojisi. Çekül Vakfı, Küçük Menderes Havzası Araştırmaları (Makaleler). ISBN:978-605-88626-3-0
- Vardar, S., Uysal İ., 2010. Birgi –Bozdağ-Gölcük (Ödemiş-İzmir) yöresinde eko-turizm alan İncelemesi ve envanteri.. Çekül Vakfı, Küçük Menderes Havzası Araştırmaları (Makaleler). ISBN:978-605-88626-3-0
- Vatan, A., Zengin, B., 2015. Söğüt İlçesi'nde kültürel miras ve yerel halkın turizme bakış açısı. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, S.10, s.634-650

SEDİMANTOLOJİK VE MİKROPALEONTOLOJİK VERİLERLE GÜZELHİSAR ÇAYI KIYI OVASININ HOLOSEN PALEOCOĞRAFYASI

Holocene Paleogeography of the Güzelhisar River Coastal Plain Based on
Sedimentological and Micropaleontological Evidence

Dr. Öğr. Üyesi Serdar VARDAR*

Öz

İnsanlar yerleşik yaşama geçişle birlikte coğrafi çevrelerinden etkilenmiş ve çevrelerini etkilemişlerdir. Güzelhisar çayı kıyı ovası, Orta Holosen'den günümüze doğal çevre değişimi-insan etkileşiminin iyi örneklerine sahip yerlerden biridir. Ova ve kıyı çizgisi Holosen boyunca iç kesimlerden günümüzdeki yerine kadar ilerlemiştir. Bu değişim ova çevresindeki Myrina, Tisna ve Çaltıldere gibi arkeolojik yerleşimler üzerinde etkili olmuştur. Ovanın paleocoğrafyasının ve çevredeki bu yerleşimler üzerindeki etkisinin belirlenmesi için 35 delgi sondaj gerçekleştirilmiş ve sondaj örneklerinin tane boyu, element, mikrofossil analizleri yapılmıştır. Kıyı bataklıkları, lagüner ve denizel ortamların belirlenmesinde mikrofossil analizlerinden yararlanılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda ovanın alüvyon katmanları yansıttıkları ortamlara göre 6 alüvyal birime ayrılarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma ve yapılan tarihlemelerle Güzelhisar kıyı ovasının ve deltasının son 6500-7000 yıl boyunca (Holosen transgresyonu ile birlikte-Orta Holosen'den günümüze) gelişimi değişen kıyı çizgilerine göre belirlenmiştir. Değişen doğal çevreden etkilenen Myrina, Tisna ve Çaltıldere gibi arkeolojik yerleşimlerin jeoarkeolojik yorumları yapılmıştır. Myrina antik kentinin bulunduğu alandaki Kalabasar tepe'nin günümüzden 4000 yıl önce bir ada olduğu, var olan sığ ve dar bir boğazın dolması ile GÖ 3000 li yıllarda yerleşimin başladığı mikrofossil analizleri ile tekrar teyit edilmiştir. Bunun yanında GÖ 6000-6500 yıl önce Sarıkaya depresyonunun sığ bir denizel kanal ile Çaltıldere koyunu Güzelhisar depresyonuna bağladığı belirlenmiştir. Holosen transgresyonu ile oluşan bu kanal kısa bir sürede dolmuş ve karalaşmıştır. Bu kesimde bulunan Çaltıldere yerleşimi de muhtemelen Orta Tunç Çağı ile birlikte kurulmuş olmalıdır. Tisna kentinin ise Holosen transgresyonu ile denizin karaya en çok sokulduğu dönemde bile kıyudan 1-2 km uzakta bir sırt üzerinde var olduğu anlaşılmıştır. Güzelhisar çayı depresyonunda denizin en çok içeri sokulduğu dönemin kıyı çizgisinin doğal sedimanları içinde çevredeki eski bir yerleşime ait arkeolojik dolgular tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Holosen Paleocoğrafyası, Jeoarkeoloji, Güzelhisar Kıyı Ovası, Myrina, Aliğa

* İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Coğrafya Bölümü.
serdar.vardar@ikc.edu.tr

Dergiye Müracaat Tarihi: 05.06.2018

Abstract

Human have been affected by their geographical surroundings and influenced their surroundings with the transition to settled life. The Güzelhisar river coastal plain is one of the places that have good examples of the natural environment change-human interaction from the Middle Holocene. The plain and the shoreline progressed from the interior to the present during the Holocene. This change has affected the archeological settlements such as Myrina, Tisna and Çaltıldere in the vicinity of the plain. In order to determine the paleogeography of the plain and its effect on these settlements in the surrounding area, 35 core drillings was carried out and grain size, element, microfossil analyzes of drilling samples were made. Microfossil analyzes were used to identify coastal marshes, lagoons and marine environments. As a result of the studies made, the alluvium layers of the ovary were classified by separating 6 alluvial deposits according to the environments they reflect. According to this classification and dates, the development of the Güzelhisar coastal plain and deltas during the last 6500-7000 years (along with Holocene transgression-from the Middle Holocene) has been determined according to the changing coastal lines. Geoarchaeological interpretations of the archaeological embellishments such as Myrina, Tisna and Çaltıldere affected by the changing natural landscape have been made. Geoarchaeological interpretations of archeological settlements such as Myrina, Tisna and Çaltıldere affected by the changing natural landscape were made. It was reaffirmed by microfossil analysis that the settlement of Myrina's ancient city had begun 3000 thousand years ago with the existence of a narrow shallow and narrow throat that the other hill (kalabasar hill) is an island 4000 years ago today. Beside this, it was determined that Sarıkaya Depression was connected to the depression of Güzelhisar in Çaltıldere Bay with a shallow marine channel 6000-6500 years ago. This channel, formed by Holocene transgression, was filled up and became into a land in a short time. The Çaltıldere settlement in this area should also be established with the Middle Bronze Age. It is understood that the city of Tisna, on the other hand, is located on a ridge 1-2 km away from the shore even during the most intrusive period of the sea by the Holocene transgression. In the depression of Güzelhisar Creek, in the natural sediments of the coastline during the period when the sea was most intruded archaeological deposits belonging to an ancient settlement where was closer was determined.

Keywords: Holocene Paleogeography, Geoarchaeology, Güzelhisar Coastal Plain, Myrina, Aliğa

1. Giriş

Güzelhisar çayı kıyı ovası Batı Anadolu'daki küçük bir grabenin içinde şekillenmiştir (Şekil 1). Akarsu, Yunt dağı etekleri ve çevresindeki genişçe bir alandaki volkanik ve volkanosedimater kayalardan topladığı suyu ve sedimanları, Güzelhisar köyü kuzeyinde kalan kabaca doğu-batı doğrultulu tektonik çukurluğa taşımaktadır (Şekil 1, 2). Bu tektonik çukurluğun en doğusundaki Güzelhisar baraj gövdesi-Çıtak mahallesi hatının hemen batısında başlayan alüvyal düzlük batıda Myrina antik kenti güney kenarında denize ulaşmaktadır (Şekil 2). Güzelhisar yada antik adıyla Titnaios (Pythikos) çayı Dumanlı dağ kuzey eteklerinden doğan ve Tisna batısından kuzeybatıya doğru akan Sirçe çayı ile Sarıkale tepe ve sırtının batı kenarı önlerinde birleşmektedir (Şekil 1, 2). Bu mekviiden batıya doğru akan akarsu Myrina güneyine ulaştığında Güzelhisar depresyonundan çıkarak güneye yönelen bir delta meydana getirmektedir (Şekil 2).

Şekil 1. Güzelhisar kıyı-taşkın ovasının konumu ile yerçekimleri

Güzelhisar kıyı (kıyı-taşkın) ovası antik döneme ait kültürlerin izlerini barındırmaktadır (Umar 2002; Çekilmez 2017; Erdan 2017; Güçlü 2017). Aiolis'in görkemli coğrafyasının bir parçası olan Myrina Güzelhisar çayı kıyı ovası ve deltasındaki değişmelerin etkili olduğu bir konumdur (Şekil 2) (Foto. 1, 2). Myrina (Sebastopolis) antik kenti Güzelhisar çayı deltasının ve kıyı ovasının kuzey kenarında yer alır (Şekil 2). Sulak kıyı-delta düzlüğü kenarında verimli bir ovanın tüm zenginliklerinden yararlanacak konumdur. Tisna antik kenti ise Çıtak köyü kuzeyindeki Sarıkale tepesi ve sırtlarında yer almaktadır (Şekil 2). Güzelhisar çayının kıyı düzlüğünün gelişimi antik kentlerin doğal çevresinde önemli ortam değişmelerini meydana getirmiştir. Bu nedenlerle Güzelhisar çayının kıyı düzlüğündeki doğal çevre değişmeleri Güzelhisar depresyonunun doğusundaki Tisna ve batısındaki Myrina kentleri üzerinde etkili olmuştur. Bunların yanında Güzelhisar depresyonunun ağır kısmına yakın ve depresyonun kuzey kenarında yer alan Sarıkaya depresyonu kuzey kenarında bulunan Çaltıldere höyüğü ile arkeolojik ve jeoarkeolojik açıdan önemlidir. Bu höyük çevresi kıyı ovası gelişirken meydana gelen doğal çevre değişmelerinden etkilenen ilginç bir konuma sahiptir. Myrina ve Tisna antik kentleri ile Çaltıldere höyüğüyle ilgili değerlendirmeler yapabilmek için öncelikle Güzelhisar çayı kıyı ovasının Holosen boyunca değişiminin ortaya konulması gereklidir. Güzelhisar çayı kıyı ovası ve deltasının Holosen paleocoğrafyasının araştırılması hem coğrafya disiplini hem de arkeoloji disiplini açısından önemli sonuçlar sunacaktır.

2. Jeolojik-Jeomorfolojik Çerçeve

Güzelhisar çayı kıyı ovası KD'daki Yunt dağı ve çevresinden doğan Güzelhisar çayı (Koca çay) ve GD'daki Dumanlı dağdan kaynaklanan Sirçe çayının taşıdığı alüvyonların Güzelhisar köyü kuzeyinden batıya doğru devam eden tektonik çukurluğu doldurması ile şekillenmiştir (Şekil 1, 2) (Foto.

1, 2). 1076 m'ye kadar yükselen Yunt dağı'nın batı ve güneyindeki alanda bulunan Miyosen volkanitleri ve yer yer volkano-sedimanter birimleri içine yerleşen ve aşındıran Koca çay, Güzelhisar barajını geçtikten sonra Güzelhisar depresyonuna ulaşır (Şekil 1, 2, 3). Bu depresyonun Güzelhisar köyüne uzanan güneydoğu uzantısı ise buranın güneyinde 709 m'ye kadar yükselen Dumanlı tepe ve eteklerindeki Miyosen volkanitleri ve volkano-sedimanter kayalarından aşındıran Sirçe çayı tarafından taşınan alüvyonlarla doldurulmuştur. Güzelhisar çayı depresyonu organize sanayi bölgesi güneyindeki Güme tepesinden (39 m) önce KB'ya sonrada batıya doğru Myrina kentinin güneyine kadar uzanır (Şekil 2).

Şekil 2. Güzelhisar çayının kıyı-taşkın ovası ve çevresi

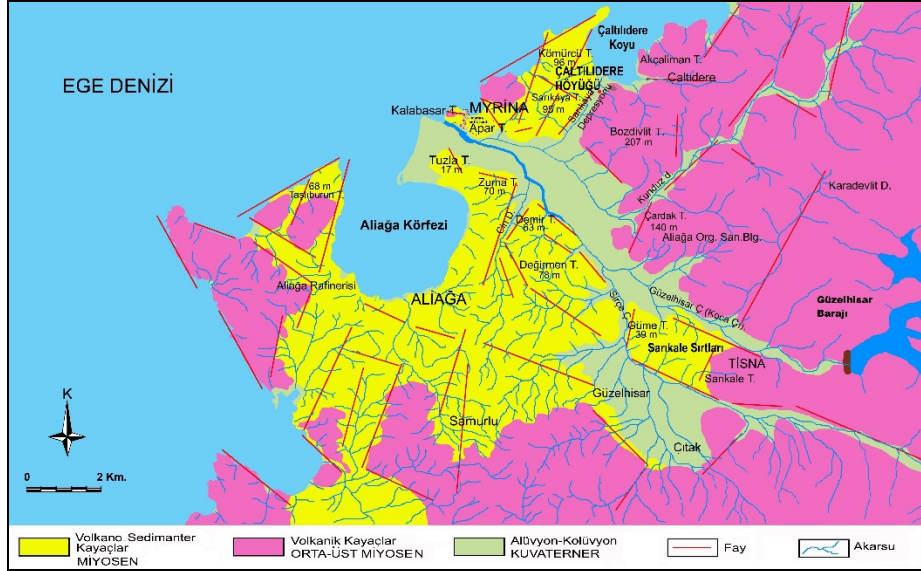
Güzelhisar çayı kıyı ovasının çevresindeki tepelik alanlar Miyosen volkanitleri ve volkano-sedimanter birimleri üzerine kuruludur (Savaşçın ve Dora 1979; Ercan 1982; Ercan vd. 1984; Öğdüm 1983; Kaya 1982; Eşder vd. 1991; Savaşçın 1975, 1979; Şaroğlu vd. 1992; Genç ve Yılmaz 2000; Emre vd. 2005; Vardar 2017; Vardar ve Yavaşlı 2016, MTA 2017) (Fig 3). Güzelhisar çayı kıyı ovasının en batısında Myrina'nın bulunduğu alanda volkanik, sedimanter ve volkano-sedimanter birim ve kayalar bir aradadır (Vardar 2017, Vardar ve Yavaşlı 2016) (Şekil 3). Myrina çevresi genç tektonik bir sismotektonik yörede yer almaktadır (Demirörer 1982; Emre vd. 2005; Ercan 1982; Eşder vd. 1991; Şaroğlu vd. 1992; Genç vd. 2000; Emre vd. 2005) (Şekil 3). KB-GD doğrultulu eski lineasyonları kesen genç faylar D-B doğrultuludur ve bu fay zonları depresyonun ana şeklini belirlemiştir (Şekil 3).

Foto 1. Güzelhisar çayı kıyı ovası

Foto 2. Güzelhisar kıyı ovasının Myrina'dan doğuya doğru görünümü

Şekil 3. Myrina ve Aliğa çevresinin ana jeolojik birimleri ve tektoniği (Vardar 2017)

3. Amaç ve yöntem

Bu çalışma, Güzelhisar çayı kıyı ovasında Holosen boyunca meydana gelmiş doğal çevre değişmelerinin alüvyal alanlarda yapılan delgi sondaj verileri ile açıklanmasını amaçlamaktadır. Bu alanda ilgili yöntemle yapılan ilk çalışmadır. Çalışmada, ovanın ve kıyıların Holosen paleocoğrafyasının aydınlatılması için sondaj ve laboratuvar analizlerinin sunduğu veriler üzerinde durulmaktadır. Sondaj örneklerinin tane boyu, hidrometre, kalsimetre, element ve mikrofossil analizleri İzmir Katip Çelebi ve Celal Bayar Üniversitelerinin laboratuvarlarında yapılmış ve ortam yorumlarında kullanılmıştır. Böylece çökme alanlarının zaman içinde değişimleri belirlenmiştir. ÇEKÜL Vakfı desteği ile iki c14 tarihlemesi yapılmış ve bu değişmelerin zamanı da verilmiştir. Sondajlar sırasındaki lojistik destek Aliğa Belediyesi tarafından sağlanmıştır. 2017 çalışmaları ise Myrina arkeolojik yüzey araştırması kapsamında yapılmıştır.

Mikrofossil analizleri, Güzelhisar çayı kıyı ovası gibi kıyı düzlüklerini meydana getiren alüvyal dolguların gelişiminin açıklanmasına ve detaylı yorumlara önemli katkılar yapmaktadır. Bu yaklaşımla, çalışmada, mikrofossil analizleri üzerinde daha detaylı olarak durulmuş ve Holosen paleocoğrafyası

yorumlarına yaptığı katkılar ele alınmıştır. Mikrofosil analizlerinde ortam yorumlarında iyi indikatörler olan Ostracod ve Foraminifer'lerden yararlanılmıştır. Alüvyon katmanlarının yansıttığı ortamlara göre belirlenen rekonstrüksiyonlarla Güzelhisar çayı kıyı ovasının gelişimini gösteren Holosen Paleocoğrafyası haritası hazırlanmıştır (Şekil 11). Bu haritaya aktarılan verilerin ışığında Myrina, Tisna ve Çaltılıdere arkeolojik yerleşimlerinin jeoarkeolojik değerlendirilmesi yapılmıştır. Bunların yayında bir delgi sondajın sediman örneğinde belirlenen volkanik kül örneğinin element analizi yapılmış ve ait olduğu patlama tespit edilmiştir. Bu veri ile külün bulunduğu katmanın dönemi tespit edilmiş ve kılavuz bir seviye olarak ele alınmıştır.

4. Bulgular ve tartışma

Coğrafya, insanlar ve doğal çevreleri ile aralarındaki etkileşimi inceleyen bir bilim alanıdır. İnsanlar, yerleşik yaşama geçişle birlikte coğrafi çevrelerinden etkilenmiş ve çevrelerini etkilemişlerdir. Arkeoloji, insan topluluklarının hayatlarını sürdürmek için ürettikleri her türlü alet, araç, yapı gibi materyalin (maddi varlığın, yapıtların) bugüne ulaşan kalıntılarını inceleyerek insanlığın kültürel geçmişini, değişimini ve gelişimini araştıran bir bilim alanıdır. Günümüzde bu amaçla yapılan çalışmalarda birçok bilim alanının katkılarından yararlanılmaktadır. "Jeoarkeoloji" adı altında toplanan bu katkıların önemli bir kısmını eski dönemlerdeki coğrafi çevre özelliklerinin belirlenmesi araştırmaları oluşturur. İlk kez Karl Butzer tarafından ifade edilen Jeoarkeoloji kavramı, arkeolojik sitlerin - eski yerleşim alanlarının buldukları doğal çevre ve değişimleri ile ilişkilerini ele alan bir disiplindir (Butzer 1982). Bu çalışmalar arkeoloji araştırmalarına da önemli bilimsel katkılar yapmaktadır (Butzer, 1982; Kayan, 2002). Arkeolojik araştırmalarda gerekli olan bilgi sadece jeolojik olmaktan çok coğrafidir ve Coğrafya (Geography) yeryüzü bilimidir (Kayan 2002). Coğrafyacılar tarafından yapılan delgi sondajlara dayalı çalışmalar jeologların algıladığı jeoarkeoloji yaklaşımı yerine Kayan'ın da ifade ettiği "coğrafi çevreyi" ön plana çıkaran araştırmalardır. Bu araştırmalar, geçmişin coğrafyasını ifade eden "Paleocoğrafya" kavramı içinde değerlendirilir (Vardar vd. 2017a).

Arkeolojideki Neolitik Çağ'a karşılık gelen Holosen başları Batı Anadolu kıyılarında doğal çevrenin hızla değiştiği bir dönemdir. Holosen doğal çevre değişmelerinin insan üzerindeki etkileri açısından özel bir anlam ifade etmektedir. Yerleşik hayata geçen insanın doğal çevre ile ilişkilerinin açıklanması için Holosen'de meydana gelmiş olan iklim değişimleri ve deniz seviyesi değişmelerinin iyi bilinmesini gerektirmektedir. Holosen paleocoğrafyası için kıyı bölgelerindeki sondajların log verileri önemli bilgiler vermektedir. Ancak bu bilgilerin yorumu için öncelikle Dünya denizlerindeki seviye değişmelerinin küresel ölçekteki değişiminin anlaşılması gereklidir.

Son buzul çağında -130 metrelerde olan Dünya denizlerinin seviyesi, Orta Holosen'e kadar bugünkü seviyesine yükselmiş ve özellikle akarsu ağızlarına karşılık gelen alçak kıyılarda iç kesimlere sokulup koy ve körfezler oluşturmuştur. Bu dönemde kıyılarımızda önemli jeomorfolojik değişimler olmuştur. Kıyının hızla değiştiği bu dönemin sonuna doğru deniz seviyesi günümüzdeki seviyesine ulaşmıştır (Kayan 1995, 1996, 1997, 1999; Öner 2016, Vardar ve Öner 2017b). Orta Holosen'de deniz seviyesi yükselmesinin durmasıyla bu kez koy ve körfezler alüvyonlarla dolarak kıyı çizgisi deniz yönünde ilerlemiştir (Kayan, 1988, 1996 ve 2012; Waelbroeck vd., 2002 ve Brückner vd., 2010).

Bu dönemlerde kıyılarda liman kentleri olarak kurulan eski yerleşmeler giderek kıyı çizgisinden içerilerde kalmış ve önemlerini kaybetmişlerdir (Kayan, 1995, 1997 ve 1999; Öner, 2013 ve 2016; Vardar ve Öner 2017a ve 2017b). Efes, Milet ve Troia gibi liman kentleri alüvyonlara dolarak iç kesimlerde kalırken, Myrina coğrafi koşulları nedeniyle halen kıyıda bulunmaktadır ve pek de kalın olmayan bir kolüvyal-alüvyal birikim ile örtülmüştür. Bu birikim Myrina'dan çok güneyindeki Güzelhisar çayı kıyı ovasında olmuştur. Bu nedenle, Holosen'deki onlarca metre kalınlığındaki alüvyon birikimi Myrina güneyini adeta yeni baştan şekillendirmiştir.

Güzelhisar kıyı ovasının Kuvaterner'de ve özellikle Holosen'deki gelişimi tarih öncesinden günümüze çevresinde var olmuş kültürler üzerinde etkili olmuştur. Holosen'de meydana gelmiş doğal çevre değişmelerinin açıklanabilmesi için ovada yapılan alüvyon delgi sondajları Holosen transgresyonu ile ovanın en iç kesimlerine kadar sokulmuş olan denize ait kıyı çizgisinin belirlenmesini sağlamıştır. Orta Holosen'de yaklaşık 7000-6000 yıl önceye karşılık gelen bu kıyı Myrina'daki yerleşimden önce Tisna-

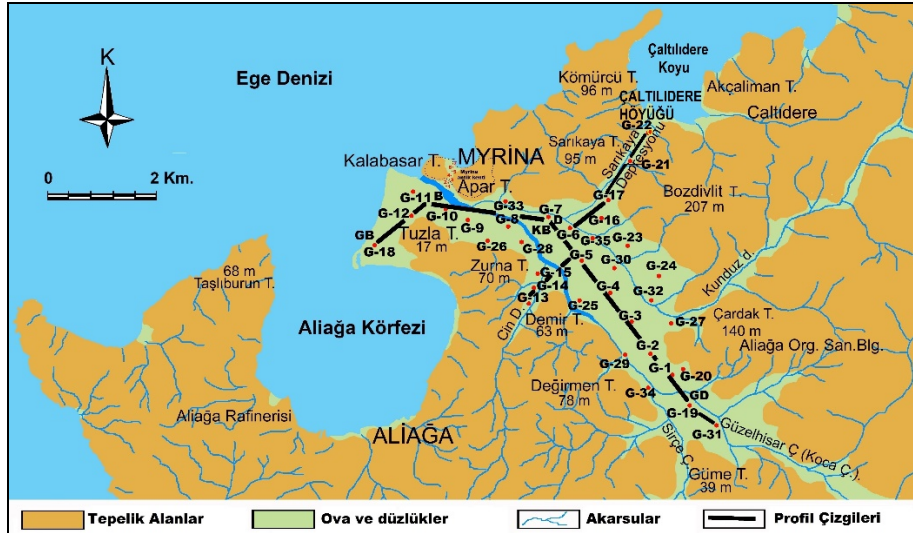
Güzelhisar mahallesi çevresinde var olmuş yerleşime uygun bir kıyı düzlüğünün kenarındır. Bu açıdan ilgili dönemde denizin iç kesimlere ne kadar sokulduğunun yanında, Orta Holosen kıyısı çevresinde var olmuş doğal çevrenin de yeniden canlandırılması hem paleocoğrafya hem de jeoarkeoloji açısından anlamlıdır. Altınova’da olduğu gibi (Vardar ve Öner 2017c), Güzelhisar çayı kıyı ovasının Orta Holosen kıyı çizgisinin doğal çevresiyle birlikte anlaşılmasıyla bu kıyı çevresinde var olmuş kültürlerin iç kesimleriyle ilişkisi (diğer bir deyişle hinterland’ın) ve yaşam alanlarının özellikleri coğrafi perspektifle aydınlatılabilir.

Güzelhisar kıyı ovasındaki doğal çevre değişmelerinin izleri alüvyal dolguların katmanlarında bulunmaktadır. Dolayısıyla bu katmanlardaki izlere ulaşabilmek için Güzelhisar çayı kıyı ovasında organize sanayi bölgesinden batıya doğru ve Myrina’dan güneye doğru alüvyon delgi sondajları yapılmıştır. İlk kez 2009 yılında yapılan sondaj çalışmalarının sayısı 40’ı aşmıştır.

İlk çalışma dönemi (2010-2011) sondajları ile Myrina antik kenti çevresinde Kalabasar ve Apar tepelerin arasında yapılmıştır. Bu sondajlardan elde edilen veriler ile Myrina yerleşiminin kurulması öncesinde (GÖ 4000) her iki tepe arasında sığ bir boğazın var olduğu anlaşılmıştır (Vardar ve Yavaşlı 2016; Vardar 2017).

İkinci sondaj çalışması döneminde (2012-2013), Myrina civarından güneye yönelen delta kesiminin Myrina’da yerleşiminin var olmasından sonra geliştiği anlaşılmıştır. Deltadaki G9 sondajından alınan kıyı bataklığı sedimanlarının c14 tarihlemesi GÖ 3000 yılını vermiştir. Bu durumda Myrina kentinin güneyinde sığ bir delta kıyısının geliştiğini ve bunun 2500-3000 yıl boyunca güneye doğru geliştiğini söylemek mümkün olmuştur (Vardar 2018).

Bu yeni çalışmamızda, kıyı ovasında yapılan 35 sondajın (2010-2017 arasında) tümü üzerinde durulmaktadır (Şekil 4). Güzelhisar kıyı ovası Myrina güneydoğu kenarına kadar olan kesimdir. Bu kesimde 30 sondaj gerçekleştirilmiştir. Bu sondajların 6 adeti Cin deresi vadisi ve kuzeyindeki Sarıkaya depresyonunun ağız kesiminde yapılmıştır (Şekil 4). Güzelhisar çayı deltası, kıyı ovasının Myrina güneyinde kalan ve güneye doğru hafifçe uzanan kesimidir (Şekil 4). Delta kesiminde 5 sondaj bulunmaktadır.

Şekil 4. Güzelhisar çayı kıyı ovasındaki sondajlar.

Sondaj verileri iki kesit üzerinde toplanmıştır. İlk olarak, Güzelhisar organize sanayi bölgesi güneyinden başlayarak önce GD-KB, sonra Myrina güneyine kadar D-B ve en son Myrina güneyinde K-G doğrultulu kesitler oluşturulmuş, daha sonra bunlar bir kesitte toplanmıştır (Şekil 5). Böylece alüvyal dolguların tümüne bütüncül bir bakış sağlanmıştır (Şekil 6). Bunun yanında ikinci bir kesit hattı olarak ova güneyindeki Cin deresi vadisi ile kuzeyindeki Sarıkaya depresyonunu birleştiren ve ovayı enine kesen

GB-KD doğrultulu bir hattın kesiti oluşturulmuştur. Bu iki kesit ile Güzelhisar depresyonundaki alüvyal dolgunun katmanlarının dolayısıyla yansıttıkları ortamların ana birimler halinde verilmesi mümkün olmuştur.

4.1. Güzelhisar çayı kıyı ovası sedimanlarının ortamları

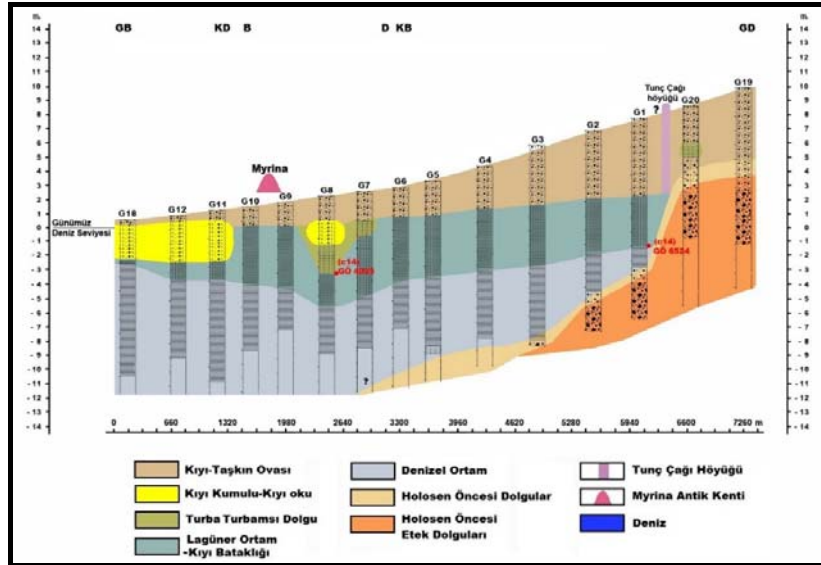
Güzelhisar çayı kıyı ovası ve deltasında yapılan sondajlardan elde edilen verilerle günümüzden 7000 yıl öncesinde Aliğa Organize sanayi bölgesinin güney kesimine sokulan denizin o dönemdeki kıyısından günümüzdeki kıyı çizgisine kadar değişen doğal çevreye ait 7 ana alüvyal birim belirlenmiştir. Bunlar; Holosen öncesi temel, Holosen transgresyonu öncesi dolgular, denizel dolgular, kıyı bataklığı dolguları, turba dolgusu, kıyı oku-setti sedimanları ve kıyı-taşkın ovası dolgularıdır (Şekil 5).

Holosen öncesi etek dolguları

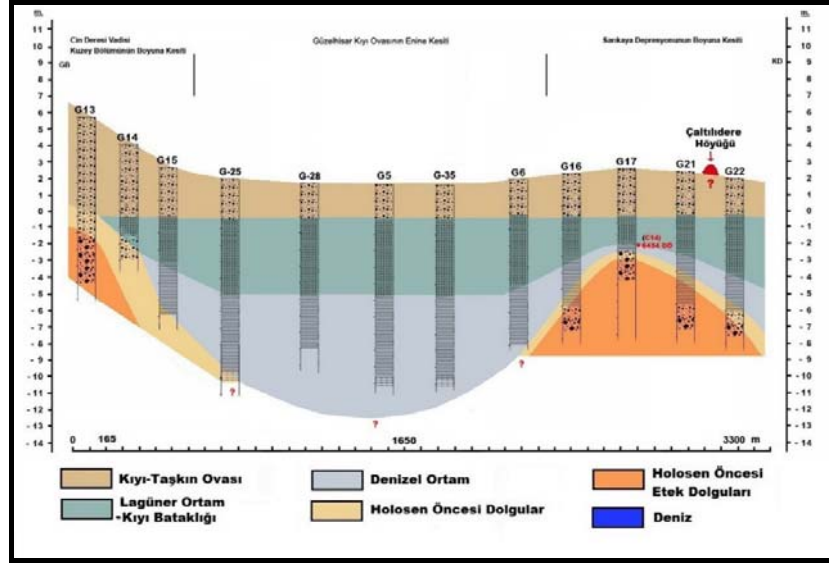
Güzelhisar çayı deltasındaki tüm sondajlarda temelde Holosen öncesi kırmızımsı renkli karasal etek dolgularına ulaşılmıştır (Şekil 5). Kırmızımsı-kahverengi sert bir çamur halinde olan bu dolgular Holosen transgresyonu öncesinde var olan etek dolgularını ve çoğunlukla da kolüvyal sedimanları temsil etmektedir. Bu dolgular içinde bitki yada hayvanlara ait fosil bulunmamıştır.

Transgresyon öncesi dolgular

Güzelhisar kıyı ovası alüvyal dolgularının temelindeki Holosen öncesi temel dolgularının üzerine gelen sedimanlardır (Şekil 5). Bu dolgu Holosen transgresyonu öncesi eski ova yüzeyini temsil eden daha çok alüvyal karakterde sedimanlar içermektedir. Transgresyonla birlikte kıyının en içeriye sokulduğu kesimin yaşı yaklaşık GÖ 7000 olduğuna göre Holosen transgresyonu öncesine ait olan bu dolgular 7000-8000 yıldan daha eski olmalıdır.

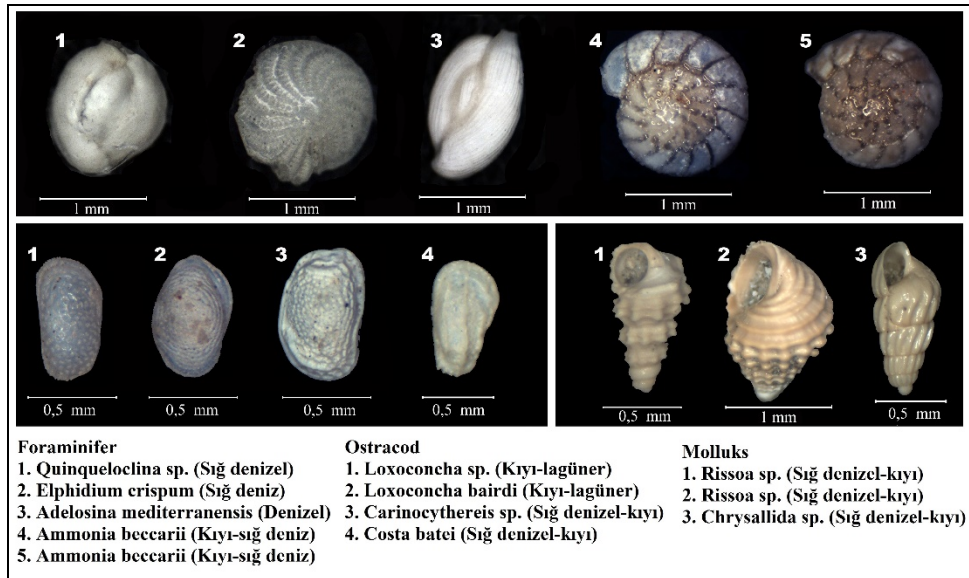
Şekil 5. Güzelhisar kıyı ovasının ve deltasının paleocoğrafya kesiti (7000 öncesinden -Orta Holosen'den- günümüze).

Şekil 6. Güzelhisar kıyı ovasının enine paleocoğrafya kesiti

Denizel ortam

Güzelhisar çayı kıyı ovası ve deltasındaki tüm sondajlarda denizel ortamda biriken sedimanlara ulaşılmıştır (Şekil 5, 6). Delta sedimallerinde bulunan mikrofosiller iyi bir ortam belirleme indikatörüdür (Vardar 2010). Batı Anadolu kıyılarımızda birçok antik yerleşimin çevresinde sondajlar yapılmakta ve sondajlardan elde edilen mikrofosillerin analizleri paleocoğrafya-jeoarkeoloji çalışmalarına katkılar yapmaktadır (Vardar 2010, Kayan ve Öner 2015, Vardar ve Öner 2016a,b,c,d; Vardar vd. 2017, Öner ve Vardar 2017). Bol killi gri renkli bu sedimanlar içinde sığ deniz ve kıyı ortamını yansıtan mikrofosiller tespit edilmiştir. Tespit edilen foraminifer, ostracod ve molluksların indikatör olanlarına örnekler aşağıda verilmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. Güzelhisar çayı kıyı ovası sedimanlarındaki indikatör fosiller

Yapılan mikrofossil analizinde 10 gr örnek kullanılmıştır. Bu örnekler mikroskop altında sayılarak slaytlara işlenmiştir. Oluşturulan istatistik tabloda derinliklere göre sayılar belirtilmiştir. Bu tabloda tüm sondajların istatistikleri içinden bulunukları konum itibarı ile önemli 4 sondaj örnek olarak seçilmiştir (Şekil 8). Bu tabloda örnekler birim miktarda değerlendirilirken (10 gr); nadir (1 adet), az sayıda (2-5 adet), yaygın (5-15 adet), çok bol (15 adetten fazla) şeklinde derecelendirilmiştir. İlk olarak değerlendirilen G14 sondajı (Şekil 8) depresyon kenarına tekabül etmektedir (Şekil 4). Bu sondajın örneklerinde en alta transgresyonu temsil eden *Carinochryhereis antiquata* (BRAID) örneği çok boldur. G15 ve G17 sondajlarında da temeldeki Holosen öncesi dolguların üzerine gelen denizel sedimanlar içinde yine çok boldur. Bu Ostracod örneği tüm depresyon sondajlarında denizel sedimanların tabanında gözlenmiştir. Bu indikatör mikrofossil sayesinde Holosen transgresyonu yüzeyi genel olarak tüm sondajlarda tanımlanmıştır.

MİKROFOSİL ANALİZ TABLOSU

Adana Tarih: 29.05.2018 (tamamlanma tarihi) Adana Gazihisar Çayı Kıyı Ovası Sondajları

Sondaj NO	FORAMİNER-OSTRACOD Cinsi ve Türü	Ölçümüne Sığış										İkmal 1	İkmal 2-3	Yaygın	Çok Bol	Toplam				
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10									
G14	<i>Perrinites</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Carinocyprina</i> sp.																			
	<i>Carinocyprina</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	G15	<i>Perrinites</i> sp.																		
		<i>Ornatia</i> sp.																		
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Carinocyprina</i> sp.																				
<i>Carinocyprina</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
G16		<i>Perrinites</i> sp.																		
		<i>Ornatia</i> sp.																		
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Carinocyprina</i> sp.																			
	<i>Carinocyprina</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	<i>Ornatia</i> sp.																			
	G17	<i>Perrinites</i> sp.																		
		<i>Ornatia</i> sp.																		
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Carinocyprina</i> sp.																				
<i>Carinocyprina</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				
<i>Ornatia</i> sp.																				

Şekil 8. Güzelhisar deltası dolgularının mikrofossil (Foraminifer ve Ostracod) analizi.

Mikrofosillerde *Cyprideis* sp., *Ammonia tepida*, *Elphidium advenum*, *Loxococoncha bradiyi*, *Elphidium crispum* gibi baskın mikrofisillerin varlığı sığ denizel ortamı ve *Xestoleberis* sp. varlığı deltaik gelişimi yansıtmaktadır (Şekil 8). Mikrofosillerle tanımlanan denizel ortamın Güzelhisar ovasının iç kesimlerinde GÖ 6000-7000 yıllarından 3000 yıl öncesine kadar var olduğu anlaşılmıştır (Şekil 5). Kıyı ovası batı kıyılarından güneye doğru gelişen deltanın son 3000 yılda gelişmiş olması ise en az 2000 öncesine kadar sığ bir denizin varlığını koruduğunu ve güneye doğru denizin giderek dolduğunu ve sığlaştığını ortaya koymuştur (Şekil 5, 6).

Kıyı kumulları ve oku

Delta alanında yapılan sondajlar bol cardium kavkısı içeren kıyı kumlarının Myrina'nın hemen güneyinde 3000 yıl önce bir kıyı setinin var olduğunu göstermektedir. Kıyı oklarının haritadaki gösterimi fikir vermek için yapılmıştır (Şekil 11-1, 11-2). Kesin çizimler için çok sayıda yeni sondaja ihtiyaç bulunmaktadır. Bol kum içeren açık kahverenkli sedimanların oluşturduğu set gerisindeki Güzelhisar kıyı ovasının gelişiminde azmakların geliştiği bir sığ deniz-lagün-kıyı bataklığı ortamını ortaya çıkarmıştır (Şekil 5). Bu ortamı yansıtan *Loxococoncha* sp. ve *Xestoleberis* sp. mikrofosilleri sondajlarda ulaşılan bu ortama ait sedimanlarda çok boldur (Şekil 8). Bu alanın dolması ile delta kıyısı azmaklı bir kıyı hattı ile önce batıya ve daha sonra güneye doğru ilerlemiştir (Şekil 5, 6). Bu süreci tanımlayan *Quinqueloclina* sp. ve *Triloculina* sp. örnekleri ortama ait sedimanlar içinde çok boldur (Şekil 8). Nitekim, Batı Anadolu'daki kıyı depresyonlarının denize açıldığı kesimlerdeki alüvyal katmanlar içinde kıyı okularının geliştiği belirlenmiştir (Kayan ve Öner 2015; Vardar ve Yavaşlı 2016; Öner ve Vardar 2017).

Kıyı bataklığı, içerdiği turbamsı dolgu ve Santorini tefra tabakası

Myrina güneyinde oluşan kıyı seti doğu kenarından Güzelhisar çayı vadisinin iç kesimlerine doğru genişçe bir alanda kıyı bataklığı var olmuştur (Şekil 5, 6). Bu bataklık mikrofosil analizlerine göre içerdiği çok bol miktadaki *Loxococoncha* sp. ve *Xestoleberis* sp. mikrofosilleri ile lagüner bir ortamı da düşündürmektedir (Şekil 8). Daha önceki çalışmalarda bu bataklığın temelindeki tubradan yapılan c14 tarihlenmesi 2000 yıl öncesini vermiştir (Vardar 2018). Buna göre Myrina'lılar bu bataklığı görmüş ve bunun kenarındaki alanda balıkçılık ve avcılık faaliyetlerini yürütmüş olmalıdır. Bol Cardium ve Ceritium kavkısı denize ait etkilerin ve karadan gelen tatlı suyun bu ortamdaki suyun karakterini braciş (acı) yaptığını göstermiştir. Ayvalık ve İzmir arasındaki kıyılarda acı su ortamına ait kıyı bataklığı sedimanları karasal ve sığ denizel mikrofosilleri bir araya getiren bir ortam olarak ayırtedilebilmektedir (Erol 1975; Gökçen 1976; Vardar 2010; Kayan ve Öner 2015; Öner ve Vardar 2017). Diğer yandan Foça, Aliağa, Ayvalık çevresinde deniz içindeki sıcak su çıkışları Akdeniz'in güneyine ait bazı türlerin yerel olarak artış göstermesine neden olmaktadır (Gökçen 1976). Bu nedenle ilgili türlerin bulunmasının sığ ve sıcak su ortamını yansıttığı yorumu yapılırken bu bilgi dikkate alınmalıdır.

Güzelhisar çayı ovasında yapılan G17 sondajında kıyı bataklığı sedimanlarının 6 m derinliğindeki seviyesinde 2-4 cm kalınlığında tefra tabakası belirlenmiştir (Şekil 5). Bu tabaka tarihlenme yapılan GÖ 3000 katmanının hemen altındadır. Tefranın element analizleri sonucunda küllerin, Santorini'nin GÖ 3640 da meydana gelmiş Minoan patlaması külleri ile uyumlu olduğu belirlenmiştir (Şekil 9). Volkanik kül tabakası bataklıklığın sığ su ortamında korunmuştur. Bu küllerin benzeri Altınova'da (Balıkesir), Çeşme Bağlararası kazı alanında, Bayraklı Symirna kazı alanında, Eşen ovasında, Gölçük'te, Gölarmara'da, Karagöl'de (Tire) ve Belevi'de bulunmaktadır (Şekil 9) (Vardar ve Öner 2007d). Ege bölgesi kıyılarında bulunan küllerle Güzelhisar bulguları arasında daha iyi korelasyon yapabilmek için alandaki sondajların yenilenmesi gerekmektedir. Bunun yanında, volkanik küller kronostratigrafik anlamda klavuz bir seviyedir. Ancak diğer sondajlarda bulunmadığı için eski bir ova yüzeyini yada bataklık tabanını tanımlamak mümkün olmamıştır. Bu nedenlerle önümüzdeki yıl içinde yeni sondajların yapılması planlanmıştır.

Örnek yeri	Elementler (%)										Uyumu	Çalışma Atığı	Tephra katmanı kalınlık (cm)	
	SiO ₂	TiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃	MnO	MgO	CaO	Na ₂ O	K ₂ O	Cl				F
Eşen	74,32	0,31	13,84	2,09	0	0,29	1,3	4,57	3,28	0	0	Santorini	E.Öner	10
Bayraklı-1 (7)	74,23	0,29	13,97	2,11	0	0,28	1,28	4,55	3,29	0	0	Santorini	İ.Kayan	5
Bayraklı-2a (8 down)	74,48	0,29	13,89	2,12	0	0,28	1,31	4,36	3,27	0	0	Santorini	İ.Kayan	5
Bayraklı-2b (8 top)	69,06	0,41	16,02	3,92	0,06	0,34	1,46	3,96	4,41	0,34	0,02	No Ref. ?	İ.Kayan	5
Gölcük-1	74,26	0,31	14,07	2,09	0	0,29	1,35	4,35	3,28	0	0	Santorini	S.Vardar	8
Gölcük-2	74,27	0,29	14,08	2,01	0	0,28	1,37	4,42	3,28	0	0	Santorini	S.Vardar	10
Gölcük-3	74,28	0,29	14,06	2,01	0	0,28	1,38	4,41	3,29	0	0	Santorini	S.Vardar	8
Çeşme-1 ince külller	72,86	0,33	15,05	2,38	0	0,31	1,29	4,39	3,29	0	0	Santorini	S.Vardar	5
Çeşme-1 kaba külller	67,44	0,42	16,87	3,04	0,09	0,41	1,9	4,81	4,56	0,38	0,08	No Ref. ?	S.Vardar	5
Altınova	73,01	0,31	14,91	2,03	0	0,31	1,39	4,67	3,37	0	0	Santorini	S.Vardar	4
Göl Marmara	73,09	0,26	14,13	2,09	0	0,26	1,39	4,63	3,55	0	0	Santorini	S.Vardar	6
Kara Göl	74,29	0,28	14,03	2,06	0	0,31	1,38	4,38	3,27	0	0	Santorini	S.Vardar	8
Belevi Gölü	74,31	0,29	14,07	2,03	0	0,33	1,36	4,32	3,29	0	0	Santorini	S.Vardar	7
Güzelhisar deltası	74,27	0,31	14,06	2,01	0	0,36	1,33	4,38	3,28	0	0	Santorini	S.Vardar	7

Analizleri yapanlar: Şennur Gürler and Serdar Vardar.
Cihaz-metod: ICP, AAS, SFM.
Laboratuvarlar: Demirci Ziraat Odası Lab.,
Celal Bayar Univ MERAL Lab., İzmir Katip Çelebi Univ. Lab.

Açıklama
Bayraklı(2'a,2b) ve Çeşme örneklerine karşış iki farklı kul var.
Kalın taneli olan Santorini tephrasında daha az astitik.

Referans tephra: Santorini

Sample Location	Elements (%)										
	SiO ₂	TiO ₂	Al ₂ O ₃	FeO	MnO	MgO	CaO	Na ₂ O	K ₂ O	Cl	F
Santorini	74,92	0,21	12,94	2,09	0	0,3	1,28	4,86	3,4	0	0

Eastwood, W.I.; Pearce, N.J.G.; Westgate, J.A.; Perkins, W.T.; Lamb, H.F.; Roberts, N., (1999)
Geochemistry of Santorini Tephra in Lake sediments from Southwest Turkey.

Referans tephra örneği: Gölcük

Sample Location	Elements (%)										
	SiO ₂	TiO ₂	Al ₂ O ₃	FeO	MnO	MgO	CaO	Na ₂ O	K ₂ O	Cl	F
Gölcük	74,29	0,3	14,12	2,12	0	0,3	1,43	4,27	3,17	0	0

Sullivan D. (1988)

Şekil 9. Güzelhisar deltası Santorini tephra örneğinin element analizi

Güzelhisar çayı taşkın-delta ovası sedimanları ve G1 sondajı kültür katmanı

Güzelhisar çayı kıyı ovası alüvyal dolgularının en üst katmanını ortalama 2 metre kalınlığında akarsu taşkın sedimanları oluşturmaktadır (Şekil 5, 6). Bu sedimanlar depresyon tabanının tamamen karlaşması sonrasında gelişen ova yüzeyini ortaya çıkarmış ve şekillendirmiştir. Güzelhisar çayının taşkınları ile şekillenmeye devam eden ovanın batısındaki aktüel delta kıyısı akıntılarının etkisi ve baraj yapımının etkisi ile denize doğru bir çıkıntı yapacak şekilde ilerlememektedir. G1 sondajında bu sedimanların tabanında kültürel dolgulara ulaşılmıştır. Bu katman muhtemelen organize sanayi bölgesinin bulunduğu yakın yamaçlarda yer alan eski bir yerleşim alanından taşınmış olmalıdır (Şekil 4). Yapılan element ve mikroskop analizleri sonucunda bu dolgunun varlığı doğrulanmıştır (Şekil 10). 4 ve 5. metrelerde P ve K miktarının doğal sedimanlara göre belirgin olarak arttığı ve aynı artışın kireç ve organik madde miktarında da gözlemlendiği belirlenmiştir (Şekil 10).

G-1	Analiz Yapılan Sondaj: G-01				Analiz Tarihi: 19.12.2015		Analiz Yapan: Şennur Demirel			Laboratuvar: Demirci Ziraat Odası Lab.			Koordinat: 38° 48' 41.78" K, 27° 01' 49.83" D														
Örnek Derinliği cm	pH		Tuzluluk		CaCO ₃		Organik Mad.		N (Azot)		P (Fosfor)		K (Potasyum)		Na (Sodyum)		Cu (Bakır)		Fe (Demir)		Zn (Çinko)		Mn (Mangan)		SiO ₂		
	saat	değer	%	EC	%	Kalsimetre	%	KJEL C.	%	KJEL C.	ppm	SFM-İCP	ppm	AAS-İCP	ppm	AAS-İCP	ppm	AAS-İCP	ppm	AAS-İCP	ppm	AAS-İCP	ppm	AAS-İCP	ppm	ICP	
100	7,45	0,051	2,2	1,7	0,13	2,81	67,23	44,78	0,88	2,835	0,168	2,221	2														
200	7,48	0,052	2,3	1,3	0,13	3,21	69,26	45,56	0,91	2,844	0,172	2,181	2														
300	7,44	0,052	2,3	1,6	0,13	3,34	69,45	45,89	0,90	2,887	0,173	2,141	2														
400	7,44	0,054	2,3	2,9	0,13	33,12	273,92	41,04	0,94	2,912	0,177	1,982	2														
500	7,42	0,056	2,5	3,2	0,17	38,10	284,07	41,21	0,97	2,014	0,182	0,745	2														
600	8,16	0,057	2,5	2,6	0,17	2,24	56,71	41,43	1,00	3,064	0,185	0,769	2														
700	8,16	0,058	2,8	2,5	0,16	2,08	56,54	41,01	1,00	3,116	0,187	0,602	2														
800	8,07	0,059	2,8	2,5	0,16	2,21	57,18	40,81	1,02	3,234	0,190	0,598	2														
900	8,05	0,060	2,7	2,2	0,19	2,34	51,23	40,61	1,03	3,170	0,193	0,799	2														
1000	8,98	0,062	2,1	2,4	0,19	3,77	49,41	40,40	1,03	3,246	0,196	0,769	3														
1100	8,92	0,063	2,3	1,8	0,1	3,89	48,11	40,20	1,03	3,435	0,198	0,763	3														
1200	7,37	0,064	2,8	1,2	0,09	2,48	51,22	43,21	0,85	2,663	0,201	0,741	4														
1300	7,51	0,065	2,9	1,1	0,09	2,76	51,34	45,01	0,81	2,624	0,204	0,723	4														
1400	7,03	0,066	2,9	1,1	0,09	2,58	51,37	46,81	0,82	2,236	0,206	0,754	4														

Kullanılan Analiz Cihazları ve Kısaltmaları
AAS ATOMİK ABSORBSİYON SPEKTROFOTOMETRESİ SFM SPEKTROFOTOMETRE ICP ATOMİK EMİSYON SPEKTROMETRESİ KJEL. C. KJELDAHL ÇHAZ

Şekil 10. Güzelhisar deltası Santorini tephra örneğinin element analizi

GÖ 7000 (Holosen transgresyonu) kıyı çizgisinin yakınında bulunan bu dolgunun Erken Bronz Çağı'na ait olma olasılığı yüksek görünmektedir. Bu sorunun yanıtı arkeologların alanda yapacağı çalışmalarla belirlenebilecektir. Bu konuda yapılmış bir arkeolojik çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu konuda net bir şey söylemek mümkün olmamıştır. Ancak sözlü görüşü alınan Derin ve Doğer (2012)

sondajlardan alınan seramik parçalarının Bronz Çağı'na ait olduğunu ifade etmiştir. G1 sondajının 9. metresinden yapılan c14 tarihesi GÖ 6524 tarihini vermiştir (Şekil 5). Bu durumda bulguların Bronz Çağı'na ait olma olasılığı güçlenmektedir.

4.2. Güzelhisar kıyı ovasının gelişimi ve eski kıyı çizgileri

Güzelhisar çayı kıyı ovasının gelişiminde eldeki sondaj, analiz ve tarihleme verilerinin ışığında 6 kıyı çizgisi belirlenmiştir. Bunlar; GÖ 6000-7000 Holosen transgresyonu (Şekil 11-1), GÖ 5000 (Şekil 11-2), GÖ 4000 (Şekil 11-3), GÖ 1000 (Şekil 11-4), GÖ 500 (Şekil 11-5) ve günümüz kıyılarıdır (Şekil 11-6). Bu altı kıyı çizgisi alüvyal dolguları oluşturan 6 farklı birimin ortamlarının sedimentolojik ve mikropaleontolojik özellikleri dikkate alınarak çizilmiştir.

GÖ 6000-7000 yıl önce, Güzelhisar çayı kıyı ovası sondajlarına göre Orta Holosen'de transgresyon sonucu deniz organize sanayi bölgesi güneybatısına kadar sokulmuştur (Şekil 5, 11). Bu durumda organize sanayi gölgesi önünde var olmuş kıyı yaklaşık günümüzden 6000-7000 yıl öncesinde aittir (Şekil 11-1). Bu kıydan batıya doğru olan bölümde ise iç kesimleri oldukça sığ olan Güzelhisar koyu yer almıştır (Şekil 11-1). Bu dönemde Tuzla tepeleri yarımada, Kalabasar tepe ise ada (Kalabasar adası) konumundadır (Şekil 11-1). Bu evrede Sarıkaya depresyonu tabanındaki dar bir denizel kanal ile kuzeydeki Çaltıldere koyuna bağlıdır (Şekil 11-1).

Şekil 11. Güzelhisar kıyı ovasının paleocoğrafyası ve eski kıyı çizgileri

GÖ 5000 kıyısı sırasında Sarıkaya depresyonu alüvyal-kolüvyal birikim ile sığlaşarak karalaşmıştır. Kalabasar ve Apar tepelerarası halen dar ve sığ bir deniz-boğaz halindedir (Şekil 6, 11-2).

GÖ 4000 kıyısı sırasında ve GÖ 3000 yıllarına doğru Kalabasar ve Apar tepeler arası kara halini almıştır. Bu dönemde Güzelhisar ovası kıyılarında dar ve uzun bir girinti belirmiştir (Şekil 11-3).

GÖ 1000 kıyısı Güzelhisar depresyonu tabanının tamamen dolduğu ve batı kıyısında kıyı çizgisinin güneye doğru hafif çıkıntı yaptığı aşamadır. Bu aşamada güneye ilerleyen bir kıyı oku belirginleşmiş ve bunun gerisinde lagüner koşullar başlamıştır (Şekil 11-4).

GÖ 500 kıyısı Güzelhisar ovası batı kıyısındaki güneye ilerleyen kıyı oku gelişiminin ve gerisinde genişçe bir alanda beliren lagüner ortamın belirginleştiği evredir (Şekil 11-5).

Günümüz kıyısı, kıyı oku tarafından denizle bağlantısı tamamen kesilmiş lagüner ortamın giderek daraldığı bir aşamadır (Şekil 11-6). Bu alan giderek düz bir delta kıyısı görünümü kazanmaktadır. Bu alandaki kıyı düzenlemeleri bu süreci hızlandırmaktadır.

5. Çaltıldere höyüğü, Myrina ve Tisna üzerine jeoarkeolojik değerlendirmeler

Sarıkaya depresyonunun tabanında Holosen öncesi dolguların üzerine 1 m kalınlığında denizel sedimanlar ve onunda üzerine kıyı bataklığı dolguları gelmektedir (Şekil 6). Yüzeydeki son 1 m ise kıyı düzlüğü sedimanlarıdır. Bu verilere göre, günümüzden 6000-7000 yıl önce sığ bir denizel kanalın bulunduğu Sarıkaya depresyonu tabanı alüvyal-kolüvyal dolguların birikmesi ile sığlaşarak hızla karalaşmıştır. Çaltıldere höyüğü 5000 yıl kıyısı döneminden itibaren depresyonun daha önce karalaşan kuzey kesiminde kurulmuş olmalıdır (Şekil 6, 12-2). Buna göre Çaltıldere yerleşimi Orta Bronz Çağı'ndan itibaren var olmuş olmalıdır. Bu durumda coğrafi çevre koşulları dikkate alındığında Çaltıldere yerleşiminin Neolitik'e kadar uzanmış olması mümkün görülmemektedir. Ancak höyüğün çok yakın çevresindeki yüksek alanlarda bulunmuş olabilecek bir Neolitik yerleşime ait bulguların taşınma sonucu sondaj sedimanlarında ve çevrede gözlenmesi olağandır. Nitekim, Çekilmez (2017) ve Erdan (2017) Çaltıldere yerleşiminin Neolitik döneme ait olabileceğine ait az sayıda verinin varlığından söz etmektedirler.

Kalabasar ve Apar tepeler arasındaki kesimin GÖ 7000-4000 yılları arasında sığ bir denizel boğaz iken alüvyon-kolüvyonlarla dolması sonucunda yerleşime uygun bir düzlük ortaya çıkmıştır. Myrina yerleşimi yaklaşık 3000 yıl önce burada kurulmuştur. Myrina Güzelhisar çayı yatağının kuzey kenarında kalmış ve güneyindeki sığ körfez ise son 3000 yılda dolmuş özellikle son 1000 yıl boyunca delta güneye doğru gelişmiştir (Şekil 11-4, 11-5, 11-6). Bu dönemde Güzelhisar deltası ağız kesiminde, azmaklar ve küçük kıyı oklarının gerisindeki lagünler var olmuştur.

Tisna yerleşiminin bulunduğu sırtlar 6000-7000 Holosen transgresyonu kıyısının yaklaşık 2 km doğrusunda yer aldığı için son 7000 yıldır hiçbir zaman kıyıda olmamıştır. Transgresyon sırasında kıyı çizgisi bu kentin üzerinde bulunduğu Sarıkale tepe ve sırtlarının eteklerine ulaşmamıştır. Bu durumda Tisna'nın bulunduğu alan kıyıya yakın bir konumda kalmıştır. Ancak arkeolojik verilere Myrina ile çağdaş sayılan bu kent çok sonraları var olmuştur. Buna göre GÖ 3000 lerde diğer bir deyişle GÖ 4000 kıyısının batısında kalan kıyı çizgisinden çok içeride olan bir kıyı ovasına bakan sırtların üzerinde var olmuştur. Kentin Myrina ile bağlantısı ise bu dönemde ova büyük ölçüde bataklıklarla kaplı olduğu için ovanın kuzey kenarındaki sırtların üzerinden yapılmış olmalıdır (Şekil 2, 11-3, 11-4).

6. Sonuç

Güzelhisar depresyonunda, Holosen öncesinde karasal sedimanların birikimi ile oluşmuş eski bir ova yüzeyi var olmuştur. Denizin -50 m kotunda bulunduğu Holosen başlarında o zamanın kaide seviyesine göre şekillenen ova yüzeyi deniz seviyesinin yükselmesi ile deniz tarafından örtülmüştür. Denizin karaya en çok sokulduğu dönemde yaklaşık 7000 yıl öncesine ait kıyı şekillenmiştir (Şekil 11-1). Bu dönemde Güzelhisar depresyonunda bugünkü Aliağa organize sanayi bölgesi güneyine kadar sokulan büyük bir koy (küçük bir körfez?) yer almıştır. Güzelhisar depresyonunun iç kesimlerine Holosen transgresyonu ile birlikte sokulan deniz ırmağın taşıdığı alüvyonlarla giderek sığlaşmış ve dolmuştur.

Lagünler, azmaklar, kıyı okları ve bataklıklarının ortaya çıktığı GÖ 6000-3000 yılları arasında kıyı çizgisi bugün Myrina'nın bulunduğu Apar tepeye kadar ilerlemiştir (Şekil 11-2, 11-3). GÖ 3000-1000 yılları arasında daha derin olan Kalabasar tepe- Tuzla tepe hattının batısına kadar gelişmiştir. Bu hat Güzelhisar depresyonun tektonik uzantısının batıdaki sınırınıdır. Burada depresyondan çıkan akarsu denize ulaştığında bu kez denizdeki kuzeyden güneye ilerleyen akıntı sistemi akarsuyun taşıdığı alüvyonları güneye doğru süpürmüş, önce kıyı oklarının geliştiği ve daha sonra giderek genişleyen tipik bir delta gelişimi olmuştur. Güzelhisar çayının kıyı ovasındaki sedimanlarda 6 alüvyal birim ayrılmış ve buna bağlı çizilen 3 kıyı çizgisi belirlenmiştir. Delta'nın gelişimde ise son 1000 yıla ait üç evre belirlenmiştir (Şekil 11-4, 11-5, 11-6). Kıyı ovası sedimanlarının temelinde bulunan Holosen öncesi dolgularda deltanın alüvyon katmanlarında ulaşılmamıştır. Delta kuzeyinde Sarıkaya depresyonu içinde bulunan Çaltılıdere höyüğü buranın Orta Tunç Çağı sırasında karlaşması ile kurulmuştur. Bunun yanında, Myrina yerleşimi GÖ 3000 yıl önce kara haline gelen Kalabasar ve Apar tepeler arasındaki bölüme kurulmuş ve gelişmiştir. Tisna kenti ise çağdaş olduğu Myrina kentinden daha güneydoğuda, bataklıklarla kaplı ovanın 2 km doğu kenarındaki Sarıkale tepesi ve sırtlarında yer almıştır. Eldeki sedimentolojik ve mikropaleontolojik verilere göre Tisna kenti hiçbir evrede deniz kıyısında olmamıştır. Bu kentlerin çevresinde ve depresyonun denizin ulaşmadığı daha iç kesimlerindeki paleocoğrafî koşulların daha detaylı ortaya konması ve özellikle arkeolojik yerleşimlerin detaylı jeoarkeolojik değerlendirmesinin yapılması için yeni sondajlara ihtiyaç bulunmaktadır. Eksik kalan bilgilerin tamamlanması ve cevabı bulunamayan soruların yanıtlanması yeni sondajların sağlayacağı veriler ile mümkün olabilecektir.

Katkı ve Teşekkür

Güzelhisar deltası paleocoğrafyası ve Myrina çevresinin jeoarkeolojisi için yapılan çalışmalarımız 2010 yılından beri devam etmektedir. Çalışmalarımız, 2017 yılında Adnan Menderes Üniversitesi Arkeoloji Bölümünün Myrina-Gryneion yüzey araştırması kapsamında devam etmiştir. 2017 yılı paleocoğrafya çalışmalarındaki desteği için yüzey araştırması başkanı Doç. Dr. Murat Çekilmez'e teşekkür ederim. Aliğa Belediyesinin desteği ile Güzelhisar, Sarıkaya depresyonu ve Yeni Şakran sondajları devam etmektedir. Bu noktada Aliğa Belediye başkanı Serkan Acar'a ve belediye kültür müdürü Ali Osman Karatekin'e destekleri için teşekkürlerimizi sunmak isterim. Sondaj ve arazi çalışmalarında büyük özveri ile çalışan değerli öğrencilerimiz Mustafa Tunç ve Yüksel Yıldız'a içten teşekkür eder ve her ikisinin de akademik çalışmalarında başarılar dilerim.

Kaynakça

- Butzer, K.W.**, 1982, *Archaeology as Human Ecology*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Çekilmez M.**, 2017, Myrina ve Gyryneon Cilt-1, Myrina Antik Kenti Yüzey Araştırmaları, Myrina Antik Kenti Yüzey Araştırmaları, Çalışma Alanı, Yapı ve Kalıntılar, 21-42, Aliğa.
- Demirörer, M.**, 1972, *Dikili-Bergama Jeotermal Sahası Bergama Çevresi Rezistivite Etüdü* Jeofizik Arşiv no. 328, MTA, Ankara.
- Derin Z.**, 2012, Sözlü Görüşme.
- Doğar E.**, 2012, Sözlü Görüşme.
- Emre Ö., Özalp S., Doğan A., Özaksoy V., Yıldırım C., Gökta F.**, 2005, *İzmir Yakın Çevresinin Diri Fayları ve Deprem Potansiyelleri*, Jeoloji Etütler Dairesi, MTA Rapor No: 10754, Ankara
- Ercan T.**, 1982, Batı Anadolu'nun genç tektoniği ve volkanizması. Türkiye Jeoloji Kurultayı. Ankara.
- Ercan T., Türkecan A., Akyürek B., Günay E., Çevikbaş A., Ateş M., Can B., Erkan M. ve Özkirişçi C.**, 1984, *Dikili-Bergama-Çandarlı (Batı Anadolu) yöresinin jeolojisi ve magmatik kayaçlarının petrolojisi*: Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları. c. 20, s. 47-60. Ankara.

- Erdan E.**, 2017, Myrina ve Gyryneon Cilt-1, Myrina Antik Kenti Yüzey Araştırmaları, Prehistorik ve Protohistorik Dönemlerde Myrina ve Gyryneon ile Yakın Çevresi: Genel Değerlendirme, 55-66, Aliğa.
- Erol O.**, 1975, The Holocene deposits and development of Madra Çay Delta on the Anatolian coast of north Aegean sea, near Ayvalık-Altınova. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi* VII, 1-44.
- Eşder, T., Yakabağ, A., Sarıkaya, H., Çiçekli, K.**, 1991, *Aliğa (İzmir) Yöresinin Jeolojisi ve Jeotermal Enerji Olanakları*, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Ege Bölge Müdürlüğü. MTA Derleme No: 9467. İzmir.
- Genç, C., Yılmaz, Y.**, 2000, "Aliğa Dolaylarının Jeolojisi ve Genç Tektoniği" *Batı Anadolu'nun Depremselliği Sempozyumu (BADSEM 2000) Bildiriler Kitabı*, s.152-159, İzmir.
- Gökçen N.**, 1976, A palaeontological and palaeoecological investigation of the Post-Glacial Madra Çay Delta deposits in North-Eastern coasts of Aegean Sea, *Bulletin de la Societe Geologique de France*, 7.Série, tome XVIII, No:2: 469-75.
- Güçlü A.**, 2017, Myrina ve Gyryneon Cilt-1, Myrina Antik Kenti Yüzey Araştırmaları, Gyryneon'da Yapılan Kazı ve Araştırmalar, 43-54, Aliğa.
- Kayan, İ.**, 1988, "Late Holocene sea-level changes on the Western Anatolian coast", *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 68, (2-4), 205-218, Special Issue: Quaternary Coastal Changes. Ed. by P. A. Pirazzoli - D. B. Scott. (A selection of papers presented at the IGCP-200 meetings) Elsevier Science Publishers B. V. Amsterdam. The Netherlands.
- Kayan, İ.**, 1995, "The Troia bay and supposed harbour sites in the Bronze Age", *Studia Troica*, Band 5., s. 211-235. Philipp von Zabern.
- Kayan, İ.**, 1996, "Holocene coastal development and archaeology in Turkey", *Zeitschrift für Geomorphology. Supplementband 102. Field Methods and Models to Quantify Rapid Coastal Changes*. Ed. by D.H. Kelletat and N.P. Psuty. p. 37-59. Berlin. Germany. International Geographical Union. Commission on Coastal Systems. Proceedings of the Field Symposium Crete, Greece, April 1994.
- Kayan, İ.**, 1997, "Türkiye'nin Ege ve Akdeniz kıyılarında Deniz Seviyesi ve Kıyı Çizgisi Değişimleri", *Türkiye Kıyıları 97 Konferansı Bildiriler Kitabı*, E. Özhan (Editör), s. 735-746. Ankara.
- Kayan, İ.**, 1999, "Holocene stratigraphy and geomorphological evolution of the Aegean coastal plains of Anatolia", *The Late Quaternary in the Eastern Mediterranean Region*. 1-4 April 1997 Ankara. Proceedings. *Quaternary Science Reviews* 18 (4-5), 541-548. Elsevier.
- Kayan, İ.**, 2012, "Kuvaterner'de deniz seviyesi değişimleri", *Kuvaterner Bilimi*. (Ed. N. Kazancı, A. Gürbüz. 570 s), Ankara Üniversitesi Yay. No: 350. s. 59-78. Ankara.
- Kayan, İ., Öner, E.**, 2013, "Bayraklı Höyüğü (İzmir) Çevresinin Holosen'deki Jeomorfolojik Gelişimi [Holocene Geomorphological Evolution of Coastal Environment Around Bayraklı Mound (İzmir)] (135-158)". Profesör Doktor Asaf Koçman'a Armağan. Editör: Öner, E. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Kayan, İ., Öner E.**, 2015, Sedimentolojik ve Paleontolojik Verilerle Gediz Delta Ovasında (İzmir) Alüvyal Jeomorfoloji Araştırmaları, *Ege Coğrafya Dergisi* Ege Coğrafya Dergisi, 24/2, s.1-27, İzmir.
- Lambeck, K.**, 1995, "Late Pleistocene and Holocene sea-level change in Greece and south-western Turkey: a separation of eustatic, isostatic and tectonic contributions", *Geophys. J. Int.*, 122, 1022-1044.
- MTA** **1/500.000** **Ölçekli** **Jeoloji** **Haritası,** 2017,
<http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/hizmetler/doc/DENIZLI.pdf>, 27.07.2017.

- Öner, E., Kayan, İ.**, 2006, “İzmir Körfezi Kıyılarında Alüvyon Birikimi ile Karşıyaka ve Bayraklı Kıyıların Şekillenmesi”, Karşıyaka Kültür ve Çevre Sempozyumu, Bildiri Kitabı, 8 - 22, İzmir.
- Öner, E.**, 2016, “Ege ve Akdeniz kıyılarımızda paleocoğrafya-jeoarkeoloji araştırmaları”, Ege Coğrafya Dergisi 25/1, 51-66.
- Öner E., Vardar S., İlhan R.**, 2017, Bağılararası Çevresinde Holosen Kıyı Çizgisi Değişmeleri ve Jeoarkeoloji Araştırmaları, 39. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu 22-26 Mayıs 2017, Bursa.
- Öner, E., Vardar, S.**, 2017, “Panaztepe Liman Kent Civarında Paleocoğrafya Araştırmaları (Menemen-İzmir)”. Türkiye-Azerbaycan Coğrafya Günleri II, 24-26 Ekim 2017, Ege Üniv.Edebiyat Fak., İzmir.
- Öğdüm, F.**, 1983, “Menemen Dumanlıdağ Volkan Konisi ve Kalderasının Jeomorfolojisi-Evrimi” *Jeomorfoloji Dergisi* 11, 45-52.
- Savaşım, Y.**, 1975, “Foça Yöresi volkanik kayalarından sağlanan petrografik-jeokimyasal sonuçlar. *TÜBİTAK V. Bilim Kongresi Tebliğler Kitabı*, s.273-289.
- Savaşım, Y., Dora, Ö.**, 1979, “Foça – Menemen Yöresi Volkanitlerinde Piroksenlerin Yayılımı ve Kristallografik Değerleri” *Türkiye Jeoloji Kurumu Dergisi*, 20, 1, 21-27.
- Şaroğlu, F., Emre, Ö., ve Kuşçu, İ.**, 1992, *Türkiye Diri Fay Haritası*, 1:2,000,000 ölçekli, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Semiz B.**, 2017, Myrina ve Gyryneon Cilt-1, Myrina Antik Kenti (Aliağa-İzmir) ve Yakın Çevresinin Jeolojik Özellikleri, 241-252. Aliağa.
- Umar B.**, 2002. Aiolis, İnkılap Yayınevi.
- Waelbroeck, C., Labeyrie, L., Michel, E., Duplessy, J.C., Mcmanus, J.F., Lambeck, K., Balbon, E., Labracherie M.**, 2002, “Sea-Level and Deep Water Temperature Changes Derived from Benthic Foraminifera Isotopic Records”, *Quaternary Science Reviews* 21, 295–305.
- Vardar S.**, 2010, Madra Çayı Deltası'nın Holosen Kıyı Paleocoğrafyasının Değerlendirilmesinde Foraminifer ve Ostracod (Crustacea)'ların Bir Ortam Belirleme İndikatörü Olarak Kullanımı. TUCAUM 2010 Sempozyum bildiri kitabı, 263-273.
- Vardar S.**, 2015, Ödemiş Ovasının Paleocoğrafyası ve Jeoarkeolojisi Üzerine Yapılan Değerlendirmelerde AAS-ICP Element ve X-Ray Floresans Spektrometresi Kil Analizlerinin Kullanımı, UJES 2015, IV. Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu Bildiri Kitabı, s.14, Samsun
- Vardar S., Yavaşlı D. D.**, 2016, Myrina Antik Kenti Çevresinde Paleocoğrafya Araştırmaları. CBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 14, Sayı 3, 163-182.
- Vardar S., Öner E.**, 2016a, Investigation on Distribution of the Santorini (Thera) Tephra in West Anatolia and Paleogeographical-Geoarchaeological Features of the Çeşme-Bağılararası Mound, Proceedings of III. International Çeşme-Chios History, Culture and Tourism Symposium, pp. 105-128, 3-4 November 2016, Çeşme.
- Vardar S., Öner, E.**, 2016b, “Batı ve Güneybatı Anadolu'nun Paleocoğrafyası ve Jeoarkeolojisinde Santorini (Thera) Küllerinin Önemi”, A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt 14, Sayı 1,15-37.
- Vardar S., Öner E.**, 2016c, Batı ve Güneybatı Anadolu'nun Paleocoğrafya ve Jeoarkeolojisinde Santorini (Thera) Küllerinin Önemi, Uluslararası TUCAUM 2016 Sempozyumu,13-14 Ekim 2016, Ankara.
- Vardar S., Öner E.**, 2016d, Batı ve Güneybatı Anadolu'nun Paleocoğrafya ve Jeoarkeolojisinde Santorini (Thera) Küllerinin Önemi, Coğrafi Bilimler Dergisi 14 (1), s.15- 37.

- Vardar S.**, 2017, Myrina ve Gyrianeon Cilt-1, Myrina Antik Kenti Yüzey Araştırmaları, Myrina’da (Aliğa – İzmir) Jeoarkeoloji Araştırmaları ve Planlanan Çalışmalar, 263-288. Aliğa.
- Vardar S., Öner E.**, 2017a, Çeşme Bağlararası (İzmir) Tunç Çağı Yerleşimi Çevresinin Jeoarkeolojisi, UJES Uluslararası Jeomorfoloji Sempozyumu, 12-14 Ekim 2017, Elazığ.
- Vardar S., Öner E.**, 2017b, Batı Anadolu’da Yeni Santorini Tephra Bulguları ve Paleocoğrafya-Jeoarkeoloji Değerlendirmelerindeki Önemi. Türk Coğrafya Kurumu 75. Yılı Uluslararası Sempozyumu, 8-10 Kasım 2017, Ankara.
- Vardar S., Öner E.**, 2017c, Altınova’da (Ayvalık-Balikesir) Doğal Çevre Değişimleri İle Tarih Öncesi Dönemden Günümüze Etkileri. Journal of Awareness, Cilt-2, Özel Sayı, E-ISSN: 2149-6544, 181-202.
- Vardar S., Öner E.**, 2017d, Batı Anadolu’da Yeni Santorini Tephra Bulguları ve Paleocoğrafya-Jeoarkeoloji Değerlendirmelerindeki Önemi. Türk Coğrafya Kurumu 75. Yılı Uluslararası Sempozyumu, 8-10 Kasım 2017, Ankara.
- Vardar S., Öner E., İlhan R.**, 2017a, Bağlararası Höyüğü Çevresinde Paleocoğrafya ve Jeoarkeoloji Araştırmaları (Çeşme– İzmir), Türkiye Jeoloji Bülteni, Geological Bulletin of Turkey, 60 (2017) 589-614, doi:10.25288/tjb.325426.
- Vardar S., Öner E., Doğan M., Başar S.**, 2017b, Sarıçay Ovasında Paleocoğrafya ve Jeoarkeoloji Araştırmaları. SOBİDER Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 18, Aralık 2017, s. 324-346.
- Vardar S.**, 2018, Myrina ve Gyrianeon Cilt-2, Güzelhisar Çayı Kıyı Ovasında Alüvyal Jeomorfoloji Araştırmaları ve Myrina Jeoarkeolojisi, s.319-344. Aliğa.
- Yılmaz, Y.**, 1997, “Geology of Western Anatolia” In: Schindler, C ve Pfister, M. (Eds.) *Active Tectonics of Northwestern Anatolia–The MARMARA Poly Project; A Multidisciplinary Approach by Space Geodesy, Geology, Hydrogeology, Geothermics and Seismology*. Vdf. Hochschulverl, an der ETH Zurich, pp. 31–53.

BİR MİKROTOPONİMİ DENEMESİ; SİNOP-AYANCİK'TA ZİNGAL ORMAN İŞLETMESİ'NİN YER ADLARINA ETKİSİ

A Microtoponymy Experiment; The Impact of the Zingal Forest Facility on the
Location Names in the Sinop - Ayancık

Prof. Dr. Cevdet YILMAZ*

Dr. Öğr. Üyesi Mutlu KAYA**

Öz

Belirli bir yörede, çoğunluğu haritalarda yer almayan, fakat sadece orada yaşayanlar tarafından bilinen bazı yer adları vardır. Nesilden nesile aktarılarak günümüze ulaşan çiftlik, mera, ekinlik, çeşme, kuyu, pınar vb. bu yer adları Toponimi bilim dalı içinde mikrotoponimin konusudur. Mikrotoponimlerin ortaya çıkmasında çevredeki flora, fauna, jeomorfoloji ve hidroğrafya gibi doğal özellikler kadar, o yöredeki sosyo kültürel yapı ile tarım, hayvancılık, ormancılık gibi ekonomik faaliyetler büyük ölçüde etkili olur.

Bu çalışmada, Sinop'un Ayancık ilçesi ve yakın çevresinde yabancı sermayeli bir şirket olan ZİNGAL tarafından kurulan orman işletme ve ağaç sanayinin etkisiyle ortaya çıkan mikrotoponimler üzerinde durulmuştur. Türkiye'de orman işletmesi ve ağaç sanayinin ilk kurulduğu yerlerden biri olan Ayancık ilçesinde ormancılık halen en önemli ekonomik faaliyet olarak varlığını sürdürmektedir. Ayancık'ta 1929'da kurulan orman işletmesi ve bu işletmeden elde edilen ağaçları işleyen kereste fabrikası, ilk kuruluşundan günümüze, ilçe merkezinde cadde ve sokak adları; kırsalda ise köprü, rampa, istasyon vb. mevki isimlendirmelerinde etkili olmuştur.

Türkiye'de son yıllarda yaşanmakta olan sosyo-ekonomik değişimleri isimlendirmek için kelime türetme konusunda büyük sıkıntı yaşandığı açıktır. Benzer durum cadde ve sokaklarımızda daha da gözle görülür haldedir. Uygun ve akılda kalıcı isim türetmemeye, yabancı hayranlığı ve uluslararası markaların etkisiyle şehirlerimiz hızla yabancılaşmaktadır. Böylece ülkemizde yabancı kelimelere karşılık bulma mecburiyeti ve bu konuda yaşadığımız başarısızlık özellikle son yıllarda daha da gözle görülür hale gelmiştir. Anadilden yeni kelimeler ve yeni yer adları türetme konusunda yaşanan sıkıntılar dikkate alındığında, söz konusu işletmenin Ayancık yöresinde gerçekleştirdiği ve başarıyla uyguladığı sistem, günümüzde bu alanda yaşanan sorunlar için örnek alınacak bir çalışma olarak görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Toponimi, Yer Adları, Mikrotoponim, Ekonomik Faaliyetler, Ormancılık, Sinop, Ayancık

* Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, cyilmaz@omu.edu.tr

** Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Turizm Fakültesi, mutlu.kaya@omu.edu.tr

Dergiye Geliş Tarihi: 16.06.2017

Abstract

In a particular area people name places which was only known by the residents there and mostly not shown on the maps. Farm, meadow, fountain, well, spring names that are used generation to generation, are the main subject of Microtoponymy in the field of Toponymy. As well as natural factors such as flora, fauna, geomorphology and hydrography, sociocultural structure, agriculture, livestock and forestry in that region also have led to Micritoponymy to arise.

In this study, it has been focused on the microtoponymies that raised as a result of the forestry and tree industry which are the main important economical operations in Ayancık from past to today, a town of Sinop and its inner circle towns. Forestry in Ayancık, which is one of the places that forestry operation and tree industry first established in Turkey, has still been a vital economic activity. From its first time to today, forestry operation and tree industry that established in 1929 in Ayancık, has been an important factor in naming the street names in the city center; bridge, ramp and position names in country.

In our country, the obligations to respond to foreign words and the failure we have experienced in this regard have become more visible in recent years. Considering the difficulties in deriving new words and new place names in native language, the applications of Zingal Company in Ayancık region can be seen as a model for solving problems that are present in this area today.

Keywords: *Toponymy, Place Names, Microtoponymy, Economic Activities, Forestry, Sinop, Ayancık*

1. Giriş

Toponimi; yer adlarını köken, yapı ve anlam bakımından araştıran ve coğrafyanın da ilgi alanına giren bilim dalıdır. Yer adları aynı zamanda kültürel coğrafi görünümün de önemli unsurlarından biri olup, belirli bir lokasyondaki insanlar ve onların kültürleri hakkında çok şeyi ortaya koyar (Tümertekin ve Özgüç, 1998 s.200). Herhangi bir yere ad verileceği zaman insanların üzerinde yaşadığı coğrafya kadar; yine o coğrafya üzerinde insanların geçimlerini sağladıkları ekonomik faaliyetler, tarihsel geçmiş, kültür, arkeoloji, halkbilim, sosyoloji vd. bilimlerden de yararlanır. Genele ait tanınan bilinen yer adları toponiminin konusu iken, yerel olarak türetilen ve yine yerel halk tarafından bilinen ve kullanılan yer adları ise (toponiminin bir alt bilim kolu olan) *mikrotoponiminin* konusudur.

Toponimi konusunda, ülkemizde başta dilbilimciler olmak üzere, çeşitli bilim dallarına mensup araştırmacılar tarafından yapılmış çok sayıda yayın vardır (G.Şahin, 2010). Konu ile ilgili olarak müstakil bir sempozyum yapılmış, farklı bilim dallarının bakışını yansıtan bildiriler kitap olarak yayımlanmıştır (Kültür Bakanlığı 1984). Toponimi konusuna coğrafyacılara da ilgisiz kalmamış, özellikle yerleşme coğrafyası üzerine çalışan coğrafyacılara, bir kısmı müşterek, bir kısmı müstakil olmak üzere çok sayıda yayında toponimiye yer vermişlerdir. Coğrafyacılara tarafından yapılan bu çalışmalar teorik olmaktan ziyade bölgesel ve yerel çalışmalar olup, onların da önemli bir kısmı metin içinde kısa bahislerden oluşmaktadır.

Bu çalışmaların başlıcaları; toponimi tanımı üzerine Yavuz ve Şenel (2013); terimlerin sınıflandırılması konusunda Güney (1994); coğrafya ile toponomi arasındaki ilişkiyi açıklayan Budakov (1996); yer isimlerinin tarihsel gelişimini ortaya koyan Çalık (2002); Türkiye genelini kapsayan çalışmalar olarak Alagöz (1984) ve Karaboran (1984); belirli alanlara yönelik çalışmalar olarak Emiroğlu (1984), Kocakuşak (1995), Baydil (1997), Ceylan (2004); kırsal alanda köy düzeyinde Demirkaya ve Arıbaş (2002), Sarı ve Tepeli (2012), Koday, Kaya ve Akbaş (2016); kent düzeyinde Aliğaoğlu ve Uzun (2011), Aliğaoğlu ve Yiğit (2011), Günal, Şahinalp ve Güzel (2011), Baysan ve Kara (2014), değişen yer adları ile ilgili olarak Tunçel (2000), benzer gerekçelerle inşa edilmiş barınaklara farklı yörelerde farklı isimler verilmesi ile ilgili olarak (Yılmaz 2002), meyve adı üzerinden C.Şahin (2010) toponimi ile ilgili olarak ülkemizde yapılan çalışmalara örnek olarak verilebilir.

Bilindiği gibi son yıllarda Türkiye genelinde yabancı kelime istilası, yabancı kelimelere karşı alternatif kelime türetmemeye, ortak yaşam alanları ve iş yerlerine verilen yabancı isimlerden kaynaklanan kültürel erozyon vd. hususlarda yoğun bir tartışma yaşanmaktadır. Hemen her bilim dalında o bilim dalına ait Türkçe sözlükler hazırlanırken, günlük konuşma dilinde ve özellikle Türkçe yer adları türetme konusunda büyük kargaşa yaşanmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı; Türkiye’de toponimi konusunda son yıllarda yaşanan bu kargaşa ve yer adları türetmede yaşanan güçlüklerle ilgili olarak yakın geçmişte yaşanmış bir örnek üzerinden alternatif çözüm önerileri sunmaktır. Araştırma evrenini aşağıda belirtilen temel konular oluşturmaktadır;

-Mikrotoponimi çerçevesinde, Sinop’un Ayancık ilçesinde, 1929 yılında kurulan Zingal şirketinin, orman işletme sahasında gerçekleştirdiği ve ormancılık faaliyetlerinin düzenli yürütülebilmesi için türettiği yer adlarının neler olduğu,

-Yabancı sermaye tarafından kurulan sistemin hem yerel coğrafi özelliklerden, hem de kendi kurduğu ulaşım sisteminden yararlanarak ne şekilde Türkçe yer adları türettiği ve bunu yerel halka nasıl benimsettiği,

-1930’larda kurulan sistemden günümüze çok az malzeme kalsa da, sistem sayesinde türetilen yer adlarının bugün geçmişin izlerini nasıl canlı tuttuğu ve yörenin toplumsal hafızasına ne tür bir katkı yaptığı.

2. Ormancılık, Mikrotoponimi ve Ayancık Örneği

Karadeniz kıyısında Sinop’un Ayancık ilçesi ve yakın çevresi zengin orman örtüsü ve buna bağlı ormancılık faaliyetleri ile dikkati çekmektedir. Cumhuriyetin ilanını takiben ülkenin ekonomik rotasını belirlemek üzere toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde alınan kararlar uyarınca karma ekonomik sistem

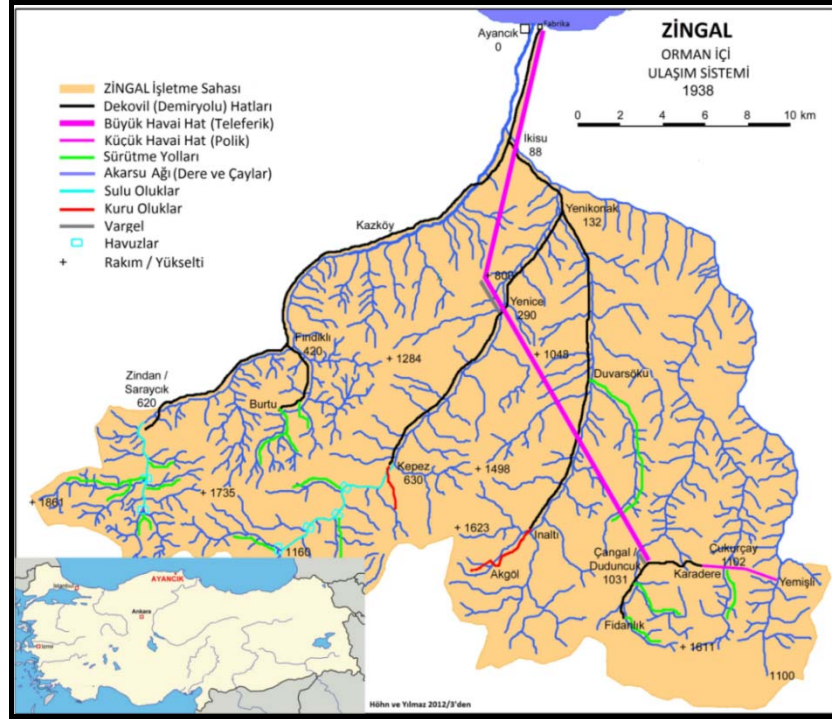
gereği yabancı ortaklı şirketlerin de Türkiye'de sanayi tesisleri kurmalarının önü açılmıştır. O güne kadar Türkiye'de standart kereste üretilmemesi, mevcut ihtiyacın hızcırcılar tarafından gelişigüzel şartlarda imal edilmesi, bu alanda ülke ihtiyacını karşılayacak büyük bir tesisin kurulması zaruretini doğurmuştur. 12 Haziran 1926'da yapılan anlaşma çerçevesinde Belçika sermayeli kısaca ZİNGAL olarak bilinen *Zindan ve Çangal Ormanları Türk Anonim Şirketi*, kurulmuştur. Akabinde şirket önce Ayancık ilçe merkezine Ayancık Kereste Fabrikası'nı inşa etmiş, ardından 49 yıllığına işletme hakkını elde ettiği Ayancık Ormanları içine fabrikanın hammadde ihtiyacını karşılayacak orman işletme sistemini kurmuştur.

ZİNGAL Orman İşletmesi (ve sonrasında işletmeyi devralan Devlet ve onun koyduğu isimle; Ayancık Orman İşletmesi) Ayancık ormanlarını işletirken emsali çok az bulunacak bir sistem kurmuştur. İşletme sahasından kestiği ağaçları havai hatlar, dekovil hatları, havuz-kanal sistemi ve bunları besleyen sürütme yolları ile ilçe merkezindeki fabrikaya ulaştırmayı planlayan şirket, işlenen kerestenin de denizyoluyla ihracı için Ayancık sahilinde, fabrika bahçesine büyük bir vinç sistemi inşa etmiştir. Havai hat ve dekovil hattından oluşan ana taşıma sistemi ile bu sistemleri beslemek üzere hayvanlar ve kamyonlarla tomrukların taşındığı sürütme yolları, kuru ve sulu oluklar, var-gel hatları kullanılmış, tüm bu sistemlerin istasyonları, durakları ve bakım-onarım üniteleri meydana getirilmiştir (*Fotoğraf 1, Şekil 1, Tablo 1*).

Geniş bir alana yayılmış ve farklı ulaşım sistemlerinden oluşan yapının aksamadan işletilebilmesi için çok güçlü bir iletişim sistemi gerekiyordu. Bu işlevi yerine getirmesi için yaklaşık 100 km'lik bir ağa sahip olan telefon şebekesi kurulmuştur. Tüm dekovil ve hava hattı istasyonları, işletme mntıkaları ve bütün firma tesisleri, binaları hep telefonla Ayancık ilçe merkezindeki fabrikada bulunan santrale bağlanmıştır. Bu sayede ormandaki hadise ve arızaları zamanında öğrenmek, işletme işlerini yakından kovalamak ve gerekli direktifleri sıcaklığına vermek ve işletmenin ihtiyaç duyduğu levazımı, elemanları günü gününe ormana yetiştirme imkânı sağlanmıştır.

Fotoğraf 1: Zingal orman içi ulaşım sisteminin kurulduğu Ayancık yöresinin uydudan (Google Earth'den) görünümü.

Şekil 1: Zingal orman içi ulaşım sistemini gösteren harita (Höhn ve Yılmaz 2012'den).

Tablo 1: 1942 yılında tomruk nakliyatında kullanılan yollar ve uzunlukları (Kaya, 2011:53).

Nakliye Çeşidi	Uzunluk (metre)	Nakliye Çeşidi	Uzunluk (metre)
Hava Nakil Yolu (Havai Hat)	32.748	Farklı Sürütme Yolları	215.158
Dar Demiryolu Hattı (Dekovil)	95.445	Traktör ve kamyon Yolu	16.539
Yaş Sürütme Olukları	17.428	Muhtelif Yükleme Rampaları	2.017
Kuru Sürütme Olukları	6.420	Toplam	385.755

Ormanda üretilen hammaddeyi fabrikaya ulaştırmak için kurulan bu ulaşım ve haberleşme ağına ilave olarak, fabrikaya hammadde temin etmek için binlerce işçi istihdam edilmiş, orman içine ve ilçe merkezine bu işçiler için barınaklar yapılmış, yeni yerleşmeler kurulmuştur. Fabrikaya tomruk taşımak için kurulan dekovil hattı zamanla halk için önemli bir ulaşım aracı haline de gelmiştir. Bu dekovillerle köylerden kasabaya ulaşım sağlanmış, ilçe merkezinden kilometrelerce uzaktaki köylerde oturanlar fabrikada çalışma imkânı bulmuşlardır¹.

¹ Ayancık'taki Zindan ve Çangal ormanlarını işletmek için kurulan ZİNGAL T.A.Ş., yaklaşık 19 yıl boyunca ormanları gelişigüzel işletmiştir. Söz konusu şirketin imtiyazları, orman içi temizlik ve gerekli ağaçlandırma çalışmalarını yapmadığı gerekçe gösterilerek, anlaşmadaki süre bitmeden 14 Mart 1945 tarihinde tek taraflı olarak feshedilmiş, işletme sahası ile birlikte fabrika devletleştirilmiştir. 1960'ların sonlarına kadar kamunun elinde kalan işletme, bu tarihlere ikiye bölünmüştür. Orman işletme sahası *Ayancık Orman İşletmesi* adıyla günümüzde de faaliyetini sürdürmektedir. Fakat Fabrika kısmı *Ayancık Kereste Fabrikası* adıyla önce 1970 yılında Orman Bakanlığı bünyesinde kurulan Orman Ürünleri Sanayi Genel Müdürlüğü'ne (ORÜS) devredilmiştir. 1996 yılına kadar bu şekilde faaliyet göstermiş, 1996 yılında özelleştirilmiş, özel sektör tarafından bir süre işletildikten sonra da faaliyeti

Bütün bu sistemin işlemesi için iyi bir isimlendirmeye ihtiyaç duyulmuş, bunun için de orman içine kurulan ulaşım sistemi ve bu sistemi meydana getiren unsurlardan yararlanılmıştır. İşletme sahipleri orman içinde gerçekleştirilen faaliyetlerin yerlerini buna göre belirlemiş ve isimlendirmişlerdir. Böylece gerek tepe yönetim, gerek işletmede çalışanlar, gerekse işletme sahasında bulunan köylüler tarafından isimlendirmede ulaşım sistemi ortak nokta olmuştur. Yine bunun için işletme sahasında ulaşım ağı ile ilgili iletişimin daha güçlü sağlanabilmesi için sistem herkes tarafından bilinen ve akılda kalıcı bir şekilde isimlendirilmiştir. Köprüler, istasyonlar ve rampalar yakın çevrede herkesçe bilinen bir mevki ya da doğal özellikten kaynaklı bir isim varsa öncelikle o isim yoksa belirli numaralar kullanılarak adlandırılmıştır (Fotoğraf 2-3).

Fotoğraf 2: Zindan Bölgesinde sel sularının açığa çıkardığı istasyon numarası

Fotoğraf 3: Yenicealtı Bölgesinde sel sularının açığa çıkardığı istasyon numarası.

Bu numaralandırmada amenajman planlarında yer alan bölmelerden de faydalanılmıştır. Bölme ormancılık literatüründe; uygulanacak silvikültür çalışmalarına, envanter, kayıt, hesap ve kontrol işlerine temel oluşturmak üzere, orman fonksiyonuna, arazinin topografik yapısına, dere, sırt, boyun ve tepe gibi doğal; yol, yangın emniyet şeridi ve benzeri yapay hatlara dayanılarak ayrılan sabit sınırlı alanlardır. Haberleşme ağında işletme sahasındaki bölme numaraları da kullanılmış böylece muhtemel hatalı yer bildirimlerinin de önüne geçilmiştir. Böylece havai hat veya dekovil güzergâhlarında meydana gelen arıza, kaza ve diğer yardıma ihtiyaç duyulan sorunlar ortaya çıktığında, arızanın olduğu yer ormanın içinde bir nokta da olsa kolayca yer tarifi verilebilmiştir. GPS, internet, cep telefonu, gibi sistemlerin olmadığı bir dönemde bu denli güçlü bir iletişim çok önemlidir. Her sabah sırtında seyyar telefonla sistemi kontrol eden *telefoncular* arıza gördüklerinde hemen dekovil hatlarına paralel giden telefon şebekesine bağlanarak sistem içinde daha önce isimlendirilen numaraları kullanarak arıza ile ilgili bilgileri işletme merkezine ulaştırıyordu.

İlk olarak Zingal şirketi tarafından oluşturulan, sonrasında devlet tarafından da devam ettirilen ve nihayet günümüze kadar ulaşan isimlendirme aşağıda ana başlıklar altında sunulmuştur.

durdurulmuştur. Belirli dönemlerde küçük miktarlarda üretim yapan fabrika, günümüzde hurda olarak satılarak tamamen ortadan kaldırılmıştır. Türkiye'nin en önemli orman sanayi teşekküllerinden olan Ayancık Kereste Fabrikası artık olmasa da, günümüzde Ayancık, orman içi kesim faaliyetini sürdüren Orman İşletmesi sayesinde, ormancılığın en önemli ekonomik faaliyet kolu olduğu bir yerleşmedir. Halen ilçede özel sektör tarafından işletilen bir kereste fabrikası ulusal düzeyde üretime devam etmektedir (Yılmaz, 2012).

3. Ayancık ve Çevresinde Ormancılık Faaliyetleriyle İlgili Mikrotoponimler

3.1. İstasyon adları

Ayancık Orman İşletme sahasında bulunan istasyonlar *demiryolu* ve *havai hat* istasyonları olmak üzere iki gruptur. Bunlardan havai hat istasyonları; *güç verme*, *germe* ve *yükleme - boşaltma* istasyonları olarak kendi içinde ayrıca üç gruba ayrılmıştır².

Lefkenbaşı Havai Hat İstasyonu (Bulunduğu tepenin yamacında bulunan Lefken Köyü'nden ismini almış bir istasyondur. Lefkenbaşı istasyonu güç verme ve yön değiştirme istasyonudur. Fabrika ile Çangal istasyonunu birleştirmek üzere inşa edilmiş olan havai hat burada keskin bir dönüş yaparak doğrudan kuzeye yönelmekte ve Ayancık ilçe merkezine ulaşmaktadır). *65 İstasyonu* (İstasyon numarasını direk sıralamasından alması muhtemeldir. Sistemle ilgili direktifleri ve özellikle yangın durumlarını bildiren telefoncu bu istasyonda bulunmaktadır). *84 Havai Hat İstasyonu* (İstasyon numarasını direk sıralamasından alması muhtemeldir. Önceleri güç verme istasyonu olan 84 istasyonu, havai hattın Yenice serisi ile Ayancık arasında kalan bölümü iptal edildikten sonra bir artkarma istasyonu olmuştur. Çangal istasyonundan yola çıkan tomruklar 84 istasyonuna gelince hattın indirilip, var-gel sistemi kullanılarak dere yatağında bulunan havuza indiriliyor buradan da trenlere yüklenerek fabrikaya gönderiliyordu) (*Fotoğraf 4*). *Meydancık (106) Havai Hat İstasyonu* (İstasyon ismini direk sıralamasından alması muhtemeldir. Havai hat güç verme istasyonudur). *120 İstasyonu* (İstasyon numarasını direk sıralamasından alması muhtemeldir. Havai hat germe istasyonudur). *37 İstasyonu* (İstasyon numarasını bölme numarasından alması muhtemeldir. Havai hat germe istasyonudur). *Çölmektepe Havai Hat İstasyonu* (İsmi üzerinde bulunduğu tepeden almıştır. İstasyon havai hat germe ve güç istasyonudur). *Çangal / Duduncuk İstasyonu* (Çangal serisinden elde edilen tomrukların toplandığı ve Ayancık'a ulaştırılmak üzere havai hatta yüklendiği merkezdir. Bu nedenle istasyona Çangal İstasyonu adı verilmiştir. Çangal istasyonu işletmenin en büyük üretim merkezidir. Yemişli, Karadağ ve Fidanlık bölgelerinden küçük havai hat ve demiryolu ile bu istasyona gelen tomruklar buradan havai hatta yüklenerek ilçe merkezindeki fabrikaya ulaştırılmıştır (*Fotoğraf 5*). Çangal istasyonu 1930'lu yıllarda, işçi ve mühendisler için oluşturulmuş lojmanların bulunduğu, okulu, camisi, karakolu, sineması, voleybol ve basketbol sahası gibi spor alanları olan bir yerleşmedir). *Çukurçay İstasyonu* (İstasyon ismini vadisinin içine kurulduğu Çukurçay'dan almıştır. Yemişli bölgesine sürütme yolları ve sulu oluklarla getirilen tomruklar buradan Karadere istasyonuna ulaştırılmak üzere küçük havai hatta / Polik hattına yükleniyordu) (*Fotoğraf 6*). *Karadere İstasyonu* (İstasyon ismini yakınından geçen Karadere çayından almıştır. Yemişli bölgesinden ve Çukurçay istasyonundan küçük havai hatla gelen tomruklar burada havai hattın indirilerek dekovillere yüklenmektedir) (*Fotoğraf 7*). *Köşe İstasyonu* (Yemişli bölgesinden gelen küçük havai hat bu istasyonda Çukurçay'a gitmek üzere yön değiştirdiği içi bu ismi almıştır). *Yenicealtı İstasyonu* (Demiryolu istasyonudur. Havai hattın Yenice serisinden sonraki bölümü iptal edildikten sonra bu istasyona gelen tomruklar var-gel sistemiyle dere yatağına indirilerek buradan dekovillere yüklenerek Ayancık'a ulaştırılmıştır) (*Fotoğraf 8*).

Yemişliçayı İstasyonu (İsmi vadisinin içine kurulduğu Yemişliçay'dan almıştır. Hattın en güney kesiminde bulunan başlangıç istasyonudur. 1936 yılında Çangal'da bulunan ana havai hatta Karadağ ve Yemişli serilerinden üretilen orman emvallerinin taşınmasında kullanılmak üzere inşa edilmiştir). *180 İstasyonu* (Çangal bölgesinde bulunan germe istasyonu ismini direk sıra numarasından almıştır). *İnaltı İstasyonu* (İstasyon Bakırlı Köyü sınırlı içinde bulunmasına rağmen Orman Bölgesi olarak İnaltı isminden dolayı istasyon bu ismi almıştır. Buraya getirilen tomruklar buradan dekovillerle fabrikaya ulaştırılmıştır). *Kazköy İstasyonu* (Söküçayırı köyü sınırları içerisinde bulunan istasyon hem tomruk yükleme alanı hem de fabrika çalışanlarının trene bindikleri adeta bir servis noktasıdır. Kazköy'de 1930'lu yıllarda dere suyu kullanılarak elektrik üretilmiştir) (*Fotoğraf 9*). *Burtu İstasyonu* (Kazköy üzerinden gelen demiryolu hattı, bir koldan Zindan bölgesine devam ederken bir kol da Burtu'ya

² **Germe İstasyonu:** Tomrukları taşıyan havai hat sisteminde yük bindiğinde tellerin esneyip arazide herhangi bir engele takılmaması için telleri gerginleştirme işlevine sahip istasyonlardır. **Güç Verme İstasyonu:** Havai hattın buhar gücü ile çalışan ve lokomotif adı verilen güç üniteleri vasıtasıyla desteklenerek hattın vadi içlerinden tepelere doğru yükselmesine yardımcı olan istasyonlardır.

Bir Mikrotoponimi Denemesi; Sinop-Ayancık'ta Zingal Orman İşletmesi'nin Yer Adlarına Etkisi

ayrılıyordu. Orman köylüleri kesilen ağaçları öküz ve mandalarla Burtu istasyonuna getiriyor, işçiler de bu tomrukları vagonlara yüklüyordu). Zindan İstasyonu (İstasyon ismini üretim merkezi olan Zindan Dağından almıştır. Bu dağın Zindan ismini almasında da en büyük etken üzerindeki gür ve görkemli ormanlardır. Zindan bölgesi Ayancık'taki orman sanayinin Çangal'dan sonraki en önemli üretim merkezidir. Bu bölgede kesilen tomruklar bölgenin kuzeyinde bulunan iki büyük havuzda toplanıyordu. Bu havuzların arasında sulu oluklar mevcuttu ve bu oluklarla tomruklar hareket ettiriliyordu. Havuzlarda biriktirilip oluklarla taşınan tomruklar bölgeden trenlere yüklenerek ilçe merkezindeki fabrikaya ulaşıyordu). Fındıklı İstasyonu (Fındıklı bölgesinde hattın Zindan ve Burtu bölgesine ayrıldığı yerde bulunan istasyondur). Fidanlık İstasyonu (Çangal Bölgesi'nde bulunan istasyon ismini burada bulunan fidan üretim merkezinden almıştır. İşletmenin fidan ihtiyacının karşılandığı istasyondur). İkisü istasyonu (Yenikonak'ta bulunan ve demiryolunun Kepez ve İnaltı bölgesine ayrıldığı istasyondur).

Fotoğraf 4: Yenice (84) havai hat istasyonu.

Fotoğraf 5: Çangal-Duduncuk havai hat istasyonu.

Fotoğraf 6: Çukurçay İstasyonu.

Fotoğraf 7: Karadere İstasyonu.

Fotoğraf 8: Yenicealtı İstasyonu

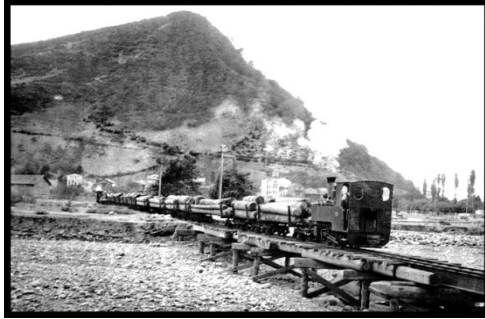

Fotoğraf 9: Kazköy İstasyonu

3.2. Köprü adları

Köprülerde de tıpkı istasyonlarda olduğu gibi mevkii isimleriyle birlikte fabrikadan itibaren kullanılan bir numaralandırma sistemi bulunmaktadır. İsimlendirmede bilinen bir mevkii ise mevkii adı, bilinen bir yer değilse köprü numarası köprüye adını vermiştir. Bazen de bir viraj ya da köprünün ayak sayısı köprülere adını vermiştir.

Fabrika Köprüsü (Ormandan getirilen tomrukların fabrikaya ulaşırken geçtiği son köprüdür. Dekoviller bu köprüden sonra fabrikaya girdiği için köprüye bu isim verilmiştir. Bugün aynı noktada betonarme olarak inşa edilen köprü resmi olarak farklı bir isme sahip olsa da halk arasında aynı isimle anılmaktadır) (*Fotoğraf 10*). *Kampana Köprüsü* (İnaltı bölgesinde yer alan bir köprüdür. Bugün kullanılmamaktadır. Köprünün bulunduğu yer aynı isimle anılmaktadır). *26 Köprü* (İsmi eski bölme numarasından almış olması muhtemeldir. Yemişli bölgesinde halen kullanılan betonarme köprüdür). *Köpüksüyü Köprü* (İsmi bulunduğu mevkiden almıştır. Çangal bölgesinde tomruk nakliyatında halen kullanılan bir köprüdür). *Dereyayla Köprü* (İsmi bulunduğu mevkiden almıştır. Çangal bölgesinde tomruk nakliyatında halen kullanılan bir köprüdür). *Tel Köprü* (Zindan bölgesinde tomruk nakliyatında halen kullanılan bir köprüdür). *İkisu Köprüsü (18 köprü)* (İsmi köprü sırasından almış olması muhtemeldir. Fındıklı köyü sınırlarındadır. Günümüzde kullanılmamaktadır). *19 Köprü* (İsmi köprü sırasından almış olması muhtemel olup, Babaköy'de yer alır). *21 Köprü* (İsmi köprü sırasından almış olması muhtemeldir. Fındıklı köyünde bulunmaktadır. Bugün de kullanılmaktadır). *Garaja Giriş Köprü* (Çangal istasyonuna ulaşım için kullanılan köprüdür. Çangal İstasyonu dekoviller için son durak olduğu için bu ismi almıştır. Bugün yenilenen köprü aynı isimle anılmaktadır). *Çamurlu Rampa Köprü* (Yakınında bulunan rampa ismi ile adlandırılmıştır). *Burtu Köprüsü* (Zindan-Burtu yol ayrımında olmasından bu adı almıştır) (*Fotoğraf 11*). *Viraj Köprü* (Köprünün şekline dolayı bu şekilde isimlendirilmiştir. Günümüzde bu noktada köprü bulunmamakta fakat mevkii ismi olarak kullanılmaktadır) (*Fotoğraf 12*). *19 Ayak Köprü* (Zindan bölgesinde yer alan köprü vadi içerisinde belirli bir bölgeyi suyun tahrip gücünü azaltmak için beton ayaklarla geçmektedir. Bu köprüye ayak sayısından dolayı bu isim verilmiştir) (*Fotoğraf 13*).

Fotoğraf 10: Fabrika Köprüsü.

Fotoğraf 11: Burtu Köprüsü

Fotoğraf 12: Çangal Bölgesi Viraj Köprü

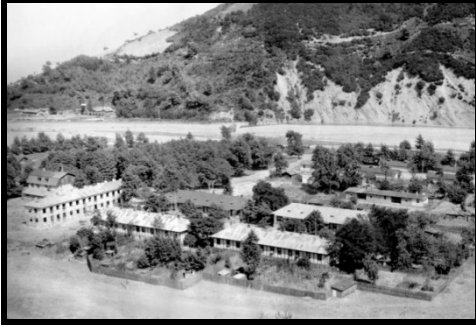

Fotoğraf 13: Zindan Bölgesi 19 Ayak Köprü.

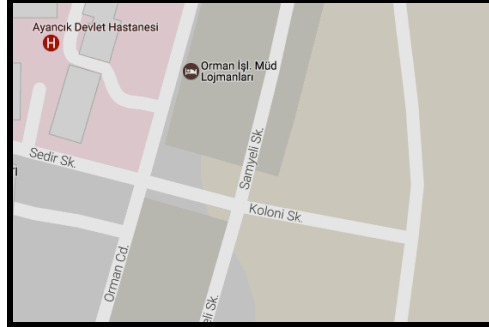
3.3. Mahalle ve Sokak Adları

Orman İşletmesi mahalle ve sokak isimleri üzerinde de etkili olmuştur. İşletme ile ilgili muhtelif üniterler yanında, işletme müdürlerinin adları da isimlendirmede kullanılmıştır.

Makasbaşı Mahallesi (Tomruk taşıyan trenlerin vadi içinde ikiye ayrıldığı noktada bulunan makastan dolayı isimlendirilmiş mahalledir). *Orman Caddesi* (Orman işletme yönetim binası, tesisleri, işçi ve memur lojmanlarının bulunduğu alana bu isim verilmiştir). *Nakliyeciler Caddesi* (Orman emvalinin taşıma işi için kullanılan kamyonlar ilçede önemli bir geçim kaynağıdır. Bu nedenle Cevizli Mahallesi'nde nakliyeciler kooperatifinin bulunduğu alana bu isim verilmiştir). *Barakalar Caddesi* (Yalı Mahallesi'nde orman işçilerinin kalması için oluşturulmuş barakaların bulunduğu alan. Günümüzde burada baraka bulunmamaktadır). *Koloni Sokak* (İşletmenin yabancılar tarafından işletildiği dönemde yapılan ve büyük oranda yabancı çalışanların aileleriyle beraber kaldıkları lojmanların bulunduğu alana bu isim verilmiştir) (Fotoğraf 14-15). *Zingal Sokak* (İşletme lojmanlarının bulunduğu alana komşu sokaklardan bir diğeri) *Fidanlık Sokak* (Cevizli mahallesinde işletmenin fidan ihtiyacının karşılandığı tesisin bulunduğu alana bu isim verilmiştir. Günümüzde burada fidanlık bulunmamaktadır). *Havuz Sokak* (Cevizli mahallesinde işletmenin tomruklarının bekletildiği havuzların bulunduğu alana bu isim verilmiştir. Günümüze ulaşmamıştır). *Depo Sokak* (Cevizli mahallesinde işletmenin tomruklarının satışı yapılanaya kadar bekletildiği alana bu isim verilmiştir). *Ormancı Sokak* (Cevizli Mahallesi'nde bir sokak). *Bahabey Sokak* (1930'lu yıllarda işletmede devlet komiseri olarak çalışan ve o dönemde Ayancık'ta sanat ve spor alanında önemli çalışmalar yapan ve hayatını kaybeden Baha Bey'in adı bu sokağa verilmiştir). *ORÜS Lojmanları* (Fabrikanın aktif olduğu dönemde fabrika çalışanları için inşa edilen lojmanlar). Ayrıca Ayancık ilçe merkezinde *Kayın Sokak*, *Akasya Sokak*, *Söğüt Sokak*, *Kiraz Sokak*, *Sedir Sokak*, *Çam Sokak*, *Kavak Sokak*, *Meşe Sokak*, *Ardıç Sokak* gibi yöredeki ağaç türlerinden isim almış sokaklar yer almaktadır (Fotoğraf 16).

Fotoğraf 14: Zingal çalışanlarının ikamet ettiği lojmanlardan oluşan Koloni sokak.

Fotoğraf 15: Ayancık'ta sokak isimleri; Orman Caddesi ve Koloni Sokak.

Fotoğraf 16: Ayancık'ta sokak isimlerine bir örnek; Ardıç Sokak

3.4.Rampa İsimleri

Ayancık ve çevresinde ormanda üretilen tomrukların fabrikaya gönderilmek üzere at, öküz ve mandalarla sürütme yoluyla taşınıp bir araya toplandığı ve buralarda basit düzeneklerle tren ya da kamyonlara yüklenmek üzere istiflendiği alanlara *rampa* adı verilmektedir. İşletme sahasının

büyüklüğüne paralel olarak ormandan fabrikaya tomruk nakli esnasında çok sayıda rampadan faydalanılmıştır (Fotoğraf 17-18).

Fotoğraf 17: Sürütme rampası

Fotoğraf 18: Traktör rampası

Atbaşı Rampa (Hatip köyünde yer alan orman emvallerinin satılmak üzere toplandığı rampa). *Çamurlu rampa* (Çangal İstasyonu giriş kısmına yakın olan ve toprak özellikleriyle adlandırılmış). *Dokuzun rampa* (Yemişli bölgesinde yer alan ve bölme numarası ile adlandırılmış). *Olukbaşı rampa* (Kepez bölgesinde yer alan ve tomrukların taşındığı sulu ve kuru olukların bulunduğu alana getirilen tomrukların biriktirildiği rampa). *Küçükyayla rampa* (Kepez bölgesinde yer alan ve ismini yakın çevresindeki mevki isimlerinden almış). *55 rampa* (İsmi Kepez bölgesinde eski bölme numarasından almış). *Vazil (Oluk) rampa* (Zindan bölgesinde oluklarla tomruk taşındığı dönemde oluktan gelen tomrukların istiflendiği rampa). *Uluçayır rampa*, *Köpüksüyü rampa*, *Kertil rampa*, *Karabalçık rampa*, *Dumanlıkaya rampa*, *Çangalgölü rampa*, *Çangalboğazı rampa*, *Demirçeşme rampası*, *Kurtkuyusu (Uluçayır) rampa*, *Soğuksu rampa*, *Süleymanharmanı Rampa*, *Çukuryurt rampa* (Çangal bölgesinde yer alan ve ismini yakın çevresindeki mevki isimlerinden almışlar). *Karadere rampa* (Çangal bölgesinde yer alan ve ismini buradaki Karadere istasyonundan almış). *Sansar rampası* (Yemişli bölgesinde yer alan ve ismini yakın çevresindeki Sansar Köyü'nden almış). *Erunsal rampası* (Kazköy bölgesinde yer alan ve ismini yakın çevresindeki mevki isimlerinden almış). *Nazıfıyeri rampa* (Babaköy bölgesinde yer alan ve ismini yakın çevresindeki mevki isimlerinden almış). *Kirencik rampa* (Yemişli bölgesinde yer alan ve ismini yakın çevresindeki mevki isimlerinden almış). *Kuz rampa* (Göldağı bölgesinde yer alan ve ismini yakın çevresindeki mevki isimlerinden almış). *65 Rampa*, *73 Rampa* (İsmi eski bölme numarasından alan Çangal bölgesinde yer alan bir rampa). *Kazköy rampa* (Söküçayırı bölgesinde yer alan ve ismini yakın çevresindeki Kazköy İstasyonundan almış). *Mestanaltı rampa*, *Kavaklı rampa*, *Pörtlü rampası* (Zindan bölgesinde olup ismini yakın çevresindeki mevki isimlerinden almış). *Burtu rampası* (Burtu bölgesinde yer alan ve ismini yakın çevresindeki Burtu istasyonundan almış). *Boğuntu rampa* (Avdullu çevresinde yer alan ve ismini yakın çevresindeki mevki isimlerinden almış). *Kışla rampa* (Burtu bölgesinde yer alan ve ismini yakın çevresindeki mevki isimlerinden almış). *Erikli rampa* (Burtu bölgesinde yer alan ve ismini yakın çevresindeki Erikli köyünden almış). *Kavaklık rampa* (Bakırlı Köyünde yer alan ve ismini yakın çevresindeki mevki isimlerinden almış bir rampa).

3.5.Havuz isimleri

İşletme sahası içinde, dekovilin ulaşamadığı yüksek eğim değerlerine sahip vadi tabanlarının uygun yerlerinde ormanlardan kesilen tomrukların biriktirilerek oluklar vasıtasıyla yükleme rampalarına ulaştırılmak üzere havuzlar inşa edilmiştir.

Dört Havuz (İnaltı bölgesinde yer alan ve tomrukların oluklara verilmek üzere toplandığı havuzlardandır. Dört ırmağın bir araya gelmesiyle suların toplanması nedeniyle bu ismi almıştır). *Üç Havuz* (İnaltı bölgesinde yer alan ve tomrukların oluklara verilmek üzere toplandığı havuzlardandır. Üç ırmağın bir araya gelmesiyle suların toplanması nedeniyle bu ismi almıştır). *İki havuz* (İnaltı bölgesinde yer alan ve tomrukların oluklara verilmek üzere toplandığı havuzlardandır. İki ırmağın bir araya gelmesiyle suların toplanması nedeniyle bu ismi almıştır). *Birinci Havuz* (Kepez Bölgesinde yer alan ve bulunduğu sıraya göre isim alan ve ilk sırada bulunan havuzdur). *İkinci Havuz* (Kepez Bölgesinde yer

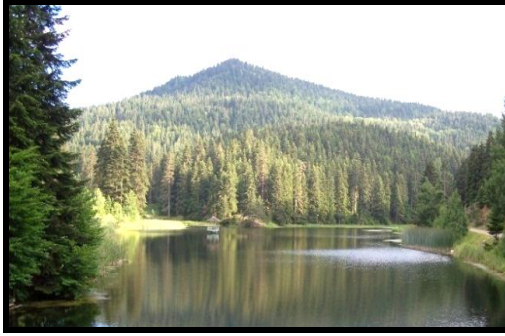
alan ve bulunduğu sıraya göre isim alan ve ikinci sırada bulunan havuzdur). *Üçüncü Havuz* (Kepez Bölgesinde yer alan ve bulunduğu sıraya göre isim alan ve üçüncü sırada bulunan havuzdur). *Büyük Havuz* (Zindan Bölgesinde yer alan iki havuzdan biridir. Hacim olarak diğerinden büyük olduğu için bu ismi almıştır) (Fotoğraf 19-20). *Küçük Havuz* (Zindan Bölgesinde yer alan iki havuzdan biridir. Hacim olarak diğerinden küçük olduğu için bu ismi almıştır). *Akgöl* (Tomrukların depolanması için oluşturulmuş havuzdur ve sonrasında yapay bir göl haline getirilmiştir) (Fotoğraf 21-22).

Fotoğraf 19: Zindan Çayı vadisinde Büyük Havuz; boş hali (kuzeye bakış).

Fotoğraf 20: Zindan Çayı vadisinde Büyük Havuz; tomrukla dolu hali (güneye bakış).

Fotoğraf 21: Bugün Sinop'un en önemli turistik çekiciliklerinden biri olan Akgöl.

Fotoğraf 22: Akgöl; Zingal Şirketi tarafından orman içi tomruk havuzu olarak inşa edilmiştir.

3.6.Mevki Adları

İşletme sahasında adlandırma yapılırken “mevkii” kelimesi de bir yer adı tamlaması olarak kullanılmıştır. Bunların başlıcaları;

Dinamoyanı mevkii (Söküçayırı köyünde küçük bir derenin suyu kullanılarak elektrik üretimi yapan dinamonun bulunduğu yere verilen isim). *Oluğunbaşı mevkii* (Akgöl çevresinde yer alan tomrukların taşındığı oluğun başladığı yer). *Mandıra mevkii* (İnaltı bölgesinde tren hattının başladığı yer). *Kepezaltı Mevkii* (Kepez İşletme şefliğinin bulunduğu yer). *Zindan / Saraycıkaltı Mevkii* (Zindan vadisinde dekovil hattının ulaştığı son nokta) (Fotoğraf 23). *Karakütük mevkii* (Kepez bölgesinde telefoncunun bulunduğu yer). *80 Makta* (Burtu bölgesinde eski bölme numarası ile adlandırılmış yer). *Karaçulhaaltı mevkii* (Zindan bölgesinde telefoncunun bulunduğu yer). *Makas* (Ayancık ilçe merkezinden gelen dekovil hattının Babaçay bölgesinde Kepez ve İnaltı bölgesine olmak üzere ikiye ayrıldığı yer. Burada trenleri yönlendire makas nedeniyle mevkii bu ismi almıştır) (Fotoğraf 24).

Fotoğraf 23: Saraycıkaltı / Zindan Mevkii

Fotoğraf 24: Kepez ve İnaltı dekovil hatlarının birleştiği Makas mevkii.

3.7.Diğerleri

Kuleler; İşletme sahasında muhtemel yangın tehlikesine karşı zirve kısımlarında yangın kuleleri inşa edilmiştir. Bu kulelerin bulunduğu yerler de kule tamlaması ile isimlendirilmiştir. *Aktepe kule* (Yangın gözlem istasyonu olarak kurulan kule ismini bulunduğu tepeden almıştır) (Fotoğraf 25). *Karadağ Kule* (Yangın gözlem istasyonu olarak kurulan kule ismini bağlı bulunduğu şeflikten almıştır). *Karlık Kule* (Yangın gözlem istasyonu olarak kurulan kule ismini güneyinde yer alan Karlık yaylasından almıştır).

Tepe İsimleri; *Fabrikaüstü Tepe* (Ayancık'ta kurulu kereste fabrikasının hemen güneyinde kalan tepeye fabrika nedeniyle Fabrikaüstü Tepe adı verilmiştir) (Fotoğraf 26). *Fidanlık Tepe* (Bakırlı Köyü'nde yer alan tepe üzerinde orman işletme için fidan yetiştirildiği için bu ismi almıştır). *İstasyon Tepe* (Havai hattın Ayancık ilçe merkezine ulaşmak için dönüş yaptığı tepedir).

Bekçi kulübeleri; Orman Bekçileri için inşa edilen kulübeler de yer adı olarak kullanılmıştır. *Kertil kulübe* (Yemişli bölgesinde bulunan bekçi kulübesi ismini bulunduğu mevkiden almıştır). *Karabalçık kulübe* (Yemişli bölgesinde bulunan bekçi kulübesi ismini bulunduğu mevkiden almıştır).

Akarsu adları; İşletme sahasında akarsular orman içi isimlendirmede önemli rol oynamıştır. İnaltı, Yemişli, İkisu gibi isimler bunlardan bir kaçıdır. Bunlar işletme kurulmadan da vardı. İşletme kurulduktan sonra akarsuya verilen isimler de vardır. Bunlardan biri de *Fidanlık deresi* olup, ismini işletmenin fidanlığından almıştır.

Bunlara ek olarak *makasçı evi*, *su deposu*, *elektrik santrali* gibi yapılar da Ayancık'ta hafızalara kazınmış mevkilere dahil edilebilecek yer adlarıdır.

Fotoğraf 25: Aktepe Kulesi

Fotoğraf 26: Fabrikaüstü Tepe

Sonuç

Bulunulan mekân ve onun coğrafi özelliklerine ilişkin bilgilendirici ve fikir verici olan yer adları, coğrafya araştırmalarında kullanılabilecek yerel özelliklerin teşhisini öne çıkaran önemli bir bilgi

kaynağıdır. Yer adları coğrafi ortamı tanıma ve anlamada büyük önem taşıdığı gibi coğrafi ortam ile insan arasındaki ilişkinin ortaya konmasında da önemlidir. Bu adlandırmalar buldukları yerin veya yörenin sadece bugünkü durumu hakkında değil, aynı zamanda geçmişteki bazı özelliklerinin tespiti için de önemlidir (Şahin, 2010 s.1).

Ulusal dillerin gelişmesi ve zenginleşmesinde isim üretmenin ve bunu da (özellikle her yeni icat ve keşif sonucu ortaya çıkan) yabancı kelime istilasına karşı mümkün olan en kısa zamanda ve çok seri bir şekilde yapabilmeyen ne kadar önemli olduğu artık herkesin malumudur. Şayet bu yapılamıyorsa ya da bu hususta ihmalkâr davranılırsa dil gün geçtikçe fakirleşerek ortadan kalkmakta, yerini (bugün İngilizcenin diğer diller üzerinde kurduğu hâkimiyet örneğinde olduğu gibi) yabancı kelimelerin istilasına maruz kalmaktadır. İçinde yaşadığımız günlerde gündeme gelen “Arena” kelimesi de aynı bağlamda düşünülebilir. Bu ismi değiştirmek istediğimizde karşılık olarak aklımıza gelen stadyum kelimesinin de yabancı olduğu gerçeğinden hareketle, kültürümüze uygun kelime türetme konusunda ne kadar çaresiz kaldığımız ortaya çıkmış oldu. Bütün bunlar gösteriyor ki kelime türetme gücü bir dilin zenginliği ve canlı kalmasında son derece önemlidir. Bu basite alınacak bir konu değildir. Günümüzde bazı belediyelerin sokak isimleri türetmede zorlandıkları için işin kolayına kaçarak sokaklara *160. Sokak*, *3179. Sokak* gibi isimler vermesi bu güçlükten kaynaklanmaktadır. Diğer yanda kırsal alanda yaşayan vatandaşlarımızın bir köy içinde o köyün bütün fertlerinin anladığı ve kolayca o yeri bulacak şekilde *dereyanı*, *kuzuluk*, *kayadibi*, *meşelik* vb. onlarca isim türetebilmiş olmaları ise yerel halkımızın bu konuda daha pratik olduğunun bir göstergesidir.

Sinop'un Ayancık ilçesinde 1929'dan 1990'lara kadar süren ve günümüzde büyük ölçüde sona eren orman işletme sisteminin oluşturduğu isimlendirme bir ekonomik faaliyetin yer adlarına etkisi bağlamında önemli bir örnektir. İşletme devam ettiği sürece kullanılan yer adları günümüzde gerek ulaşım sisteminin değişmesi, gerekse işletmenin o günkü tanıkları olan yerel insanların ölüm ya da il dışına göçler nedeniyle bölgeden ayrılmaları sonucu kullanımları azalsa da varlıklarını büyük ölçüde devam ettirmektedirler. Bugün Ayancık yöresinde geçmişte hangi ulaşım aracının nereden geçtiği, hangi faaliyetlerin nerelerde gerçekleştirildiği gibi soruların cevabı yer adlarından kolaylıkla anlaşılabilir. Başka bir ifade ile Ayancık yöresindeki mikrotoponimler ilçenin tarihiyle, geçmişteki ve günümüzdeki kültürüyle ilgili oldukça değerli bilgiler vermektedir.

Ayancık yöresinde bu mikrotoponimler ileride yapılacak titiz çalışmalar sonucu, sonraki yıllarda yapılacak farklı çalışmalara da ışık tutacağı umulmaktadır. Bu isimlerin bugünden derlenmesi Ayancık ve çevresinde ormancılık tarihi ve turizm çalışmalarına da yol gösterici olacaktır. Alanda çalışacak bilim insanları mikrotoponimlerden yola çıkarak bu yörede ormancılık faaliyetleri ile ilgili olarak geçmişte kullanılan teknolojik aletler, ulaşım sistemleri ve diğer faaliyetlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında aracılık edebileceklerdir.

Ayancık'ta ilçe merkezinin gelişmesiyle ortaya çıkan cadde ve sokaklara verilen isimlerde de yine çevre ormanlarda yer alan ağaçların (Meşe, kayın, çam, vb.) ve ormanaltı bitkilerinin (Defne, bilyedin, vb.) kaynaklık etmesi yöredeki isim verme geleneğinin devamı adına önemlidir. Ayancık Orman İşletmesi'nin yer adları verme, bunu yerel halka benimsetme ve bu yolla işi kolay kılma hususundaki tecrübesi, günümüzde yeni yer adları türetme konusundaki çaba ve tartışmalara güzel bir örnektir.

Kaynakça

- Alagöz, C. A. (1984) “Türkiye Yeradları Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 11-23.
- Aliağaoğlu, A. ve Uzun, A. (2011). Şehirsel toponimi (hodonimi) Türkiye için bir tipoloji denemesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi CBD*, 9(2), 123-133.
- Aliağaoğlu, A. ve Yiğit, Y. (2011). Balıksesir’de Şehirsel Toponimi: Cadde Adları”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı:30, 311-330.
- Baydil, E. (1997) “Kastamonu Yöresindeki Yerleşme Adları Üzerine”, *Kardeş Ağzlar Türk Lehçe ve Şiveleri Dergisi*, Sayı:4, 1-4.

- Baysan, S. ve Kara, A. (2014) "Aydm'da Mahalle, Bulvar, Cadde ve Sokak Adları: Şehirsel Toponimik Özellikler", *Coğrafi Bilimler dergisi*, Sayı: 12/1, 23- 48.
- Budakov, B. E. (1996) "Coğrafi Toponomi" (Der. E.Güney), *TKAE Türk Kültürü Dergisi*, Sayı:398; 355-370.
- Ceylan, M. A. (2004) *Ege Adalarında Türkçe Yer Adları Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul.
- Çalık, S. (2002) "Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası: Anadolu'daki Yer Adlarının Tarihi Gelişimi, *Yeni Türkiye Dergisi*, 8/43, 410-417.
- Demirkaya, H. ve Arıbaş, K. (2006) Gölhisar, Çavdır ve Altınyayla (Burdur) İlçelerindeki Kırsal Yerleşme Adlarının Kaynakları", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 46, 77-88.
- Emiroğlu, M. (1984) "Bolu Yöresi Yer Adları", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 181-200.
- Günel, V., Şahinalp M.S. ve Güzel, A. (2011), "Coğrafi Ortamın Şehirsel Mekân Adlarına Etkisi: Şanlıurfa Şehri Örneği", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 463-508.
- Güney, E. (1994) "Toponimik Terimlerin Sınıflandırılması", *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:2.
- Höhn, P. ve Yılmaz, C. (2012). Holztransport zu lande, zu wasser, auf Schienen und in der luft; die waldbahn der ZİNGAL AG in Ayancık, Türkei. Teil:6, Mit der Eisenbahn zum Sagewerk", *Argeschmalspur INFO 3/2012*, (12-21).
- Karaboran, H. (1984) "Türkiye'de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.,97-148.
- Kaya, M. (2011). Türkiye'nin ilk sanayi kasabalarından biri: Ayancık, Sinop. (Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun).
- Kocakuşak, S. (1995) "Alanya'da Yerleşme Adlarının Özellikleri", A.Ü. TÜCAUM, *Türkiye Coğrafyası Dergisi*, Sayı: 4, 171-187.
- Koday, S., Kaya, G., Akbaş, F. (2016). Salihli ilçesinde köy adlarında coğrafyanın etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (2), 559-582.
- Kültür Bakanlığı (1984) *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Sarı, C. ve Tepeli, Y. (2012) Türk Kültür Coğrafyasında Yerleşme Adları; Teke Yöresi Örneği", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı:35, 161-179.
- Şahin, C. (2010). *Türkiye Yer Adlarında Ceviz / Koz: Coğrafi Bir Araştırma*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Şahin, G. (2010). Türkiye'de yapılmış toponimi çalışmaları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 3, Sayı:4, 134-156.
- Tunçel, H. (2000). Türkiye'de ismi değiştirilen köyler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 23-34.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (1998). *Beşeri Coğrafya; İnsan Kültür Mekân*, İstanbul: Çantay Kitabevi Yayınları.
- Yavuz, S. ve Şenel, M. (2013). Yer adları (toponim) terimleri sözlüğü. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish*, Volume 8/8 Summer, p. 2239-2254.
- Yılmaz, C. (2002), *Kırsal Yerleşmeler I, Terminolojik Sorunlar*, Palmiye Kitapları, Samsun, ISBN: 975-8217-26-7.

Bir Mikrotoponimi Denemesi; Sinop-Ayancık'ta Zingal Orman İşletmesi'nin Yer Adlarına Etkisi

Yılmaz, C. (2013), Sanayide yer seçimi ve küreselleşme: Ayancık-Zingal Örneği (Sinop). (TÜCAUM) VII. Coğrafya Sempozyumu 2012 Bildiriler Kitabı içinde (s. 297-309). Ankara.

Fotoğraflar:

Fotoğraf; 5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,18,23,24 Ayancık Orman İşletmesi Arşivi.

Fotoğraf; 2,3,4,14,25 Cevdet Yılmaz-Mutlu Kaya Fotoğraf Arşivi.

Fotoğraf; 17,19,26 R. Cieslar.

Fotoğraf; 20,21,22 Anonim (Google Görseller).

DOĞU COĞRAFYA DERGİSİ
EASTERN GEOGRAPHICAL REVIEW

Temmuz (July) 2017

Sayı (Volume): 38

İÇİNDEKİLER(Content)

- Yusuf Yılmaz – Doç.Dr. Yahya KADIOĞLU
Erbaa'da Tekstil ve Hazır Giyim Sanayinin Coğrafi Analizi.....1
- Yrd.Doç.Dr.Ahmet UYSAL - Yrd.Doç.Dr. Şenay GÜNGÖR- Doç.Dr. Ali MEYDAN
Üniversite Öğrencileri ve İkametgâh İlişkisi/Bir Mekânın Eve Dönüştürülmesi: Nevşehir Örneği.....15
- Dr. Ömer ŞEN - Doç. Dr. Ersin Kaya SANDAL
Gaziantep İlinde Üç Yıldız Analizi Yöntemi İle Endüstriyel Kümelenme Analizi...39
- Doç.Dr. Cemali SARI – Yağmur BİDAV
Munzur Vadisi Milli Parkı'nda Doğal ve Kültürel Çevrenin Geliştirilmesi ve Korunması Üzerine Yöre Halkının Farkındalığı.....63
- Yrd.Doç.Dr. Mehmet Tuncer RIZVANOĞLU
Merkezi Yaylalara Bir Örnek; Bilbilan Yaylaı.....87
- Yrd.Doç.Dr. Halil KURT – Uzm. Murat ÖZKAN
Bağımsızlıktan Günümüze Nahcivan'ın Zirai Yapısı.....111
- Yrd.Doç.Dr. Mutlu KAYA – Prof.Dr. Cevdet YILMAZ
(Yaşlı, Mutlu, Huzurlu İl) Sinop'un Nüfus Özellikleri.....137

Geçmiş Sayı İndeksi

- Doç.Dr. Yahya KADIOĞLU
Samsun'da Yöresel Öneme Sahip Bir Kış Turizm Merkezi: Akdağ (Ladik).....161
- Araş.Gör.Dr. Melehat GEZER – Prof.Dr. İbrahim Fevzi ŞAHİN
*Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutum ve Kültürel Zekâ Arasındaki İlişkinin
Yem İle İncelenmesi.....173*
- Yrd.Doç.Dr. Oğuz DİKER – Doç.Dr. Taşkın DENİZ
Kars Kültürel ve Gastonomik Kimliğinde Kaz.....189
- Doç.Dr. Taşkın DENİZ - Yrd.Doç.Dr. Oğuz DİKER – Öğr.Gör. Adnan
ÇETİNKAYA
*Somut Olmayan Kültür Ögesi Olarak Yerel İklim Bilgisi ve Halk Takvimi:
Safranbolu'da (Karabük) Bir Saha Araştırması.....205*
- Ömer Erdal BİLİCİ – Prof.Dr. Ayşe EVEREST
*29 Aralık 2016 Mersin Selinin Meteorolojik Analizi ve İklim Değişikliği
Bağlantısı.....227*
- Prof.Dr. Mete ALIM – Selim SİYAMOĞLU
*Coğrafya Öğretmeni Adaylarının Akıllı Cihazlarda Coğrafi Bilgi ve Beceri
Kazandırabilecek Uygulamaları Kullanmalarına Yönelik Görüşleri.....251*
- Geçmiş Sayı İndeksi.....275